

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI**

DOKTORA TEZİ

**İSRAİL’DE DİN VE SİYASAL SİSTEM İLİŞKİSİ
BAĞLAMINDA YERLEŞİM POLİTİKASI**

AHMET MURAT TAŞER

2502130317

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUHARREM HİLMİ ÖZEV

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AHMET MURAT TAŞER Numarası : 2502130317
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : SIYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : DOÇ. DR. MUHARREM HİLMİ ÖZEV
Tez Savunma Tarihi : 06.11.2019 Saati : 14.00
Tez Başlığı : İSRAİL'DE DİN VE SIYASAL SİSTEM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA YERLEŞİM POLİTİKASI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. HALUK ALKAN		Kabul
2- DOÇ. DR. MUHARREM HİLMİ ÖZEV		Kabul
3- DOÇ. DR. ARZU AL		Kabul
4- DR. ÖĞR. ÜYESİ SERHAN AFACAN		Kabul
5- DR. ÖĞR. ÜYESİ SÜLEYMAN GÜDER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. AHMET EMRE ATEŞ		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT ALAKEL		

ÖZ

İSRAİL’DE DİN VE SİYASAL SİSTEM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA YERLEŞİM POLİTİKASI

Ahmet Murat TAŞER

Tezin amacı, İsrail’de siyasal sistem ve dinin iç içe geçmiş olduğunu, ayrıca siyasal sisteme dinin doğrudan ve dolaylı müdahalesi olduğunu ispatlamak; bu bağlamda İsrail Devleti’nin yerleşim politikalarında motivasyonlarını, izlediği stratejiyi ve başvurduğu yöntemleri anlamlandırmaya çalışmaktır. Tarihsel gelişmeler ile, aktörler ve yapılar arası ve İsrail’in (Yahudi halkının) uluslararası diğer aktörlerle olan karşılıklı tüm ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan kimlik, çıkar ve güvenlik algısı, İsrail’in var olma ve varlığını devam ettirme motivasyonu ile şekillenmiştir. Bu durum yerleşim politikalarında, dolayısıyla iç politika ve dış politika üzerinde belirleyici olmaktadır. İsrail’in kimlik ve çıkarlarının oluşturulmasında dinî kitaplardaki vaat edilmiş toprak ülküsü, Siyonizm’in Mesihî Kurtuluş öğretisi ve Yahudilerin Kudüs’te yeniden bir araya geleceklerine dair öğretisi, kendi topraklarından yaklaşık 3000 yıldır zorla uzak tutularak mağdur edildiklerine dair inanç, sürgün boyunca Yahudilerin yaşadıkları çeşitli aşağılanma ve sıkıntılar ve son dönemdeki Soykırım’ın üzüntüsü, korkusu ve telaşı gibi faktörler etkili olmuştur. Buna göre İsrail kendisini, kendisinden başka dostu ve koruyanı olmayan, hayatta kalmak için sürekli mücadele etmek zorunda kalan bir devlet olarak konumlandırmış ve bu mücadelenin de tek yolunun güç kullanımı olduğunu kabul eden bir yaklaşım benimsemiştir. Tez, yerleşim politikalarının esas dinamiğinin, çok sayıda başka alt etmenle birlikte, Yahudilik dini olduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din-siyasal sistem ilişkisi; İsrail Devleti; Yahudilik, Yerleşim politikaları

ABSTRACT

THE SETTLEMENT POLICY IN REGARD TO THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGION AND POLITICAL SYSTEM IN ISRAEL

Ahmet Murat TAŞER

The purpose of the thesis paper is to demonstrate that the political system and religion are intertwined in Israel, and that religion has both direct and indirect influence on the political system; and in this respect to interpret the motivations of Israeli settlement policies as well as the strategies and methods used to implement these policies. The identity, interest and security perceptions of Israel (the Jewish peoples) constructed by the historical circumstances, and by each and every interaction between actors and institutions within and with other international actors are shaped with the motivation of existence and survival. This has been determining the settlement policy, and therefore both domestic and foreign policies. The factors which helped the Israeli identity and interest formation are; the goal of the promised land in religious texts, the Zionist doctrine of the Messianic Redemption and that Jews will gather once again in Jerusalem, the belief of victimhood which resulted from over 3000 years of forced exile, the abasement and oppression the Jews went through during the exile, and the sorrow, fear and panic caused by the Holocaust in the near past. Accordingly, Israel has adopted an approach where it positions itself as a state without allies or protectors besides itself, which has to keep fighting in order to survive and recognizes that the only path to realize this fight is the use of force. Even though there are many sub-factors that contribute, the thesis advocates that the principal dynamic of the settlement policies is the religion of Judaism.

Keywords: Relationship between religion and political system; State of Israel; Judaism, Settlement policy.

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Başta danışman hocam Doç. Dr. Muharrem Hilmi ÖZEV olmak üzere, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'ndaki çalışmalarımın yönlendirilmesinde değerli bilgi, öneri ve yardımlarıyla bana ışık tutan, akademik gelişimime katkıda bulunan ve benden hiçbir desteğini esirgemeyen Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nın kıymetli öğretim üyelerine ve akademisyenlerine; çalışmalarım süresince her türlü fedakârlığı göstermek suretiyle beni destekleyen eşim, oğlum ve kızıma en derin duygularla teşekkür ederim.

Ahmet Murat TAŞER
İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLO LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN

1.1. Araştırmanın Kapsam ve Detayları	5
1.2. Konstrüktivizm	7
1.3. Yerleşim Birimleri	10
1.4. Siyasal Sistem	11
1.5. Sistem (Analizi) Yaklaşımı	13
1.6. Din	17
1.7. Din ve Siyasal Sistem İlişkisi	23
1.8. Din ve Siyasal Sistem İlişkisi Analiz Ölçütleri.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

İSRAİL’DE DİN VE SİYASAL SİSTEM İLİŞKİSİ

1.9. İsrail’de Din ve Siyasal Sistem	37
1.10. Yahudilik – Musevilik	37
1.10.1. Yahudilik – Musevilik Dini’nin Kaynakları	38
1.11. İsrail’de Siyasal Sistem	40
1.11.1. İsrail’de Siyasal Sistemi – Yahudilik Dini İlişkisi	
Noktasında Öne Çıkan Yönler	41
1.11.1.1. Sistemin İşleyişi	41
1.11.1.2. İsrail’de Siyasal Partiler	43
1.11.1.3. Seçim Sistemi	59
1.11.1.4. Yahudilik ve Yahudi Ulusal Kimliği	61
1.12. İsrail’de Din ve Siyasal Sistem İlişkisi Parametreleri	63
1.12.1. Bağımsızlık Bildirgesi ve Statüko Anlaşması	63
1.12.2. Dinle İlgili Yasal Düzenlemeler	66
1.12.3. Medenî Hukuk Uygulamaları	69
1.12.4. Dinî Hizmetler	72
1.13. Tespitler	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL'DE DİN VE YERLEŞİM POLİTİKASI

İsrail'de Din ve Yerleşim Politikası	80
1.14. Yerleşim Faaliyetlerinde Dönemler	81
1.14.1. Bağımsızlık Öncesi Yerleşimler	82
1.14.1.1. Vaat Edilmiş Topraklar Öğretisi ve İlk Yahudi Yaşam Alanları	82
1.14.1.2. Birinci ve İkinci Sürgün Dönemleri	84
1.14.1.3. İkinci Sürgün Yılları ve Filistin Toprakları'nda Yahudiler	87
1.14.1.4. Siyon Özlemi, Siyonist Hareket ve Faaliyetleri	90
1.14.1.5. Bağımsızlık Hazırlıkları ve İlânı Sürecinde Yerleşimler	104
1.14.2. 1948-1967 Arası Dönemde Yerleşimler	115
1.14.3. 1967 Sonrası Dönemde Yerleşimler	121
1.15. Yerleşim Politikalarına Etki Eden Faktörler	155
1.15.1. Güvenlik ve Savunma	156
1.15.2. Göçmenlere Barınak Sağlanması ve Nüfusun Dengelenmesi	162
1.16. Günümüzde Yerleşimler ve Bunların Çeşitli Sonuçları	164
1.17. Tespitler	176
SONUÇ	178
KAYNAKLAR	188
EKLER	210
ÖZGEÇMİŞ	219

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil No.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1	Siyasal Partilerin Karşılaştırılması (Arap karşıtlığı)	56
Şekil 2.2	Siyasal Partilerin Karşılaştırılması (Dine yaklaşım)	57
Şekil 2.3	Siyasal Partilerin Karşılaştırılması (Yerleşimler konusu)	58

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No.</u>	<u>TabloAdı</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1	Oslo II Anlaşması Uygulama Aşamaları	148

HARİTALAR LİSTESİ

<u>Harita No.</u>	<u>HaritaAdı</u>	<u>Sayfa</u>
Harita 3.1	BM Filistin Paylaşım Planı	114
Harita 3.2	1967 Savaşı Öncesi İsrail Sınır Yerleşimleri	120
Harita 3.3	1967 Savaşı Öncesi ve Sonrası	124
Harita 3.4	Allon Planı	133
Harita 3.5	Oslo II Planı	152
Harita 3.6	İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimleri	165

KISALTMALAR LİSTESİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Açıklaması</u>
AB :	Avrupa Birliği
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
BM :	Birleşmiş Milletler
DDT :	Dikloro Difenil Trikloroethan (Çok tesirli bir böcek öldürücü)
DSK :	Dünya Siyonist Kongresi
DSÖ :	Dünya Siyonist Örgütü
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
M. S. :	Milattan Sonra
M.Ö. :	Milattan Önce
Mafdal :	Mifleget Ha Datit Leumit (Ulusal Dinci Parti)
Mapai :	Mifleget Poalei Israel (İsrail İşçi Partisi)
Mizrahi:	Merkaz Ruhani (Ruhanî Merkez)
SSCB :	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
UN :	United Nations (Birleşmiş Milletler)
Y.Y. :	Yüzyıl

GİRİŞ

İsrail, dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen Yahudi göçleri sonucunda kurulmuş ve bağımsızlığını 1948 yılında ilân etmiş bir devlet olsa da, siyasal sisteminin kuruluş hazırlıklarını çok daha öncesinden tamamlamış ve faaliyete geçirmiştir. Yerleşimler konusu, bağımsızlık hazırlıklarının ve ilânının ardından gelen tüm dönemlerde İsrail'in hem ihtiyaç duyduğu hem de başa çıkmak zorunda olduğu bir mesele olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, bugün devam eden yerleşim politikaları ve faaliyetlerinin motivasyonlarının İsrail'in bağımsızlığını ilân ettiği tarihin de öncesine dayandığı görülmektedir.

İsrail'in uluslararası ilişkilerine dair yazılanlara genel olarak bakıldığında; güvenlik anlayışını var olma ve varlığını devam ettirme motivasyonu ile şekillendirdiği görülmektedir. Ancak bu motivasyon ve güvenlik algısı, tarihsel gelişmelerin, aktörler – yapı etkileşimi kadar İsrail'in (Yahudi halkının) uluslararası diğer aktörlerle olan karşılıklı tüm ilişkilerinin bir sonucudur. Kimlikler ve çıkarlar, Yahudiliğin emir ve yasaklarının doğrudan ya da yorumlanarak siyasal karar alma süreçlerine dâhil edilmesi yoluyla Yahudilerin kendi aralarındaki ve Yahudiler dışındaki devlet ve devlet dışı aktörlerle olan etkileşimleri ile şekillenmiştir. Bu kimlikler ve çıkarlar, İsrail'in kuruluşu sürecinde devletin kurumsal yapılarının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bağımsızlık sonrasında ise kimlikler ve çıkarlar yukarıda sayılan etmenler çerçevesinde dönüşmüş ve gelişmiştir. İsrail Devleti'nin kimliği ve çıkarları, güvenlik politikasının ana unsurlarından olan yerleşim politikalarını belirlemiştir. Yerleşim politikaları ise, iç politika ve dolayısıyla dış politika yapımında ve sonuç olarak Filistin Devleti ve Filistinliler başta olmak üzere ilgili tüm aktörlerle çatışmalar ve görüşmeler dâhil ilişkilerin seyrinde belirleyici olmaktadır.

Bir ülkenin herhangi bir politikasının ve bu bağlamdaki faaliyetlerinin incelenebilmesi için öncelikle ilgili siyasal sisteminin bütün yanlarıyla ele alınması gerekmektedir. Bu da, bahse konu devletin kurumlar ve işleyiş yönleriyle de analiz edilmesini gerektirmektedir. Siyasal sistem dinamikleri, kendilerini sadece maddi

unsurlarla değil aynı zamanda tarihsel süreçte yaşadıkları olaylarla paralel olarak geliştirdikleri sosyal konum ve kimlik – ıkar etkileşimi gibi kültürel ve düşünsel faktörlerle de birlikte şekillendirdiklerinden, analiz kapsamına bahse konu algılar ve süreçler de dâhil edilmelidir. Bu kapsamda tez aşağıdaki argümanlar doğrultusunda ilerleyecektir:

1. Bir siyasal sistem, teşkilâatlanmasında ve işlev görmesinde maddi unsurlar yanında ilgili toplumun kültürel ve düşünsel faktörlerinden de dinamik olarak etkilenir.
2. Ayrıca, herhangi bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politika sistemin diğer birimlerinden bağımsız olamaz. Böylece; analiz hem yapısal/işlevsel anlamda hem tarihsel gelişmeler temelinde hem de siyasal sistemin alt ve üst düzeyleri açısından bütüncül bir çerçevede yapılmalıdır.

Bu alışma, anılan yerleşim politikalarının İsrail’de din ve siyasal sistem etkileşimi çerçevesinde incelenmesini konu edinmektedir. Tezin amacı İsrail Devleti’nin srdrdğu yerleşim politikalarının kaynak, yöntem ve çıktılarında dinî ve ideolojik öğelerin hangi derecede etkili olduğunu açıklamak ve Yerleşim politikalarında motivasyonlarını, izlediği stratejiyi ve başvurduğu yöntemleri anlamlandırmaya çalışmaktır. Bu alışmada; İsrail siyasal sistemin oluşturulmasında, dönüştürülmesinde ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisinin bulunup bulunmadığı ve varsa bunun hangi boyutlarda olduğu irdelenmekte ve siyasal sistem - din etkileşiminin yerleşim politikaları oluşturma ve uygulama süreçleri üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Tez çalışmasında kullanılan veriler birincil ve ikincil kaynaklardan nitel analiz yöntem ve prensipleri esas alınarak temin edilmiş ve incelenmiştir. Bulgular, tarihsel gelişmeler esas alınarak ve konstrüktivist yaklaşım çerçevesinde derlenmeye ve ifade edilmeye çalışılmıştır. Tez çalışmasında izlenen yol, genelden özele doğru seçilmiştir. Bu da, öncelikle Yahudilik dininin İsrail siyasal sistemi ile olan ilişkisinin genel hatları ile ortaya konmasını ve ardından da yerleşim politikalarına

olan etkilerinin incelenmesini gerektirmiştir. Süreç, çalışmanın kavramsal ve kuramsal bölümünün sonunda ulaşılmış olan din ve siyasal sistem ilişkileri analiz ölçütlerinin, İsrail siyasal sistemi kurumları, politikaları ve esas olarak da yerleşim politikaları üzerinde test edilmesi biçiminde ilerletilmiştir. Böylece; bağımsız değişken olarak alınan Yahudilik dininin bağımlı değişken olan yerleşim politikalarını hangi biçim ve yoğunluklarda etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç itibarıyla, tez esas olarak aşağıdaki sorulara aşamalı olarak cevaplar aramaya çalışmaktadır:

1. Öncelikle; İsrail siyasal sisteminin oluşturulması, dönüştürülmesi ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisi var mıdır?
2. İkinci olarak; yukarıdaki soruya verilen cevap dikkate alınarak ve detaylarıyla verilecek diğer stratejik faktörlere ek olarak, Yahudilik dini ile İsrail siyasal sisteminin ilişkisinin özellikle yerleşim politikalarına olan etkileri nelerdir?

Araştırmanın kavramsal ve kuramsal alt yapısının oluşturulduğu birinci bölümde, benimsenen argümanlara uygun olarak tez boyunca kullanılacak olan konstrüktivist yaklaşım ve sistem analizi yaklaşımı hakkında bilgi verilmeye, tez konusunun bileşenleri olan siyasal sistem, din, din ve siyasal sistem ilişkileri ve yerleşim birimleri kavramları ilgili konularda eserleri bulunan yazarların görüşleri doğrultusunda ortaya konmaya ve elde edilen tüm bu veriler ışığında oluşturulan din – siyasal sistem ilişkisinin analiz ölçütleri listelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde; tez konusu doğrultusunda, Yahudilik/Musevilik Dini temel kaynakları ile tanıtılmış ve İsrail'in toplumsal yapısı, İsrail Devleti'nin kurumsal yapısı, unsurları ve siyasal sisteminin ayırt edici özellikleri verilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca, birinci bölümün sonunda ortaya konan din – siyasal sistem ilişkisi analiz ölçütleri göz önüne alınarak İsrail'de anılan ilişkinin varlığı ve niteliği konusundaki tespitler açıklanmıştır. Tespitler betimsel yöntemle ifade edilmeye ve

söylem ve demeçlerin değerlendirilmesinde söylem analizi yöntemi kullanılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm, esas itibariyle yerleşimlerin tarihsel süreçte ve günümüzdeki durumunu yansıtacak şekilde düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda sürgünler, Siyonist akımlar, göçler, İsrail Devleti'nin bağımsızlığından önceki ve sonraki tüm dönemler hakkında temel bilgilere alanda daha önce yapılmış çalışmalar ve resmî kaynaklar taranmak suretiyle değinilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde de bilgiler genelden özele gidilerek sunulmaya, analizlerin yapılmasında konstrüktivist yaklaşım kullanılmaya ve elde edilen tespitler betimsel yöntemle ifade edilmeye çalışılmıştır. Söylem ve demeçlerin değerlendirilmesinde ise söylem analizi ve etnometodoloji yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca, konu ile ilgili bazı bilgi ve veriler çeşitli tablo ve grafikler yardımıyla gerek çalışmanın ihtiyaç bulunan yerinde gerekse eklerin sunulduğu son kısımda verilmiştir.

Değerlendirme ve sonuç bölümü olan son kısımda, yerleşim politikalarının güvenlik ve dolayısıyla iç ve dış politika ile kaçınılmaz ve karşılıklı etkileşimi nedeniyle üçüncü bölümdeki tespitlerin İsrail'in bu politikalarına olan yansımalarına dair genel bir değerlendirme bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN

1.1. Araştırmanın Kapsam ve Detayları

Çalışma, İsrail’de din ve siyasal sistem ilişkisinin yerleşim politikaları çerçevesinde incelenmesini konu edinmektedir. Tez aşamalı olarak şu sorulara cevap almayı hedeflemektedir:

1. Öncelikle; İsrail siyasal sisteminin oluşturulması, dönüştürülmesi ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisi var mıdır?
2. İkinci olarak; yukarıdaki soruya verilen cevap dikkate alınarak ve detaylarıyla verilecek diğer stratejik faktörlere ek olarak, Yahudilik dini ile İsrail siyasal sisteminin ilişkisinin özellikle yerleşim politikalarına olan etkileri nelerdir?

Bu bağlamda; bu çalışmada öncelikle Yahudilik dininin İsrail siyasal sisteminin yapı, kurum ve işlevlerinde bir etkisinin bulunup bulunmadığı ve varsa bu etkinin hangi biçim, nitelik ve yoğunluklarda olduğunun tespit edilmesi ve anılan etkilerin özel olarak da yerleşim politikaları üzerinde test edilmesi hedeflenmiştir. Başka bir deyişle, bağımsız değişken olarak alınan Yahudilik dininin bağımlı değişken olan siyasal sistem ve yerleşim politikalarını olan etkileri bu tezin inceleme konusu yapılmıştır.

Tez konusu gereği çalışmanın esas hedef aldığı analiz birimi din-devlet/siyasal sistem ilişkileri ve buna bağlı olarak da yerleşim politikaları olması nedeniyle çalışma, birden fazla disiplinin alanına girmektedir. Ancak analizin ilk aşamada siyasal sistem kavramıyla başladığını söyleyebiliriz. Temel Siyaset Bilimi çalışma alanına dâhil bu kavramların toplum dikkate alınmadan incelenmesinin tezin

kapsam ve hedefine uygun düşmeyeceği için siyasetin ve siyasal kurumların toplumla ilişkisine değinmek ve aynı zamanda, Siyaset Sosyolojisi kavramlarından yararlanmak durumunda kalınmıştır. Siyaset ve siyasal kurumların toplumla ilişkisiyle; yöneten/yönetilen, devlet/birey, siyasal toplum/sivil toplum ayrımları, siyasal değişme ve siyasal kültür gibi kavramlar ve süreçler ifade edilmektedir (Çağla, 2015: 59). İkinci olarak, tez çalışmasının İsrail'in yerleşim politikalarını çeşitli yönleriyle incelemeyi hedeflemesi iç ve dış politikaya ve uluslararası ilişkilere değinmeyi de mecburi hale getirmektedir. Zira; uluslararası ilişkiler disiplininin (Burchill ve Linklater, 2013: 27-28) odaklandığı temel aktörler olarak egemen devletlerin uluslararası ortamdaki bazı etkinlikleri ve uluslararası toplumsal hareketler, askerî güç dağılımları, askerî müdahaleler, evrensel insan hakları meseleleri, ulusal ve uluslararası kimlik meseleleri, ulus-aşırı suçlar, savaş hukuku gibi uluslararası meseleler tez konusu sınırlarını aşmamak üzere incelemeye dahil olmaktadır. Birden fazla disiplinin alanına giren çalışma, ilgili kavram ve kuramların tasnif, açıklama ve uygulama aşamalarında sadece o an üzerinde çalışılan disiplin dikkate alınarak ve diğerlerinden yalıtılarak sürdürülmeye çalışılacaktır.

Böylece, tez çalışması aşağıdaki argümanlar doğrultusunda ilerlemektedir: “Bir siyasal sistem, teşkilâtlanmasında ve işlev görmesinde maddi unsurlar yanında ilgili toplumun kültürel ve düşünsel faktörlerinden de dinamik olarak etkilenir.” ve “Herhangi bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politika sistemin diğer birimlerinden bağımsız olamaz. Böylece; analiz hem yapısal/işlevsel anlamda hem tarihsel gelişmeler temelinde hem de siyasal sistemin alt ve üst düzeyleri açısından bütüncül bir çerçevede yapılmalıdır.”

Böylece; öncelikle tez çalışmasının kavramsal ve kuramsal alt yapısının oluşturulabilmesi için yukarıda anılan argümanlar doğrultusunda yöntemin belirlenmesi, ardından da İsrail’de yerleşim birimleri, siyasal sistem, din ve din - siyasal sistem ilişkisi kavramlarının ele alınması gerekmiştir.

Bu kapsamda, yaygın uluslararası ilişkiler kuramları değerlendirildiğinde konstrüktivist yaklaşımın tez çalışması için en elverişli çerçeveyi sunduğu

görülmektedir. Bu nedenle aşağıda, tez boyunca yöntem itibariyle kullanılması planlanan konstrüktivist yaklaşım genel hatlarıyla verilmiştir.

1.2. Konstrüktivizm

Konstrüktivizm, Nicholas Onuf ve Alexander Wendt gibi yazarların çalışmalarıyla 80'lerin sonu 90'ların başında rasyonalist kuramlar olarak da ifade edilen (Reus-Smit, 2013: 289) neorealizm ve neoliberalizm kuramlarına eleştiriler biçiminde oluşmuş bir kuramdır. Konstrüktivizm, eleştirel kuramın da rasyonalist kuramın insanların bencilce davranışlarda bulunan atomik bireyler ve toplumu da bunların faaliyetlerini gösterebileceği stratejik bir alan olarak tanımlamasına karşı çıkması ve insanların iletişim ve kültür yoluyla toplumla bütünleşik olduklarını öne sürmesi bakımından eleştirel kuramla aynı doğrultuda iken, eleştirel kuramın soyut felsefi eğiliminden ampirik meselelerin sistematik analiziyle kavramsal ve kuramsal açıklamalara ulaşması yönüyle eleştirel kuramdan farklılaşmaktadır (Reus-Smit, 2013: 292). Ancak, Emanuel Adler, konstrüktivizmin tek başına hem bir siyasal kuram olduğuna hem de rasyonalist kuramlara eleştiri olarak ortaya çıktığına karşı çıkmaktadır. Adler'e göre, konstrüktivizm sosyal bir kuram olup rasyonalist kuramlar tarafından açıklanamayan meselelerin aydınlatılmasında kullanılabilir fakat rasyonalist kuramlara ontolojik ve epistemolojik itirazları olsa da bunların karşısı değildir. Adler, konstrüktivizmi "yapısal idealizm" şeklinde tanımlayan Wendt'e rağmen teoriyi "rasyonalist ve geleneksel" kuramların tam orta noktasında konumlandırmakta ve "materyal dünyanın insan davranışlarını ve etkileşimini şekillendirmesi ve insan davranışları ve etkileşimi tarafından şekillenmesi" olarak tanımlamaktadır (Adler, 1997: 321-331). Adler'e göre konstrüktivizmin önemi, "öznelerarası bilginin ontolojik gerçekliğine ve bu gerçekliğin epistemolojik ve metodolojik sonuçlarına yaptığı vurguda" yatmaktadır (Adler, 1997: 322-323).

Reus-Smit'e göre Konstrüktivizmin ortaya çıkışında Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonrasında rasyonalist kuramların uluslararası siyaseti açıklamadaki öngörülerinin yetersizliği ile farklı bakış açılarına ihtiyacın günyüzüne çıkması ve

eleştirel yaklaşımların kavramsal ve kuramsal yetersizliklerinin bulunması gibi nedenler yatmaktadır (Reus-Smit, 2013: 293).

Konstruktivizmin dünya siyasetini rasyonel kuramlara göre daha kapsamlı açıklamaya yönelik üç temel varsayımı bulunmaktadır (Reus-Smit, 2013: 294).

İlk olarak, birey ve devletler olarak sosyal ve siyasal aktörlerin eylemlerinin şekillenmesinde normatif ya da fikişsel faaliyetlerin materyal yapılar kadar etkin olduğudur (Wendt, 2003: 135-136; Jackson ve Sorensen, 2006: 164) zira; aktörler tarafından paylaşılan fikir, inanç ve değerler sosyal ve siyasal eylemlerin altyapısı niteliğindedir. İkinci olarak, aktörler de eylemlerine temel olan kimlik ve çıkarlarını kendilerini diğerlerine göre nasıl gördüklerine göre, başka bir ifadeyle, bu sosyal ortamın içinde şekillendirir.¹ Son olarak; aktörlerin sosyal ortam (sistem) içindeki fikir alışverişlerine dayalı olarak kimlik ve çıkarlarını tanımlamaları, aktör-yapı etkileşimine ek olarak sosyal ortamın şekillenmesinde etkilidir (Wendt, 2003: 137-138; Jackson ve Sorensen, 2006: 165).

Konstruktivizm, gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiği varsayımıyla aktörlerin kimlik ve norm tanımlarının açıklanabilmesi doğrultusunda mevcut verilerin nitel² olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ayrıca bu süreçte, sosyal gerçekliğin aktörlerin gözünden anlaşılabilmesine yönelik olarak araştırmacının kendisini aktörün yerine koyması gerekmektedir ve bu konstruktivizmin özünü oluşturur (Javadikouchaksaraei, Bustami, Farouk ve Ramazaniandarzi, 2015: 108). Zira analizin kapsamının genişliği verinin uygun olarak nitel olarak analiz³ edilmesine bağlıdır.

¹ Wendt'in burada iç dinamiklerin sistemden daha etkili olduğunu savunduğunu ifade etmekte yarar vardır (Wendt, 2003: 27-28).

² Nitel veriler, olay, deneyim, hayat hikayesi, mülakat, anket, gözlemsel, tarihsel, etkileşimsel ve görsel metinler gibi verileri kapsamaktadır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010: 302).

³ Nitel araştırmalar, insanların olaylara öznel bakış açılarıyla ne tür anlamlar yüklediklerini ve böylece bilinçli ya da bilinçsizce gizlenmekte olan bilgiye ulaşılmasını hedefleyen araştırma yöntemleri olup alandan toplanmış verilerin düzenlenmesi, detaylı bir şekilde incelenip sentezlenmesi, çeşitli sabit ve değişken bulgulara ulaşması süreçlerini içermektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010: 301-302). Zira araştırmada bilgi, insan zihninde kurgulanmış sosyal gerçekliğin altyapısını oluşturmaktadır ve araştırmacı tarafından ortaya çıkarılıp göz önüne serilmesi gerekmektedir. Nitel verilerin analiz edilmesine yönelik geliştirilmiş yöntem ve benimsenmiş yaklaşım tekniklerinden en

Tezde argümanlar doğrultusunda yöntem olarak benimsenen Kontsrüktivist yaklaşımın genel hatlarıyla verilmesinin ardından, aşağıda, tez konusu yerleşim

kullanışlı olanları; söylem analizi ve etnometodolojidir. Söylem analizi yöntemi, en yaygın kullanıma sahip nitel veri analiz yöntemlerinden biridir. Bu yöntem, geleneksel araştırma yöntemlerine eleştiri biçiminde ortaya çıkan postmodern ve postyapısalcı yaklaşımların bir ürünü olarak şekillenmiş, bireyin öznelliğine ancak kullandığı dilin derinlemesine analizi ile ulaşılabileceğini varsayan ve dilin sosyal yaşantının bir göstergesi, inşa unsurlarından birisi olduğunu kabul eden bir yaklaşımdır. Bu yöntemde dil ile kastedilen sözel iletişimi de kapsayan her türdeki yazılı metindir. Böylece, söylem analizinin sosyal olaylar ve sosyal ilişki biçimlerini açıklamakta odak noktasını metin analizi oluşturmaktadır. Foucault'un çalışmalarının etkisiyle sosyal bilimlerde yaygınlık kazanan söylem analizi, tüm sosyal yaşamın dile indirgenemeyeceğine dair eleştirilmekte ve araştırmacılar tarafından etnografik analiz yöntemleri ile birlikte kullanılmaktadır.

Bazı yazarlar, yine Foucault'un yaygınlık kazandırdığını ifade ederek söylem analizi yönteminin bir alt basamağı ya da bir başka çeşidi olarak "eleştirel söylem analizi"ne değinmektedir. Buna göre eleştirel söylem analizi; özellikle güç, hâkimiyet, hegemonya, sınıf farkı ve ideoloji, cinsiyet, ırk ve ayrımcılık, çıkar, kazanç, gelenek, sosyal yapı, kurum, olay ya da sosyal düzen gibi temaları ön plana çıkararak bu konuları işleyen bir yöntemdir (Çelik ve Ekşi, 2008: 113-115; Hodges, Kuper ve Reeves, 2008: 570). Nicolina Montesano Montessori'ye göre eleştirel söylem analizi, (geleneksel) söylem analizi yöntemindeki bir takım eksikliklerin giderilmesi sürecinde ortaya çıkmıştır. Montessori bunları; söylem analizindeki söyleme ait olan ve olmayan (çevresel tüm) verilerin ayrımındaki belirsizlik, sosyal ilişkilerdeki gücün kurumsal ve işlevsel anlamda açıklanmamış olması, kullanılan bazı kavramların anlamlarında ve standardizasyonun sağlanmamış olması, söylemin analizinde kurumsal ve işlevsel metodolojinin bulunmaması olarak sunmaktadır. Montessori'nin ifade ettiği metodolojik eksiklik, yine bir standardın bulunmamasından kaynaklanmaktadır (Montessori, 2011: 173-174).

Yaygın ve bu tez çalışması için kullanışlı nitel veri analiz yöntemlerinden diğeri olan etnometolojiye göre, sosyal olaylar ya da aktörlerin davranışları bireylerin meseleleri nasıl algıladıklarına bağlı olarak açıklanabilir. Bireyler davranışlarını; ilgileri, amaçları, sahip oldukları değer yargıları, dünyayı nasıl algıladıkları ve bunlara bağlı geliştirdikleri bakış açıları doğrultusunda belirlemektedir. Etnometodoloji, bu nedenle, bireylerin davranışlarını ve sosyal olayların doğru bir şekilde anlamlandırılabilmesi için araştırmacının bireylerin gözünden bakması gerektiğini öne sürmekte olan bir yaklaşımdır (Özdemir, 2010: 333-338).

Çalışmada metinlerin analiz edilmesi sürecinde kullanılacak olan ve bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında tanıtılan yöntem (geleneksel) söylem analizi yöntemindeki eksikliklere binaen geliştirilmiş olan ve söylemin içinde bulunduğu tüm faktörler göz önüne alınarak uygulanan eleştirel söylem analizi yöntemidir. Bu bağlamda söylem analizi yönteminin daha detaylı incelenmesinde yarar vardır.

Söylem analizi yönteminde analiz edilen, metin içindeki söylemdir. Söylem ise, bireyin tüm duygu ve düşüncelerini içeren ve bireyin bunu hangi algılamalar üzerinden ifade ettiğine yönelik işaretler barındıran süreçler olarak anlaşılmalıdır (Elbirlik ve Karabulut, 2015: 32-34; Çelik ve Ekşi, 2008: 99-100). Analiz safhasında metinlerde seçilen kelime ve cümlelerin anlamları, bunların metinde kullanış biçimleri ve kullanılan semboller söylemin ifade edildiği (yerel ve genel ya da doğrudan ve dolaylılık dikkate alınarak) zaman, mekan ve muhatabı bağlamında incelenmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: 99-115). Söylem analizi ve etnometodoloji gibi nitel araştırmaların ontolojik, epistemolojik ve metodolojik varsayımları, nicel araştırmaların varsayımlarıyla çeşitli yönlerden farklılaşmaktadır. Nicel araştırmalara göre gerçeklik nesnel olarak varlığını sürdürmekte ve araştırmacı tarafından herhangi bir değer katılmadan yine nesnel olarak sunulmaktadır. Ancak nitel yöntemlerde gerçeklik sosyal olarak inşa edilmiştir ve bu gerçeklik araştırmacı tarafından kendi algılama ve kurgulaması doğrultusunda anlaşılır ve sunulur. Nicel ve nitel analizlerdeki diğer fark bilginin elde edilmesi süreci olup nicel yaklaşımlarda verili olan bilgiye doğrudan ulaşılırken nitel yöntemlerde sosyal gerçekliğin içinde saklı duran bilgiye verilerin analizi sonucunda tümevarım yöntemi ile ulaşılmaktadır (Özdemir, 2010: 325-326; Cynthia Hardy, Bill Harley ve Nelson Phillips, 2004: 21; Ghicai, 2013: 3-9).

birimleri, siyasal sistem, din, din ve siyasal sistem ilişkisi kavramları sırasıyla ve yine argümanlar doğrultusunda belirtilen boyutlarıyla incelenmeye çalışılmıştır.

1.3. İsrail’de Yerleşim Birimleri

Yerleşim Birimleri ile kastedilen, kuruluşları İsrail Devleti’nin bağımsızlık öncesi dönemlerinde başlamış, bağımsızlık ilanından sonra da devam etmiş ve halen de kurulmasına devam edilen, çeşitli şekillerde toprak temin edilerek Yahudi göçmenleri yerleştirmek üzere İsrail’e özgü biçimlerde oluşturulan yeni yerleşim yerleri olup Yahudilerin tarih boyunca yaşadıkları Yahudilerce kutsal sayılan Kudüs, Taberiye, Safed ve El Halil şehirlerinde bulunan Yahudi yaşam alanlarını kapsamamaktadır.

İsrail’ e özgü bu yerleşim birimleri ”kibbutz, “moşav” ve “kibbutz kehilatiler” olarak sayılabilir. Bunlardan kibbutz, Sosyalist Siyonistlerin girişimiyle Filistin Toprakları’na yeni gelen göçmenler için hem yerleştirilmeleri hem de bölgenin Yahudi toprağı olarak tescillenmesini sağlamak üzere devlete ait arazi üzerine inşa edilmiş, ortak mülkiyet esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bir tür endüstri kuruluşudur (Ben-David, 1964: 45-57; Burmil ve Enis, 2011: 108; Mort ve Brenner, 2003: 16-18). Kibbutzlardan tek farkı özel mülkiyet hakkı olan moşavlar ise, Yişuv (İsrail Devleti’nin kurulması öncesinde Yahudilerin Filistin Toprakları’nda yaşadığı alanlar)’daki iskân ve istihdâma yönelik arayışlar sonucu İsrail’e özgü bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Son olarak, kibbutz kehilati yerleşim birimleri de kibbutz ve moşavların yanında yine iskân amacıyla oluşturulmuş yerleşim birimleri olup bunların ortaya çıkması bağımsızlığın ilânından sonra gerçekleşmiştir. Bu birimler, diğerlerinden farklı olarak, bir ekonomik amaç üzerine faaliyet göstermeyen toplu konutlardır (Hirsh, 1997: 104).

İsrail’de yerleşim birimleri konusu çeşitli yazarlar tarafından ilgi gören konulardandır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

Rowley ve Taylor (2006) ve Demant (1983), İsrail yerleşim politikalarını tarihsel süreçte incelemişlerdir. Ben-Zadok (1985) da yerleşim politikalarını dönemleri ve bu politikaya neden olan etmenler açısından ele almıştır. Benzer bir şekilde, Evans (2011), anılan politikayı nüfus dağılımına ve göçmenlere barınak sağlanmasına yönelik açıdan, Klaff (1977) dağılımlar ve etnik ayrımcılık açısından ve Hassan (2007) güvenlik anlayışı açısından incelemişlerdir. Yaniv ve Yishai (1981) ise yaptıkları çalışmada, yerleşim faaliyetlerini İsrail'in çözümsüzlük politikası bağlamında ele almışlardır. İsrail'deki yerleşimlerle ilgili çalışmalar yapmış yazarlardan bir diğeri olan Kellerman'ın (1996) çalışması, yerleşim birimlerinin açılması aşamalarında yeni yerleşimcilerin bu kapsamda teşvik edilmelerine dairdir. Bu kapsamda incelenen son çalışma, Will'in (1982) eseridir. Will, yerleşim faaliyetlerini Filistin meselesine etki eden yönleri açısından incelemiştir.

Yukarıda tez konusu yerleşim birimleri hakkında bilgi verilmesinin ardından, yine tez konusu doğrultusunda incelenmesi gereken kavramlardan olan siyasal sistemin genel hatlarıyla sunulması gerekmektedir. Siyasal sistem kavramı, aşağıda tez konusu doğrultusunda incelenmektedir.

1.4. Siyasal Sistem

Tez konumuz olan İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini ile olan ilişkisinin yerleşim politikaları üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için öncelikle devlet kavramının üzerinde durulması gerekmektedir. Böylece, İsrail siyasal sisteminin, tez konusu bağlamında, daha elverişli bir biçimde ele alınması mümkün olacaktır.

Devlet kavramının en kapsamlı organizasyonel tanımı; Heywood'un, Weberci modern devlet tanımlamasından (Weber, 2008: 138) hareketle vardığı "belirli bir toprak parçası üzerinde egemen bir şekilde yasama yetkisini ve meşru şiddet kullanma tekeli haiz ve yetkisini kalıcı şekilde teşkil edilmiş kurumlarla kullanan siyasal bir birlik, bir kuruluş" (Heywood, 2007: 90-91) biçiminde kabul edilebilir. Başka bir ifadeyle; devletin toplumdaki tüm kuruluş ve gruplar üzerinde, tam ve sınırsız bir egemenliğe sahip olması, devlete ait kurumlarının kamusal nitelik

taşıması, devletin kararlarında uzun vadeli kamu yararı gözetilmesi nedeniyle bağlayıcılığının olması gerekir. Devletin ayrıca, toplum tarafından meşruiyetinin bulunması, kararlarını uygulayabilme ve uymayanları cezalandırabilme yeterliğinin olması ve bu sayılanların tatbik edileceği coğrafi bir alana ve hükümlerini uygulama noktasında bir yönetim ve kurallar birimine ve birbiriyle uyumlu kurumlara sahip olması gerekir. Devletin toplumdaki siyasal kurumlardan birisi olmasına rağmen diğerlerinin üzerinde ve diğerlerinden daha fazla etki ve yetkinliğe sahip olması taşıdığı meşruiyete ve dolayısıyla egemenliğe bağlı olarak mümkün olabilir. Devletin diğer siyasal kurumlardan ve sivil toplumdan ayrı olması bahse konu egemenlikte ciddi bir öneme sahiptir. Zira devletin yine bir siyasal birlik olarak toplum içinde çeşitli sosyal ve siyasal faaliyetler gösteren alt siyasal birliklerden farklı olarak hepsinin üzerinde egemenlik kurabilmeye ihtiyacı vardır. Bu noktada; egemenliğin türü ve yoğunluğu, konunun odak noktası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da, daha önce de ifade edildiği gibi, yukarıda organizasyonel anlamda tanımı verilmeye çalışılan modern devletin⁴ bir de, tüm alt siyasal birimler üzerindeki egemenliği ve yetkinliğinin belirlenmesi açılarından fonksiyonel tanımının yapılmasını gerektirmektedir. Zira Heywood'a göre devlet aygıtı sadece; siyasal yürütmeyi ya da hükümeti, bir yasama organını ya da parlamentoyu, yargı organını, bürokrasiyi, silahlı kuvvetlerini, polis teşkilâtını, yerel ve bölgesel yönetim birim ve kuruluşlarını vs. kuşatmaktadır. Ancak Heywood'a göre en önemli ayırım, bir çok zaman birbiriyle iç içe anlamda kullanılsa da "devlet" ve "hükümet" arasındaki ayırımdır. Bu ayırmda esas nokta hükümetin devletin sınırsız yetkilerini kullanmaması meselesidir. Heywood bir dizi yasal ve kurumsal sınırlamayla düzenleme ve kontrol altında tutularak bireysel özgürlüklerin korunmasına yönelik teşkil edilen Anayasal Hükümet kavramına işaret ederek devletin hükümetten ayıran ölçütleri beş maddede sıralamıştır. Bunlar; (1) devlet, hükümetten daha kapsamlıdır ya da bir başka ifadeyle hükümet de devletin parçalarından biridir. (2) Hükümet devlete göre daha geçici ve devlet hükümete göre daha kalıcı veya sürekli olarak kabul edilmiştir. (3) Devletin

⁴ Pierson, modern devleti Max Weber'in devlet tanımına bağlı kalarak modern devleti (1) şiddet kullanma tekeli, (2) belli bir coğrafilik, (3) egemenlik, (4) anayasallık, (5) gücün gayrisahsiliği, (6) kamusal bürokrasi, (7) otorite/meşruiyet, (8) vatandaşlık hakları ve (9) vergilendirme yetkisine sahip olması özellikleriyle tanımlamaktadır (Pierson, 2004, 4-6).

otoritesinin fiiliyata indirilmesi hükümet üzerinden cerayan etmektedir. Hükümet, devletin politikalarının yapılması ve uygulanmasında devletin beyni gibi rol alır ve devletin mevcudiyeti hükümet üzerinden gerçekleştirilmektedir. (4) Devlet, görevlileri ve yetkilileri üzerinden hükümetlerin ideolojilerinden bağımsız gayrişahsî bir otorite kullanmaktadır. (5) Devlet, en azından teorik olarak, toplumun sürekli menfaatleri, ortak taleplerini yansıtır temsil ederken hükümet belli bir zamanda hükümette bulunan kişilerin taraftarlarının taleplerini yansıtır bunları temsil etmektedir (Heywood, 2007: 91-92).

Böylece bu tanımla birlikte, devletin sadece yapısal ve işlevsel özellikleri değil aynı zamanda çalışma konumuz olan din ile olan ilişkileri de açıklanabilir olacaktır. Zira, tez çalışması bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politika sisteminin diğer birimlerinden bağımsız olamayacağı, böylece; analizin hem yapısal/işlevsel anlamda hem de siyasal sistemin alt ve üst düzeyleri açısından bütüncül bir çerçevede yapılması gerektiği argümanı doğrultusunda ilerlemektedir.

Bu doğrultuda, İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini ile olan ilişkilerinin yerleşim politikalarına etkisinin sağlıklı bir çerçevede incelenebilmesi için İsrail siyasal sistemine ait yapı ve kurumlarının yanında sistemin içinde bulunduğu zaman ve mekansal çevrenin ve sistemin işleyişinin de bir süreç analizine tabi tutulması gerekmektedir. Bu kapsamda, İsrail’de siyasal sistem - Yahudilik dini ilişkisi parametrelerinin belirlenmesi noktasında İsrail siyasal sisteminin aşağıda genel hatlarıyla verilen Sistem Analizi Yaklaşımı ile incelenmesi gerektiği görülmektedir.

1.5. Sistem (Analizi) Yaklaşımı

David Easton tarafından geliştirilen bu yaklaşım, herhangi bir siyasal rejim tercihinde bulunmaması itibarıyla her türlü ekonomik ve siyasal arka plana sahip toplumsal yapılara uygulanabilme (Saybaşı, 1999: 44) ve kapsayıcılığı itibarıyla yapısal-işlevsel yaklaşımı da aşma ve son dönemde en yaygın kullanıma sahip olma (Çağla, 2015: 45) özelliklerine sahiptir. Ancak yine de Sistem Analizi Yaklaşımı’nı

bu yetkinlikte kapsayıcılığına ve kullanışlılığına rağmen bazı yetersizliklerinin⁵ de olabileceği göz ardı edilmeyecektir.

Sistem Yaklaşımı, “girdiler”, “siyasal sistem veya işlemler” ve “çıktılar” unsurlarına dayanmaktadır. Buna göre; siyasal sistemler, bir toplum için otoriteye dair kararların alınıp uygulandığı birbirleriyle sistemli bir şekilde bağlı aktivitelerden oluşan bir bütün olarak içinde bulunduğu çevreyle karşılıklı bir etkileşim halinde bulunurlar. Sistem, içinde bulunduğu çevre tarafından kendisine yöneltilen talepleri (girdileri) politik kararlar olarak “çıktılar” haline dönüştürür. Taleplerin sistem tarafından çıktılara dönüştürülmesi, dönüştürülmemesi veya nasıl dönüştürüldüğü her hâlükarda sisteme olumlu ya da olumsuz geri besleme olarak yansır (Easton, 1957: 384). Easton, siyasal sisteme dönen geri beslemenin sadece çevreden değil aynı zamanda sistemin kendi içinden de gelebileceğinden bahsetmektedir (Easton, 1957: 389). Bunlar; sistemin kendini, aldığı geri besleme ve içinde bulunduğu çevresel etkileşim çerçevesinde gelişmelere uyum sağlaması olarak ayırt edilebilir. Burada; bir sistemin birbiriyle özel bir ilişki içinde bulunan kurum, yapı ve işlev açılarından birbirlerinden farklı parçalardan oluşan karmaşık bir bütün olması nedeniyle; sistemin kültürel, sosyal, ekonomik, demografik vb. alt sistemlerden ve incelenen siyasal sistemin içinde bulunduğu uluslararası üst sistemlerden oluşan farklı boyut ve kapasitelerdeki çevrelerden etkilendiği ve bunları da belirli bir nispette etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır (Alkan, 2011: 14-21).

Easton, belli bir sistemin başarısı açısından “girdi/çıktı” dengelenmesinin önemine vurgu yapmıştır. Sistemin başarısı sistemin bu dengeyi en uygun şekilde gözetebilmesine bağlıdır. Fakat tüm taleplerin istenen siyasal kararlara veya yasalara dönüştürülmesi mümkün olamayacağından Sistem, hangi talepleri hangi ölçüde

⁵ Örneğin Saul B. Cohen ve Lewis D. Rosenthal, (1) dağılımsal (patern) düzen ve mekânsal ilişki, (2) siyasal alan biçimi ve karşılıklı ilişkiler, (3) ülkesellik/bölgecilik (bir grup tarafından bir ülke ya da belli bir coğrafi alanın önemi) ve (4) kültürel farklılıkları da içerecek şekilde fizikî/coğrafi çevre olmak üzere dört başlık altında toplanabilecek ve verili bir siyasal sistemin analizi için kontrol alanı oluşturması bakımından gerekli olan coğrafi özelliklere değinmişlerdir (Cohen ve Rosenthal, 1971: 5-31). Cohen ve Rosenthal’ın sistem analizine eklentilerinin ardından her siyasal sistemin kendine özel coğrafi farklılıklarının yanında tarihsel, kültürel, vb. farklılıklarının da ele alınan herhangi bir sistemin analizinde göz önünde bulundurulması gereken kalıplar olarak değerlendirilmesi gerektiği sonucuna – henüz böyle bir metodoloji olmamasına rağmen- kolaylıkla varılabilir.

çıkıya dönüştüreceğine karar vermelidir (Easton, 1957: 391, 397). Bu karar, “sistemin fonksiyonunun ekonomik, sosyal ve yasal değerleri toplumda otoriter bir şekilde taksim etmesi” olmasından dolayı toplumsal bazda ortaya çıkan yankının nasıl olacağı açısından ve dolayısıyla sistemin başarısını ve bekasını belirleyici rol oynaması açılarından dolayı hayati derecede önemlidir.

Siyasal sisteme toplum tarafından yapılan talepler kapsamındaki girdilerin içinde bulundukları ekolojik, ekonomik, kültürel, bireysel ayırt edici faktörler, sosyal yapı ve ülkedeki nüfus yapısı gibi çevresel faktörlerden bağımsız olması düşünülemez. Easton bu noktada “kültür”⁶ dikkat çekmektedir (Easton, 1957: 388). Taleplerin ortaya çıkışı ve sistem tarafından işlenmesi işte bu kültür birikimi uyarınca gerçekleşmektedir. Taleplerin çevresel faktörler ve kültürel ayarlama dâhilinde sisteme talep olarak girilmesi ve sistemin bunları işleyerek siyasal çıktılar halinde tekrar topluma (çevreye) döndürmesi süreçlerinde aralıksız olarak işleyen destek ve geri beslemeler sistemin hayatta kalabilmesi için olmazsa olmaz niteliktedir. Easton, Sisteme girilen “destek”i (1) siyasal bütünlüğün, (2) mevcut rejimin ve (3) görev başındaki hükümetin benimsenmesi olgularına bağlamakta olup bunların tamamen ilişik olmadıkları gibi birbirlerinden kesin olarak bağımsız da olmadıklarına işaret etmektedir (Easton, 1957: 391-393). Bu desteğin başka bir ifadesi, Sistemin toplum tarafından meşru bulunup bulunmaması olarak da ifade edilebilir (Vergin, 2014: 55). Easton, Sistemin bekası için ihtiyaç duyduğu bu desteği (1) toplumun ihtiyaç duyduğu çıktıların üretilmesi ve (2) toplumun ilgili yönde siyasallaştırılması yollarıyla elde ettiğinden söz etmektedir (Easton, 1957: 395-398). Sistemin, varlığını ve faaliyetlerini devam ettirebilme yetkisini ya da başka bir deyişle meşruiyetinin sürdürülmesi için ihtiyaç duyduğu destek akışını koruyabilmesi için uygulayabileceği yöntemlerden birincisi olan “toplumun ihtiyaç duyduğu çıktıların üretilmesi” yönteminin, destek akışında “toplumun ilgili yönde siyasallaştırılması” yoluyla destek akışının sağlanması yöntemine göre daha az kalıcı ve istikrarlı sonuç vermesi beklenebilir. Birinci yöntem sadece belli siyasal durumlar

⁶ Siyasal Kültür, “bir siyasal sistemin içinde işlediği değer, inanış ve davranışlar dizisi” olarak tanımlanabilir. Buna göre normlar, kurallar, alışkanlıklar, gelenek ve inanç sistemleri –her topluma özgü siyasal kültür- her siyasal sistemin merkezinde bulunmakta ve siyaset süreci içerisinde bulunan tüm aktörleri ve davranışlarını doğrudan etkilemektedir (Çağla: 2015: 84).

için elverişli ve uygulanabilir olabilirken ikincisi daha geniş zaman aralığını kapsar ancak her ikisinin de hayata geçirilmesinin aynı derecede kolay olmadığı da açıktır. Easton, "toplumun ilgili yönde siyasallaştırılması" kapsamında siyasal nitelikteki törenlerin, sembollerin, bayrakların, çeşitli diğer objelerin kullanılabileceğini ve bu siyasallaştırmada aileler, kardeşler, yaşlılar, öğretmenler, çeşitli kurumlar ve kimi sosyal liderler üzerinden yapılabileceğini belirtmektedir (Easton, 1957: 399). Easton'un bahse konu destekleri kapsam ve nitelik olarak "yoğun" ve "düşük yoğunlukta" olarak ikiye ayrılabilir. Ancak, bunlardan düşük olan desteğin daha uzun zaman aralığına hitap ederken ani ve yoğun desteklerin belirli somut beklenti ve çıktılar doğrultusunda meydana geldiğini (Easton, 1957: 394-395) ifade etmekte yarar vardır.

Sistemin alt ve üst sistemlerle (çevre) uyum içinde varlığını ve faaliyetlerini devam ettirebilmesi için yukarıda anılan destek girdisini karşılamasının gerekliliği daha önceden de ifade edilmişti. Bahse konu ihtiyacın karşılanmaması Sistemin, Easton'un "entropi" olarak nitelendirdiği bunalım sorunlarıyla karşılaşmasını ve bekası için tekrar yukarıda anılan destek girdilerini geri kazanmasını gerektirmektedir (Easton, 1957: 399).

Bu noktada, tez çalışmasının daha önceden verilen argümanları da dikkate alınarak diğer tüm anlatılanlara bakıldığında, bir siyasal sistemin varlığını sürdürebilmesinin, içinde bulunduğu alt ve üst çevreye ve alması gereken destek girdisine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle varlığını devam ettirmek için sistem, toplumun kendisini meşru bulması için gereken desteği gerek "toplumun ihtiyaç duyduğu çıktıların üretilmesi" yöntemi ile ve gerek de "toplumun ilgili yönde siyasallaştırılması" yoluyla sağlamaya çalışmaktadır. Bu işlemlerin, ayrıca, siyasal kültürden de bağımsız olması düşünülemez. Zira, siyasal aktörler, etkileşim içinde bulundukları üst ve alt çevre ile dinamik olarak kendilerini konumlandırırlar ve bu konumlandırma maddi ve düşünsel tüm faktörlerden etkilenir. Siyasal aktörlerin siyasal davranışlarının analizinde bu sosyalleşme ve sonucunda kendilerini konumlandırma süreçleri de dikkate alınmalıdır. Zira tez konusu olan yerleşim politikalarının belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde İsrail siyasal sisteminin

Yahudilik dini ile olan ilişkisinin etkili olup olmadığı sonucuna ancak bu biçimdeki bir analiz sonucunda ulaşılabilir.

Yukarıda yer verilen tez argümanları doğrultusunda, İsrail siyasal sistemi - Yahudilik dini ilişkisinin analizinde izlenecek yöntem ve kapsamın ifade edilmesinin ve yerleşim birimleri ve siyasal sistem kavramlarının tartışılmasının ardından, aşağıda da bu ilişkinin diğer tarafı olan din kavramının göz önüne serilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Böylece, genel olarak din kavramının tartışıldığı bu bölümün sonrasında anılan ilişki ile ilgili ölçütlere ulaşılması mümkün olacaktır.

1.6. Din

Bu başlık altında, din kavramının tanımlanması noktasında geliştirilmiş çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Bunların, esas itibariyle dinin özünü ve toplumsal yönlerini açıklamaya yönelik olduğu söylenebilir.

Dinin özüne ait tanımlar genel itibarla; dinin ne olduğuna, birey tarafından nasıl algılandığına, buna bağlı olarak da bireyin içinde ve yaşantısında bazı değişikliklere neden olduğuna ve bu değişikliklerin hangi motivasyonlarla ortaya çıktığına dair açıklamalarda bulunmaktadır. Toplumun şekillenmesinde ve toplum tarafından şekillenme sürecinde sürekli ve birikimli bir rolü bulunan bireyin anılan bu değişimi, doğrudan dinin toplumu ilgilendiren yönü olarak ortaya çıkmakta ve dinin bu yönünün de ele alınmasını zorunluluk haline getirmektedir.

Kavramın tez çalışması doğrultusunda ele alınması, özünden ziyade toplumsal yönlerini açıklamaya yönelik tanımlara ulaşılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, aşağıda dinin ya da dinî yaşantının toplumu doğrudan ilgilendirmesi bakımından bu kavramın sosyolojik açıdan yapılmış çeşitli tanımları sıralanmıştır.

Bu bağlamda öncelikle Berger'in çalışmasına bakmakta yarar vardır. Berger, dinin sosyolojik olarak yapılmış çeşitli tanımlarını incelemekte ve kendisi de çalışmasının sonunda bir tanıma ulaşmaktadır. Berger'e göre tanımlar, doğaları gereği doğru ya da yanlış olamazlar; daha kullanışlı ya da daha az kullanışlı

olabilirler. Bu açıdan bakıldığında tanımlar üzerinde tartışmak çok anlamlı değildir. Ancak belli bir alanda verili tanımlar arasındaki tanım farklarının incelenmesi kullanışlılıklarına dair bir fayda sağlayabilir. Hatta din konusunda varsayımları açıkça hatalı olan tanımların dahi incelenmesi, en azından bir ölçü sağlayabilir. Zira, bu tanımlar da yine dinin, insanın kendinin de ait olduğu bir dünyayı canlandırması bağlamındaki arayışına yol açıcı özelliğine değinmesi açısından faydalıdır (Berger, 1973: 177-180).

Berger'e göre din, bir insan girişimi olup insanın kutsal bir evren oluşturmasıdır. Başka bir deyişle, din evren oluşturma'nın kutsal şeklidir. Berger, kutsal ile insan dışı gizemli ve üstün bir gücü kastetmektedir. Kutsallık, herhangi bir nesneye, kişiye, zamana veya mekâna ya da bir algıya bağlanmış olabilir, insan dışında ancak insanla ilgilidir ve günlük hayatla ilişki içindedir. Böylece kutsal alan hem insanı kapsamakta hem de insanın kendisinden daha güçlü bir gerçeklik olarak onu aşmaktadır. Ayrıca, insanı muhatap alan bu evren insanın hayatını en üst düzeyde bir düzen içine koymaktadır. Bu da, bireyin dinle ya da kutsal alanla "iyi ilişkilerde" bulunmasının, toplumun düzeninden kopması ve anlamını kaybederek dışlanması tehlikesinden emin olması anlamına gelmektedir. Toplumun bireylerin selâmeti için usûl ve erkânı belirlemesi noktasında din diğer toplumsal alanlardan daha önemlidir. Zira birey dinin koruyuculuğunun dışında kendini tamamen kaos içinde bulacaktır. Berger, toplumsallaşma aşamalarından "dışsallaşma" (externalization) anına vurgu yaparak dinin önemine dikkat çekmektedir. İnsan, sürekli ve kendisi için gerekli olarak gerçekliğe anlam yüklemek suretiyle topluma katkıda bulunmakta ve inşa sürecine katılmaktadır. Din, bireyin dünya inşası girişiminde dünyayı anlamlandırma aşamasında insanîlik yönünü öne çıkarması açısından oldukça elverişli bir paya sahiptir (Berger, 1973: 13-37). Taplamacıoğlu'nun dinin bilinçli olarak mensupları arasında bütünleyici ve birleştirici bir rol oynadığına (Taplamacıoğlu, 1963: 56) dair ifadesi de Berger'in bu tezini güçlendirmektedir.

Dinin tanımlanması noktasında çalışması bulunan yazarlardan biri de Durkheim'dır. Durkheim'ın çalışması esas olarak kutsal olan ve olmayan ayrımı

üzerine yoğunlaşmıştır. İnsan düşüncesi tarihinde kutsal olanla olmayanın ayrımı kadar net başka bir ayrım bulunmadığını savunan Durkheim, özünde açıklanamayan bir üstünlük barındırıp barındırmadıklarını tartışmaya devam ettiği kutsal olanların dinen korunmuş ve yasaklarla ayrılmış ve kutsal olmayanların ise kutsallardan ayrı tutulması açısından başka kurallara bağlanmış olduğunu belirtmektedir. Dinî inanış, kutsalların niteliklerini açıklayıcı ve diğer kutsallarla ve kutsal olmayanlarla⁷ olan ilişkilerini düzenleyici betimlemelerden ibarettir. Ayinler ise kutsal sayılanlarla olan ilişki biçimlerini düzenleyen kurallar bütünüdür ve toplumsal diğer faaliyetlerden farklıdır. Durkheim bu noktada dinin benzer özellikler gösteren büyü ile ayrımına değinmekte ve farkı toplumun tüm kesimleri tarafından kabullenilip kabullenilmemesine ve toplumu bir arada tutan ortak bir inanç etrafında toplayıp toplamamasında göstermektedir. Din ve büyü arasındaki bir diğer fark da mabettir ve mabet, dinin kolektif ve sosyal bir olgu olması hasebiyle Durkheim’a göre ciddi bir öneme sahiptir zira Durkheim tarihte mabetsiz bir dinin mevcut olmadığını belirtmektedir. Tüm bu birikimle Durkheim’ın din tanımı kendisi tarafından “ayrılmış ve korunmuş kutsallarla uygun ilişki tesisi için bağlısı olunan bir (Kilise) mabet adı altında ahlâkî bir toplulukta toplanmış inanç ve uygulamaları içeren bir sistem” biçiminde verilmektedir (Durkheim, 1995: 21-44).

Tez konusu doğrultusunda, toplumsal yönü gereği, siyasal sistemin işleyişi noktasında etkili olan din olgusunun öncelikle bireylerin zihninde başladığına dair yukarıda verilen açıklamaların ardından dinin sosyolojik tanımları ile ilgili olarak O’Dea ve Yinger’in çalışmalarına da değinmek yerinde olacaktır. Dinin işlevsel yönlerini öne çıkaran tanımlarda bulunan yazarlardan O’Dea, işlevsel tanıma ulaşma öncesinde dinin olgusal olarak tanımlanması gerektiğini belirtmekte, dini “bir tepki”

⁷ Kutsal ve kutsal olmayan ayrımı Mircea Eliade tarafından uzayın homojen olup olmaması üzerinden tanımlanmaktadır. Eliade’ye göre inanan bir birey için uzay homojen değilken inanmayan için homojendir. Eliade bu noktada inanan bir birey için kilisenin içinde bulunduğu sokaktan farklı boyutlarda algılandığı örneğini vermektedir. İnanan kişiye göre *kutsal olmayan* sokakta bulunan kilisenin kapısı kutsal olan dünyaya açılmaktadır. Ancak inanmayan için böyle bir durum yoktur. Eliade’ye göre kutsal olan “kendini izhar ederek kutsal olmayandan (doğal olandan) ayrılır” ve dinler tarihi bu tür tezahürlerle doludur ancak “tamamen başka aleme ait olan” bu durumun doğal dünyaya ya da insanın seküler zihinsel hayatına dair lisan ile açıklanmasının insanın doğal tecrübelerinin dışındakileri ifade etmesi noktasında lisanın yetersiz oluşundan dolayı mümkün olmadığını belirtmektedir. Eliade, bahsedilen ifade konusunda önceleri Rudolf Otto’nun da çeşitli zorluklar yaşadığını aktarmaktadır (Eliade, 1959: 10-25).

olarak açıklamakta ve tepkinin de tecrübe edilen bir şeye karşılık var olduğuna değinerek dinî tepkiyi “insanın hayatıyla ve hayatının temel önemiyle alâkalı olarak idrak edilen kutsal ve nihaî olana gösterilen karşılık” biçiminde açıklamaktadır. O’dea’ya göre dinin işlevsel olarak incelenmesi, dinin insanın günlük yaşamını aşan ve nihaî nitelikteki sorularına⁸ aradığı bir cevap niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır. O’dea, insanın kutsal olmayandan kutsalı ve nihaî olmayandan nihaî olanı ayırmasında sembollerin⁹ önemine vurgu yaparak dinin sosyal kurumsal yönünü ortaya çıkarmaktadır (O’Dea ve Yinger, 1961; 30-31). Aynı makaleyi paylaşan diğer yazar olan Yinger, dinin diğer sosyal kurumlar gibi sıradan bir kurum şeklinde ele alınmasının dinin aile ve siyaset gibi diğer kurumlarla doğrudan ilişkisi¹⁰ nedeniyle¹¹ oldukça sınırlayıcı olacağını belirterek dinin sosyolojinin tam merkezini oluşturduğunu ve merkezinde incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir (O’Dea ve Yinger, 1961: 30-31).

O’dea ve Yinger’in bu açıklamaları, din - siyasal sistem ilişkisinin genel hatlarını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir. Böylece, bireylerin zihinlerinde başlayan din olgusunun toplumsal düzeyde görünür olması ve bu doğrultuda siyasal sisteme etki etmesi incelenebilir hale gelmektedir. Ayrıca tam bu noktada, Berger’in sosyalleşme kuramına değinmenin, dinin bireylerin zihinlerinden toplumsal hayata yansımaları ve siyasal hayatı şekillendirmesini ifade etmede katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Berger’in sosyalleşme kuramı aşağıdaki gibidir:

Berger’e göre toplum, hem insan inşası olması hem de inşacıları olan insanı şekillendirmesi bakımından diyalektik bir olgudur. Böylece, her toplumsal faaliyet, kolektif ve sürekli bir dünya ve insan inşası girişimi olmaktadır. Din de bu inşada

⁸ Yinger dini tanımlamakta diğer yazarlar gibi zorluklar yaşamış ve uzun süre koruduğu “hayattaki birbirine bağımlı, geçici, hayal kırıcı ve acı verici şeylerin kalıcı, kesin ve nihaî ve göz alıcı bir şekilde iyimser olarak bağlanmaya çalışılması gayreti” şeklindeki işlevsel tanımını “bir grup insanın insan hayatının nihaî sorunlarıyla mücadele yöntemi olarak kullandıkları inanış ve uygulamalar sistemi” biçiminde olacak şekilde geliştirmiştir (Bouma, 1978: 297-298).

⁹ Max Weber de sembollerin önemine değinmekte ve sembolizmi “ruhsal güçlerin kendilerini somut nesnelerde ifade etmeleri şeklindeki inanış” olarak tanımlamaktadır (Weber, 1965: 6-7).

¹⁰ Dinin özellikle ekonomi olmak üzere toplumsal hayatın tüm alanlarına nüfuzu ile ilgili benzer ve daha kapsamlı bir vurgu Max Weber tarafından yapılmaktadır (Weber, 1965: 207-210, 223-245).

¹¹ Anılan ilişki, Berger’in bireyin sosyal hayatta dünyayı kendi algı kalıplarıyla anlamlandırması, dünyaya akması ve dünyayı inşa sürecine katılması şeklinde açıkladığı “dışsallaşma” kavramı ile birlikte düşünülebilir.

önemli bir yer teşkil eder. Toplumun temel işleyiş mantığı üç temel andan ya da aşamadan müteşekkildir. Bunlar; “dışsallaşma” (externalization), “nesnelleşme” (objectivation) ve “içselleşme” (internalization) anlarıdır. Topluma yeterli bir ampirik bakışın sağlanabilmesi için bu üç anın birlikte anlaşılması zorunludur. Bunlardan dışsallaşma, antropolojik bir gereklilik olarak insanın hem fiziksel hem de zihinsel faaliyetlerinde ve sürekli olarak kendini dünyaya açması, dünyaya dâhil olması ve dünyayı anlamlandırmasıdır zira, insan biyolojik olarak da sürekli “bir dengeyi koruma” faaliyeti içinde hareket etmektedir. Bu aşamada toplumun insanların bir inşası olduğu sonucu çıkmaktadır. Nesnelleşme, bir gerçekliğe ait hem fiziksel hem de zihinsel olan bu dışsallaşma faaliyetinin sonucunda edinilen bir getiridir. Bu durumda birey, kendi tahayyülünün dışında cereyan eden başka bir gerçeklikle yüzleşir. Nesnelleşme sürecinde gerçeklik, toplumda her bireyin tahayyülünden farklılaşarak “kendine özgü bir hal” alır çünkü, “orada” ve “herkes” için mevcut olan ve birikimle var olan “kültür”, anılan nesnelliğin oluşmasına neden olmaktadır. Burada kültürün bireyler üzerindeki sınırlama, ayarlama özelliğinden bahsetmekte yarar vardır. Hatta Berger; “bireyleri kendi gerçekliklerini bir kenara bırakıp haricî gerçekliği esas kabul edecekleri dereceye ulaştırmayan hiçbir oluşumun sosyal bir olgu olarak kabul edilemeyeceği”ni ifade ederek bir toplumun baskı ve yönlendirmeye dair kabiliyetinin toplumsal kontrol mekanizmalarından ziyade kendisini bir gerçeklik olarak inşa edip bunu kabul ettirebilmesinde yattığını belirtmektedir. Toplumun başarısı ayrıca, nesnel gerçekliğin, sosyalleşme yoluyla, kuşaktan kuşağa aktarabilme yeterliliğinde de aranmalıdır. Berger burada, sosyalleşmenin başarısının toplumsal nesnellikle bireysel öznellik algılarının birbirine uyumlu olarak sürdürülmesinde yattığına vurgu yapmaktadır. İçselleşme, aynı gerçekliğin nesnel dünyadaki biçiminden kendi öznel anlayışına tekrar oturtulmasıdır. Böylece içselleşme süreci içinde bireylerin toplum tarafından inşa edildiği söylenebilir. İçselleşme, toplumsal usûl ve erkânın benimsenmesi, uygulanması ve bireylerin toplumun koruyucu şemsiyesi altında emniyet içinde hayatlarını idame ettirmeleri süreçlerini barındırır. Toplumsallaşma, bireyin antropolojik köklerinde var olan bir durum olup bireyin toplumun usul ve erkânının dışına çıkması, en uç noktası “anlamını kaybetme” olan çeşitli tehlikelere açık olması

anlamına gelmektedir zira Berger'e göre "toplumun en önemli vazifesi" usul ve erkânı belirlemektir (Berger, 1973: 13-34).

Berger'in işaret ettiği toplumsallaşma anlarının sadece belli bir toplumsal kurum için değil, toplumda üretilen tüm kurumlar için ve bilhassa tez konumuz olan yerleşim politikalarının belirlenmesinde de geçerli olduğu düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında, yerleşim politikalarına etki eden faktörlerin diğer tüm toplumsal ve siyasal gelişmelerle birlikte, bütüncül bir çerçevede ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Dinin toplumsal ve siyasal etkileri konusunda araştırma yapmış olan Fox ve Sandler; dinin toplumsal ve siyasal etkilerini (1) dinin bireyin kimliği için zemin oluşturması, (2) inancın davranışları etkilemesi, (3) dinî öğretilerin inanç ve davranışları etkilemesi, (4) meşruiyete altyapı oluşturması ve (5) dinin kurumsal boyutunun varlığı başlıkları altında tespit etmektedir. Din, öncelikle, bireyin kimliğini tanımlamasında etkisi bulunan faktörlerden en önemlileri arasındadır. İnanç sistemi olarak dinin davranışlara etki etmesi ise inananların dine ait şariat kurallarına uyması ve bu kuralların siyasal otorite tarafından çeşitli politikaların yapımında dikkate alınması biçimindedir. Dinî öğretilerin inanç ve davranış kalıplarını belirlemesi, din ve devlet ilişkisi bağlamında en etkili aşamalardan birisi olarak ortaya çıkmakta ve dinin güncel yasalar ve gündelik şartlar doğrultusunda yorumlanmasını ifade etmektedir. Dinin toplumsal ve siyasal etkilerinden bir diğeri, meşruiyet kaynağı olma yönü olup siyasal sistemin toplumsal kabul görmek ve sistemin meşruiyetini sağlamak için dini faaliyetlerine dayanak amacıyla kullanması, toplumun dinî taleplerinin siyasal sistemin çıktılarında yankı bulması durumudur. Dinin kurumsal yapısının varlığı üzerinden siyaset ve toplumu etkilemesi ise siyasal sistem tarafından sunulan politikaların uygulanması safhasında dinî kurumlarca yorumlanması biçiminde gelişmektedir (Fox ve Sandler, 2005: 293-303). Fox başka bir çalışmada da dinin uluslararası ilişkileri üç yolla etkilediğini ifade etmektedir. Bunlar; dış politikanın siyasal birimlerin inanç sistemlerinden etkilenmesi, dinin iç ve dış politikayı ilgilendiren düzeyde hükümet politikalarını destekleme ve eleştirme yönünün bulunması ve çeşitli dinî konu ve olayın sınırları aşabilme özelliğinden dolayı uluslararası boyut kazanabilmeleri biçiminde ortaya çıkmaktadır (Fox, 2001: 59). Thomas da, Fox ile benzer bir biçimde, dinin kültürle birlikte uluslararası

faaliyetlerdeki etkisinin göz ardı edilemeyeceğini belirtmekte ve norm ve değerlerin tanımlanmasındaki dinin inanış ve gelenekler açısından önemine vurgu yapmaktadır (Thomas, 2005: 149-172). Benzer şekilde, Myrzabaev de dinin, bireysel ve toplumsal anlamda değer üretmesi, insana belli bir hayat anlayışı sağlaması, bireysel ve toplumsal bazda tutum ve davranışları yönlendirip şekillendirmesi özelliklerine değinmektedir (Myrzabaev, 2009: 13-14).

Yukarıda verilen açıklamalar, dinin siyasal sistem üzerindeki etkilerini daha görünür ve açıklanabilir düzeye taşımaktadır. Dinin toplumsal ve siyasal yönünün siyasal sistemin şekillenmesi, işlev görmesi ve uygun politikalar üretmede etkili olmasına dair bu açıklamalar, tez konumuz olan Yahudilik dininin İsrail siyasal sistemine olan doğrudan etkisi nedeniyle yerleşim politikalarının belirlenmesinde nedensel belirleyici olduğunu ifade etmek bakımından oldukça önemli bir altyapı oluşturmaktadır. Ayrıca, Fox ve Thomas'ın çalışmalarının; "bir siyasal sistemin, teşkilatlanmasında ve işlev görmesinde maddi unsurlar yanında ilgili toplumun kültürel ve düşünsel faktörlerinden de dinamik olarak etkilendiği ve herhangi bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politikanın sistemin diğer birimlerinden bağımsız olamayacağına" dair tez argümanlarını da desteklediği görülmektedir.

Yukarıda din-siyasal sistem ilişkisinin tarafları olan siyasal sistem ve din kavramlarının sunulmasının sonrasında aşağıda, İsrail'de din-siyasal sistem ilişkisi analiz ölçütlerinin oluşturulmasına dayanak oluşturmak amacıyla, konu ile ilgili eserleri bulunan yazarların ulaştıkları din ve siyasal sistem ilişki modelleri verilmiştir. Böylece, İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini ile olan ilişkisinin incelenebilmesi için gereken ölçütlere ulaşmak ve bu ilişkinin yerleşim politikalarının belirlenmesindeki etkisini tespit etmek mümkün olacaktır.

1.7. Din ve Siyasal Sistem İlişkisi

Din ve siyasal sistem ilişkisi bahsinin açılması aşamasında ilk önce her ikisinin de birey ve dolayısıyla toplumla olan ilişkisine tekrar değinmek gerekmektedir. Yukarıda verilen tanımların yanında, dinin en kapsamlı ve elverişli

tanımının Bilgin'e ait "insanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu" (Bilgin, 2014: 76) şeklindeki tanım olduğu değerlendirilmektedir.

Dinin sadece inançtan ibaret olmayıp ibadet boyutunu da içermesi ve ibadetin bireysel ya da toplu olarak yapılan uygulamaların yanısıra eğitimi de kapsamı, dinin bir toplumda yaşanabiliyor olmasını ve bunun için bazı şartlara ihtiyaç duyulması anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, dinin toplumsal alanda varlığından söz edebilmek için belli koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, Başgil'in "din hürriyeti" biçiminde tanımladığı ölçütler anılan koşulların neler olduğu konusunda sağlam bir dayanak oluşturmaktadır. Bu ölçütler; (1) bireyin dilediği bir dini, inanç itibarıyla benimseyebilmesi, (2) inandığı dinin gerektirdiği ibadet ve duaları o dine uygun şekil ve lisanda uygulayabilmesi, (3) benimsediği dine ait bilgi, düşünce, sevgi ve hayranlığını sözlü ya da yazılı olarak serbestçe yayabilmesi, (4) benimsediği dinin kaide ve ibadet esaslarını öğrenip öğretebilmesi ve (5) dininin gerektirdiği uygulamaları bireysel ve toplumsal alanda serbestçe yapabilmesi biçiminde verilmektedir. Başgil ayrıca, belli bir dinin bireysel ve toplumsal alanda varlığını ve gücünü devam ettirebilmesini mâbet teşkilâtının ve özellikle din adamlarının yeterlilik ve kabiliyetine bağlamaktadır. Bu da, dinî eğitim koşullarının yerine getirilmesine bağlıdır. Başgil, yukarıda verilen bir dinin özgürce yaşayabilme ölçütlerinin bir sınırının bulunduğunu da eklemekte ve bu sınırın toplumsal adâp kuralları ve devletin koyduğu yasalarla belirlendiğini ifade etmektedir (Başgil, 1955: 193, 218).

Bu noktada, dinin inanış boyutunun zamana göre değişmeyen nitelikte olduğu gözardı edilmemelidir. Verilen inanış kalıbı ile birlikte dinin uygulama boyutunun da zamana bağlı olarak değişikliğe uğraması ve güncellenebilmesi beklenemez. Zaman içinde değişikliklerin yapılabildiği tek alan, dinin toplumla ilgili alanıdır. Bu alan; bireylerin sürekli ve birikimli olarak bulundukları toplumu inşa etmeleri ve yine aynı toplum tarafından inşa edilmeleri safhalarını kapsamaktadır. Bu safha, aynı dine inanan diğer bireylerle bütünleşme, benzer taleplerin yönetime

iletilmesi ve yönetim tarafından bu taleplere uygun karşılıkların verilme aşamaları olup bu ilişkinin biçim, boyut ve yoğunlukları tez çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Myrzabaev'e göre hem devletin hem de dinin toplumda varlık kazanmalarından dolayı aralarındaki ilişki aslî ve karşılıklıdır ve bu ilişki tarihsel süreçte kendini toplumu "yöneten olma yetkisini elde tutmak" gayreti etrafında çeşitli şekillerde göstermiştir (Myrzabaev, 2009: 17-18). Gerek din gerekse devlet, bireyin ve dolayısıyla toplumun duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirmekle ilgilenirler ve bunun için çeşitli kurallar ve kurallara uyulmaması halinde uygulanmak üzere çeşitli yaptırımlara sahiptirler. Hem devletin hem de dinin bireyin hayatının tüm alanlarına nüfuz ettiği de düşünüldüğünde yukarıda sayılan benzerlikler daha da artmaktadır. Ancak, Joseph R. Strayer'in "dünyevî zenginlik elde etmek ve hayatta kalmaya odaklanan devletin talepleriyle bu hayatta doğru davranışlar benimsemek ve gelecekte kurtuluşa ermeyi hedefleyen dinin taleplerinin çatışmasının doğal olduğu" (Strayer, 1958: 42) görüşü de din ve devlet arasındaki görünürdeki en bariz farklılık olarak ortaya çıkar. Bu temel benzerlik ve farklılıklara rağmen, yine de, bireyin hayatını tüm alanlarına kadar düzenleme hedefi bulunan bu kurumların her durumda kuralları itibarıyla birbirleriyle uyumlu ya da her durumda birbirleriyle zıtlasma halinde olmaları beklenemez. Dinî dinamiklerin öncelikle toplum kurallarını dinin emir ve yasakları çerçevesinde şekillendirmeye çalışması ve bunun mümkün olmadığı durumlarda mevcut yasalarla uyum sağlamaya yönelerek yeni görevler üstlenmeleri Başgil'in ifade ettiği şekliyle belli bir dinin bireysel ve toplumsal alanda varlık ve etkisini sürdürebilmesi açısından hayatî derecede önemlidir. Tarihsel süreçte devleti yönetenlerle dini temsil edenler arasında toplum üzerindeki yetkinlik ekseninde ortaya çıkan ve diğerini dışlama, himaye etme, diğeriyle çatışma ve uyum sağlama biçimlerinde görünen ilişkiler, toplumsal alandaki grup ve kurumları himayesinde toplamayı başarabilmiş merkezî bir güç kaynağı olarak ortaya çıkan modern devletin din ile olan ilişkisinin tek taraflı olduğu evreye doğru yönlenmiştir. John Neville Figgis, dinin (modern) devlette bir organizma yerine bir mekanizma gibi işlev görmesinden kaynaklanan rahatsızlığını dile getirmekte ve böylesi bir durumu kilisenin (dinin) özgürlüğünün kısıtlanması

olarak ifade etmektedir (Figgis, 1913: 3-53). Devletin din üzerinde tek taraflı etkiye bulunduğu bu dönem için ilişkiler artık devletin din politikası (Myrzabaev, 2009: 19) olarak tanımlanabilir hale gelmiştir.

Myrzabaev'e göre bu etki hem devlette hem de dinde yapısal ve işlevsel değişikliklere neden olmuştur. Myrzabaev, devletin iç ve dış politikasının temel unsurlarından biri olarak kendini gösteren din politikasının ya da din-devlet ilişkilerinin iki şekilde incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir: Bunlar, ilişkinin kuramsal ve pratik boyutudur. Kuramsal boyut, bireylerin dinî inanç ve uygulamaları ile ilgili yasal düzenlemeleri kapsayan hukukî kısmı; pratik boyut ise kuramsal boyuta dayanan ve genellikle dinî eğitim ve hizmetlerin karşılanması aşamalarında ortaya çıkan hukuk, eğitim ve sosyal alanları ilgilendiren uygulama boyutudur (Myrzabaev, 2009: 20-21).

O halde; devlet belirlemiş olduğu din politikası ile dinle olan ilişkisini çeşitli biçim, boyut ve yoğunluklarda sürdürmektedir denebilir. Ancak her örnekte tarihsel, sosyal, ideolojik, ekonomik vb. toplumsal özelliklerin farkına dayalı olarak ilişkilerin biçim, boyut ve yoğunluğunda değişikliklerin görülmesi kaçınılmazdır. Bu değişikliklerin nedeni olan farklı faktörler siyasal sistemin kendi iç dinamikleri ve çevreden gelen din ile ilgili talep ve dönütlere göre değişmekte ve yine farklı bir dahilî ve haricî etkiye neden olmaktadır. Her siyasal sistemin yapısal, kurumsal ve işlevsel süreçlerdeki özgünlüğü ve böylece her devletin din politikasının farklılaşması gibi nedenler, ilgili politikaların ya da din-siyasal sistem ilişkilerinin kendine özgü şartlar göz önünde tutularak ayrı ayrı değerlendirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Ancak, yine de bu ilişkilerin, her seferinde, Myrzabaev'in ifade ettiği iki boyutuyla birden incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, alanda yapılmış bazı çalışmaların göz önüne serilmesi ve din-siyasal sistem ilişkilerindeki çeşitli kavramlara ve kuramlara değinilmesi aşamalarında temel din-siyasal sistem ilişkisine dair çeşitli sınıflamalar, ilişkinin hukukî- kuramsal ve pratik- uygulama boyutları esas alınarak sıralanacaktır.

Bu kapsamda, din - siyasal sistem ilişkilerini hukukî-kuramsal boyutu ile incelemekte elverişli olan bazı örnekler aşağıda sunulmuştur:

Myrzabaev, din-devlet ilişkilerinin tasnifi ile ilgili olarak olgu ve olaylar arasındaki ilişki ve etkinliklerin ampirik verilerle açıklanmasına yönelik olarak kullanılmasını önerdiği din-devlet ilişkisi modellerinin, verilen tasniflerin birbiriyle mukayese edilmesi için kuramsal altyapı olacağı görüşündedir. Myrzabaev, din-devlet ilişkisi sınıflamalarının genel olarak (1) dine bağlı devlet, (2) devlete bağlı din ve (3) din ve devlet ayrılığı modellerinden oluştuğunu aktarmaktadır (Myrzabaev, 2009: 21). Myrzabaev'in vermiş olduğu oldukça geniş ve anlamı oldukça soyut sayılabilecek bu sınıflama, din - siyasal sistem ilişkilerinde var olabilecek tüm olasılıkları içermesi bakımından elverişlidir.

Din ve devlet/siyasal sistem ilişkisi modelleri ile ilgili yapılmış diğer bir çalışma da Neuberger'e aittir. Neuberger, çalışmasında kilise (din) ve devlet ilişkilerini Batılı ve demokratik arka planla dört başlık altında toplamaktadır. Bunlar; (1) İngiltere örneğinde Belirlenmiş Kilise modeli, (2) Fransa ve ABD örneklerinde Kilise ve Devlet ayrılığı modeli, (3) Almanya örneğinde Tanınmış Cemaat Kiliseleri modeli ve (4) İtalya örneğindeki Onaylanmış Kilise modelidir. Bunlardan birincisi olan Belirlenmiş Kilise Modeli, devlet tarafından resmî olarak bir din ve bir kilisenin tanınması durumu olup devlet tarafından gerekli kurumların oluşturulması ve kilisenin devlete ait bir organ halinde faaliyette bulunması biçimidir. İkinci model olan Kilise ve Devlet Ayrılığı ise, devlet tarafından (herhangi bir) dine olumlu ya da olumsuz bir tavır takınılmaması durumu olup devletin tarafsızlığı (hiçbir) dine müsaade etmemesi ya da hepsine eşit derecede davranması şeklindedir. Neuberger'in tasnifine göre üçüncü sıradaki Almanya örneği Tanınmış Cemaat Kiliseleri modeli Avrupa'da yaygın bir modeldir. Bu modelde devletin resmî bir dini bulunmamakta buna karşılık büyük cemaatlerin kiliseleri devlet tarafından tanınmakta ve kendilerine eşitlik esasına göre davranılmaktadır. Bu modelin birinci örnekteki Belirlenmiş Kilise modelinden farkı devletin cemaat kiliselerine müdâhalesinin bulunmaması iken ikinci model olan Kilise ve Devlet Ayrılığı modelinden farkı ise devlet ve cemaatlerin karşılıklı işbirliğine giderek dinin “özelleşmeden” faaliyetlerini

yürütebilmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Neuberger'in tasnif ettiği Onaylanmış Kilise modeli ise, Belirlenmiş Kilise ile Tanınmış Cemaat Kiliseleri modelleri arasında düşünülebilecek bir modeldir ve bu modele göre devlet bir dini ya da bir dinî görüşü benimseyip diğerlerini eşit şekilde kendisinden uzak tutmaktadır (Neuberger, 1999: 65-84). Neuberger'in sunmuş olduğu modeller, İsrail siyasi sisteminin Yahudilik dini ile ilişkisinin saptanabilmesi ve bu ilişkinin yerleşim politikalarının belirlenmesindeki etkisinin incelenebilmesi için uygun bir çerçeve oluşturmaktadır. İkinci bölümde detaylarıyla verilen Yahudilik dini ve İsrail siyasi sistemi, anılan ilişkinin ortaya konmasına yönelik olarak incelendiğinde, İsrail siyasi sistemi – din ilişkilerinin Neuberger'in önerdiği “onaylanmış kilise” modeli ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Zira, İsrail siyasi sistemi Yahudilik dininin Ortodoks yorumunu esas almakta, kurumlarını ve sistemin işleyişini buna göre düzenlemekte ve Yahudilik dinine ait diğer yorumlar ile Yahudilik dışındaki dinleri de eşit bir biçimde dışlamaktadır.

Din - siyasi sistem ilişkilerini sınıflandırmada ideal tip modellerin yanında bir de anılan ilişkiyi isimlendirmeden sadece gözleme yoluyla bir çeşit tanımlama yoluna giden yaklaşımlara da değinmek gerekmektedir. Böylece, Yahudilik dini ve İsrail siyasi sisteminin ilişkisinin yerleşim politikalarının belirlenmesindeki etkisinin tespit edilmesi için daha gelişmiş araçlara ulaşılmış olacaktır. Din – siyasi sistem ilişkisinin pratik - uygulama boyutu olarak tanımlanabilecek bu sınıflandırmalardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

Fox, 1990-2008 yılları arasındaki dönemde 176 ülkenin din-devlet ilişkilerini araştırdığı çalışmasında incelenen ülkelerde resmî olarak bir din ve devlet ayrımının olup olmadığı (devletin resmî bir dininin olup olmaması ve devletin dine karşı olup olmadığı), devletin bir dini diğerlerinden üstün tutup tutmadığı, ülkelerdeki azınlıkların dinlerini özgürce yaşayıp yaşayamadıkları, devletin bir dini ya da tüm dinleri kontrol altında tutup tutmadığı ve devletin dini ilgilendiren konularda herhangi bir yasama faaliyetinde bulunup bulunmadığı sorularına cevap aramaktadır. Fox'un bulgularından bir kısmı; din ve devlet ilişkilerinin Katoliklik, Protestanlık ve İslâm gibi dine, bölgeye ve zamana bağlı olarak farklılıklar

gösterdiği, din ve devlet ayrımının demokratik ülkelerde diğerlerine oranla daha fazla olduğu ancak buna rağmen kesin bir ayrımın hiçbirinde tam olarak bulunmadığıdır (Fox, 2009: 449-451). Fox'un bu sonucu, tez sonunda ulaşılması planlanan cevaplar için ihtiyaç duyulan bir temel niteliğinde olup Yahudilik dini – İsrail siyasal sistemi ilişkisinin tespit edilmesinde çalışmaya önemli katkı sağlamaktadır.

Benzer şekilde, yönetimlerde din ve devlet ayrımının belirgin bir şekilde yapılamıyor oluşu düşüncesine sahip yazarlardan biri de Driessen'dir. Driessen, bir rejimin demokratik olabilmesi için gereken koşullardan birisinin de din (kilise) ve devlet ayrımı olduğu görüşündedir. Zira demokratik bir rejimde seçimle gelmiş yöneticiler anayasal sınırlar dâhilinde siyasî faaliyetlerde bulunabilmeleri için belli bir alana ihtiyaç duymaktadır. Driessen bahse konu bağımsız alanın devletin laikliği benimsemesi anlamında olmadığını belirterek bazı akademisyen ve siyasetçinin bu konuda hatalı yaklaşım sergilediğini ifade etmektedir. Driessen'e göre bu hatalı yaklaşımın nedenlerinden biri liberal ulus-devlet ile Batılı modern demokrasi kavramlarının tarihsel süreçte içiçe girmesidir çünkü ulus-devlet, dinin siyasal meşruiyet ve sadâkat iddialarına karşı bir zaferi gerekli kılmıştır. İkinci neden ise, bazı akademisyenlerin dinin siyasal faaliyet gösterebileceği meşru bir toplumsal alanın varlığının demokrasi ile çatışmadığını kabul etmelerine rağmen bu alanın oluşturulmasının sadece Batılı Hristiyan toplumlarda mümkün olabileceğini savunmalarıdır. Driessen, Grim ve Fox'un din-devleti ilişkileri ile ilgili yaptıkları araştırmada elde ettikleri nicel veriler üzerinden vardığı sonuç; politika yapılması sürecinde çekirdek bağımsızlığın demokrasinin varlığıyla çelişmediği ve başka bir ifadeyle, demokrasinin tam bir din-devlet ayrımına ihtiyaç duymadığıdır. Driessen iddiasını kanıtlama noktasında, dine merkezî bir alan bırakmasına rağmen demokratik olabilme koşullarını sağlayabilen örnekler vermektedir. Driessen, demokrasi için bir koşul olan bağımsız alanı Durham'ın tabiriyle "ibadet özgürlüğü" biçiminde tanımlamaktadır. Driessen, siyasal sistemin dinî otorite ile karşılıklı toleranslı ve uyum içinde çalışabildiği durumlarda dinin toplumda saygınlığının arttığını, topluma ahlâkî değerler ve kimlik bilincini sahiplenme noktasında olumlu katkı sağladığını ve sonuç itibarıyla siyasal sisteme katkıda bulunduğunu aktarmaktadır. Driessen, her zaman din ve siyasal sistem ilişkilerinin uyumlu olarak

yürütülemeyeceğini de belirtmekte ve siyasal sisteme dinin aşırı baskı yaptığı durumlara da değinmektedir. Driessen, siyasal otoriteye politikalarını belirleyebileceği gerekli alanın verilmediği durumlarda demokrasinin işlemez hale geldiğini belirtmekte ve bu durumu Linz'in tanımıyla "siyasallaşmış din" biçiminde isimlendirmektedir. Siyasal sistemin din üzerinde dinî hayatın serbestçe sürdürülmesine yetecek seviyede bir alan bırakmaksızın baskı yaptığı durumlar da mevcuttur. Driessen bu durumu yine Linz'in tanımını kullanarak "siyasal din" şeklinde isimlendirmektedir. Görüldüğü üzere din -siyasal sistem ilişkilerinin demokrasi sınırlarının dışına çıkma nedeni ilk örnekte siyasal otoriteye yeterli alan verilmemesi iken ikinci örnekte toplumun dinî taleplerinin siyasal sistemde dikkate alınmamasıdır. Ancak din ve siyasal sistem ilişkilerinde demokratik ortamın bozulma nedenleri bu iki örnekle sınırlı da değildir. Driessen din ve siyasal sistem ilişkilerinde üçüncü sorun sahası olarak siyasal sistemin dine müdâhale etme niyetinde olmasa dahi toplumdaki farklı dinî topluluklara farklı karşılıklar vermesi, bazılarına ayrıcalıklar verirken diğerlerini dışlaması durumudur. Farklı uygulamalar kapsamında bazı dinî otoritelerin resmî görevlerde bulunması, kendilerine maaş bağlanması, bazı vergi kolaylıklarının sağlanması ve resmî görevleri sürerken seçimlere katılmaları gibi durumlar örnek verilebilir. Driessen, bu durumda siyasal sistemin din üzerindeki hakimiyetine dikkat çekmekte ve dinî alana siyasal sistemin olumlu ya da olumsuz herhangi bir girdide bulunmasının demokrasi ile bağdaşmadığını ifade etmektedir (Driessen, 2010: 55-80).

Driessen'in sürekli vurguladığı gibi toplumun dinî taleplerini siyasal sürece girdi olarak sokabilmesi için hali hazırda ortamın demokratik temellere oturması gerekmektedir. Her örnekte bir siyasal sisteme girdiler şeklinde verilen toplumun dinî taleplerinin siyasal sistem tarafından işlenip tekrar topluma çıktı olarak verilmesi, yukarıda da birçok kez ifade edildiği gibi tamamen doğal ve beklenen bir durumdur ve siyasal sistemlerin talepleri işleme süreci din - siyasal sistem ilişkisinde belirleyici olan tek ayırmadır. Bu da, çeşitli dinî grupların¹² siyasal sisteme daha fazla

¹² Nuri Tınaz, dinî alt gruplar şeklinde tanımlanabilecek olan sosyal örgütlenme birimlerini (1) kilise, (2) mezhep, (3) tarikat, (4) cemaat ve (5) yeni dinî akımlar başlıkları altında tanımlamaktadır (Tınaz, 2005: 63-108).

ya da daha az entegre olması ve taleplerini karşılayıp karşılayamamaları gibi sonuçlar doğurmaktadır. Bu nokta, yerleşim politikalarının belirlenmesinde Yahudilik dininin İsrail siyasal sistemi ile olan ilişkisinin etkisini incelemeyi konu edinen bu tez çalışması için oldukça fazla önem arz etmektedir. Zira, İsrail toplumunun siyasal sisteme esas olarak etki eden dinamiklerinin bilinmesi, tezin aradığı cevaplar açısından olmazsa olmaz niteliktedir. Aksi takdirde, anılan ilişkinin boyut, yoğunluk ve niteliği hakkında kesin bir tespitte bulunmak ve bu ilişkinin yerleşim politikalarına olan etkisini tam olarak saptamak mümkün olmayacaktır.

Bu kapsamda, toplumdaki dinî dinamiklerin faaliyetlerinin siyasal sistem üzerindeki etkisi bakımından Herztke ve Dulk, Pottenger ve Kim'in yaptıkları çalışmaların incelenmesi gerekmektedir.

Herztke ve Dulk, ABD'de dokuz eyalette dinî baskı gruplarının faaliyetlerini inceledikleri çalışmada; din temelli baskı gruplarının diğer gruplara benzer şekilde toplumdaki siyasal, kültürel ve diğer dinî çevrelerle uyumlu olabildikleri, bu grupların kendi ajandalarını belirleme eğilimli olsalar dahi gerektiği durumlarda önceden ortaya çıkmış durumlara ayak uydurabildikleri ve diğer dinî baskı grupları ile koalisyonlara varabilen bir uyum içinde faaliyetlerini sürdürdüklerini aktarmaktadır (Herztke ve Dulk, 2006: 225-233). Ancak Pottenger'in vardığı sonuçlar, dinî grupların Herztke ve Dulk'ın tespitlerinde olduğu kadar uyumlu olmadıkları doğrultusundadır. Pottenger, dinî baskı gruplarının liberal demokratik ortamda kamusal alana inerek sistemi etkileme gayretiyle çeşitli siyasal manevralarda bulunduğunu, bir takım ayrıcalıklar elde edip bir takım dayatmalarda bulunduğunu ve böylece liberal demokratik devletlerin temel özelliğini alt üst ettiklerini aktarmaktadır. Potenger başka bir deyişle, mevcut özgür ortam sayesinde faaliyetlerde bulunabilen dinî dinamiklerin siyasal güç elde etmelerini müteakip var olan özgürlüğü çeşitli şekillerde kısıtladıklarını belirtmektedir (Pottenger, 1950: 243-260). Kim de Potenger'in sonuçlarına benzer bir sonuca varmakta ve toplumu ortak ya da benzer duygu, düşünce ve davranış etrafında toplama özelliği bulunan din olgusunun, dine dayalı taleplerin siyasal sisteme iletilmesi sürecinde bazı gerginliklere de neden olabildiğini aktarmaktadır. Kim, yirmi ülkenin dinî değerler

ve uygulamaları ile bunların demokratik tutumlarını incelemekte ve incelediği ülkelerde geleneksel olmayan (Heterodoks) kesimlerin gelenekseller (Ortodoks) tarafından baskıya maruz bırakıldıklarını tespit etmektedir. Kim, bulgularını desteklemek amacıyla Endonezya Ulema Komitesi'nin bazı Heterodoksları "sapkın" olarak niteleyip bunları dinin inanç ve uygulamalarının özünü lekeleme suçlamasıyla hükümete şikayet etmelerini ve baskı altına alıp tutuklanmaları çağrısında bulunmaları örneğini vermektedir (Kim, 2008: 216-236). Kim'in tespitleri, toplumda farklı din ve inanışların bulunması¹³ halinde bu kesimler arası rekabet, çatışma ve kendi görüşünü diğerlerine dayatma çabalarının görülebildiğini ortaya koymaktadır. Anılan kesimler arası rekabette bunlardan birinin başarı kazanma ve siyasal güce ulaşabilmesi halinde ise, diğer kesimleri dönüştürme ve yıldırma imkânına kavuşabilmektedir. Hatta yıldırma ve baskı unsurlarının aynı grubun içine yönelik uygulanabilmesi de -zaman zaman- mümkün görünmektedir. Böylece, dinin toplayıcı özelliğinin bulunmasına rağmen, bazı durumlarda, farklı dine mensup olanlar arasında ya da aynı dine mensup olanlar arasında dahi farklı mezhep, görüş veya dindarlık seviyelerine bağlı olarak bazı ayrışmalar ortaya çıkabilmektedir.

Pottenger ve Kim'in işaret ettikleri noktalar, din - siyasal sistem ilişkilerinde çeşitli suistimallerin de imkân dâhilinde olduğunu göstermektedir. Devletin modern yapılanmasında bu gibi durumlar için bulundurduğu çeşitli önlemler arasında özgürlüklerin sınırının anayasalarda belirlenmesi hususu ki, din - siyasal ilişkisinin hangi biçim, boyut ve yoğunluklarda yürütüleceğinin ölçütünü ortaya koymaktadır, tekrar odak noktası haline gelmektedir. Ancak Fox ve Flores'in 169 ülkeyi anayasalarında bulunan dinî ayrımcılık ve dinin yasama alanına nüfuzu ile ilgili düzenlemeleri inceledikleri çalışmaları anayasaların özgürlük veya sınırlama getiren

¹³ Bir toplumda farklı dinlerin veya dine dayalı görüşlerin var olması halinde ortaya çıkan çeşitli durumları aktaran İsmail Gönenç'e göre; (esas olarak da bir Hristiyan dinler teolojisi oluşturmaya çalışan Katolik ve Protestan ilahiyatçıları tarafından yapılmış olan) diğer din ya da görüşlerin mensuplarına karşı benimsenen tutum ve davranışlar (1) dışlayıcılık (exclusivism), (2) kapsayıcılık (inclusivism) veya (3) çoğulculuk (pluralism) biçimlerinden biriyle sınıflandırılmaktadır. Bunlardan dışlayıcılık, sadece tek bir inancın mutlak hakikati temsil ettiğini ve sadece bu inanca mensup olanların kurtuluşa erebileceğini savunmaktadır. Kapsayıcılık ise yine sadece tek bir inancın mutlak hakikati temsil ettiğini ancak diğerlerinin de kısmen bu gerçekliği barındırabildiği görüşü olarak ifade edilebilir. Son sınıflandırma olan çoğulculuk, büyük dünya dinlerinin her birisinin birbirinden bağımsız bir şekilde hakikî kurtuluşa vesile olabileceğine dair bir görüştür (Gönenç, 2010: 15).

düzenlemelerinin tek başına var olmasının toplumsal bazda dinle ilgili çıkabilecek tüm sorunları engelleyemeyeceği ya da çözüm getiremeyeceği sonucuna varmaktadır. Fox ve Flores'e göre anayasal düzenlemeler tek başına hükümetlerin davranışlarında belirleyicilikten uzaktır. Fox ve Flores, dinin yasama süreçlerine nüfuzunun anayasalarında din ve devlet ayrımının belirtildiği ülkelerde diğerlerine göre daha az olmasına rağmen incelemeye tabi tutulan ülkelerin tamamında bu etkiye rastlamışlardır. Yazarların tespit ettiği diğer bir sonuç da; dine dair özgürlüklerin korunmasına, din temelinde ayrımcılığın önlenmesine ve eşitliğin dinî kimliği dikkate almadan uygulanmasına yönelik anayasa maddelerinin gerçekte ayrımcılığı önleyici bir değerinin bulunmadığı hakkındadır. Fox ve Flores, bazı ülkelerde anayasalara dinî ayrımcılığı yasaklayıcı ya da dinî özgürlüklere yönelik bazı ifadelerin dâhil edilmesinin gerekçesinin, bunların uygulanması ile ilgili bir niyetin varlığından değil bu ülkelerin uluslararası normları dikkate alarak anayasalarını evrensel ifadelerle süslemeleri gayretinden kaynaklandığını aktarmaktadır. Zira, anayasalar çoğunlukla kriz dönemlerinde kaleme alınmakta ve kimi zaman ulusal ve uluslararası baskılara maruz kalınması nedeniyle de aceleye getirilerek özgün bir şekilde hazırlanamamaktadır. Uygulama sürecinde de, anayasaların reel politikaya gerektiği biçimde tesir etmemesinin nedeni budur. Ancak Fox ve Flores, anayasal referansları günlük politikalarında gerçekleştirme oranının demokratik açıdan daha gelişmiş ülkelerde daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Fox ve Flores'e göre demokratik ülkeler genel itibarla; ciddî bir ulusal tehdit altında bulunmayan, bağımsız bir medyayı barındıran, siyasal açıdan tarafsız bir devlet bürokrasisine ve bağımsız bir yargıya sahip olan ve azınlıkların siyasal partilerini koruyucu önlemleri bulunan ülkelerdir (Fox ve Flores, 2009: 1499-1513).

Görüleceği üzere, din ve siyasal sistem ilişkisinin sınırlarının anayasalarda bulunması, Fox ve Flores'in bulgularına göre, dinin yasama sürecine nüfuz etmesinin engellenmesine yönelik olarak önemlidir ancak yine de yeterli değildir. Bu çalışmalar, ikinci bölümde detayları verilen İsrail siyasal sisteminin yazılı bir anayasasının bulunmadığı da düşünüldüğünde, Yahudilik dininin İsrail siyasal sistemine olan etkilerinin incelenmesi açısından önemlidir. Zira, İsrail toplumu dinî ve etnik yönlerden homojen de olmadığından siyasal sisteme nüfuz edebilen dinî

dinamikler tüm sistemi etkileme ve tez konusu itibariyle de yerleşim politikalarını belirleme noktasında diğer kesimlerden daha ayrıcalıklı duruma gelmektedir.

Yukarıdaki çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, din ve siyasal sistem ilişkisinin yasal düzenlemelerin bulunduğu hukukî yönü ve uygulamaya dönük yönleri bağlamında iki temel başlık altında incelenebileceği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda aşağıda, anılan bu yönler, İsrail’de siyasal sistem – Yahudilik dini ilişkisinin ve bu ilişkinin yerleşim politikalarına olan etkilerinin tespit edilebilmesine yönelik olarak tekrar değerlendirilmiş ve tez boyunca cevap aramak üzere çeşitli sorulara ulaşılmaya çalışılmıştır.

1.8. İsrail’de Din - Siyasal Sistem İlişkisi Analiz Ölçütleri

Belli bir din ve siyasal sistem ilişkilerinin incelenmesi sürecinde öncelikle araştırma birimi olarak seçilen din ve siyasal sistemin kendine özgü şartlar içinde ele alınması gerekmektedir. Devlet, toplumsal tüm kurumları hâkimiyetine almış modern devlet ve din de inanç ve buna bağlı uygulamalardan oluşan bir bütün olarak değerlendirildiğinde, toplumsal yönü kaçınılmaz olan dinin, modern devlet modelinde, siyasal sistemin mutlak öğelerinden birinin olacağı ortadadır. Böylece kaçınılmaz olan din ve siyasal sistem ilişkisi, bir bütün olarak devletin dinle ilgili topladığı talepler, yürüttüğü işlemler ve bu bağlamda belirlediği politikalar döngüsü içinde anlaşılabilir. Buna göre, tespit etmek durumunda olacağımız böyle bir ilişkinin var olup olmadığı değil, bu süreçteki boyut, yoğunluk ve nitelik farklılığıdır. Böylece; yukarıda verilen bilgiler ışığında, din ve siyasal sistem ilişkisi aşağıda, yasal düzenlemelerin bulunduğu **hukukî yönü** ve **uygulamaya dönük yönleri** üzerinden iki temel başlık altında incelenmiştir.

Yukarıdaki açıklamalara göre, her bireyin mutlaka bir dini ya da dinî yaklaşımı benimsemesi ve buna bağlı uygulamalarda bulunması kaçınılmaz görünmektedir ki, bireylerin herhangi bir dini ya da yaklaşımı benimsemiyor olması da bir yönüyle dine dair bir yaklaşım şeklini ifade etmektedir. Hem inanç hem de

çeşitli uygulama boyutlarını içermesi bakımından bir dinin bireysel ve toplumsal ortamda yaşanabilir olmasının bazı koşulları bulunmaktadır. Bu koşulların sağlanması, modern devlet yapısında devletin dinle ilgili politikaları kapsamında incelenebilir. Dinle ilgili taleplerin tıpkı diğer talepler gibi siyasal sisteme iletilmesi ve bu taleplerin derlenerek siyasal girdiler haline getirilmesi ve işlenerek siyasal çıktılar adıyla tekrar topluma sunulması safhalarının devletin din politikasının kapsamı içindedir. Siyasal sistemin çıktıları da, ilgili talepler doğrultusunda yapısal ve işlevsel sonuçlar üretmesidir. Bireyin dinle olan kaçınılmaz ilişkisi göz önüne alındığında modern devlet yapısında da aynı kaçınılmaz ilişkinin görüleceği mutlaklıdır. Böylece din ve siyasal sistem ilişkisini açıklamaya yönelik olarak yapılacak bir çalışma, kaçınılmaz olarak ortaya çıkan din ve siyasal sistem ilişkisinin yasal ve uygulamaya ait yönlerinin boyut, yoğunluk ve niteliklerinin incelenmesinden ibarettir.

Dinin yaşanabilirliği, bireyin dinini, inanç itibarıyla benimseyebilmesi, dininin gerektirdiği ibadet ve duaları dine uygun biçimde uygulayabilmesi, dine ait bilgi, düşünce, sevgi ve hayranlığını sözlü ya da yazılı olarak serbestçe yayabilmesi ve diğerlerini kendi dinine davet edebilmesi, dinine ait eğitim alıp verebilmesi ve dinine ait uygulamaları bireysel ve toplumsal alanda serbestçe yapabilmesi biçiminde kabul edilecekse, burada devletin bu anılanlar dâhilinde bireye yeterli alan oluşturup oluşturmadığı bilinmelidir. Bu da, devletin sayılanlar için gerekli yasal düzenleme yapıp yapmadığı ve yasal düzenlemelerin uygulama imkânı bulup bulmadığının anlaşılmasına bağlıdır.

Modern devlet varsayımında, dinî dinamiklerin kendilerine sağlanacak olan alanın dışına taşmak suretiyle siyasal alanın özerkliğine müdâhil olmaması ön koşul olarak kabul edilmelidir. Aksi takdirde bu, farklı dinî grupların sistemin demokratik özelliğinden yararlanıp diğerleri üzerinde üstünlük kurması ve mevcut konumunu elde ettiği özgürlük ortamını suistimâl ederek bunu diğerleri için ortadan kaldırmasıyla sonuçlanacaktır. Siyasal dinamiklerin dinî alana yeterli özerkliği vermediği durumlarda da devlet, bireysel ve dolayısıyla toplumsal din hürriyetini sınırlayacak ya da ortadan kaldıracaktır. Ya da toplumdaki dinî eğilimlerden birini

benimseyip onu diğerlerinin önünde tutacak ve tüm topluma diretecektir. Bu seçenekler, siyasal otorite tarafından dinin siyasal sistem içindeki alanının daraltılması ya da tamamen kaldırılması olarak ortaya çıkabileceği gibi, devletin resmî bir din benimsemiş olması halinde ise, o dinin emir ve yasaklarını yürütme makamı gibi işlev görmesi ve ona uygun olarak kurumsallaşması ve işlev görmesi olarak da meydana gelebilir.

Tüm anılanlar doğrultusunda İsrail siyasal sisteminin oluşturulma ve işlev görme süreçlerinde Yahudilik dininin etkisinin bulunup bulunmadığı ve varsa bunun hangi boyut, yoğunluk ve niteliklerde olduğu aşağıdaki sorulara alınan cevaplarla tespit edilebilir. **İsrail’de din-siyasal sistem ilişkisi analiz ölçütleri** olarak da adlandırılabilir. Bu sorular şunlardır: (1) İsrail siyasal sisteminin dinle olan ilişkisinin incelenmesi esnasında, bu tespiti etki edebilecek nitelikte siyasal sistemin ya da Yahudilik dininin kendine özgü yanlarının neler olduğu, (2) İsrail siyasal sistemi dinî öğretiler, emir ve yasaklar doğrultusunda teşkil edilip edilmediği ve böyle bir işlev görüp görmediği, ve eğer böyleyse, bunun somut göstergelerinin neler olduğu, (3) çıkarılan yasaların, dinî bir otoritenin denetiminden geçip geçmediği, (4) siyasal sistem içinde dinî dinamiklere yeterince alan verilip verilmediği ve dinin siyasal sistem içinde yaşanıp yaşanmadığı, ve (5) siyasal sistemin bir dini resmi din olarak benimseyip benimsemediği ve toplumun dinî açıdan homojen olup olmadığı; bu kapsamda, siyasal sistemin destek sağlama (toplumun ihtiyaç duyduğu çıktıların üretilmesi yöntemi/toplumun ilgili yönde siyasallaştırılması yöntemi) noktasında toplumu Yahudileştirme veya dindarlaştırma gibi bir görev üstlenip üstlenmediğidir.

Yukarıda verilmiş olan sorulara tez boyunca cevap aranmaya ve böylece tez sonunda İsrail’de siyasal sistem – Yahudilik dini ilişkisinin yerleşim politikalarına etkileri bütün yönleriyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Yahudilik dininin yerleşim politikalarına etki eden yönleri incelenirken analiz, İsrail siyasal sisteminin bütüncül bir çerçevede ele alınmasını gerektirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

İSRAİL’DE DİN VE SİYASAL SİSTEM İLİŞKİSİ

2.1 İsrail’de Din ve Siyasal Sistem

İsrail’de din ve siyasal sistem ilişkilerinin biçim, boyut ve yoğunluk derecesinin tespit edilmesi, belirlenen analiz ölçütlerinin uygulanabileceği verilerin teyit edilmesini gerektirdiğinden öncelikle Yahudilik dininin genel olarak tanıtılması gerekmiştir. Bunun ardından, İsrail siyasal sisteminin din ile ilgili yasal düzenlemeleri kapsayan hukukî kısmı ve hukukî kısma dayanan ve genel olarak dinî eğitim ve hizmetlerin sunulmasına ilişkin hukuk, eğitim ve sosyal alanları ilgilendiren uygulama alanına dair değişkenler ortaya konmuştur. Ancak bahse konu kuramsal ve uygulama boyutu, sadece, İsrail siyasal sisteminin kendine özgü tarihsel, kültürel, sosyal, ekonomik tecrübe ve birikimlerinin bilinmesinin ardından anlaşılır olabilir. Bu bağlamda aşağıda, ilk olarak Yahudilik dininin temelleri ve akabinde ise İsrail siyasal sisteminin tez konusu doğrultusunda önem arz eden yapı ve işlev özelliklerine yer verilmiştir.

2.2 Yahudilik – Musevilik

“..., ve sizi halklardan ayıracağım, ki Benim olasınız” (*Veyikra Kitabı* 20: 26).

Musevilik, tek Tanrı inancına sahip ve 3000 yılı aşan geçmişi bulunan bir din olup İbrani ırkına Hz. Musa tarafından getirilmiştir. Museviliğin kaynağı esas olarak Tanrı tarafından Hz. Musa’ya verildiğine inanılan yazılı ve sözlü Tanah adı verilen kitaptır. Ancak daha sonraki dönemlerde Talmud gibi diğer dinî metinler de dinin kaynakları olarak kabul görmüştür. Musevilik, bu dini isimlendirmekte kullanılırken Yahudilik de Musevilik Dini’nin mensupları olan İbranî soyunun çeşitli

etnik, tarihsel, kültürel, vb. unsurlarını ifade etmekte kullanılmaktadır (Cohn-Sherbok, 2009: 1; Neusner, 2009: 131). Ancak Musevîlik dininin İbranî ırkına ait olmasından ve Yahudilerin bu dine mensubiyetinden dolayı Yahudilik ve Musevîlik birbirlerinin yerine kullanılabilir olmuştur.

2.2.1 Yahudilik – Musevîlik Dini'nin Kaynakları

Musevîlik ya da Yahudilik dinî kaynakları üzerinde 16'ncı yüzyıla kadar varan tarih diliminde çeşitli tartışmalar ve farklı görüşler meydana gelmiştir. Yüzyıllar boyu süren tartışmalar sonunda üzerinde mutabık kalınan Yahudilik dinî metinleri Tanah, Talmud ve Şulhan Aruh külliyatlarından oluşmaktadır. Bunlardan birincisi olan Kitab-ı Mukaddes ya da Eski Akit olarak da bilinen Tanah külliyatı, Tevrat¹⁴, Peygamberler ve Kitaplar isimli bölümlerden ve toplamda 24 ayrı kitaptan oluşmaktadır. İnanişâ göre, Tanrı tarafından Hz. Musa'ya vahyedilen emirler bizzat Hz. Musa tarafından yazılı hale getirilmiştir. Yazılı Tevrat adıyla da ifade edilen bu emirler, Tevrat'ı oluşturan beş kitapta toplanmıştır. Diğer kısımlar bu yazılı kısmı açıklamaya yönelik Sözlü Tevrat'ı oluşturmaktadır. Tanah'ın sözlü ifade edilen kısımları II. Mabet döneminde M.Ö. 5. yy'da Haham Ezra tarafından tamamlanmış ve mühürlenmiştir (Berlin, Brettler ve Fishbane, 2004: 2031; Scharfstein, 2008: 531).

¹⁴ Tevrat, "emir ya da öğreti" anlamına gelmekte olup Hz. Musa'ya vahyedilen Başlangıç, İsimler, Ve Dedi Ki, Çölde ve Şeyler isimli kitaplardan oluşmaktadır. Bunlardan Başlangıç kitabında; dünyanın yaratılışı, Yahudilerin ataları olarak kabul edilen Hz. İbrahim, Hz. İshak Hz. Yakub ve Hz. Yusuf ve Hz. Yakub'un Mısır'a gidişi hakkında bilgiler bulunmaktadır. İsimler kitabı iki bölümden oluşmakta olup bunlar bir millet ve bir ibadethane inşa edilmesine dair konuları ihtiva etmektedir: Bir millet inşası denebilecek olan birinci bölümde, Tanrı'nın kullarıyla olan akdi ve onları Hz. Musa önderliğinde Mısır'dan çıkarması, Hz. Musa'ya Tevrat'ın vahyedilmesi ve emirleri İsrailoğullarına aktarmasına ilişkin çeşitli bilgiler bulunmaktadır. İbadethane inşasıyla ilgili olan diğer bölüm, Kudüs'te inşa edilen Mabet'in öncüsü olarak nitelenebilecek bir ibadethane olan Mashan'ın kuruluşuyla ilgili çeşitli emirlerden oluşmaktadır. Tevrat'ın Ve Dedi Ki kitabında, İsrailite'lerin (kuzeyde kurulan İsrail Krallığı'nın mensupları) Mashan'ı nasıl kullanacaklarına dair talimatlar, yiyeceklerdeki helal ve haram ayrımlarına dair ölçütler, Yom Kippur olarak isimlendirilen Yahudilerin oruç günü olan Tövbe Günü ile ilgili talimatlar ve bazı ahlâkî ve törensel emirler bulunmaktadır. Ve Dedi Ki kitabı ayrıca, Tevrat'ta bulunan ve sayıları 613'ü bulan ve birçoğunun günümüzde geçerliliğini kaybettiği emirden 246 adedini ihtiva etmektedir. Çölde isimli kitap, İsraililerin Sina'da toplanmaları, bir bütün olarak hareket etmeleri, Kenan bölgesine (Vaat edilmiş Topraklar yönüne) gelmeleri, işledikleri günahlardan dolayı çölde 40 yıl kalmaları ve Vaat Edilmiş Topraklar'a çok yakın olmalarına rağmen kavuşamamaları konuları anlatılmaktadır. Tevrat'ın son kitabı olan Şeyler isimli kitap ise, Hz. Musa'nın İsrailoğullarına verdiği çeşitli vaazları ve Tevrat'ta bulunan 613 emrin bir özeti niteliğindeki On Emir'i barındırmaktadır.

Tanah'ın yazılı kısmı olan Tevrat, sözlü kısımlarına esas teşkil etmektedir. Bunlar Talmud ve Şulhan Aruh olup “ders” anlamına gelen Talmud külliyatı, Tanrı'nın Sina Dağı'nda M.Ö. 1200'lü yıllarda Hz. Musa'ya vahyettiğine inanılan emirlerin açıklamalarına dair Sözlü Tevrat derlemelerini içeren Mişna (Jewish History, 2017a) ve Mişna'nın da derinlemesine açıklaması olan Gemera metinlerinden oluşmaktadır. Tanrı tarafından Hz. Musa'ya verilen vahyin kaleme alınan emirleri ile bunların açıklama ve yorumları 1000 yıl kadar nesilden nesile aktarılmıştır. Çeşitli Yahudi hahamlarının farklı farklı yorumlarıyla yüzyıllar boyu aktarılmış olan sözlü kanunların, M.Ö.200'lü yıllarda Haham Judah HaNasi tarafından toplanması ile Mişna oluşturulmuştur. Mişna'nın tefsiri niteliğinde düşünülebilecek olan Gemera külliyatı ise, Kudüs ve Babil'de ayrı ayrı olmak üzere iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Kudüs'te oluşturulan Gemera, (dolayısıyla Talmud) M.S. 368 yılında derlenebilmiştir. Ancak ikincisi olan Babil Gmerası'nın derlenmesi M.S. 426 yılında tamamlanmış ve daha sonraları da düzenlenmesine devam edilmiştir (Jewish Virtual Library, 2017a; Clinton. 2017). “Uzun Masa” anlamındaki Şulhan Aruh külliyatı ise, hahamların dinî konularda kendilerine sorulan sorulara verdikleri cevapların toplanarak derlemesinden ibarettir. Günümüzde kullanılmakta olan Şulhan Aruh, 1567 yılında Haham Yosef Karo tarafından Safed'te yazılmış ve basılmak suretiyle sürgündeki diğer Yahudilere ulaştırılmıştır (Jewish Virtual Library, 2017a).

Dinî kaynaklar içerik itibariyle inanç ve davranışları düzenlemek üzere olanlar biçiminde iki temel kategoride ele alınabilir. İnanca dair kaynak; Rambam-Moşe Ben Meymon Maimonides'in “13 İman Esası” olup (1) Tanrı'nın varlığı, (2) Tanrı'nın birliği, (3) Tanrı'ya fiziki özelliklerin atfedilememesi, (4) Tanrı'nın ezeli ve ebediliği, (5) ibadetin sadece Tanrı'ya yapılabileceği, (6) Tanrı'nın Peygamberlerine vahyetmesi, (7) Hz. Musa'nın diğer peygamberlerden üstün oluşu, (8) Tevrat'ın Tanrı'nın emri olduğu, (9) Tevrat'ın tam oluşu, (10) Tanrı'nın insanın faaliyetlerini önceden bilmesi ve insanı sürekli gözetlemesi, (11) Tevrat'ın emirlerine uyanların mükâfatlandırılacağı ve uymayanların cezalandırılacağı, (12) Mesih'in geleceği, ve (13) ölümlerin tekrar dirileceği hususlarında inanca dair konuları içermektedir. Bir kimsenin Yahudi olarak sayılabilmesi için Yahudi bir anneden

doğmuş olması ya da Yahudiliğe daha sonradan kabul edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Yahudi olarak doğmuş ya da Yahudiliğe kabul edilmiş birinin bir başka dine geçebilmesi ya da Yahudilikten çıkabilmesinin önü açık değildir. Bir başka ifadeyle, bir kez Yahudiliği tanıyan birisi için Yahudi olarak kalabilmesine dair herhangi bir inanç ya da davranış koşulu mevcut değildir (Hess ve Waxman, 1913: 97-98; Borowitz ve Patz, 1985: 34-36). İkinci kategoride bulunan kaynaklar ise dinin davranışları düzenlediği alanla ilgilidir. Mizvot olarak bilinen ve “emirler” anlamındaki davranış kaideleri, Hz. Musa’ya verildiğine inanılan “On Emir” ve Tevrat’ın 613 adet emrinden oluşmaktadır (Cohn-Sherbok, 2009: 2; De Lange, 2002: 192). Mizvot adındaki emirler, Yahudilerin bireysel ve toplumsal alanlarının tümünü kapsamaktadır ve bunlar Yahudi şer’i hukuku denebilecek biçimde Halaka’da bulunmaktadır. Yol ya da gidiş anlamlarına gelebilen ve çatı bir tanımlama olan Halaka, dine ve dünyaya ait meseleler hakkındaki toplam 613 hükmü barındırmaktadır ve yukarıda sayılan tüm Yahudilik dinine ait metinleri kapsayacak şekilde; Yazılı Emir: Tevrat, Sözlü Emir: Talmud ve içtihatların tarihsel süreçte toplandığı Şulhan Aruh kitaplarından oluşmaktadır (De Lange, 2002: 46; Scharfstein, 2008: 28-29; Neusner, 2009: 131-134; Rowley ve Taylor, 2006: 78).

Yahudilik dinine ait kaynakların sadece Yahudiliğin indirildiği dönemde edinilen kaynaklarla sınırlı olmayıp tarihsel süreçteki diğer edinimleri de kapsadığı, hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu da, Yahudilik dinî öğreti ve –sınırlı bir süreyi kapsıyor olsa da- Yahudi tarihsel anlatılarının iç içe geçmiş olduğu anlamına gelmektedir.

2.3 İsrail’de Siyasal Sistem

Bu bölümde, İsrail Devleti’nde siyasal sistem genel hatları ve Yahudilik dini ile olan ilişkileri noktasında önem arz eden yönleriyle incelenmektedir.

İsrail Devleti, kuvvetler ayrılığı prensibine dayalı parlamenter demokrasi modeli unsurlarına sahip bir devlettir. Devlet teşkilâtı kapsamında sayılabilecek yapı ve kurumlar; cumhurbaşkanlığı, parlamento, hükümet ve yargıdır. Sistem, ayrı ayrı

teşkilâtlanmış olan kuvvetlerin birbirini denetleme ve frenleme yetkileri olacak şekilde organize edilmiştir (Hirsh, 1997: 59). Ancak, yukarıda da ifade edildiği gibi devlet yapısı ve siyasal kurumlar, anayasa, seçim sistemi, siyasal partilerin yapıları, toplumsal (dinî, tarihsel, kültürel, sosyal ve ekonomik) dinamikler, siyasal partilerin ve din-siyasal sistem ilişkisi noktasında önemli parlamento dışı oluşumların sosyal tabanları ve bunların dâhilî (Yahudilik dini) ve çevresel faktörlerin etkisiyle tarihsel süreçte yaşadıkları dönüşümler incelendiğinde tez konusu doğrultusunda bazı hususlar dikkat çekmektedir. Bunlar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

2.3.1 İsrail Siyasal Sistemi – Yahudilik Dini İlişkisi Noktasında Öne Çıkan Yönler

2.3.1.1 Sistemin İşleyişi

İsrail’de siyasal sistemden söz ederken sistemin tamamının ve devlet teşkilatının teşkilât ve işlevsel tanımı ile sınırlarını belirler mahiyette yazılı bir anayasanın olmadığından¹⁵ başlanması gerekmektedir. Anayasaya muâdil olmak ve ortaya çıkan gereklilik anlarında ihtiyacı geçici olarak karşılamak üzere kullanılan Temel Yasalar,¹⁶ bahsedildiği gibi bütünün tanım ve sınırlarını net olarak ifade

¹⁵ Birinci Knesset döneminde kaydedilen en önemli tartışmalar, yazılı bir anayasanın oluşturulmasını savunanlarla bunun ileri dönemlere bırakılmasını gerekli görenler arasında gerçekleşmiştir. Taslak bir anayasa metni hazırlanmasına rağmen devletin Halaka’ya dayanarak teşkil edilmemesinden dolayı Ultra Ortodoks kesim, çeşitli taahhütlerin ve dinî birçok serbestliğin mevcudiyetinden dolayı da seküler kesim tarafından devam ettirilmekte olan eleştiriler, kesin bir mutabakata ulaşılmasını engellemiş ve Birinci Knesset tarafından mutabakatın sağlanamaması ve dönemin daha öncelikli ihtiyaçları gerekçe gösterilerek anayasa hazırlanması konusunun zamana bırakılmasına karar verilmiştir (Kraines, 1953b: 712; Diskin, 1999: 499; Heywood, 2007: 318). Ancak, bunun üzerinden yaklaşık yetmiş yıl geçmiş olmasına rağmen, bu Tez çalışmasının hazırlandığı tarihte henüz bir anayasa hazırlanmamıştır.

¹⁶ Bu temel yasalar toplamda 13 tane olup “Knesset”, “İsrail’in Toprakları”, “Cumhurbaşkanı”, “Hükümet”, “Devlet Ekonomisi”, “Ordu”, “İsrail’in Başkenti Kudüs”, “Yargı”, “Devlet Denetçiliği”, “İştigal Özgürlüğü”, “İnsan Şerefi ve Özgürlüğü”, “Referandum” ve “İsrail: Yahudi Halkın Ulus Devleti” adlarıyla yürürlükte (Knesset, 2018b). (İsrail: Yahudi Halkın Ulus Devleti isimli temel yasa, İsrail Yurdu’nun tarihsel Yahudi yurdu olduğu ve İsrail Devleti’nin Yahudi Halkın ulusal, kültürel, dinî ve tarihsel bir hakla ulus devleti olduğu ifadelerine yer vermektedir. Temel Yasa’da kendi geleceğini belirleme hakkının sadece Yahudi Halka ait olduğu belirtilmektedir (Basic Law: Israel - The Nation State of the Jewish People, 2018)).

Temel yasalar 1995 yılında çıkarılan başka bir yasa ile diğer yasalardan üstün olarak tanımlanmıştır (Hirsh, 1997: 68).

etmeye yetmemektedir. Yazılı bir anayasanın olmamasının nedenleri henüz açıklanmamış farklı bir gündem olduğuna ve bunun yazılı bir anayasa ile açık edileceğine ve çeşitli tepki ve engellerle karşılaşma vesilesi olacağına ya da ilgili şartların henüz ortaya çıkmadığından dolayı böyle bir girişime başlanamadığına dair ayrı bir tartışma konusu olabilir; ancak mevcut duruma yansıyan biçimiyle bazı sonuçları olmaktadır: Parlamenter bir rejim biçiminde teşkil edilmiş olan siyasal sistem, parlamento (Knesset)'ya hâkim bir hükümetin, yasama erkini de elinde tutması ve bu denetiminin dışında faaliyet gösterebilmesi sonucunu doğurmaktadır. Yürütmenin ve yasamanın kontrolünü böylesine kendinde bulunduran bir hükümet, Knesset kararları üzerinde cumhurbaşkanlığı veto uygulaması ya da yargısal bir denetimin olmaması¹⁷ ile kontrol edilmekten bağımsız olarak faaliyet gösterebilmektedir.

Ancak, kuramsal olarak hükümetin yargı denetiminden bağımsız olması ve yasama organını da etkisi altına alması, doğrudan bu durumun uygulanabilir olduğu anlamına gelmemektedir. Erklerin birbirlerini etki alanlarına almalarını engelleme amacıyla birbirinden ayrı teşkil edilmelerindeki amaç, İsrail'de seçim sisteminin istikrardan ziyade temsile önem verecek biçimde hazırlanması ve İsrail toplumunun siyasallaşma konusundaki oturmuş bilinç düzeyi sayesinde farklı bir biçimde elde edilmektedir. Örneğin, bugüne kadar, hükümet içinden ya da dışından olmak üzere hiçbir siyasal parti ya da parlamento grubu, Knesset üzerinde tam bir hâkimiyet oluşturamadığı için programına aldığı tüm kurumsal ve yasal düzenlemeleri gerçekleştirebilecek bir tabana ve parlamento oranına sahip bir hükümetin İsrail'in bağımsızlığını ilân ettiği tarihten bu yana kurulamamıştır. Ayrıca, hemen hemen her konuyla ilgili kurulmuş olan fazla sayıda siyasal partinin varlığı ve bunların koalisyon oluşumu aşamasında sorunlar yaşamaları da anılan seviyede geniş bir tabana dayalı ve parlamento gücüne sahip bir hükümetin siyasal sistemde varlık bulamamasında etkili olmaktadır.

¹⁷ Cumhurbaşkanının Knesset yasalarını veto yetkisi olmadığı gibi yasaların Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi de mümkün değildir (Harari, 1962: 143, 145). Knesset'in Temel Yasalar da dâhil olmak üzere her türlü düzenleme yapmaya yetkili olması, çıkardığı yasaların herhangi bir şekilde veto ya da iptal edilememesi ve halen yazılı bir anayasanın bulunmaması günümüz İsrail'inde “anayasanın, Knesset onu nasıl tarif ederse o şekilde olması”na katkı sağlayan etmenlerdir (Heywood, 2007: 318).

Tez konusu doğrultusunda bu noktada; İsrail’de siyasal partiler, bunların din - siyasal sistem ilişkileri ile ilgili olarak yerleşim politikalarının belirlenmesindeki etkileri açısından genel yönleri ve seçim sistemi ayrı başlıklar altında incelenmeyi gerektirmektedir. Böylece, Yahudilik dininin yerleşim politikalarının belirlenmesindeki etkisinin tüm açılardan anlaşılması mümkün olacaktır.

2.3.1.2 İsrail’de Siyasal Partiler

Emanuel Gutman’a göre İsrail, “*parteienstaat par excellence*” (mükemmel bir parti devleti) olarak tanımlanabilir, zira İsrail’de siyasal partiler, hem devlet içindeki kurumsal yapıları, hem de işleyişteki etkilerinin gücüne dayalı olarak siyasal hayatta çok partili diğer tüm ülkelerdekinden daha önemli bir yer işgal etmektedir (Gutman, 1963: 703). İsrail’de siyasal partiler, faaliyetlerine bağımsızlık öncesinde başlamış, siyasal kurumların oluşturulması ve siyasal hayatın şekillendirilmesi süreçlerinde önemli katkılarda bulunmuş ve günümüzde de varlık ve etkilerini sürdürmeye devam etmektedir (Mahler, 2011: 141; Eker, 2005: 17). İsrail’de siyasal partiler; siyasal liderleri yetiştirmek, toplumu organize etmek, seçmenlere ideolojik referans oluşturmak ve toplumu siyasal anlamda sosyalleştirmek ve bireylerle siyasal sistem arasında irtibat mekanizması olmak gibi görevler üstlenmişlerdir (Mahler, 2011: 145-146).

İsrail’de siyasal hayatta oldukça etkin rolleri bulunan siyasal partilerin din-siyasal sistem ilişkisi açısından etkisinin daha açık bir şekilde ortaya konabilmesi için etkin siyasal partilerin kurulma ideolojileri ve bu partilerin zaman ve şartlar bağlamında göstermiş oldukları siyasal dönüşümlerin de incelenmesi gerekmektedir.

İsrail siyasal partileri bağımsızlığın ilânından önce kuruluş evrelerinde temel olarak (1) özel girişim ile sosyal ve ekonomik hayatta devlet öncülüğü, (2) sert ile ılımlı Arap karşıtlığı, (3) Tevrat merkezli bir hayat ile sekülerizm, (4) Sovyetler ile Batı taraftarlığı ve (5) Siyonizm ile Siyonizm karşıtlığı konuları çevresinde cereyan eden çatışmaları yansıtan ideolojiler etrafında şekillenmiştir. Bu dönemde

kurulan çok sayıda siyasal parti, bazı ideolojilerin zaman içinde geçerliliğini kaybetmesi nedeniyle çeşitli dönüşümlere uğramış ve sadece (1) özel girişim ile sosyal ve ekonomik hayatta devlet öncülüğü, (2) sert ile ılımlı Arap karşıtlığı, (3) Tevrat merkezli bir hayat ile sekülerizm görüşlerini savunanlar arasındaki çatışmalar etrafında şekillenen ideolojilerle beslenmektedir. Sayılan bu görüşleri savunan siyasal partilerin tamamının Knesset'e girebilmeleri her zaman mümkün olmamıştır. Ancak Knesset'te günümüzde temsil imkânına kavuşan partiler; solcu partiler, merkez sağcı partiler, reformcu partiler, aşırı solcu partiler, komünist partiler ve Arap partileri ile dinci partilerdir¹⁸ (Mahler, 2011: 146; Shlaim ve Yaniv, 1980: 252-253; Goodland, 1957: 263). Abraham Diskin, anılan bu partilere Rus göçmenlerin

¹⁸ Efraim Inbar ve Giora Goldberg'e göre, İsrail'de siyasal partilerin sağ-sol ayrımı, iç ayrılıklardan ziyade ulusal güvenlik konularındaki görüşleri etrafında tanımlanmaktadır. Inbar ve Goldberg, İsrail için ayrıca, sağ-sol ve şahin-güvercin ifadelerinin birbirlerinin yerine kullanılabileceğini aktarmaktadır. Inbar ve Goldberg, ulusal güvenlik konularındaki tutumlarına göre siyasal partilerin sınıflanması esnasında dört farklı boyuta değinmektedir. Bu boyutlar; siyasal partilerin görüşlerindeki (1) İsrail yönetimi altındaki topraklarla, (2) bu topraklardaki İsrail yerleşimleriyle, (3) bu topraklardaki Filistinlilerle ve (4) tehdit algısı ile ilgili farklılıklardır. Anılan boyutlar incelendiğinde ise birinci boyuta göre; şahin kesim toprakların tamamen ilhâkını savunurken güvercin görüş topraklardan tamamen çekilmeyi benimsemektedir. Bu ikisinin arasında iki görüş daha bulunmaktadır. Nispeten güvercine yakın birinci görüş, "topraktan vazgeçme"yi savunmakta ve kısmî çekilmeyi kabul etmektedir. İkinci görüş olan nispeten daha şahin görüş "işlevsel" olarak da nitelenebilir ve bağlanan topraklardan çekilmeyi kabul etmekte ancak bölgede yaşayan Arapların kendi yönetimlerine izin vermekle birlikte bölgenin askerî kontrolünün elde tutulmasını savunmaktadır. Siyasal partilerin sadece stratejik anlamı olan Sinai Yarımadası ve Golan Tepeleri hakkındaki görüşleri ile tarihî ve dinî anlamda İsrail Toprakları olarak kabul edilen Judea ve Samaria (Batı Şeria) ve Gazze toprakları ile ilgili görüşleri birbirinden farklıdır. Güvercin-şahin ayrımı ile ilgili ikinci ölçüt olan bu topraklardaki yerleşimlerle ilgili görüşler, siyasal partilerin bu topraklarla ilgili nihaî hedefleriyle aynı yöndedir. Örneğin toprak tavizini savunan İşçi Partisine göre, yeni yerleşimlerin yerleri barış görüşmelerinin sonrasında İsrail sınırları içinde kalacak bölgeler olarak seçilmelidir. Ancak şahin görüşlüler için yerleşimlerle ilgili bu tür bir kısıtlayıcılık bulunmamakta, yerleşimlerin yeri ve inşa zamanları sadece ihtiyaç duyulan güvenlik gerekçelerine bağlı olarak değerlendirilmelidir. Inbar ve Goldberg'in İsrail'deki siyasal partilerin güvercin-şahin ya da sol-sağ çizgisindeki konumlarını belirlemek üzere ortaya koydukları boyutlardan üçüncüsüne göre; görüşlerdeki farklılık, işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin geleceklerinin nasıl olması gerektiği hakkındadır. Güvercin kesime göre, Filistinlilere en geniş özgürlük imkânı ve barış görüşmelerine oturma fırsatının, ayrıca Filistin özerkliğinin hatta bağımsız bir Filistin devletinin kurulma imkânının verilmesi gerekirken aşırı şahin kesim, Filistinlilerin varlığını dahi tanımamakta ve bunlara toplu bir siyasal hak verilmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Aşırı şahin görüşlülerin ilhaktan sonra İsrail toprakları içinde yaşayacak olan Araplarla ilgili bazı bireysel siyasal hakların tanınmasını kabul eden ve ilhâk sonrası Arapların bu topraklardan sürülmesini savunan ayrı ayrı alt kesimleri de bulunmaktadır. Inbar ve Goldberg'e göre ayrıca, yukarıda anılan şahin ve güvercin görüşlerin arasında sayılabilecek ve Arapların geleceklerini kendilerinin belirlemesini ve Ürdün ya da başka Arap devletlerle işbirliği yapabilmelerine izin verilmesini savunan bir üçüncü grup da yer almaktadır. Inbar ve Goldberg'in son ayrımı ise tehdit algısı ile ilgili olup siyasal partilerin görüşlerini sınıflandırmadaki en belirsiz olan ayrımdır. Buna göre, en şahin kesim, Filistinlileri İsrail'i ortadan kaldırmayı amaçlayan bir halk olarak varsayarken rakip görüş, Arapların İsrail varlığını kabul ettiklerine inanmaktadır. Arada kalan diğer görüşler ise tehdit algısının derecesine göre değişmektedir (Inbar ve Goldberg, 1990: 631-635).

kurdukları partilerin de eklenmesi gerektiğini aktarmaktadır (Diskin, 1999: 508, 510). Yukarıda sayılan ideolojileri temsil eden siyasal partilerin tabanları ve buna bağlı olarak siyasal güçleri ve Knesset'teki sandalye sayıları hiçbir dönemde istikrarlı olmamıştır. Ancak yine de, her türlü oluşum ve fikir bir siyasal parti¹⁹ çatısı altında temsil edilebilmiştir. Maurice Duverger, İsrail'de siyasal parti kuruluş ideolojilerinin ve parti sayısının çokluğunu nispî seçim sistemine bağlamaktadır (Duverger, 1963: 205), ancak bunun altında İsrail'deki toplumsal dinamik çeşitliliğinin de etkisi göz ardı edilmemelidir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere İsrail'de sosyal, ekonomik ve siyasal hayatın merkezinde siyasal partiler önemli bir yer tutmaktadır. Siyasal hayat; medya, sosyal, dinî, kültürel ve diğer alanlara yansımakta ve kendini göstermektedir. İsrail'de hemen hemen her görüş kendini bir siyasal parti çatısı altında toplayabilme imkânı bulmuştur. Siyasal partilerin kurulma hedefleri; İsrail Devleti'nin sınırları ve Siyonizm'in kapsamı gibi geniş çaplı konulardan yüksek bulunan gelir vergisinin azaltılması ya da iptal edilmesi gibi oldukça dar ve belirli konulara kadar uzanmaktadır. Ayrıca, kişisel etkenlerin de siyasal parti teşkilindeki önemi göz ardı edilmemelidir; siyasal kişilere karşı olmak, onlara düşmanlık beslemek ya da belirli bir konum elde etme azim ve arzusu gibi nedenler, vatandaşların hedeflerini Knesset çatısı altında ulaşılabılır kılmak kaygısıyla siyasal parti kurmaları için yeterli olmaktadır. Siyasal parti kurma konusundaki en çarpıcı örnek; Shmuel Flatto Sharon adındaki bir İsrail vatandaşının Fransa'da işlemiş olduğu bir suçtan dolayı iade edilmesine dair bir mahkeme kararının uygulanmasını engellemek üzere Knesset üyesi olmak ve dokunulmazlık koruması altına girmek için bir siyasal parti kurmuş olmasıdır. İsrail toplumundaki çeşitlilik ve seçim sisteminin özelliklerinden dolayı bağımsızlık öncesi ve sonrasında kurulmuş olan tüm hükümetler koalisyon hükümeti olmak zorunda kalmıştır. Kurulan koalisyonlar zorunlu olarak ikiden fazla siyasal partinin katılımını gerektirdiğinden, birçok zaman oluşturulmuş olan koalisyonlarda

¹⁹ 1992 tarihinde çıkarılan Siyasal Partiler Yasası, siyasal partilerin meşru sayılabilmeleri için Adalet Bakanlığı tarafından resmen kayıt altına alınmasını şart koşmaktadır. Bir siyasal partinin Adalet Bakanlığı'na resmî olarak kayıt edilmesinin koşulları ise; ilgili partinin İsrail'in bir Yahudi ve demokratik devlet olarak varlığını reddetmemesi, ırkçılığı teşvik etmemesi, İsrail Devleti'ne düşman devlet ya da terörist kuruluşların İsrail'e karşı giriştikleri silahlı mücadeleye destek vermemesi ve partinin gayrimeşru bir durumunu gizlemeye yönelik makûl bir delil barındırmamasıdır.

ayrılmalar, tekrar birleşmeler ve çeşitli dönüşümler yaşanmıştır (Long ve Reich, 2002: 285-286). Knesset'teki her dönem için çok parçalı görüntüye rağmen kurulmuş olan tüm koalisyon hükümetleri, en geniş tabana sahip Sosyalist İşçi Partisi ya da Revizyoncu Siyonist Likud Partisi liderliğinde kurulmuştur.

Bu nedenle, tez konusu doğrultusunda aşağıda incelenen siyasal partiler, koalisyona dâhil tüm siyasal partileri kapsamamaktadır. İnceleme, sadece koalisyon lideri olarak anılan iki siyasal parti ve koalisyon hükümetlerinin vazgeçilmez ortağı görünümündeki dinci siyasal partilerle sınırlı tutulmuştur.

İsrail siyasal hayatında en etkin rol oynayan parti olarak sayılabilecek olan İşçi Partisi'nin kökenleri, İsrail'in kuruluş hareketini başlatan Sosyalist Siyonistlerin çalışmalarına dayanmaktadır. Bu kapsamdaki faaliyetler, Sosyalist Siyonistlerin 1906'da kurmuş oldukları ilk parti olan ve ilk başbakan Ben-Gurion'un üyelerinden biri olduğu Poalei Siyon (Siyon İşçileri) Partisi'dir. Poalei Siyon Partisi, 1919 yılında yine Sosyalist Siyonistler tarafından kurulan ve 1905-1930 yılları arasındaki dönemde yerleşim faaliyetlerine liderlik rolü üstlenen HaPoel HaTsair (Genç İşçi) Partisi ile birleşmiş ve birlikte Ahadut HaAvodah (İş Birliği) Partisi'ni oluşturmuştur. Ahadut HaAvodah Partisi ise, İsrail'in kuruluşundan önce ve sonra oluşturulacak koalisyon hükümetlerinin lider partisi olan Mifleget HaAvodah HaYisraelit – Mapai (İsrail İşçilerinin Partisi – İşçi Partisi) Partisi'nin çekirdeğini oluşturmuştur. Genel olarak Doğu Avrupa kökenli Aşkenazi Yahudileri tarafından desteklenen İşçi Partisi, sosyal demokrat bir yapıda olup devletin topluma sosyal ve ekonomik alanda liderlik etmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. 2011 yılında İşçi Partisi, ikiye bölünmüş ve içerisinde Ha'Atzmaut (Bağımsızlık) Partisi isimli yeni bir parti doğmuştur (Knesset, 2018a).

İsrail siyasal hayatında etkinlik yönünden İşçi Partisi'nin ardından gelen Herut (Özgürlük) Partisi, Sosyalist Siyonistlerin uygulamalarını aşırı ılımlı ve barışçıl bulan ve Sosyalist görüşün Yahudilerin kurtuluşuna bir fayda sağlayacağına itimat etmeyen Revizyoncu Siyonistlerin girişimleri sonucu kurulmuştur. Herut Partisi, hedeflerini Ürdün Nehri'nin iki yakasını kapsayan bir Büyük İsrail

Devleti'nin kurulması ve ekonomide serbest girişimin desteklenmesi olarak belirlemiş ve Aretz Yisrael (İsrail Vatanı'nın) kurtuluşunun sonraki kuşaklara bırakılmasına sıcak baktıkları gerekçesiyle Sosyalist Siyonist Mapai Partisi'ne muhalefet etmiştir. Herut Partisi'ne göre Yahudilerin kurtuluşu için acele edilmeli ve Filistin topraklarını Arap ve Yahudi iki devlet arasında bölmeyi teklif eden Peel Raporu planına prensipte karşı çıkılmalıdır (Shindler, 1995: 36). Herut Partisi, aynı zamanda silahlı terör eylemlerine karışan İrgun Örgütü'nün siyasal kanadını oluşturmuştur. Herut Partisi, genel olarak Asya ve Kuzey Afrika kökenli Sefaradi Yahudileri tarafından destek görmüş ve 1920 yılındaki Asefat HaNivharim (Seçilmişlerin Meclisi) seçimlerinde toplam oyların dörtte birini alabilecek çoğunluğa ve etkiye sahip olmuştur (Yılmaz, 2001: 27). Ancak bu destek, Herut Partisi'nin devamı niteliğindeki HaLikud (Birlik) Partisi'ni 1977 yılında ilk defa iktidara taşıyana dek önceki etkinliğini koruyamamıştır. HaLikud Partisi, iktidara gelmeden önce, Herut Partisi'nden beslenmek suretiyle 1973 yılından itibaren siyasal hayata girmiş ve İşçi Partisi bloğuna karşı en önemli bloğu oluşturmuştur. Likud Partisi, 28 Ocak 2003 tarihindeki seçimlerin sonucuyla oluşturulan 16'ncı Knesset döneminde kurulan 30'uncu koalisyon hükümetinin lider partisi konumundayken bazı üyeleri dönem sonuna doğru partiden ayrılmış ve Aharayut Leumit (Yeni Ulus) Partisi'ni kurmuşlardır. Aharayut Leumit Partisi, yaklaşık iki ay sonra Kadima (İleri) adını almıştır. Siyasal olarak merkezde bulunduğu iddiasıyla ortaya çıkan Kadima (İleri) Partisi, hem İşçi Partisi hem de kendi öncüsü Likud Partisi tabanından destek alma yolunda çalışmalar yapmıştır. Kadima Partisi'nin çalışmaları ürün vermiş ve Parti, 2006 ve 2009 yılında yapılan seçimlerde en fazla oyu alan parti olmuştur .

İsrail siyasal hayatına önemli katkılarda bulunmuş olan çeşitli dinci partiden ilki, 1902 yılında Haham Isaac Jacob Reines'in katkılarıyla Aşkenazi Yahudi kesimler tarafından kurulan Modern Ortodoks Merkaz Ruhani- Mizrahi (Doğulu) Partisi'dir. 1922 yılından itibaren dinî kibbutzların oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunan Ha Poel Ha Mizrahi (Doğulu İşçi) Partisi, yine Mizrahi Partisi'nin bir alt kolu gibi faaliyet göstermiştir. Ha Poel Ha Mizrahi Partisi, esas parti olan Mizrahi Partisi ile 1956 yılında tekrar birleşmiş ve Mifleget Ha Datit Leumit- Mafdal (Ulusal Dinci) Partisi'ni oluşturmuştur. Mafdal Partisi, hedeflerini

İsrail Devleti'nin kuruluş ve yönetiminde dinî temellere dayanması olarak belirlmesine rağmen bu talepleri dönemin etkin seküler Sosyalist Siyonistleri tarafından olumlu karşılık bulamamıştır. Bunun üzerine Parti asıl olarak toplumu dinî ve kültürel anlamda bilinçlendirme rolünü üstlenmiş ve Siyonizmi desteklemeyi bırakmamıştır. Mafdal Partisi'nin bağımsızlık ilânının öncesi ve sonrasındaki Siyonizme verdiği destek sayesinde, İsrail Devleti tarafından Ortodoksluk yorumunun resmî olarak tanınması mümkün olmuştur. Ayrıca, koalisyon hükümetlerinin teşkili sırasında Mafdal Partisi'nin 1997 seçimlerine kadar hükümeti kuran lider İşçi Partisi ile uyumu devam etmiştir. Her Knesset seçimlerinde yaklaşık on iki sandalye sahibi olan Mafdal Partisi, bu dönemde sekiz Knesset döneminde on yedi koalisyon hükümetinde yer almıştır. Bu tarihten sonraki seçimlerin lider partisi olan Likud Partisi de yine İşçi Partisi gibi koalisyon hükümetinin teşkilinde kendi görüşlerine daha sert muhalalefet eden partiler yerine Mafdal Partisi'nin desteğini almayı tercih etmiştir. Parti, 1999 yılında ismini HaBayit HaYehudi (Yahudi Evi) Partisi olarak değiştirmiş ve seçimlere bu isimle katılmıştır. 1988 yılında, partinin içinden bazı siyasetçiler, partinin dinî çizgisinden saptığı ve Knesset dışı, aşırı milliyetçi söylemlere sahip İsrail'in Batı Şeria ve Gazze bölgesindeki yerleşimlerini arttırması gerektiğini savunan Guş Emunim (İnananlar Bloğu) Hareketi'nin söylemlerini benimsediği gerekçeleriyle ayrılarak Medina Yehudit, Medina Demokratit-Meimad (Yahudi Ülkesi, Demokratik Ülke) Partisi'ni kurmuşlardır. Meimad Partisi siyasal görüşünün geleneksel Mafdal çizgisi olduğunu belirtmiş, Araplarla barışa yönelik görüşmelerde bir sorun olmadığını ifade etmiş ve Yahudilik dinine ait uygulamaların seküler kesimleri zorda bırakıcı ve baskı altına alıcı nitelikte olmadan tatbik edilmesinin gerektiğine vurgu yapmıştır (Kopelowitz, 2001: 180). Parti, ılımlı söylemlerinin de etkisiyle seçimlere İşçi Partisi ile seçim öncesi ittifak kurarak katılmayı tercih etmiştir. Meimad Partisi, 1999 yılında eski İşçi Partisi ile birlikte Yisrael Ahat (Tek İsrail) parlamento grubuna dâhil olmuş ve 32'nci koalisyon hükümetinde görev almıştır.

Aşkenazi Yahudiler tarafından kurulan diğer bir dinci parti de Agudat Yisrael (İsrail Topluluğu) Partisi'dir. 1912 yılında Ultra Ortodoks kesim tarafından kurulan bu parti, Siyonizm karşıtı görüşüyle, İsrail Devleti'nin kurulma faaliyetlerine

dâhil olmamış ve Yişuv'da diğer Yahudi kesimler tarafından dışlanmıştır. Agudat Yisrael Partisi'nin İsrail'de siyasal hayata girişi, yukarıda da bahsedildiği gibi, Ben-Gurion tarafından "Statüko Anlaşması" adıyla sunulan teklif mektubuna olumlu tepki vermesinin ardından mümkün olmuştur. Bir yandan da, Parti içinden Agudat Yisrael'in prensiplerini Sosyalizm görüşü farkıyla benimseyen Poalei Agudat Yisrael (İsrail Topluğu İşçileri) Partisi kurulmuştur. Bu iki parti, diğer Aşkenazi dinci parti olan Mizrahi ve onun Sosyalist kolu olan HaPoel HaMizrahi Partisi ile birleşerek Hazit Datit (Birleşik Dinci Cephe) bloğunu oluşturmuştur. Agudat partileri, bu şekilde pek çok koalisyon hükümetine girmiş olmasına rağmen hükümette bir rol üstlenmemeyi tercih etmiştir. Agudat partileri çalışmalarını esas olarak devletin Yahudilik dinine mümkün olduğunca bağlı kalması, bölgesel bazda parti tabanının refahı, bunların dinî eğitimlerinin geliştirilmesi, askerlikten muaf tutulmaları ve sosyal transfer harcamalarından aldıkları payın devam etmesi ile yerleşim yerlerinin geliştirilmesi konularında yoğunlaştırmıştır.

Sefaradi (Asya veya Afrika kökenli) Yahudiler tarafından kurulmuş ilk parti, 1984 yılından itibaren siyasal hayatta faaliyetler göstermiş olan Şomrei Torah Sfaradim-Şas (Sefaradi Tevrat Koruyucuları) Partisi'dir. Haham Ovadia Yosef'in liderliğinde kurulan Şas Partisi, Agudat Yisrael Partisi'nin yönetim kadrolarındaki Aşkenazi kesimin uygulamalarına bir tepki mahiyetinde doğmuştur. Şas Partisi, genel anlamda belli bir yönelime sahip olmayan ancak 1973 yılından itibaren yine Aşkenazi kökenli Likud Partisi'ne yönelen Sefaradi kesimin oylarına talip olmuş ve 1984 yılında dört, 1988 ve 1992 yıllarında altı, 1996 yılında on ve 1999 yılında on yedi Knesset sandalyesi kazanmıştır. Şas Partisi'nin elde ettiği oy ve sandalye sayıları Likud Partisi'nin oy ve sandalye sayılarına ters orantılı olarak yansımıştır ve parti, 26'ncı ve 30'uncu hükümetler haricinde, 1992 yılından itibaren kurulmuş olan tüm koalisyon hükümetlerinde görev almıştır. Parti, kuruluş prensipleri ve benimsediği Ultra Ortodoks Haredi kimliği gereği doğrudan dindar kesimlere hitap etmesine ve seküler tabana yönelik herhangi bir yönelimi bulunmamasına rağmen hem sol hem de sağ görüşlü partilerle uyum sağlamakta sorun yaşamadan birçok koalisyon hükümetinde görev almıştır. Parti liderleri; Araplarla ilgili olarak ılımlı söylemlere, Batı Şeria ve Gazze topraklarından çekilme fikrine ve bağımsız bir

Filistin Devleti'nin varlığını tanımaya yönelik bir anlaşmanın desteklenmesine sıcak bakmamaktadır. Ephraim Yuchtman-Yaar ve Tamar Hermann'a göre Şas Partisi hedeflerini asıl olarak iç siyasetteki dinî kesimin yaşam şartlarının geliştirilmesi olarak belirlediğinden parti için barış görüşmeleri ile dışişleri ve güvenliği ilgilendiren konular daha düşük önem arz etmektedir. Parti liderlerinin anılan sert tutumlarının nedeni ise Araplarla yapılan barış görüşmelerinde söz sahibi olarak sol görüşlü ve seküler kesimin ortaya çıkmış olmasıdır (Yuchtman-Yaar ve Hermann, 2000: 68-70).

Ultra Ortodoks yorumu benimseyen ve Agudat Yisrael Partisi'nin uygulamalarına bir tepki kapsamında ortaya çıkan diğer bir parti de Haham Yosef Şalom tarafından 1988 yılında kurulmuş olan Degel HaTorah (Torah'ın Bayrağı) Partisi'dir. Parti, 1988 yılında 23'üncü ve 24'üncü Likud hükümetlerinde Mafdal, Agudat Yisrael ve Şas Partisi ile birlikte görev almıştır. Degel HaTorah Partisi, Agudat Yisrael Partisi'nin Filistinli Araplarla barış görüşmeleri yapılmasına ve ileride bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulabileceğine dair ılımlı politikalarına karşı görüş benimsemektedir. Bu nedenle, Agudat Yisrael Partisi'nden daha milliyetçi ve Siyonist olduğu söylenebilir ancak, kurulduğu 1992 yılından itibaren Agudat Yisrael Partisi ile Yahadut HaTorah (Birleşik Tevrat Yahudiliği) isimli seçim bloğuna katılmakta ve 27'nci, 29'uncu ve 32'nci dönem koalisyon hükümetlerine dâhil olmakta bir sorun görmemiştir (Öner, 2003: 164).

Tepe, İsrail'deki dinci partileri benimsedikleri ideoloji ve seçim politikaları açısından üç farklı başlık altında incelemektedir. Bu partileri, (1) mezhebe dayalı Ultra Ortodoks partiler, (2) ulusal temelli dinci partiler ve (3) genişlemeci ve revizyoncu dinci partiler olarak sıralayan Tepe'ye göre “mezhebe dayalı ultra Ortodoks partiler” sınıfında sayılabilecek parti olarak Birleşik Tevrat Yahudiliği Partisi anılabilir. Zira bu parti, seçmen hedefini Ultra Ortodoks Aşkenazi Yahudi kesimle ve siyasal hedefini ise İsrail Devleti'ni Halaka'ya uygun biçimde yönetmek şeklinde belirlemekte ve bunlarla sınırlı tutmaktadır. Tepe'nin sınıflandırmasına göre sadece Birleşik Tevrat Yahudiliği Partisi'nin adı geçmiş olmasına rağmen Agudat Yisrael Partileri de aynı başlık altında düşünülmelidir. Tepe, İsrail siyasetindeki en

etkin partilerden birisi olarak ortaya çıkmış olan Mafdal Partisi’ni ise “ulusal temelli dinci partiler” kategorisinde anlaşılabileceğini aktarmakta ve bunun nedeni olarak Mafdal Partisi’nin benimsemiş olduğu aslen dinî alanı ilgilendiren hedeflerini ulusal ifadelerle betimlemesi ve din ve ulus kavramlarını birlikte ele alması olduğunu belirtmektedir. Dinci partilerin son başlığı olan “genişlemeci ve revizyoncu dinci partiler” biçimindeki partilere örnek olarak Şas Partisi’ni veren Tepe, bu partinin Siyonizm’i net bir biçimde kabullenmiş olması, söylemlerini aynı anda hem toprak hem de toplum üzerinde yoğunlaştırması ve Sefaradi Yahudileri önceleyen bir isimle kurulmuş olmasına rağmen diğer dinci partilerden farklı olarak Yahudi toplumunun diğer kesimlerini de hedef kitlesi olarak sayması özelliklerine vurgu yaparak tezini güçlendirmek istemektedir (Tepe, 2012: 474-475).

Dinci partilerin ve ismen Mizrahi ve Agudat partilerinin kuruluşlarından itibaren siyasal hedef ve söylemlerinde oldukça ciddi dönüşümler gösterdikleri görülmektedir. Örneğin Mizrahi Partisi, içinde bulunduğu şartlar gereği Yahudi Yurdu olarak Uganda’nın verilmesi teklifine²⁰ olumlu görüş bildirecek seviyede ılımlı bir politika izlerken, İsrail Devleti’nin kurulabileceğine dair daha somut verileri elde edilmesinin ardından söylem ve taleplerini sertleştirerek Filistin Toprakları’nın Yahudi ve Arap devletleri arasında paylaşılmasını öneren Peel Raporu’nu kabul etmeyecek noktaya gelmiştir (Yılmaz, 2001: 40). Yalçın, Mizrahi Partisi’ndeki bu değişimin altında Dinci Siyonizm Hareketi’nin en öne çıkan figürlerinden biri olan ve ilk Aşkenazi Hahambaşısı olan Haham Abraham Isaac Kook’un öğretilerinin bulunduğunu öne sürmektedir (Yalçın, 2007: 30). Bu dönemden itibaren Mizrahi Partisi, Kudüs’ten ve dinen önemli diğer Yahudi şehirlerinden vazgeçmek istemediğini dile getirmiştir (Oren, 1973: 38). Yılmaz’a göre; Mizrahi Partisi’nin önemli liderlerinden biri olan Haham Meir Berlin’in, “Yahudilerin dinî görevinin bütün İsrail Toprakları’nın ihyâ etmek için çaba göstermek olduğu”na dair ifadesi, Mizrahi Partisi’nin kuruluşundan itibaren takip ettiği pragmatik çizgiden ne denli uzaklaştığının açık bir ifadesidir (Yılmaz, 2001:

²⁰ Uganda’nın kurulması planlanan İsrail Devleti için İngiliz Yönetimi tarafından Siyonist liderlere teklif edilmesi ile ilgili olarak detaylı açıklama üçüncü bölümde Siyonist faaliyetlerle ilgili başlık altında verilmektedir.

40). Bunun da ötesinde, 1949 yılında yapılan ilk Knesset seçimlerinin öncesinde sayıları iki yüz kadar olan Siyonist hahamın, İsrail'in devlet olarak kuruluşunun, “İlahî Kurtuluş” sürecinin ilk safhası olduğunu ifade eden bir bildiriye imza atmaları hadisesi, Mizrahi Partisi'nin “Mesîhî Kurtuluş” anlayışını doğrular nitelikte bir olaydır (Lustick, 1988: 28). Mizrahi (1956 itibariyle Mafdal) Partisi'nin dinci çizgiden milliyetçi çizgiye doğru kaymasında en önemli etmen 1967 Altı Gün Savaşları ve 1973 Yom Kippur Savaşı ve sonrasında meydana gelen gelişmeler olarak ortaya çıkarken bu süreçte dönemin parti liderleri olan Haim Moşe Şapira, Yosef Burg, Zivulun Hammer ve Effi Eitam'ın etkileri de göz ardı edilemez. Partideki bu dönüşüm, bir yandan görüş itibariyle Likud Partisi'ne yakınlaşması ile sonuçlanırken bir yandan da parti içi bazı bölünmelere yol açmıştır.

Siyonizm karşıtı Agudat Yisrael Partileri'nde yaşanan siyasal dönüşüm ise daha farklı bir gelişim yolu izlemiştir. Kuruluş itibariyle “Siyonizm karşıtı” söylemlere sahip olan Agudat partileri, bağımsızlığın ilân edilmesine kadar geçen süre içinde Siyonizmle uyum sağlama yönünde dönüşmüşlerdir. Agudat Yisrael Partisi'nin Statüko Anlaşması'na olumlu tepki vermesi bunun bir ispatı niteliğinde görülmelidir. Bu dönem sonrasında Agudat partilerinin görüşlerini “Siyonizm karşıtlığı” yerine “Siyonizm'e katılmayan ve destek vermeyen” biçiminde değiştirdikleri ifade edilebilir. Yahudi Soykırımı sürecinde yaşanan çeşitli olayların da Agudat partilerindeki yukarıda anılan dönüşümün gerçekleşmesinde bir katkısının olduğu açıktır (Yılmaz, 2001: 39-42; Öner, 2003: 164, 170).

Mafdal'da yaşanan, seçmen tabanlarının 1967 ve 1973 Savaşları sonrası sağa kayması ile parti söylemlerinin de buna uyum göstermesi örneğinin İsrail'in iki lider partisinde gözlemlenmemiş olması hatta ulusal güvenlik konularında daha sol bir çizgiye yaklaşmaları ilgi çekici bir durumdur. Inbar ve Goldberg, bunu siyasal partilerin seçmen tabanlarının talepleri doğrultusunda parti içi ayarlamalar yapmasına bağlamaktadır. Inbar ve Goldberg'e göre; partilerin çok partili bir sistemde birbirlerinin ideolojilerinden mümkün olduğunca farklı bir görünüm arz etme eğilimleri bulunur, ayrıca, partilerin seçmen tarafından iktidara taşınma olasılığı, daha merkezî bir söylem kullanmalarıyla doğru orantılıdır. Herut'un

merkezci davranışı bununla açıklanabilir. Ayrıca, Likud ve Herut'un beklenmedik Sefaradi tabanı, Araplarla ilgili meselelerde oldukça sert beklentilere sahipken Herut ve Likud'un ideolojisi ile beslenmemiş olduğundan ilk bakışta sağ ve dinci partilerin tabanına daha yakın olarak kabul edilebilir. Likud'un söylemleri ile uygulamaları arasındaki çelişki, sorumluluk yükü ile de açıklanmaya çalışılabilir. Bu, uluslararası ilişkilerdeki devlet seviyesi ilişki modelinin iç politikadaki biçimi olarak tanımlanabilir. Ayrıca, Likud'daki bu sola yaklaşma davranışı, İşçi Partisi'ni de aynı oranda sola yaklaştırmıştır. Siyasal partilerin parti tabanı talepleri doğrultusunda konumlaması, seçmenlerin konuları algılayış biçimlerinin de dikkate alınmasını gerektirmektedir. Örneğin, Herut merkezî bir eğilim göstermiş olmasına rağmen, seçmen tabanı tarafından halen sağ kanatta olarak algılanmıştır. Ayrıca seçmen tabanının ve taleplerinin çeşitliliği, siyasal partilerinin davranışlarını tabana daha rahat ifade edebilmelerine imkân sağlayan etmenlerdendir. Bu gibi durumlarda da, ilgili siyasal parti için dâhili taleplerin baskısı, uluslararası baskılara göre daha önemsiz kalmaktadır. Tüm bunlarla birlikte, siyasal partilerin davranışları büyük bir ölçüde seçmen tarafından belirlenmemiş olmasına rağmen tabanın uygulamaları kabul edip etmeyeceği sınırının dikkatli bir şekilde takip edilmesini de zorunlu kılmaktadır zira, seçmenin dönütü sistemin uygulamalarını hatta varlığını devam ettirebilmesi açısından belirleyicidir. Seçmenin siyasal konuları nasıl algıladığının siyasal parti davranışlarına olan etkisinin yanısıra siyasal partilerin seçmeni nasıl algıladığı da önemlidir ve bu algılayış siyasal çıktıları doğrudan etkilemektedir. İşçi Partisi'nin, toplumun tekrar bir savaşa istekli olmadığı algısı ve Likud'un bu konuda farklı yöndeki tespitleri, partilerin davranışlarındaki çeşitliliğin nedenleri arasındadır. Böylece, özetle, İsrail'de İşçi Partisi ve Likud hükümetlerindeki ulusal güvenlik konusundaki algı ve davranışların hem iç hem de dış çevreden etkilenmek suretiyle şekillendiği ifade edilebilir. İsrail lider siyasal partilerindeki sola kaymanın nedenlerinden biri de, İsrail kamuoyundaki hükümetin ulusal güvenlikle ilgili kararlarında kendilerinin etkili olmadığı yönündeki görüşüdür. Bu da, siyasal partilere gerek sağ-sol çizgisinde, gerek de seçim öncesi ve sonrası söylemlerinde rahat hareket edebilecek geniş bir alan sağlamaktadır. Her iki parti de aralarındaki ciddi farklılıklara rağmen ulusal güvenlik meselelerine güç odaklı yaklaşmaktadır

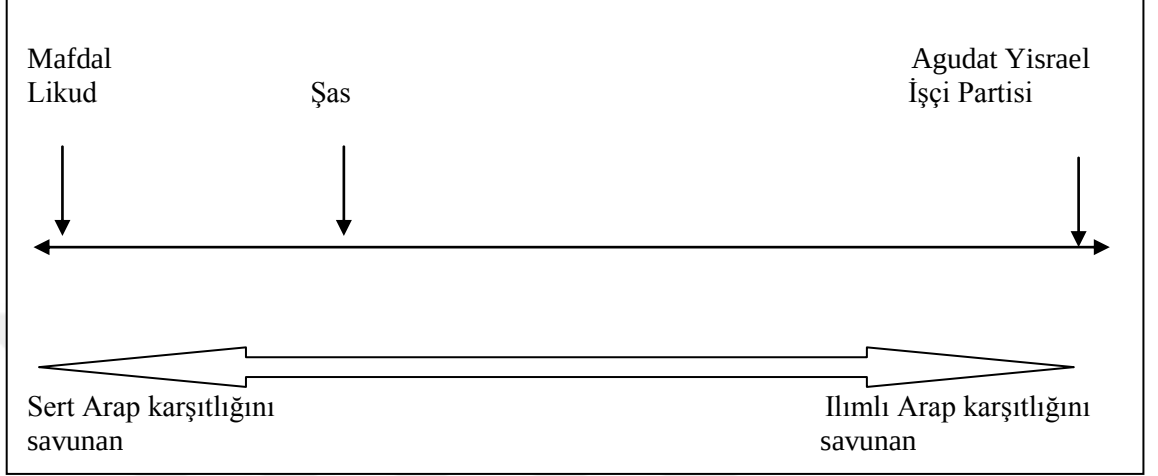
ancak yine de bu partilerin ikinci kuşak üyelerinin, genel anlamda öncekilere göre belirgin bir şekilde daha ılımlı ve fırsata uygun davranışlar gösterdikleri ortadadır. Bu partilerin sertliklerini yumuşatarak daha merkezde politikalar üretmeleri koalisyon ortakları olan dinci partilerin etkisine rağmen gerçekleşmektedir. Ancak Filistin sorununa, önceden başaramadığı gibi, yeni gelişmelerle de çözüm bulunamamıştır. Belirlenen politikalarda dış etmenlerin etkisinden bahsederken genel olarak Arap devletlerinin İsrail'e olan tutumundan söz etmek gerekmektedir. Ayrıca İntifada (Filistinlilerin ayaklanmaları) olayları da belirlenen politikalarda çeşitli dönüm noktaları oluşturmuştur. Bu, topluma da yansımaktadır. İntifada sonrası Filistin meselesi, daha sert maddî, psikolojik ve siyasal unsurlarla ele alınmaya başlanmıştır. Toplumun siyasal olarak 1967 sonrası sağ eksenli taleplerinin artmış olmasına rağmen yine de İsrail'in bu sert işgalci tavrı toplumun geneli tarafından desteklenmemektedir. İsrail'in ulusal güvenlik konularını ele alış mantığını anlamlandırırken hesaba katılması gereken etmenler; iç ve dış tehdit algısı ile ABD'nin bu konudaki tavrıdır (Inbar ve Goldberg, 1990: 651-660).

İsrail'de tüm siyasal partilerin kurulma ideolojilerini zaman içinde geliştirmek ve parti içi ayrılma, diğer partilerle birleşme ve isim değişiklikleri yapma gibi faaliyetlerde bulundukları görülmektedir. Bu değişiklikler; parti içi demokrasinin iyi uygulanıyor olması, ideolojik yakınlık ve farklılaşmaların meydana gelmesi ve siyasal partilere sağlanan finansal desteğin kazanılan Knesset sandalyesi ile orantılanması uygulaması gibi etkenlerle gerçekleşmektedir. Bütün bunlara parti ideolojilerinde içinde bulunan zaman ve şartlara göre bir takım değişikliklerin yaşanması da eklenmelidir. Agudat Yisrael partilerinde kuruluşta belirlenen Siyonizm karşıtlığı duruşun Siyonizm'e destek vermeyen durumuna gelmesi ve önceki dönemlerde parti hedefleri arasında dinin haricinde bir gündem olmamasına rağmen 1990'lı yıllardan itibaren partinin ulusalcı bir kimliğe bürünmesi ve Mizrahi partilerinin ılımlı dinci politikalarının yasa dışı yerleşimlere destek veren Guş Emunim hareketine destek verebilecek seviyede aşırı ulusalcı biçime dönüşmesi bu tarz değişikliklere ayrı birer örnektir. Siyasal partilerin ideolojik dönüşümlerinde toplumsal gelişmelerin rolü de görmezden gelinmemelidir. Örneğin, dinci siyasal partilerin vatandaşların dindarlaştırılmasına yönelik faaliyetleri toplumun dine ve

geleneklere bağılı görünümüne sahip olmaları ile neticelenmiştir. 1984 yılından itibaren yapılan seçimlerin sonuçları, sağcı partilerin oy oranlarının arttığı yönündeki görüşü kuvvetlendirmektedir. Yahudi toplumun din ve gelenekler etrafında daha sıkı toplanmalarında İsrail'in bağımsızlık ilânının öncesinden itibaren devam etmekte olan ve azalmaya dair bir işaret taşımayan Arap-Yahudi çatışmasının bazı dönemlerde daha da artış göstermesi etkili olmaktadır. Çevresel ve toplumsal bazda meydana gelen bu tür gelişmeler, siyasal partilerin bu değişime uyum sağlaması kapsamında yukarıda anıldığı gibi bazı dönüşümler yaşamalarını ve kendilerini tekrar dizayn etmelerini gerektirmiştir. İsrail'de hükümet kurma yeterliliğindeki merkezî partiler ve her koalisyona katılım sağlayan dinci partilerin etrafında şekillendiğı temel ideolojilere göre siyasal yelpaze üzerinde incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir. Ancak burada anılan siyasal partilerin sadece tez konusu doğrultusundaki görüşlerine yer verilmektedir.

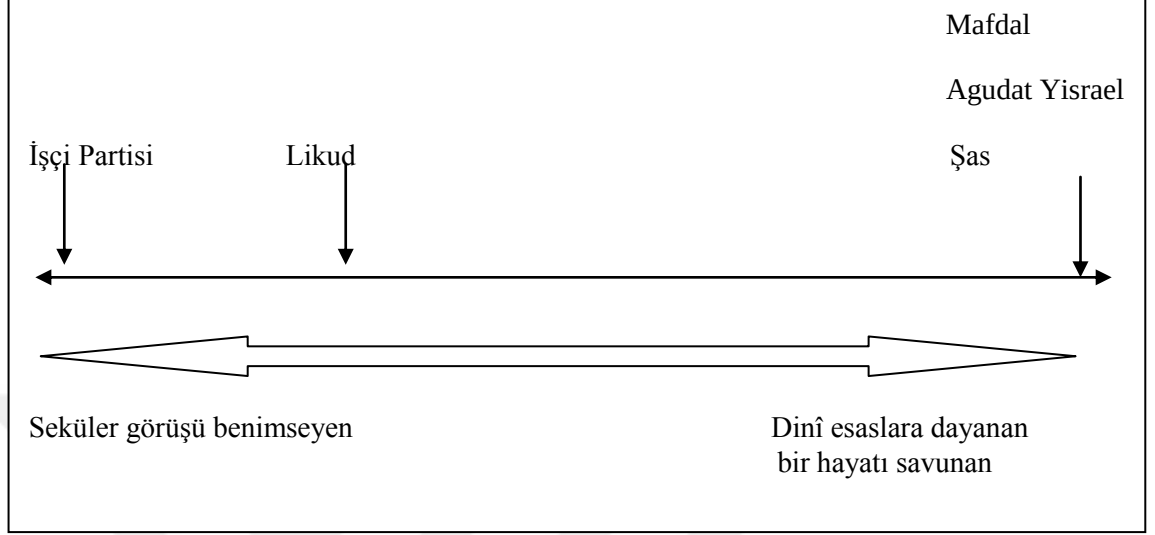
Siyasal partiler, Araplarla barış görüşmelerinin yapılması konusundaki görüşleri açısından incelendiğinde İşçi Partisi'nin ılımlı ve Likud Partisi'nin sert politikalar benimsedikleri görülmektedir. Mafdal Partisi, Altı Gün Savaşları'ndaki tutumu ve yerleşimleri destekleyen Guş Emunim hareketi ile organik bağlantısı itibariyle Likud Partisi ile aynı sert Arap karşıtı görüşleri benimsemektedir. Siyonizm'i desteklemeyen konumuyla Agudat Yisrael Partisi, Araplarla olan iletişimde İşçi Partisi ile benzer bir derecede ılımlı görüşlere sahiptir. Sefaradi dinci partisi Şas ise Mafdal ve Likud Partisi'ne daha yakın bir yerde konumlandırılabilir. Araplarla yürütölen Camp David ve Oslo süreci gibi barış görüşmelerindeki karşıt tutumlarına bakıldığında, dinci partiler için dışışleri konularının sadece dinî yönden bir anlam ifade ettiğinde önem kazanmakta olduğı görülmektedir. Sert Arap karşıtlığı ya da ılımlı Arap karşıtlığı noktasında siyasal parti görüşlerinin karşılaştırması Şekil 2.1'de verilmiştir.

Şekil 2.1 Sert Arap karşıtlığı ya da ılımlı Arap karşıtlığı noktasında siyasi parti görüşlerinin karşılaştırması

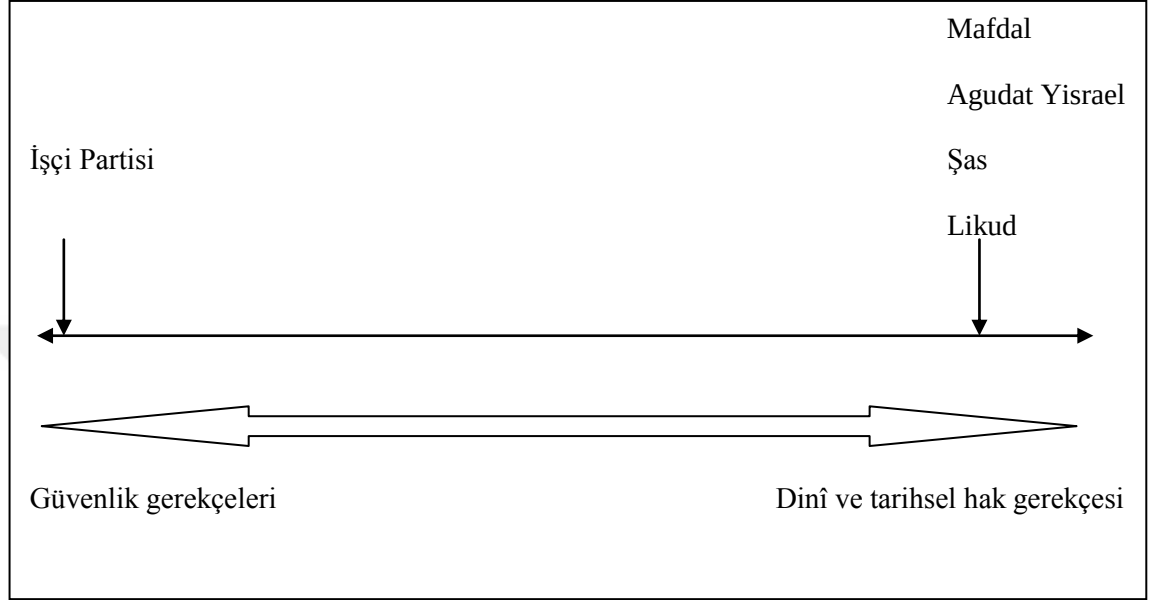
İsrail’de siyasi partiler dinî esaslara dayanan bir hayatı savunanlar ve seküler görüşlü olanlar biçiminde sınıflandırıldığında, dinci partilerin merkezî partilerin tam tersi bir noktada toplandığı ifade edilebilir. Dinci partilerin birbirinden ayrımı ise, tüm alanlarda dinî hayatın yaşanmasına yönelik olan hedeflerine ulaşmak noktasında farklı yöntemleri benimsemiş olmalarıdır. Örneğin, kuruluş ideolojileri ve bu ideolojilerden zaman içinde sapma eğilimleri dikkate alınarak incelendiğinde Mafdal ve Agudat Yisrael Partileri’nin Şas Partisi’ne kıyasla daha fazla yıprandığı ortadadır. Bunda hem parti tabanının genişliği ve karmaşıklığı hem de ilgili partinin daha fazla seçmen kazanma gibi bir hedefinin olup olmaması da doğal olarak etkili olmaktadır. Örneğin Mafdal Partisi, modern Ortodoksluk üzerinden daha geniş bir tabana hitap etmek durumundayken, tabanını oluşturan Haredi kesimin oluşturduğu Şas Partisi için böyle bir ihtimâl ve imkân yoktur. Tamamen seküler görüşle kurulmuş olan merkezî siyasi partilerin durumuna bakıldığında; bunlardan Likud Partisi’nin, geleneklerine bağlı seçmen tabanına hitap etmek ve Mafdal ve Şas Partisi ile uyum içinde çalışmak açılarından İşçi Partisi’nden daha ılımlı ve tavizkâr tutumlar sergileyebildiği görülmektedir. Dinî esaslara dayanan bir hayatı savunanlar ve seküler görüşlü siyasi partilerin karşılaştırması Şekil 2.2’de verilmiştir.

Şekil 2.2 Dinî esaslara dayanan bir hayatı savunanlar ve seküler görüşlü siyasal partilerin karşılaştırması

Tez doğrultusunda incelenen en önemli konulardan olan siyasal partilerin yerleşim faaliyetleri açısından görüşleri ve bu kapsamdaki çeşitli faaliyetleri, esas olarak üçüncü bölümde diğer tarihsel gelişmelerle birlikte bütüncül bir çerçevede sunulmuştur. Ancak, İsrail’de siyasal partilerin işgal topraklarındaki yerleşim faaliyetlerini destekleme noktasında savundukları gerekçelerin esas olarak iki farklı söylem etrafında birleştiği görülmektedir. Bu söylemler, bahse konu yerleşim faaliyetlerinin dinî ve tarihsel hak ya da güvenlik gerekçeleriyle desteklenmesi gerektiğidir. Dinci siyasal partilerin ve Likud partisinin işgal topraklarındaki yerleşimleri esas olarak dinî ve tarihsel hak söylemleriyle, İşçi partisinin ise daha çok güvenlik gerekçelerini öne sürmek suretiyle desteklediği görülmektedir. Bir başka deyişle, yukarıda sayılan tüm siyasal partilerin işgal topraklarındaki yerleşim faaliyetlerini desteklediği ancak bu faaliyetin yürütülmesi ve gerçekleştirilmesinde yöntemsel anlamda farklılık içinde bulundukları görülmektedir. İşgal topraklarındaki yerleşim faaliyetlerini dinî ve tarihsel hak ya da güvenlik gerekçeleriyle savunan siyasal partilerin karşılaştırılması Şekil 2.3’te verilmiştir.

Şekil 2.3 İşgal topraklarındaki yerleşim faaliyetlerini dinî ve tarihsel hak ya da güvenlik gerekçeleriyle savunan siyasal partilerin karşılaştırılması

İsrail’de siyasal partiler Aşkenazi ve Sefaradi tabana sahip olma açısından ayrıldığında Şas Partisi haricindeki dinci ve merkezî partilerin seçmenlerinin Aşkenazi kesim olduğu görülmektedir. Dinci partilerin Ortodoks ve Ultra Ortodoks sınıflandırması halinde Agudat Yisrael ve Şas Partisi’nin Ultra Ortodoks ve Mafdal Partisi’nin Ortodoks olduğu ve bu partilerin Siyonizme bakışları açısından ayrılması halinde ise Agudat Yisrael Partisi’nin aksine Mafdal ve Şas Partisi’nin Siyonizm’i destekledikleri görülmektedir. Dinci partilerin anılan ideolojik ve toplumsal önemli farklılıklarına rağmen tümünün hedefi, İsrail’in Yahudilik dini öğretilerine uygun olarak yönetilmesidir. Bu partiler, İsrail’in Yahudi Şeriatı Halaka’ya göre yönetilmesini henüz sağlayabilmiş değillerdir ancak toplumun buna hazırlanmasına dair ciddi kazanımlar elde ettikleri de inkâr edilemez. Anılan partilerin faaliyetleri genel itibarıyla devletin seküler eğitim kurumlarının dışında dinî bir eğitim sisteminin oluşturulup faaliyet sürdürmesi ve toplumsal hayatın mümkün olduğunca dinin emir ve yasakları doğrultusunda hazırlanması için gereken çalışmalar yürütmektir. Kurumların ve uygun politikaların oluşturulmasının demokratik yollarla seçilmek suretiyle hükümet içinde yer almakla mümkün olduğu düşünüldüğünde

dinci partilerin toplumun geneli içindeki oranlarına bakarak oldukça başarılı bir sonuca ulaştığı ortadadır. İsrail'deki siyasal sistem de buna katkı sağlamaktadır. Zira, dinci partiler, yüksek sandalye sayılarına sahip birbirine muhalif her iki merkez partisi için de, koalisyon hükümetini kurmanın dinci partilerin desteğini almaya bağlı olduğu da düşünüldüğünde, kolay vazgeçilebilir koalisyon ortakları değildir. Ayrıca bu dinci partiler siyasal hedeflerinin lider partilerinkilerle çatışmamasından dolayı, çoğunlukla, sorunsuz ortak biçiminde görülmektedir. Bu da, dinci partilerin kendi gündemlerine ait serbestiyete daha kolay ulaşabilmelerine katkı sağlamaktadır.

İsrail'de siyasal sistem – Yahudilik dini ilişkilerinin şekillenmesi ve bu doğrultuda tez konusu yerleşim politikalarını belirleme noktasında en etkili siyasal partiler ve bunların genel hatlarıyla siyasal yelpazedeki konumları yukarıda belirtildiği gibidir. Anılan siyasal partilerin yerleşim politikalarının belirlenmesindeki faaliyetleri tarihsel süreç içinde detaylarıyla Üçüncü bölüm içinde verilmiştir.

2.3.1.3 Seçim Sistemi

Knesset seçimleri dört yılda bir tekrarlanmaktadır. Doğrudan, gizli, genel ve eşit oy ilkelerine uygun olarak tüm ülkenin tek bir seçim çevresi sayıldığı seçimlerde birçok değişiklik sonunda yüzde 3,25'lik bir seçim barajı bulunmaktadır (Diskin ve Diskin, 1995: 40; Navot, 2007: 83; Knesset, 2017a). Bağımsızlık öncesi dönemlerden bu yana seçim sistemine dair tartışmalar süregelmiştir.

Bağımsızlık öncesi dönemin iktidardaki partisi olan Sosyalist Siyonist Mapai Partisi tarafından İngiliz parti sistemindeki gibi güçlü bir iktidar ve muhalefetin oluşmasının sağlanması ve böylece koalisyonlara ihtiyaç duyulmayacak şekilde daha istikrarlı bir yönetim modeli elde etmek amacıyla iki partili bir sisteme geçiş teklifinde bulunulmuş ancak bu teklif, ülkenin çeşitli seçim çevrelerine ayrılmasını öneren rakip siyasal çevreler tarafından kabul görmemiştir. Muhalefetin seçim sistemi ile ilgili teklifi ise daha dar tabanlara sahip siyasal oluşumların da

temsil edilmesinin önünü açmak ve böylece Mapai Partisi'nin baskınlığını önlemek amacını gütmüştür. Her iki teklif de, toplumun tüm kesimlerinin temsiline engel olacağı gerekçesiyle Ulusal Dinci Parti'nin de dâhil olduğu çoğunlukla reddedilmiş ve dönemin mevcut nispî seçim sisteminin devam etmesine karar verilmiştir (Sager, 1985: 63-64; Sharet, 1972: 190).

Seçim sistemi gereği tüm ülkenin tek bir seçim bölgesi olarak belirlenmesi, seçmenin oyunu Knesset üyesine değil, adayın bulunduğu siyasal partiye vermesine, bir başka ifadeyle, seçmenlerin hangi Knesset üyesini seçtiğinin ve Knesset üyelerinin de hangi seçmenler tarafından seçildiğinin belli olmamasına yol açmaktadır. Bunun; hizmetin tabana ulaştırılmasında ve taban taleplerinin de Knesset'e tam anlamıyla aktarılabilmesinde sorunlara neden olduğu bir gerçektir (Sharet, 1972: 191). Oyların siyasal partiye verilmesinin bir diğer sonucu da, seçilme olasılığının adayın seçim listesindeki yeri ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Bir adayın listede daha üst sıralarda yer alabilmesi, zaman zaman adayın liyâkatından ziyade lider ve partinin söylemleriyle olan uyumuna bağlı olarak gelişebilmektedir. Parti lideri açısından bakıldığında, partinin ya da koalisyon hükümetinin başarısı parti içi uyuma bağlıdır ve koalisyonların hükümet süresi içinde dağılması her zaman farklı partilerin uyumsuzluğundan kaynaklı olmamaktadır. Parti içi en küçük anlaşmazlıklar yeni oluşumlar başlatmak üzere partiden kopmalara neden olmaktadır. İsrail siyasal tarihi, bu tür örnekler açısından oldukça zengindir. Koalisyonlar yoluyla kurulan hükümetlerin daha farklı tabanlara ait temsilcilerin hükümete dâhil olmasına yönelik faydası yanında hükümetin bir bütün olarak davranamaması gibi olumsuz bir yönü de bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından en fazla sandalyeye sahip parti lideri olarak hükümeti kurma görevi kendisine verilen başbakan aday, başka siyasal partilerle görüşerek kuracağı kabinesinde bulunacak olan bakanları bizzat isim isim belirleme yetkisine sahip değildir zira her siyasal parti, kendi temsilcisinin hangi Knesset üyesi olacağına kendi karar vermektedir. Böylece, hükümetin büyük ortağı olan siyasal partinin genel eğilimi dışındaki başka siyasal partilerden gelen bir bakanın, hükümetten çekilmesi ve böylece koalisyon hükümetinin düşmesine yol açması mümkün olmaktadır. Böylesi bir durumda başbakanın, yeni hükümetin farklı yeni kişilerden oluşturulabileceği öngörüsüyle, hükümet adına istifa etmesi de bir

diğer ihtimaldir. Bu, ortak sorumluluk esasına göre faaliyetlerine devam eden bir hükümette kabine üyesi bakanların bireysel uygulamalarında daha fazla serbest alan bulabilmesine yol açmaktadır. Ayrıca, görevdeki bir koalisyon hükümetinin düşürülmesi, oluşturulmasından daha kolaydır. Zira, rakip bir siyasal program etrafında rahatça toplanabilen muhalifler, aynı kolaylıkta farklı bir seçenek sunma noktasında birlikte hareket edememektedir. Sharet buna, genel anlamda aralarında mutabakat bulunmayan dinci siyasal partilerin bir takım dinî konularda süratle birleşebildiklerini ilâve ederek katılmaktadır (Sharet, 1972: 191). Knesset'te bugüne kadar kurulan tüm hükümetler, merkez sol İşçi Partisi ve merkez sağ Likud Partisi tarafından oluşturulmuştur ve bu iki blok sadece 1967 Savaşı, 1987 Birinci İntifada ve 1990 Birinci Körfez Savaşı dönemlerinde yaşanan ulusal kriz durumlarından kaynaklı olarak ortaya çıkan kenetlenme sonucu bir araya gelebilmişlerdir. Ayrıca, hükümet istikrarı, lider partinin koalisyonu kurabilmiş olması ile kesinlik kazanmış olmamaktadır ve her Knesset döneminde birden fazla hükümet kurulabilmektedir. Ancak tüm bunların yanında hükümetin güvenoyu alamaması hadisesi sadece bir kez Likud Partisi bloğunda 1990 yılında gerçekleşmiştir.

İsrail siyasal sistemi ve Yahudilik dini ilişkileri ve buna bağlı olarak yerleşim politikalarının belirlenmesinde etken faktörlerden olan İsrail'in seçim sisteminin tartışılmasının ardından İsrail siyasal sisteminin oluşturulmasında etkisi bulunan diğer etmenlere bakılması gerekmektedir. Bu kapsamda aşağıda, sistemin inşasının temel öğelerinden olan Yahudilik ve Yahudi ulusal kimliği konusu tartışılmıştır.

2.3.1.4 Yahudilik ve Yahudi Ulusal Kimliği

İsrail'de siyasal sistemden söz ederken ve din ile olan ilişkisine değinme aşamasında vurgulanması gereken bir başka özellik de Yahudilik dininin Yahudi ulusal kimliğinden ayrı düşünülememesidir.²¹ Haskala²² hareketine kadar geçen

²¹ Yiftachel'e göre; Yahudilik kavramının Yahudi ulusunu, etnik ve kültürel alanlarını ifade etmesi seküler bakış açısı ile mümkündür. Ortodoks veya Ultra-Ortodoks görüşe göre ise Yahudilik kavramı birbirinden ayrılmayacak şekilde hem ulusu hem de dinî kapsamaktadır (Yiftachel, 1999: 364-390).

²² Üçüncü bölümde detaylarıyla verilmiştir.

sürgün döneminde Yahudilerin birliklerini koruyabilmelerinde²³ etkili olan bu din ve ulusal kimlik bağı, Siyonizm tarafından da Yahudi ulusçuluk bilincinin pekiştirilmesi amacıyla tekrar gündeme getirilmiştir. Siyonizm, dinî sembolleri ve İbranî dilini Yahudileri din yerine ulus kimliği etrafında tutmak amacıyla kullanmıştır (Rowley ve Taylor, 2006: 85). Siyonizm hareketinin kurucusu Theodor Herzl'in beklentisinin tersine (Herzl, 1946: 70), İbranice, hem dinci hem de seküler kesim tarafından sahiplenilmiştir (Safran, 1992: 405-407). Bunun yanında; tarihsel hak olarak ya da Tanrı tarafından vaat edilmiş Yahudi Yurdu kavramı, Knesset²⁴ genel kurul oturum dönemlerinin dinî Sukot Bayramı'na göre ayarlanması, İsrail Bayrağı'nın Hz. Davud'un Zırhı (Yıldızı) olarak bilinen sembol eklenmiş Dua Şalı Şalit ve İsrail Devleti'nin sembolü olan Hz. Musa'nın Sina'da gördüğü “yanan çalıyı” sembolize eden Yedi Kollu Şamdan da aslen dine dayalı ancak aynı zamanda Yahudi ulusuna ait semboller olup dinci ve seküler kesim için ortak bir zemin oluşturmuş ve ulusçuluk bilincinin yönlendirilmesinde Siyonizm tarafından kullanılan araçlardan olmuştur.

Bu bölümde, İsrail'de siyasal sistemin Yahudilik dini ile ilişkisinin tespit edilmesine yönelik olarak sistemin bu bağlamda öne çıkan yanları tartışılmıştır. Bu kapsamda, İsrail siyasal sisteminin işleyişi, siyasal sistem içindeki etkin siyasal partiler ve ideolojileri ile siyasal sistemin mevcut durumuna etki eden seçim sistemi incelenmiştir. Son olarak, Yahudiliğin hem dini hem de ulusal kimliği tanımlaması hakkında bilgi verilmiş ve Yahudiliğin siyasal sistemin oluşturulmasındaki etkisine dikkat çekilmiştir. Böylece, Yahudilik dininin İsrail siyasal sistemi üzerindeki etkilerinin incelenebilmesi için güvenilir bir temel oluşturmak hedeflenmiştir. Tez

²³ Yahudilik dini ve ulusal kimlik noktasındaki en önemli ayrıntılardan birisi, Yahudi olmak için herhangi bir inanç – ve aslında davranış- şartına ihtiyaç duyulmamasıdır. Yahudilik dini inanç ve davranış şartı içermemesine rağmen, Yahudiliğin tarihsel süreç içinde kendisini gerek etnik ve kültürel ve gerekse dinî anlamda bugünkü haliyle muhafaza edebilmesinde en önemli payın Yahudilerin Tanrı tarafından seçilmiş millet olduklarına inanmaları ve bu çerçevede oluşan tarihsel hafızalarıdır. Yahudilerin sürgünler döneminde bir arada bulunabilmeleri ve kültürlerini muhafaza edebilmelerinde dinlerinin hayatın her alanını kapsamasının ve hahamların Yahudilere her alanda önderlik etmesinin etkili olduğu düşünülebilir (Taşer, 2013: 17).

²⁴ “Toplanma” anlamındaki Knesset adını taşıyan yasama organı parlamento, 120 üyeden oluşmakta ve Kudüs'te bulunmaktadır. Knesset ismi ile üye sayısı M.Ö. 5'inci yüzyılda Haham Ezra ve Haham Nehemia liderliğinde ilk kez toplanan Büyük Knesset'e dayanmaktadır (Jewish Virtual Library, 2012g).

argümanları doğrultusunda yürütülen bu çalışma sonrasında, İsrail siyasi sistemi - Yahudilik dini ilişkisinin kavramsal ve kuramsal bölümün sonunda verilen ölçütler üzerinden ortaya konabilmesi için anılan ilişkiye dair somut göstergelerin incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, aşağıda tez argümanları doğrultusunda yerleşim politikalarına etki edebilecek nitelikte olduğu değerlendirilen İsrail siyasi sistemi – Yahudilik dini ilişkisi somut göstergelerine yer verilmektedir.

2.4 İsrail’de Din ve Siyasal Sistem İlişkisi Parametreleri

Bu bölümde, yerleşim politikalarının belirlenmesindeki etkili olan İsrail’de Yahudilik dini - siyasi sistem ilişkisinin somut göstergelerine değinilmiştir. Bu göstergeler; İsrail bağımsızlık bildirgesi - Statüko Anlaşması, dinle ilgili yasal düzenlemeler, medenî hukuk uygulamaları ve dinî hizmetler başlıkları altında verilmiştir.

2.4.1 Bağımsızlık Bildirgesi ve Statüko Anlaşması

Seküler Siyonistlerin Agudat Yisrael Partisi’nin temsil ettiği Ultra Ortodoks kesimin modern ve seküler bir İsrail Devleti’nin kurulması aşamasında bu faaliyete engel olmalarının engellenmesi ve mümkünse de desteklerinin sağlanması gerekçeleriyle anılan iki taraf arasında imzalanan “Statüko Anlaşması”, devleti kurucu bir siyasi belge hükmünde olup kurulacak olan devletin dinî kesime sunduğu bir dizi taahhüdü içermektedir. 19 Haziran 1947 tarihinde imzalanan “Statüko Anlaşması”, devletin kurucuları olan Siyonist liderlerin kurulacak olan İsrail’de resmî tatilin Yahudi dinî tatil günü olan cumartesi günü olacağı ve “Dindar (Ortodoks Yahudi) halkın dinî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gereken düzenlemelerin yapılacağı” konularındaki taahhütleri yer almaktadır. Verilen taahhütler, devletin resmî olarak sadece Yahudiliğin Ortodoks yorumunu tanıdığını ve oluşturulacak tüm kurum ve yapılacak tüm düzenlemeler ve verilecek hizmetlerde bu yorumun esas alınacağı anlamındadır. Ortodoks Yahudilik yorumu haricindeki

kesimler²⁵, böylece, henüz devletin kurulması gerçekleşmeden devlet tarafından dinî ayrımcılığa maruz kalmışlardır (Wald, 1998: 106-107; Kimmerling, 1999: 350).

Modern İsrail Devleti'nde din ve siyasal sistem ilişkisinin devlet tarafından dindar Yahudilere bazı ayrıcalıklar verilmesini taahhüt eden Statüko Anlaşması'nın sonucu olarak şekillendiğini ifade etmek hatalı bir değerlendirme olmayacaktır. Bağımsızlık sonrasında, anılan ilişki ile ilgili yapılan tüm düzenlemeler Statüko Anlaşması'na dayanmakta ve Anlaşma'nın hükümlerini korumaya yönelik çıktılara endekslenmektedir. Bu bağlamda, Statüko Anlaşması kapsamındaki “dindar halkın ihtiyaçlarının karşılanması için her türlü tedbirin alınması”, pek çok yasal ve idari düzenlemeyi gerektirmiştir. Statüko Anlaşması'nın imzalandığı dönemde yaklaşık on bin kişilik nüfusa ve toplamda yüzde ikiden daha az bir orana sahip olan Ultra Ortodoks kesime (Wald, 1998: 107) gösterilen itibar ve bu kesimin bu sayede elde ettiği kazanımlar²⁶ oldukça yüksektir. Bu itibarın yüksekliği, resmî tatilin cumartesi günü olacağına dair verilen sözü yerine getirerek, sembolik de olsa, İsrail Devleti'nin bağımsızlığını İngiliz Manda Yönetimi'nin bölgeden ayrılacağı tarih olan 15 Mayıs 1948 Cumartesi günü değil de bir gün önce ilân edilmesi yeterince ispat etmektedir.

14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin bağımsızlığı, okunan Bağımsızlık Bildirgesi ile ilân edilmiştir. Bildirge, “kurulan ülkenin İsrail Peygamberlerinin öğretileri yolunda barış, özgürlük ve adalet yurdu olacağı; tüm vatandaşlara²⁷ ırk, inanç ya da cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tam bir sosyal ve siyasal eşitlik

²⁵ 2017 yılı verileri ile, dünyadaki toplam sayıları 14,3 milyon olan Yahudilerin yüzde 43'ü İsrail'de yaşamaktadır. Toplamda 8,680,000 olan İsrail'in nüfusunun yüzde 74,7'sini 6,484,000 Yahudi vatandaş oluşturmaktadır (Jewish Virtual Library, 2018). Ayrıca, 2013 yılı verilerine göre yirmi yaş ve üzerindeki Yahudiler kendilerini seküler, dindar olmayan geleneksel, geleneksel dindar ve Ortodoks/Ultra Ortodoks dindar biçimlerinden biriyle tanımlamaktadır. Bu kesimlerin toplumun geneline göre oranları ise; seküler kesim yüzde 43, dindar olmayan geleneksel kesim yüzde 37, geleneksel dindar kesim yüzde 11 ve Ortodoks/Ultra Ortodoks dindar kesim yüzde dokuzdur (Pew Research Center, 2016).

²⁶ Ultra Ortodoks cemaatlerin kadınları askerlik hizmetinden doğrudan muaftır. Ayrıca, Hesder Yeşiva din okuluna bir buçuk yıllığına devam etmekte olan ve askerlik şartını taşıyan erkeklerin askerlik hizmetine bir buçuk yıllığına (Bu süre normal şartlarda üç yıldır.) gönderilmeleri ve ardından tekrar din okuluna iki yıllığına devam etmek üzere dönmeleri mümkündür (Hirsh, 1997: 73, 74; Wald, 1998: 108, 110; Haklai, 2007: 728).

²⁷ İsrail toplumu, yukarıda anılan farklı Yahudi kesimlerin yanı sıra Sünni Araplar, Hristiyan Araplar ve Dürzileri de barındırmaktadır (Hirsh, 1997: 107). 2017 yılı verilerine göre Sünni Arap vatandaş sayısı 1,808,000 olup İsrail nüfusunun yüzde 20,8'ini, Hristiyan Araplar, Bahailer ve Dürziler 388,000 olup nüfusun yüzde 4,5'luk kısmını oluşturmaktadır (Jewish Virtual Library, 2018).

sağlanacağı ve bunların eğitim, kültür, ibadet ve vicdan özgürlüklerinin devletin garantisi altına alınacağı” ifadelerini içermektedir. Bildirge’de İsrail Devleti “Yahudi Devleti” olarak ifade edilmekte ve “İsrail’in kurtuluşunun kuşaklar boyu süren bir rüya olduğu ve her şeye muktedir Tanrı’ya güvenerek elde edildiği” aktarılmaktadır. Bildirge’deki dinî semboller ve Yahudilik ile ilgili ifadeler kendi içindeki “tüm vatandaşlarına eşit davranılacağı” vurgusu ile açıkça çelişmektedir.

Öncesinde kendini ”Geçiş Konseyi” adıyla tanımlayan hükümet, bağımsızlığın elde edilmesinin ardından 19 Mayıs 1948 tarihinde Hukuk ve Yönetim Düzeni Yasası’nı yürürlüğe sokmuştur (Navot, 2007: 51). İlk çıkarılan yasa ve milâdî takvimin yanısıra Yahudi Dinî Takvimi’nin de kullanılmaya başlandığı bu yasa ile, Manda Yönetimi döneminden kalan Yahudi göçü kısıtlamaları gibi hükümler hariç, tüm yasa ve uygulamaların devam edeceği belirtilmiştir. Aslında, bu yasa ve Bağımsızlık Bildirgesi ile Filistin topraklarında yaşayan Yahudiler olarak Osmanlı Devleti ve İngiliz Manda Yönetimi dönemlerinde var olan haklara yeni bir ilâve yapılmadığı, sadece mevcut durumun sürdürüleceği bildirilmiştir. Aynı şekilde, Statüko Anlaşması da, ülkede halihazırda Hristiyan ve Müslüman vatandaşların faydalandığı dinî meselelerdeki özerkliğin Yahudiler için de tanınacağına dair bir garanti olup aslında var olanın tekrar ifade edilmesidir. Buradaki tek fark, önceden aralarında bir ayırım yapılmadan tüm Yahudiler için sağlanan dinî özerkliğin bu anlaşma ile sadece Ortodoks Yahudilik için verildiğinin ve devletin resmî olarak tanıyacağı dinin Ortodoks Yahudilik olduğunun belirtilmesidir. Bildirge’de Yahudiler arası ayrımcılığa dair bir ifade kullanılmamasına rağmen, daha önce aktarıldığı gibi, Dönüş Yasası ve Vatandaşlık Yasası ile bu ayrımcılık yapılar olmaya başlamıştır. Yine yukarıda verildiği gibi, Nüfus Kayıt Yasası’na 1970 yılında yapılan bir değişiklik ve Yüksek Adalet Mahkemesi’nin 2002 yılında aldığı bir kararla Yahudilik yorumlarının vatandaş olma ve bu haklardan yararlanmalarına dair ayrımcı uygulamalar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi, İsrail siyasal sistemi, kendine özgü birikimler ve çevresel etkiler doğrultusunda biçimlenmiştir. İsrail toplumunun kimlik tanımlamaları, ihtiyaçları ve tüm çevresel faktörler, siyasal sistemin mevcut haline

gelmesi için birer neden olmuşlardır. Bunlardan en belirleyici olanlardan Yahudilik dini de, siyasal sistemin dinî öğretiler doğrultusunda oluşturulmasında etkili bir rol üstlenmiştir. Bağımsızlık bildirgesindeki ve Statüko Anlaşması'ndaki dinî taahhütler, Yahudilik dininin siyasal sistemi şekillendirdiğine dair en önemli göstergelerden sayılabilir. Ayrıca, bu taahhütlerde ifade edilen dinî etkinin oluşturulan tüm politikalarda ve bilhassa da yerleşim politikasında izlenebilmesi beklenmektedir. Kendine özgü yönleri ile detaylı bir şekilde tanıtılan İsrail siyasal sistemi ve dinamikleri yukarıda ifade edilen taahhütler doğrultusunda Yahudilik dinî öğretilerine uygun olarak biçim ve işlev kazanmıştır. Bunlar, aşağıda, yasal düzenlemelerde ve bu yasal düzenlemelere bağlı olarak hayata geçirilen uygulama düzeylerinde incelenmiştir.

2.4.2 Dinle İlgili Yasal Düzenlemeler

Statüko Anlaşması ile Ortodoks Yahudilik yorumunun resmîyeti ve “dindar Yahudilerin ihtiyaçlarına yönelik gereken düzenlemelerin yapılması” ile ilgili taahhütlerin gerçekleştirilmesi, bazı kurumsal teşkilatlanma yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. İlk kez Geçiş Hükümeti döneminde kurulan Dinler ve Savaş Mağdurları Bakanlığı'nın ismi 1951 yılında Dinler Bakanlığı ve 1981 yılında Din İşleri Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Anılan bakanlık 31 Aralık 2003 tarihinde ise yürürlükten kaldırılmıştır. Son olarak, 14 Ocak 2008 yılında Din Hizmetleri Bakanlığı ismiyle yeniden açılan bakanlık, Statüko Anlaşması kapsamında faaliyet göstermek üzere teşkil edilmiş bir kurumdur.

Din Hizmetleri Bakanlığı'nın görevleri arasında; dinî konseylere üye atanması, dinî tesis ve hizmetlerin desteklenmesi, dinî okullara (Yeşiva) finansal destek sağlanması, Yahudi ibadethanesi olan sinagog ve dinî hamamların inşa edilmesi ve idamesi ile ilgili planlama ve finansal desteğin sağlanması, diğer Yahudi dinî mekânlarının denetlenmesi, Tevrat öğrenme ve sosyal hizmet faaliyetlerinin tertip edilmesi, diğer ülkelerdeki Yahudilerle dinî bağların tesis edilmesi ve bunların geliştirilmesi, kamu ve özel kurumlarda yiyeceklerin Yahudilik dinine göre Koşer

(helâllik) açısından uygunluğunun denetlenmesi, İsrail'deki Yahudi olmayan toplulukların dinî hizmetlerinin koordine edilmesi, yoksul gençlerin (kimselerin) dinî eğitimlerinin planlanması, yeni gelen göçmenlere, yoksullara ve okullara gerekli dinî hizmetlerin sağlanması, Aşkenazi ve Sefaradi Hahambaşılıkların desteklenmesi, dinî mahkemelerin yönetilmesi ve bunlara bütçe sağlanması bulunmaktadır (משרד לשרותי דת, 2018).

Din Hizmetleri Bakanlığı ile çizilen genel çerçeve kapsamında teşkil edilen ancak doğrudan başbakana bağlı olarak çalışan Hahambaşılık, özel olarak Yahudi vatandaşların şariat (Halaka) ve ruhanî meseleleriyle ilgili olarak hukukî ve idarî anlamda en yetkili kurumdur. Hahambaşılık, on yıllığına seçilen bir Aşkenazi ve bir Sefaradi hahambaşı olmak üzere iki hahambaşı tarafından idare edilmektedir. Hahambaşılar, dönüşümlü olarak Hahamlık Konseyi başkanlığı ve Dinî Mahkemelerin başında görev yapmaktadır. Bu makamlardan birisi olan dinî mahkemeler, yukarıda yargı organı ve mahkemelerle ilgili bölümde açıklanmıştır. Hahamlık Konseyi ise, hem İsrail vatandaşı olan ve olmayan tüm Yahudilerin en üst dinî danışma makamı olarak görev yapmaktadır. Kudüs, Tel Aviv, Hayfa ve Ber Şeva şehirlerinin hahamları ile beş yıllığına seçilen 12 hahamdan oluşan toplam 16 üyeli Hahamlık Konseyi, Din Hizmetleri Bakanlığı'nın yürütme organı olarak ihtiyaç halinde yeni kurum oluşturma ve bunları denetleme yetkisine sahiptir (הרבני ל הראשית לישראל, 2012). Başhahamlık ve Konsey'e bağlı bölgelerinde Koşer denetimi yapan ve diğer tüm dinî hizmetleri yürüten 132 yerel hahamlık ve yerel hahamlık konseyi bulunmaktadır. Ancak bazı büyük şehirlerde cenaze hizmetleri, Din Hizmetleri Bakanlığı altında ayrıca oluşturulmuş bir birim tarafından sunulmaktadır.

Yukarıda bahsedilen dinî kurumlarla ilgili olarak yerel hahamlık ve konseylerin yapılarının daha detaylı incelenmesi gerekmektedir zira halkın dinî bütün meseleleri ile ilgili yetkili söz sahibi olan bu bu konseyler, dinci siyasal partilerin de nüfuzuna açıktır. Yerel hahamlık konseylerinin üye sayıları ve kimlerden oluşacağı 1971 tarihli Yahudi Din Hizmetleri Yasası ile belirlenmiştir. Buna göre; yerel bir

konseyin üye sayısı, yerel yönetim konseyi üye sayısı ile aynı olmalıdır ve bunların yüzde onu yerel hahamlık tarafından atanırken kalan yüzde doksanlık kısmı, eşit oranlarda olmak üzere Din Hizmetleri Bakanlığı ve yerel yönetim konseyi tarafından belirlenmektedir. Ayrıca, ülkedeki yerel hahamlık ve yerel hahamlık konseyleri idarî açıdan Hahamlık Konseyi'ne bağlıdır ve üyelerinin aday olabilmesi için Din Hizmetleri Bakanlığı'ndan onay alınması gerekmektedir. Bu durum, Bakanlığın tüm yerel hahamlık, yerel hahamlık konseyi ve yerel yönetim ile sıkı bir yakınlığın oluşmasını zorunlu kılmaktadır. Bu irtibat, Din Hizmetleri Bakanlığı'nı elinde bulunduran siyasal partinin toplum tarafından ortaya konan taleplerin toplanması, siyasal sisteme girilmesi, siyasal çıktılarının ve genel anlamda kaynakların topluma tekrar döndürülmesi süreçlerinde, siyasal sistemin kendine özgü işleyişi de dikkate alındığında, oldukça önemli bir güç unsuruna dönüşmektedir. Anılan bu güç, İsrail siyasal tarihi boyunca farklı dinci siyasal partiler tarafından idrak edilmiştir. Din Hizmetleri Bakanlığı, günümüze kadar kurulmuş olan 34 farklı hükümette 21 dönem Mafdal partileri ve altı dönem Şas Partisi tarafından olmak üzere 27 hükümet döneminde dinci siyasal partilerin yönetimi altında faaliyet göstermiştir. Kalan dönemlerde ise bu görev, koalisyon lider partileri olan İşçi Partisi ve Likud Partisi'ne ait bakanlar tarafından üstlenilmiştir.

Dinle ilgili yasal düzenlemeler bölümünde esas olarak toplumdaki dine ait uygulamaların yönetildiği bakanlık ve dinî temsilcilikler hakkında bilgi verilmiştir. Bunların varlığı başlı başına Yahudilik dininin İsrail siyasal sisteminin oluşumunda etkili olduğunu ispat etmek için yeterlidir. Ancak, bunların ötesinde de siyasal sistemin işleyişinde dinî etkinin sürmesine hatta artmasına yönelik faaliyet sürdüren dinci siyasal partilerden de bahsetmek gerekmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere, İsrail siyasal sisteminin işleyişi, toplumun siyasal katılım oranının ve siyasal partilerin fazla sayıda olması ile seçim sisteminin mevcut özellikleri gibi nedenlerle bu dinci siyasal partilerin koalisyon hükümetlerinde çoğunlukla yer bulabilmeleri ve siyasal sisteme doğrudan etki edebilmelerinin yolu açılmıştır. Dinci siyasal partilerin anılan etkinliği aşağıda verilen başlıklar altında çeşitli örneklerle sunulmuştur.

2.4.3 Medenî Hukuk Uygulamaları

İsrail Devleti'nin Medenî Hukuk konusu ile ilgili yaptığı düzenleme, Osmanlı Devleti ve İngiliz Manda Yönetimi dönemlerinde de yürürlükte olan uygulamanın 1948 yılında çıkarılan Geçiş Yasası ile modern İsrail Devleti'nin yargı sistemine dâhil edilmesinden ibarettir. Medenî hukuku ilgilendiren meselelerin Yahudi Şeriatına uygun olarak yönetilmesi, Din Hizmetleri Bakanlığı'na idarî olarak bağlı olan Hahambaşılık makamının sorumluluğunda devam etmektedir. Yahudi vatandaşlar için, medenî durumun belirlenmesi, eş ve çocuk için nafaka, evlâtlık ve miras gibi konularda yetkinin 1953 tarihli Dinî Mahkemeler (Evlenme - Boşanma) Yasası ile Yahudi dinî mahkemelerde olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan bakıldığında dinî mahkemeler Dinî Hizmetler Bakanlığı altında teşkilâtlandırılmıştır. Devlet tarafından Yahudi vatandaşlar için medenî hukuka dair konularda tanınan ve geçerli tek makam olan bu dinî mahkemeler, Yahudi Şeriatı Halaka (Ortodoks yorumu)'yı esas aldıklarından, bu yorumun dışındaki Yahudi vatandaşları sınırlayıcı ve dışlayıcı bir özelliğe sahiptir. Örneğin, Ortodoks Yahudi olmayan Yahudilerin ya da seküler bir nikâh tercih eden Yahudi vatandaşların bu evliliklerinin geçerli olabilmesi için tek seçenekleri evlenme işlemini yurtdışında yapmaktır. Ayrıca, İsrail'de farklı dinlere mensup kişilerin evlenebilmesinin mümkün olmadığı gibi dinen evlenmesinde mahsuru bulunan kişilerin kayıtları Din Hizmetleri Bakanlığı tarafından tutulmaktadır (Neuberger, 1999: 80).

İsrail Devleti'nin resmî olarak sadece Yahudiliğin Ortodoks yorumunu tanınması nedeniyle bu yorumun dışında kalan Yahudilerin yaşadıkları mağduriyet ve ayrımcılık, “kimin Yahudi olarak kabul edileceği” konusu ve medenî hukuka dair meselelerde dinî mahkemeler önüne çıkmak zorunda olmaları ile sınırlı değildir. Diğer bazı hususlar arasında; mezarlıklarda defin işlemlerinde sadece Ortodoks kaidelere uyulması zorunluluğu, dinî konsey üyeliklerine kadın vatandaş ve Ortodoks luk dışındaki üyelerin alınmaması ve Din İşleri ve Eğitim Bakanlıkları tarafından sağlanan sosyal fonlardan sadece Ortodoks kesimlerin faydalanmasına müsaade edilmesi sayılabilir. John V. Canfield, Yahudiler içi yorum farklılıklarına

değınmeden, Yahudi olanlar ve olmayanların dahi nüfus oranlarına uygun olmayan din hizmetleri fonlarındaki ayrımcılığa vurgu yapmaktadır (Canfield, 2011: 145).

Izhak Englard, İsrail yasalarına göre “kimin Yahudi sayılıp sayılamayacağı” hususundaki farklı görüşlerin temelinde; ulusçuluğu bireysel seçim esasına dayalı olarak ortak toprak, din, dil, kültür ve tarihsel geçmiş üzerinden tanımlayan seküler düşünce ile Yahudi olmanın sadece Yahudi bir anneden doğmaya ya da sonradan Yahudiliğe geçmeye bağlı ve sınırlı olduğunu savunan geleneksel dinci görüşün çatışmasının yattığını ifade etmektedir. Ancak ülkede sadece tek bir yorumun esas alınmasından doğan çatışmalar, yapılan bireysel müracaatlar sonucu Yüksek Adalet Mahkemesi’nin konu ile karar vermesiyle ve böylece aslen dine ait olan bu meselenin taban tabana zıt görüşlere sahip hahamların karar alanından çıkarılıp seküler işleyişe sahip yasama organının alanına dâhil edilmesiyle sonuçlanmıştır (Englard, 1987: 193-196). Yüksek Adalet Mahkemesi, bunun yanında, insan haklarını ilgilendiren davalarda da “kimin Yahudi sayılacağı” Halaka’ya göre değil seküler Dönüş Yasası’na göre belirleneceği yönünde çeşitli hükümler vermiştir. Bunlardan bazıları, 1962 yılında verilen “Brother Daniel Kararı” ve 1965 yılında verilen “Şalit Kararı” olarak bilinen kararlardır (Meydani ve Mizrahi, 2010: 76; Edelman, 2000: 218).

Bunun yanında, Yüksek Adalet Mahkemesi, mezarlık ve defin işlemleri ile ilgili olarak 1992 yılında aldığı bir kararla Din Hizmetleri Bakanlığı tarafından Yahudiliğin Ortodoksluk dışında kalan kesimlerine de defin lisansı verilmesine ve Yahudi mezarlıklarında yer tahsisi yapılmasına hükmetmiştir. Ancak, konu ile ilgili halen tam olarak bir sonuca varılamamıştır. Yüksek Adalet Mahkemesi’nin dine dair bir konu üzerine karar almasının ve bunun dinî otoriteler tarafından tatbik edilmemesinin tek örneği mezarlıklarla ilgili durum değildir. Örneğin, Yüksek Adalet Mahkemesi’nin 1988 tarihli dinî konseylere kadın üye atanmasına dair bir kararı ve 1992 ve 1994 tarihli Tel Aviv, Hayfa, Kiryat Tivon ve Kudüs Dinî Konseylerine Reformcu ve Masorati Yahudilik temsilcilerinin de katılmalabilmelerine imkân tanıyan bir kararı, yetkili Ortodoks Hahambaşılık makamı tarafından uygulanmamıştır. Ortodoks Hahambaşılık makamının bu direnişi,

ilgili atamanın Ortodoks Din İşleri Bakanı yerine dönemin başbakanı Binyamin Netanyahu tarafından bizzat yapılması ile aşılabilmektedir. Ancak, Ortodoks liderlerin direnişi, bu kez de, bu konseylerle çalışmayı reddetmeleri ile devam etmiştir. Ayrıca, bu direniş, 1999 yılında Knesset'te temsilcileri bulunan Ortodoks dinci partilerin teşvikiyle, Din Hizmetleri Yasası'na dinî konseylerde "Halaka ile ilgili tüm işlemlerde Başhahamlık ve yerel hahamlık makamlarının kararlarına uyulacağına dair" yemin edilmesi şartı getirilmiş ve Ortodoks yorum dışındaki kesimlerin temsilcilerinin faaliyet alanları daraltılmaya çalışılmıştır. Yüksek Adalet Mahkemesi tarafından Ortodoks ve Ortodoks olmayan kesimlerin dengelenmesine yönelik alınan kararlardan biri de 1994 tarihli din ve eğitim için Ortodoks kesimlere sağlanan fondan diğer kesimlerin de yararlandırılmasına yönelik hükümdür. Yetkili Din İşleri Bakanlığı ise bunun üzerine bu kesimlere de bir fon sağlanacağı ancak bu fonun Ortodoks kesimlere sağlanan Tevrat Kültürü ve İlave Din Eğitimi fonundan farklı ve daha düşük bütçeli İlave Dinî Kurumları Destekleme fonundan olacağı açıklamasını yapmıştır (Edelman, 2000: 211-214). Yüksek Adalet Mahkemesi'nin medenî hukukla ilgili yukarıda verilen örnek kararları incelendiğinde, bu hükümlerin medenî hukuka Yahudi Şeriatı Halaka'nın nüfuzunun sınırlandırılmasına değil sadece farklı Yahudilik yorumlarının resmî Ortodoks sisteme kabul ettirilmesine yönelik oldukları görülmektedir.

Görüldüğü üzere, Statüko Anlaşması ile dinî kesime verilen taahhütler, medenî hukuk alanındaki düzenlemelerde de kendini göstermektedir. Bu da, İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini doğrultusunda şekillendiğini ve işlev görmeye devam ettiğini ispat etmektedir. Bu noktada yine, dinci siyasal partilerin etkinlikleri ve toplumu Yahudilik dini doğrultusunda biçimlendirme rolleri dikkat çekmektedir. Tez argümanları doğrultusunda, siyasal sisteme ait çıktıların birbirinden bağımsız olamayacağı hatırlandığında, yerleşim politikasının da Yahudilik dininin etkisinde kalmış olması beklenmektedir. Dinî hizmetler başlığı altında, anılan etkinin bazı somut göstergelerine değinilmektedir.

2.4.4 Dinî Hizmetler

Cumartesi gününün resmi tatil günü olarak kabul edileceği Statüko Anlaşması ile verilen taahhütlerden biridir. Cumartesi gününün “Şabat” (istirahat) günü olmasını talep etmenin gerekçesi, cumartesi gününün Tevrat’ın Başlangıç Kitabı’nda bu şekilde belirtilmiş olmasıdır. Bu; “Ve Tanrı yedinci günü mübarek kıldı ve onu takdis etti...” biçiminde ifade edilmektedir (Breşit Kitabı: 2, 3).

Cumartesi (Şabat) gününün Yahudi haftalık resmî tatil günü olarak belirlenmesi, 1951 yılında çıkarılan Çalışma ve Dinlenme Saatleri Yasası ile olmuştur. Yasa, ayrıca, pazar gününün Hristiyanlar için ve Cuma gününün Müslümanlar için haftalık tatil günü olabileceğini de belirtmektedir. Yasa, Şabat’ın resmî tatil olduğunu belirtmekle kalmayıp o gün herhangi bir çalışma yapmanın yasaklandığı anlamındadır ve yasak bireysel ve toplumsal bütün alanları kapsamaktadır. Şabat’ta yasak olan diğer faaliyetler ateş yakmak ve yemek pişirmektir.

Yukarıda ifade edildiği üzere yiyeceklerin Yahudilik dinî hükümlerine uygun olup olmadığının denetlenmesi, Din Hizmetleri Bakanlığı’na bağlı Hahambaşılık ve yerel düzeydeki temsilci durumundaki hahamlıkların yetki alanına verilmiştir. Yahudi şeriatına göre bazı yiyecekler temiz ve bazıları da pis olarak kabul edilmektedir. Yahudi şeriatı; Tanrı’nın emri olan Koşer kuralları gereği et ve sütün (ve türevlerinin) birlikte yenmemesini, domuz etinin yenmemesini ve sadece dinen temiz (koşer) kabul edilen yiyeceklerin yenmesini emretmektedir (Lebeau, 1998: 7-17).

Hahambaşılığın ülke genelinde yiyeceklerin Koşer uygunluğunu Sağlık Bakanlığı ile koordineli olarak denetleme yetkisi 1983 tarihli Koşer Yasası ile verilmiştir. Denetleme kapsamına tüm oteller, lokantalar, yemek şirketleri, mezbahaneler, yiyecek ve içecek imalâthane ve paketlenme şirketleri, ithâl et ürünleri ve diğer yiyeceklerle ilgilenen işletmeler girmektedir. Dine uygun olduğu tespit edilen ürün ve işletmelere verilen Koşer Sertifikası, ilgili ürün için tüketilebilme ve işletme için faaliyet gösterebilme izni niteliğindedir (הרבנית הראשית לישראל, 2012).

Bunun yanında, 1956 tarihli Yerel Otoriteler Yasası ve 1962 tarihli Domuz Yetiştirmenin Yasaklanması Yasası ile yine Yahudi Şeriat kaidelerince yasak olan domuz eti ile ilgili olarak, İsrail’de domuz yetiştirilmesinin yasaklanması sağlanmaktadır (Barak-Erez, 2007: 123-124). Martin Edelman, Koşer sertifikasının verilebilmesi için ilgili kurumun Halaka’nın diğer hükümlerine olan uygunluğunu da değerlendirdiğini ifade etmekte ve Şabat kurallarına uymadığı için Koşer sertifikası verilmeyen bir otel ve Koşer kurallarına uymadığı için geçersiz sayılan bir düğün örneğini vermektedir. Edelman, her iki konunun da 1988 ve 1995 yıllarında Yüksek Adalet Mahkemesi’ne taşındığını aktarmaktadır (Edelman, 2000: 210-211).

Statüko Anlaşması gereği verilen taahhütler kapsamında yapılan bir düzenleme de Pesah Bayramı ile ilgili olanıdır. 1986 yılında çıkarılan Mayalı Ekmeğin Görünürlüğünün Yasaklanması Yasası ile Yahudi şeriat kaideleri gereği Pesah Bayramı süresince yenmesi yasak olan mayalı yiyeceklerin satışı yasaklanmakta ve bayram süresince çarşı ve pazarlarda görünürlüğü sınırlandırılmaktadır. Pesah Bayramı süresince mayalı yiyecekleri yemenin yasak olduğu, Yahudi dinî metinlerinde “Ve Mısır’dan getirdikleri mayasız hamuru pişirdiler, mayalı değildi çünkü Mısır’dan çıkarıldıklarında oyalanamamış ve kendileri için yiyecek hazırlayamamışlardı.” biçiminde belirtilmektedir (Şemot Kitabı: 12, 39).

Statüko Anlaşması ile verilen taahhütlerden en belirsizi, “dindar Yahudilerin dinî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gereken düzenlemelerin yapılacağı” ile ilgili olanıdır. Bu ifade, dinci siyasal partiler tarafından, Yahudi toplumunun dindar olmayan diğer kesimlerinin de Yahudi Şeriatı’na uygun bir hayat sürmeye sevk edilmesine yönelik olarak kabul edilmiş ve uygulanmıştır.

İsrail’deki siyasal sistemin kendine özgü oluşu ve kendine özgü işleyişi gözönüne alındığında, dinci partilerin Siyonizm’i dinî açıdan desteklemesinin²⁸

²⁸ Yahudiliğin tanımlamasındaki diğer görüş olan seküler yaklaşıma göre Yahudilik dinin yanı sıra ulus kimliğini de kapsamaktadır. Seküler görüşe göre kurulacak olan Yahudi Devleti’nin uluslararası ortamda bu biçimdeki tanımlama ile desteklenmesi daha kolay olacaktır. Ancak, seküler kesim aynı zamanda Yahudilerin toplu olarak hareket ettirilebilmesi için dinî kesimin desteğine ihtiyaç duymuştur. İşte bu aşamada da, gerekli Mesihî şartlar gerçekleşmeden Siyon’a dönüşün meşru olarak

İsrail'in kurulmasından sonra da devam ettiği ve bu partilerin koalisyon hükümetlerinde toplumdaki tabanlarının ötesinde bir etki alanı bulduğu görülmektedir. Dinci partiler bunu, bütçeden önemli miktarlardaki payları alabilmeleri ve devlet bütçeli dinî kurumları kontrol edebilmeleri sayesinde başarabilmektedir. Ben-Zadok'a göre din ve siyasal sistem ilişkisi sınırlarının anayasa ile belirlenmemiş olması toplumun çoğunluğunu oluşturan seküler kesim tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmaktadır ve kırılgan bir atmosfer oluşturmaktadır (Ben-Zadok, 2001: 139-145). Ayrıca, Ortodoks dinci siyasal partilerin, kendi seçmenlerinin talepleri doğrultusunda faaliyet göstermelerinin dışında toplumun diğer kesimlerini de kendi ideolojileri doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaları bu kırılganlığa katkı sağlamaktadır. Dinci partilerin tüm Yahudi toplumunu dindarlaştırmaya yönelik çalışmaları, hükümet kurucu partilerinin öncelikli gördükleri Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı gibi bakanlıkların dışında kalan Din Hizmetleri Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve İç İşleri Bakanlığı gibi bakanlıkları kontrol edebilmeleri ile mümkün olmaktadır.

Bu bölümde, Yahudilik dini ve kendine özgü birikimler ve çevresel etkiler doğrultusunda biçimlenmiş olan İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini ile ilişkisinin tespit edilmesine yönelik olarak incelenmiştir. Siyasal sistemin oluşması, işlev görmesi ve buna uygun çıktılar üretmesi noktasında en etkili kurumlardan biri olan Yahudilik dininin bu ilişkiye, İsrail'in bağımsızlık bildirgesindeki ve Statüko Anlaşması'nda verilen dinî taahhütler doğrultusunda dâhil olduğu görülmektedir. Ayrıca, dinci siyasal partilerin anılan ilişkideki azımsanamayacak rolü de ortadadır. İsrail siyasal sisteminin, bu dinamiklerinin etkisi ile Yahudilik dinî öğretilerine uygun olarak kazanmış oldukları biçim ve işlevler de yukarıda, yasal düzenlemelerde ve bu yasal düzenlemelere bağlı olarak hayata geçirilen uygulama düzeylerinde somut göstergeler üzerinden incelenmiştir.

sunulması gerekmiştir. Çünkü, vaat edilmiş kurtuluşun ve bağımsız bir İsrail Devleti'nin kuruluşunun hazırlık süreçleri olduğuna inanılan Mabed'in tekrar inşa edilmesi ile Mesih'in gelmesi gibi ilâhi plana dair olaylar anılan dönemde henüz gerçekleşmemiştir (Lustick, 1988: 29-30.) Bu görev, bazı dinî kesimler tarafından harekete dinî bir boyut kazandırmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. (Detay için 3. Bölüm'deki Siyonizm Hareketi'ne bakınız.).

Aşağıda, tez çalışmasının cevap aradığı birinci “İsrail siyasal sisteminin oluşturulması, dönüştürülmesi ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisi var mıdır ve varsa hangi boyut, nitelik ve yoğunluklardadır?” sorusuna kuramsal ve kavramsal bölümün sonunda belirlenen din ve siyasal sistem ilişkileri analiz ölçütleri kullanılarak cevap bulunmaya çalışılmıştır. Ayrıca teze konu bu dinî etkinin, oluşturulan tüm politikalarda ve bilhassa da yerleşim politikalarında izlenebileceği ortadadır. Ancak, İsrail’de siyasal sistem - Yahudilik dini ilişkisinin yerleşim politikalarına olan etkileri, aşağıda verilen tespitler ışığında değerlendirilecek ve üçüncü bölümde incelenecektir.

2.5 Tespitler

İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini ile olan ilişkisinin varlığının ve varsa hangi boyut, yoğunluk ve niteliklerde olduğunun tespit edilmesine yönelik kuramsal ve kavramsal bölümün sonunda önerilen analiz ölçütleri ve bunlara verilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

İsrail siyasal sistemi – Yahudilik dini ilişkisinin incelenmesi esnasında, bu tespiti etki edebilecek nitelikte olan Yahudilik dininin ya da siyasal sistemin öne çıkan yönleri göz önüne alındığında, öncelikle, Yahudilik dininin ibadete yönelik emir ve yasaklarının yanında dünyevî hayatı da ilgilendiren hükümlerin bulunduğu görülmektedir. Bunların uygulanabilir, bir başka deyişle, dinin yaşanabilir olabilmesi için modern siyasal sistem tarafından bu emir ve yasaklara ait hukukî ve uygulamaya ait altyapının tesis edilmesi gerekmektedir. İkinci olarak, Yahudilik dini ile Yahudi ulusal kimliğinin birbirinden ayrılamaması, bahse konu ilişkinin varlığı açısından büyük öneme sahiptir. Zira, dine ait bir emir aynı zamanda kültürel/tarihsel bir örf/adet kapsamında değerlendirilebilmektedir. Zira, dinî öğretilere dayanan bir uygulama seküler bir Yahudi için kültürel/tarihsel bir öneme sahipken Ortodoks bir Yahudi için ibadet kapsamında olabilmektedir.

İsrail’de siyasal sistemin kendine özgü yönlerinin ele alınmasında ilk olarak sistemin tamamının ve devlet teşkilatının teşkilât ve işlevsel tanımını içeren ve sınırlarını belirleyen yazılı bir anayasanın olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Bu eksiklik diğer yasalara göre üstünlüğü olan ve ihtiyaca binaen çıkarılan temel yasalarla giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak, yukarıda anıldığı gibi siyasal sistemin ve devlet teşkilatının teşkilât ve işlevsel tanımını içeren ve sınırlarını belirleyen bir yazılı metnin olmaması, tez konumuz olan din ile siyasal sistem ilişkisinin hatlarının net olarak belirlenebilmesine engel olarak ortaya çıkmıştır. Siyasal sistemle ilgili ikinci özellik, İsrail siyasal sisteminde Knesset’in, cumhurbaşkanlığı veto uygulamasından ya da yargısal bir denetiminden muaf bir şekilde teşkil edildiğidir. Bu da, tez konusuyla sınırlı olarak, bireysel dinî özgürlüklerin ölçü ve sınırlarının dayanacağı bir yasal zemin bulunmadığı anlamına gelmektedir. Diğer bir husus, İsrail’de seçim sisteminin istikrardan ziyade temsile önem verecek biçimde hazırlanmış olmasıdır. Ayrıca, İsrail toplumunun kendini ifade etme ve örgütlenme konusundaki oturmuş bilincinden ve yüksek siyasallaşma düzeyinden söz etmek gerekmektedir. Bu, iki farklı duruma neden olmaktadır: Bunlardan birincisi, bugüne kadar hiçbir siyasal parti ya da parlamento grubunun, Knesset üzerinde tam bir hâkimiyet oluşturamamasıdır. İkincisi ise, siyasal alanda oldukça fazla sayıda siyasal partinin varlık bulması ve bunların hükümet kurma aşamasında koalisyon oluşturmak zorunda kalmalarıdır. Geniş bir tabana dayalı ve parlamento gücüne sahip bir hükümetin siyasal sistemde varlık bulamaması ise, dinci siyasal partilerin hemen hemen tüm koalisyon hükümetlerinde temsil ettikleri tabanın ötesinde yer bulabilmelerine ve gündemlerini faaliyete geçirme imkanı elde etmelerine yol açmaktadır. İsrail siyasal sistemi dinî öğreti, dinî emir ve yasaklar doğrultusunda teşkil edilip edilmediği ve böyle bir işlev görüp görmediği, eğer böyleyse de, bunun somut göstergelerinin neler olduğu incelendiğinde ilk bakılacak yer, yazılı anayasada bu konunun nasıl ele alındığı olmalıdır. Ancak, daha önceden de belirtildiği üzere İsrail’de siyasal sistemin Yahudi şeriatı Halaka’ya uygun olarak teşkil edildiğine dair bir anayasa mevcut değildir. Ancak siyasal sistemin Halaka’ya göre teşkil edilmeyeceği de belirtilmemiştir. İsrail Devleti’nin kurulması öncesinde imzalanan ve halen yürürlükte olan Statüko Anlaşması, İsrail’de resmî tatilin Yahudi dinî tatil

günü olan cumartesi günü olacağı ve “(Ortodoks Yahudi) dindar halkın dinî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gereken düzenlemlerin yapılacağı” gibi bazı taahhütler barındırmaktadır. Bu kapsamda devletin, resmî olarak sadece Yahudiliğin Ortodoks yorumunu tanıdığı ve oluşturulacak tüm kurumlarda ve yapılacak tüm düzenlemelerde ve verilecek hizmetlerde bu yorumun esas alınacağı taahhüdünü verdiği ifade edilebilir.

Yahudilik dini gereği oluşturulmuş kurumlar arasında, Din Hizmetleri Bakanlığı, Aşkenazi ve Sefaradi Hahambaşlıkları, Hahamlık konseyleri ve dinî mahkemelerin varlığı sayılabilir.

Ayrıca, koşerin uygulanmasının sağlanması, cumartesi (Şabat) günü çalışmanın yasaklanması, domuz yetiştirmenin yasaklanması ve Pesah Bayramı süresince mayalı ekmeğin görünürlüğünün yasaklanmasına dair yasalar Yahudilik dini emir ve yasakları doğrultusunda çıkarılmış olan yasalardandır. Bunların yanında, Kudüs’ün İsrail Devleti’nin başkenti olduğuna dair temel yasa ile İsrail’in Yahudi Halkın Ulus Devleti olduğuna dair temel yasa, Yahudilik dininin siyasal sisteme ne denli etki ettiğini ifade eden önemli göstergelerdendir.

Bir yasa ile siyasal partilerin meşru sayılabilmeleri için ilgili partinin İsrail’in bir Yahudi ve demokratik devlet olarak varlığını reddetmemesi şartının getirilmiş olması da, İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini temelinde varlık bulduğunun somut göstergelerinden biridir.

Yahudi din ve ulusal kimlik bağı, dinî sembolleri ve İbranî dili Yahudileri hem din hem de ulus kimliği etrafında bir arada tutmak amacıyla kullanmıştır ve kullanılmaktadır. Diğer semboller arasında; tarihsel hak olarak ya da Tanrı tarafından vaat edilmiş Yahudi Yurdu kavramı, miladî takvim yanında Yahudi Dinî Takvimi’nin de kullanılıyor olması, parlamentonun isminin ve üye sayısının tarihsel ‘Büyük Knesset’ten gelmesi, Knesset genel kurul oturum dönemlerinin dinî Sukot Bayramına göre ayarlanması, İsrail Bayrağı’nın Hz. Davud’un Zırhı (Yıldızı) olarak bilinen sembolün eklenmiş olduğu dua şalı Şalit olması, İsrail Devleti’nin sembolü olarak Hz. Musa’nın Sina’da gördüğü “yanan çalıyı” sembolize eden Menorah (Yedi

Kollu Şamdan)'ın kullanılması bulunmaktadır. Bunların yanında, İsrail Devleti'nin “**Yahudi Devleti**” biçiminde ifade edildiği Bağımsızlık Bildirgesi'nde “kurulan ülkenin İsrail Peygamberlerinin öğretileri yolunda ...”, ve “İsrail'in kurtuluşunun kuşaklar boyu süren bir rüya olduğu ve her şeye muktedir Tanrı'ya güvenerek elde edildiği” ifadeleri yer almaktadır. Yukarıda verilen tüm bilgiler sonunda Yahudilik dininin İsrail siyasal sistemini dinî öğreti, emir ve yasakları doğrultusunda oluşturduğu, buna uygun siyasal çıktılar ürettiği sonucuna, somut veriler üzerinden, kolaylıkla varılmaktadır. Ancak bu noktada, anılan ilişki doğrultusunda çıkarılan yasaların, herhangi bir dinî otoritenin denetiminden geçmediğini de ifade etmek gerekmektedir. Ayrıca, devletin resmî din olarak Yahudiliğin Ortodoks yorumunu benimsemiş olması ve sunulan hizmetlerde sadece bu yorumu esas alması, diğer kesimleri göz ardı etmesine neden olmuştur. Zira İsrail'de Yahudi olmayan vatandaşlar olduğu gibi Yahudiliğin de farklı yorumlarını benimsemiş kesimler bulunmaktadır. Bunun yanında, İsrail'in kurulması öncesinde Siyonist faaliyetlerin meşrulaştırılması görevini üstlenen dinci siyasal partiler, devletin kurulmasının ardından da Yahudi toplumu Ortodoks Yahudilik doğrultusunda dindarlaştırma gayreti içine girmişlerdir. Bu, dinci siyasal partilerin siyasal alana temsil ettikleri seçmen tabanının ötesinde bir yetki ile nüfuz edebilmeleri ile mümkün olmaktadır. Sonuç olarak, dinî farklılıkları bulunan vatandaşlara eşit muamele yapılmadığı ve siyasal sisteme nüfuz etme noktasında tüm vatandaşların eşit katılım yapmadıkları ifade edilebilir.

Son olarak; İsrail'de din ve siyasal sistem ilişkisi konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, bunların da yukarıda verilen tespitlere benzer sonuçlara vardıkları görülmektedir. Örneğin; Fox ve Rynhold (2008: 507-531), Rubinstein (1967: 120-121), Neuberger (1999: 65-84), Yiftachel (1999: 364-390) ve Weiler (1983: 7-9) de İsrail'de siyasal sistemin Yahudilik dinî öğreti, emir ve yasakları doğrultusunda oluştuğu ve işlev gördüğünü aktarmaktadır.

Tüm bu bulgular sonucunda, İsrail Bağımsızlık Bildirgesi'nde kendisini “Yahudi ve demokratik bir devlet” olarak tanımlayan İsrail'de, siyasal sistemin ve işleyişinin Yahudilik dinini esas aldığı ifade edilebilir. Böylece, tez çalışmasının

cevap aradığı birinci “İsrail siyasal sisteminin oluşturulması, dönüştürülmesi ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisi var mıdır ve varsa hangi boyut, nitelik ve yoğunluktadır?” sorusu, kuramsal ve kavramsal bölümün sonunda belirlenen din ve siyasal sistem ilişkileri analiz ölçütleri kullanılarak cevaplanmıştır.

Bunun yanında, tez boyunca savunulan “herhangi bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politikanın sistemin diğer birimlerinden bağımsız olamayacağı” argümanı doğrultusunda bakıldığında, yukarıda bahsedilen bu dinî etkinin, tez konusu olan yerleşim politikalarında da izlenmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, tezin iki sorusundan birincisi olan “İsrail siyasal sisteminin oluşturulması, dönüştürülmesi ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisi var mıdır?” sorusuna yukarıda verilen cevap dikkate alınarak ve detaylarıyla verilecek diğer stratejik faktörlere ek olarak, “Yahudilik dini ile İsrail siyasal sisteminin ilişkisinin özellikle yerleşim politikalarına olan etkileri nelerdir?” sorusuna cevap aranmalıdır. Bu doğrultuda, İsrail’de siyasal sistem - Yahudilik dini ilişkisinin yerleşim politikalarına olan etkileri, üçüncü bölüm olan İsrail’de din ve yerleşim politikaları isimli bölümde incelenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSRAİL’DE DİN VE YERLEŞİM POLİTİKALARI

Bu bölümde, önceki bölümde varılan tespit ve tez boyunca savunulan “herhangi bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politikanın sistemin diğer birimlerinden bağımsız olamayacağı” argümanı doğrultusunda, İsrail siyasal sistemi - Yahudilik dinî ilişkisinin tez konusu olan yerleşim politikalarına olan etkisi incelenmektedir. Böylece aşağıda, tezin birinci sorusuna yukarıda verilen cevap dikkate alınarak ve detaylarıyla verilecek diğer stratejik faktörlere ek olarak, “Yahudilik dini ile İsrail siyasal sisteminin ilişkisinin özellikle yerleşim politikalarına olan etkileri nelerdir?” sorusuna cevap aranmaktadır.

Tez, yöntem olarak seçilen kontrüktivist yaklaşımın savunduğu “bir siyasal sistemin, teşkilâtlanmasında ve işlev görmesinde maddi unsurlar yanında ilgili toplumun kültürel ve düşünsel faktörlerinden de dinamik olarak etkilendiği” argümanı doğrultusunda ilerlemektedir. Böylece, analizin hem yapısal/işlevsel anlamda hem tarihsel gelişmeler temelinde hem de siyasal sistemin alt ve üst düzeyleri açısından bütüncül bir çerçevede yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda, yerleşim politikalarında Yahudilik dininin etkilerinin incelenmesi, İsrail siyasal sisteminin mevcut haliyle oluşumunda ve işlev görmesinde etkili olan tüm etmenlerle birlikte yapılmalıdır. Bu nedenle, bu bölümde, yerleşim politikalarına tarihsel süreç içinde etki eden tüm faktörler birlikte incelenmektedir.

Bağımsızlığın ilân edilmesinden önce İsrail’de yerleşim birimleri Filistin topraklarının çeşitli bölgelerine yayılmış durumdaydı. Bunların çoğunluğu bağımsızlık ilânının ardından sınırlarının içinde kalmıştır. Bu çalışmada incelenmek üzere ele alınan yerleşim birimleri, modern İsrail Devleti’ne ait olacak şekilde kurulmuş olan yerleşim birimleridir. Başka bir ifadeyle, Yahudilerin tarihsel süreçte Filistin topraklarında yaşamakta oldukları yaşam alanları tezin inceleme konusu olan

yerleşim birimleri kapsamında değildir. Ancak, anılan tarihsel yaşam alanlarının tez konusu olan modern İsrail Devleti'nin yerleşim politikalarıyla tamamen ilgisiz olduğu da söylenemez. Zira, bugünkü yerleşim politikaları tarihsel bazı temellere dayanmaktadır. Bu temellerin başında bu toprakların Tanrı tarafından Yahudilere verildiğini iddia eden “Vaat Edilmiş Topraklar Öğretisi” ve buna bağlı olarak da bahse konu topraklarda Yahudilerin ilahî ve tarihsel haklarının bulunduğu konusu gelmektedir. Böyle olunca; bugün için yerleşim politikaları ve gelişmelerinin incelenmesi, anılan öğretilerden ve Yahudilerin bölgedeki tarihsel gelişmeleri bağlamından ayrılmamayı gerektirmektedir. Başka bir deyişle; yerleşimlerle ilgili geliştirilen politikaların, içinde bulunulan diğer durumlardan bağımsız ortaya çıkması olasılık dâhilinde değildir. Bu nedenle, analizlerin yerli yerince yapılabilmesi için yerleşimlere dair tüm gelişmeler birlikte kronolojik sıra ile bir bütün içinde verilmeye çalışılmıştır. Ancak, İsrail Devleti'nin kuruluş hareketi olan Siyonist faaliyetlerin ve modern İsrail Devleti inşasının, 1948 yılından çok daha öncelere dayandığı düşünüldüğünde, İsrail Devleti'nin temelini oluşturan yerleşim politikalarının da bağımsızlık öncesine dayandığı ve anılan analizin bu dönemleri de kapsamı gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, aşağıda, yerleşim faaliyetleri tüm dönemleri kapsayacak biçimde sunulmuştur.

3.1 Yerleşim Faaliyetlerinde Dönemler

Yerleşim ve nüfus dağılımı konusu İsrail'in kendine özgü şartları birlikte değerlendirildiğinde devletin kuruluşu ve varlığını devam ettirmesinde hayati öneme sahip konulardan birisi olarak görünmektedir. İsrail Devleti'nin güvenlik politikasının temel unsurlarından birisi olan yerleşim politikalarının incelenmesinde ciddi değişimlerin görüldüğü dönemler ayrı ayrı değerlendirildiğinde bağımsızlığın ilân edildiği 1948'e kadarki dönem, 1967 Savaşı'na kadar devam eden dönem ve 1967'den sonraki dönem birbirinden oldukça ciddi farklılıklar göstermektedir. Anılan bu üç dönem aşağıda ilgili diğer tarihsel gelişmelerle birlikte aşağıda ayrı ayrı sunulmaktadır.

3.1.1 Bağımsızlık Öncesi Yerleşimler

Yahudilik dininin aynı zamanda Yahudi ulusal kimliğini de belirliyor olması, Yahudilik dini ve Yahudilik tarihinin iç içe geçmesi ile sonuçlanmıştır. Bir başka deyişle, Yahudilik tarihinde yaşanmış olaylar, zamanla Yahudilik dinine ve dinî yaşantısına dâhil olmuştur. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, ileride detaylarıyla verilecek olan “Siyon özlemi” konusudur. Bu nedenle, modern İsrail Devleti’nin bugünkü yerleşim politikalarını belirleme motivasyonlarının anlaşılabilmesi için Yahudilik tarihinin bütüncül bir çerçevede gözden geçirilmesi büyük önem arz etmektedir. Zira, Yahudilerin günümüz de dâhil olmak üzere geçirdikleri bütün evreler ve edindikleri deneyimler, bugünkü yerleşim politikalarının şekillenmesi ile doğrudan ilgilidir.

Bu nedenle, yerleşim politikaları bağlamında Yahudilerin günümüze kadarki süreçte yaşadıkları önemli olaylar, geçirmiş oldukları önemli dönüşümler ve önemli Yahudilik dinî öğretileri aşağıda verilmiştir.

3.1.1.1 Vaat Edilmiş Topraklar Öğretisi ve İlk Yahudi Yaşam Alanları

Tanrı İbrahim’e Lut ondan ayrıldıktan sonra dedi ki: “Gözlerini kaldır ve bulunduğun yerden, kuzeye, güneye, doğuya ve batıya doğru bak. Gördüğün tüm toprakları sana ve senden gelenlere sonsuza kadar vereceğim.” (Breşit Kitabı: 13:14,15).

Ve Tanrı ona dedi ki; Senin ismin Yakub: Senin adın bundan sonra Yakub değil, İsrail olacak; ve Tanrı ona İsrail olarak hitap etti. Ve Tanrı ona dedi ki: Ben her şeye kadir Tanrı’yım. Üretken ol ve çoğal; senden bir millet veya bir milletler grubu olacak ve krallar senin kasıklarından (soyundan) çıkacak. Ve İbrahim’e ve İshak’a verdiğim vatani sana ve senin soyundan gelenlere vereceğim (Breşit Kitabı: 35:10,11,12).

Yahudi inancına göre; İsrail toprakları göçebe İbranilerin atası ve ilk peygamberi olan Hz. İbrahim'e ve zürriyetine (İsrailoğulları) Tanrı tarafından vaat edilmiştir. Bu bağlamda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisine göre; anılan bu topraklar Fırat Nehri ile Nil Nehri arasındaki toprakları kapsamaktadır. Diğer görüş ise; vaat edilmiş toprakların sınırını kuzeyden Lübnan Dağları, güneyden Negev Çölü, doğudan geniş çöl ve batıdan Akdeniz'in arasına karşılık gelen Filistin'in doğal sınırları biçiminde kabul etmektedir (Aharoni, Avi-Yonah, Rainey ve Safrai, 2002: 15; Shindler, 2002: 92-93; Mendes, 1898: 203).

Öncesinde göçebe bir hayat sürmekte olan İbranîlerin Filistin topraklarında yerleşik hayata geçmeleri Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak dönemine denk düşmektedir. "İsrail" isminin doğması Hz. İshak'ın yine peygamber olan oğlu Hz. Yakup dönemine, "Yahudi" isminin doğması ise Hz. Yakub'un oğlu Yahuda dönemine rastlamaktadır. Hz. İbrahim'in torunu Hz. Yakup, oniki oğlu ve onların aileleriyle birlikte Filistin topraklarında o dönemde yaşanmakta olan kuraklıktan kurtulmak amacıyla Mısır'a göç etmiştir. Ancak takip eden yüzyıllar içinde Hz. Yakub'un soyundan gelenler göç ettikleri Mısır'da köleleştirilmiştir. İsrailîlerin kölelikten kurtulmaları ve Mısır'dan emniyet içinde çıkmaları Hz. Musa önderliğinde M.Ö. 13. – 12. yy.'da gerçekleşmiştir. Ancak İsrailîlerin Hz. Musa liderliğinde Mısır'ı terk etmelerinin ardından Vaat Edilmiş Topraklar olarak inandıkları Filistin topraklarına girmeden önce kırk yıl çölde yaşamaları gerekmiştir. Daha sonraki dönemlerde Yahudiler için Mısır'dan kurtulma hadisesi özel bir önem kazanmış ve "kurtuluş" her yıl dinî öneme sahip olarak Pesah, Şavuot ve Sukot bayramlarıyla kutlanmak suretiyle hatırlanmaya devam edilmiştir. İsrailoğullarının Filistin topraklarına girmesi, bu topraklarda yaşayan Kenanîlerin Hz. Yuşa tarafından M.Ö. 1200'lü yıllarda çıkarılmalarının ardından gerçekleşmiştir. Filistin toprakları, daha sonraki dönemde Hz. Yakup'un oniki oğlunun (Reuben, Yusuf, Bünyamin, Dan, Simeon, İssakar, Zebulun, Gad, Aşer, Naftali, Levi ve Yuda) zürriyeti arasında taksim edilmiş ve bölge önemli derecede kalkındırılmıştır (Hirsh, 1997: 10; Aharoni, Avi-Yonah, Rainey ve Safrai, 2002: 54-55, 60).

Ve size dedi ki: ‘Siz onların vatanlarını miras olarak alacaksınız ve onu size vereceğim, süt ve balın aktığı vatani’. ... (Veyikra Kitabı 20: 24).

Ve bunlar İsrailoğullarının Kenan topraklarındaki mirasıdır ve bu miras, Kohen Eliazer, Nun’un oğlu Yuşa ve kabile babalarının reisleri (tarafından) İsrailoğullarına miras olarak verilmiştir (Yuşa Kitabı, 14:1).

Ve bu toprakları aranızda, İsrail’in boyları arasında, paylaştınız (Hızkıl Kitabı, 47: 21).

İsrailoğulları, Hz. Yakup’un oğullarının zürriyetleri arasında paylaştırılan Filistin topraklarında birlik yaklaşık olarak M.Ö. 1020’li yıllarda Kral Talut idaresinde sağlanmıştır. İsrailoğullarının kurmuş oldukları bu birlik, ileriki dönemlerde Birleşik Yahudi Devletinin Kralları olan Hz. Davud ve Hz. Süleyman idarelerinde altın çağlarını yaşamış ve M.Ö. 931 yılında kuzey ve güney olmak üzere iki ayrı krallığa bölünmüştür (Aharoni, Avi-Yonah, Rainey ve Safrai, 2002: 61, 86, 90; Josephus, 1999: 171-173).

Yahudilerin, “İsrail Toprakları”nın Tanrı tarafından kendilerine vaat edildiğine dair inançları, günümüz yerleşim politikalarının en önemli dayanak noktalarından birisi olmuştur. Vaat edilmiş topraklar konusu, Yahudiler için hem modern İsrail topraklarının “olması gereken” alanını işaret etmekte hem de bu topraklarda dinî ve tarihsel anlamda hak iddia etmelerine dayanak sağlamaktadır.

3.1.1.2 Birinci ve İkinci Sürgün Dönemleri

İsrail toprakları, yukarıda da ifade edildiği gibi, Yahudilerin tarihsel süreçte yaşam alanları olması ve bu toprakların bazı İsrail peygamberleri ile çeşitli şekillerde ilgili olması gibi nedenlerle aynı anda hem dinî hem de tarihsel anlam ifade etmektedir. Sürgünler döneminde bu topraklardan çıkarılmış olan Yahudiler, sürgünler tarihi boyunca bu topraklara dönme özlemi duymuşlardır. Yahudilerin

kimlik ve değer algılarını oluşturmalarında en önemli dönüşümlerin yaşandığı sürgünler dönemi bu yüzden yerleşim politikalarına etki eden faktörler bağlamında oldukça önemlidir. Bu bağlamda, sürgünler dönemi aşağıda genel hatlarıyla verilmiştir.

Filistin topraklarında kuzey kesimde bulunan İsrail Krallığı (İsraelite Ülkesi) Reuben, Yusuf, Bünyamin, Dan, Simeon, İssakar, Zebulun, Gad, Aşer ve Naftali olmak üzere on Yahudi boyunu ve güneyde kurulan Yahuda Krallığı ise Levi ve Yuda olmak üzere iki Yahudi boyunu barındırmıştır. Kuzeyde bulunan İsrail Krallığı (İsraeliteler), Asurlular tarafından M.Ö. 722 yılında işgal edilmiş ve krallığın mensupları olan on Yahudi boyu çeşitli bölgelere sürülmüştür (Hirsh, 1997, p. 12; Rabinowitz, 2008; Jewish Virtual Library, 2017a). Kudüs'ü sınırları içinde barındırmakta olan güneydeki Yahuda Krallığı ise Babilliler tarafından M.Ö. 587 yılında işgal edilmiştir. İşgal sırasında Hz. Süleyman tarafından yaptırıldığına inanılan Mabet de dâhil pek çok önemli eser ve yapı tahrip edilmiş ve halk sürgüne zorlanmıştır. Sürgüne gönderilmiş olan tüm Yahudi boyları Kudüs'e olan özlemlerini dile getirmişler ve Kudüs'ü unutmayacaklarına dair söz vermişlerdir (Hirsh, 1997: 12-13).

Bölge M.Ö. 538-332 yıllarında Pers hâkimiyetine geçmiştir. Bu dönemde sürgünde bulunan Yahudiler Haham Ezra öncülüğünde Filistin topraklarına tekrar dönmüşler ve Pers hâkimiyeti altında özerk bir yapıda hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Babil işgali sırasında yıkılmış olan Mabet Haham Ezra öncülüğünde tamir edilmiş ve İkinci Mabet adıyla anılmaya başlanmıştır. Haham Ezra tarafından Yahudilerin en yüksek dinî ve adlî kurumu olarak Yahudi meclisinin Knesset Hagdola (Büyük Knesset)'nin kurulması da yine bu döneme rastlamaktadır. Yukarıda da geçtiği gibi Tanah külliyatının son kitapları bu dönemde Haham Ezra tarafından yazılmak suretiyle külliyatın derlenmesi bitirilmiştir. Ancak Pers yönetimi M.Ö. 332'den itibaren bölgedeki hâkimiyetini kaybetmiştir. Bölge, bu dönemden itibaren Makedonyalı Büyük İskender tarafından ele geçirilmiş ve Filistin topraklarında Helenistik Ptolemaik Mısır Krallığı hüküm sürmeye başlamıştır. Yahudiler, Helenistik Ptolemaik Mısır Krallığı yönetimi altında önemli kültürel ve

dinî serbestlikler yaşamıştır. Bölgenin M.Ö. 198 yılında Helenistik Suriye Selefî Krallığı hâkimiyetine girmesiyle bu özgürlükler daha da artmıştır ve Yahudilerin anayasası Tevrat olan otonom bir yönetim altında yaşamalarına izin verilmiştir. Ancak, Helenistik Suriye Selefî Krallığı'nda etkisini tüm alanlarda gösteren Yunan egemenliği zamanla Yahudilerin Helenleştirilmesi boyutlarına kadar ilerlemiştir. M.Ö. 170'li yıllarda hüküm süren Suriye Selefî Kralı IV. Antiochus Epiphanes dönemi, Yahudilerin dini özgürlüklerinin kısıtlanması noktasında en net tarih aralığını ifade etmektedir. Helenleştirme politikaları Yahudiler arasında çeşitli seviyelerde tepkilere neden olmuş ve Yahudi gruplar yönetime karşı mücadele etmeye başlamışlardır. Yaklaşık on yıl süren çatışmalar, M.Ö. 167 yılında Haham Kohen Gadol Mattathias liderliğinde Makabi Ayaklanması adıyla şiddetli bir başkaldırıya dönüşmüştür. Makabi Ayaklanması, Yahudilerin M.Ö. 152 yılında başkenti Kudüs olan Haşmonayim Krallığı'nı kurmaları ile sonuçlanmıştır ve Yahudiler Mabedi tekrar eski bağımsızlığına kavuşturmuşlardır. Makabi Ayaklanması sonucunda Mabedin tekrar ibadete açılması, günümüzde de her yıl düzenlenen dinî Hanuka Bayramı ile kutlanmaya devam edilmektedir. Filistin topraklarının Roma hâkimiyetine girmesi M.Ö. 63 yılından itibaren başlamış ve o zamanki Haşmonayim Krallığı'nın M.Ö. 40 yılındaki teslimiyetiyle resmîyet kazanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun uyguladığı baskı politikaları, Yahudilerin M.S. 70 yılında üç yıl süren ve ciddî kayıplar verdikleri bir ayaklanmaya neden olmuştur. Ayaklanmayı bastıran Roma İmparatorluğu, pek çok Yahudi'yi idam etmiş, bazılarını sürgüne göndermiş ve bir kısmını da köleleştirmiştir. Ancak kalan Yahudiler, Roma yönetiminin uygulamalarına karşı tekrar ayaklanmışlardır. M.S. 132 yılında gerçekleşen Bar Kozba Ayaklanması, Yahudi tarihindeki en büyük yenilgi ile sonuçlanmıştır. Ayaklanma sonrasında yine pek çok Yahudi öldürülmüş, sürgün edilmiş ve köleleştirilmiş, Kudüs yerle bir edilmiş ve adı Aelia Capitolina yapılmış, Mabed sadece batı duvarı kalacak şekilde yıkılmış ve ülkenin Yahudiye olan adı Palaestina olarak değiştirilmiştir. Yahudilerin yaklaşık iki bin yıl süren ikinci sürgün döneminin başladığı bu tarihte Knesset, sembolik olarak kuzeydeki Tiberias şehrine taşınmış ve faaliyetlerini devam ettirmeye çalışmıştır (Baron, 2017,

Hirsh, 1997, : 15-18; Aharoni, Avi-Yonah, Rainey ve Safrai, 2002: 142; Rowley ve Taylor, 2006: 78).

3.1.1.3 İkinci Sürgün Yılları ve Filistin Toprakları'nda Yahudiler

Filistin topraklarında yaşamakta olan Yahudilerin görmüş oldukları baskı, bölgede 313-636 yılları arasında hüküm süren Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans)'nın Hristiyanlığı benimsemesinin ardından da herhangi bir şekilde hafiflememiştir. Bu gibi nedenlerle bölge Yahudileri, Perslilerin 614 yılında Filistin topraklarını işgal girişimini desteklemişler ve bunun sonucunda da bazı özerklikler elde etmişlerdir. Pers hâkimiyetinin beklenmedik bir şekilde (yaklaşık 3 yıl) kısa sürmesi ve yönetimin tekrar Bizans İmparatorluğu'na geçmesi, Yahudilerin bu kez daha ağır baskı altına girmeleriyle sonuçlanmış, Yahudi sürgünleri çeşitli seviyelerde tekrar etmiştir. Yahudilerin Filistin topraklarında nispeten rahat bir yaşam sürmeleri bölgenin müslüman Arapların idaresinde kaldığı 636 ve 1099 yıllarına rastlamaktadır. İslâm idaresi ardından bölgede kurulan Haçlı krallıkları döneminde de Yahudiler, Hristiyan olmayan tüm kesimlerle birlikte çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Selahaddin Eyyubî komutasındaki İslâm ordusunun Haçlıları 1187'de mağlup etmesi ve Filistin topraklarının tekrar müslümanların eline geçmesi ile birlikte, bölgeye yapılan Yahudi göçleri yeniden başlamıştır. Ancak, bölgedeki Haçlı etkisi Selahaddin Eyyubî'nin vefatından sonra tekrar belirgin hale gelmiş ve bölgenin Memluk Devleti hakimiyetine girdiği 1291 yılına kadar varlığını düşük yoğunlukta olsa da sürdürmüştür. Gilbert'a göre bölgenin yönetimini 1516 yılına kadar elinde tutan Memluk Devleti döneminde de Yahudilerin yaşamakta oldukları özgürlük ortamında herhangi bir kısıtlama yaşanmamış hatta Memluk Devleti'nin izniyle 1492 yılında İspanya'dan, 1495 yılında Litvanya, Portekiz, Sicilya ve Sardinya'dan ve 1502 yılında Rodos'tan kovulmuş Yahudilerin Kudüs ve Safed şehirlerine yerleşmeleri sağlanmıştır. Memluk idaresindeki serbestliğe rağmen bölgede yaşanan yoksulluk ve geri kalmışlık, Filistin topraklarında 1517 yılından itibaren Osmanlı Devleti hâkimiyetinin kurulmasıyla son bulmuştur. Osmanlı döneminde bölgede Kudüs, Nablus, El Halil, Gazze, Safed ve Celile'de olmak üzere, yaşamakta olan yaklaşık bin kadar Yahudi ailesine 1541'de Napoli'den kovulan Yahudilerin

eklenmesiyle bu sayı daha da artmıştır. Kudüs'e özel bir önem veren Kanuni Sultan Süleyman döneminde bölgenin ciddi şekilde kalkındığı görülmüştür. Yahudilerin bu dönemde en yoğun yaşadıkları şehir Safed olmuş ve çeşitli Musevî mistik düşünceleri ve Kabala araştırmacılığı gelişmiştir. Yukarıda da ifade edilen Yahudi dinî kaynaklarından biri olan içtihat metinleri, yine aynı dönemde, Haham Yosef Karo tarafından derlenmiş ve Şulhan Aruh külliyatı oluşturulmuştur. 1850'li yıllara gelindiğinde ise, Kudüs nüfusunun çoğunluğu Yahudilerin eline geçmiş, şehir surlarının dışında Yahudi mahalleleri kurulmaya başlanmış ve Yahudilerin bölgeden toprak satın alma faaliyetleri devam etmiştir. 1800'lü yılların son dönemlerinde ise yüzyıllar boyu kullanımı sadece dinî faaliyetlerle sınırlı kalan İbranice tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. (Hirsh, 1997: 19-22; Gilbert, 2005: 2).

Yahudiler, Roma İmparatorluğu idaresinde gerçekleştirilen II. Sürgün döneminde dünyanın dört bir yanına dağılmışlardır. Esas itibariyle Afrika'nın kuzeyindeki ve Ortadoğudaki çeşitli Müslüman Arap devletlerinde ve Avrupa'nın doğu kısımlarında yerleşen Yahudiler, İslâm devletlerinde nispeten daha az olmak kaydıyla, tüm bu ülkelerde çeşitli seviyelerde dışlanmaya maruz bırakılmışlardır (Rowley ve Taylor, 2006: 82). Bunda, 9'uncu yüzyıla kadarki dönemde inançlı Hristiyanlardaki Yahudilerle herhangi bir ilişkiye girmenin dinen yasak olduğuna dair inanışın etkisi olmuştur. Yahudilerin içlerine kapanmaları ve "getto" adıyla bilinen kapalı mahallelerde yaşamaları bu dönemde ortaya çıkmıştır. Anılan dönemden sonra, Yahudiler ve Hristiyanlar arasındaki ilişkiler nispeten artış göstermiş ve esas itibariyle parasal konularda yoğunlaşmıştır. Yahudiler için her bir ülkedeki şartlar birbirinden farklı olsa da, Katoliklik inancını benimseyen ülkelerde gördükleri baskı ve dışlayıcılık Ortodoksluk inancını benimseyenlere nazaran daha hafif düzeyde olmuştur. Yahudilerin yaşadığı bazı baskı, şiddet ve dışlanma olaylarının nedeni, Hristiyanlar tarafından yaklaşık bin yıl önce olmasına rağmen Hz. İsa'ya karşı işlendiğine inanılan eylemlerle suçlanmaları, Avrupa'da meydana gelen 1240 yılındaki Moğol İstilas ve yaklaşık yüz yıl sonra başgösteren ve büyük can kaybına yol açan "Kara Ölüm" adlı veba salgını da dahil her türlü felaketin sorumlusu olarak görülmeleridir. Yahudiler bu dönemde ayrıca; Haçlıların 1096, 1147, 1188, 1251 ve 1320 yıllarında düzenledikleri saldırılarda hedef durumunda

kalmışlar, 1290 yılında İngiltere Birleşik Krallığı'ndan, 1395 yılında Fransa Krallığı'ndan, 1492 yılında İspanya Krallığı'ndan ve 1495 yılında Portekiz Krallığı'ndan kovulmuşlardır. En büyük Yahudi göçü en fazla nüfusu barındırmakta olan İspanya'dan gerçekleşmiştir. Sayılan kovulma olayları, sayıları yüzbinleri bulan Yahudinin yaklaşık bir buçuk asırdır yaşamakta oldukları ülkeleri terk etmeleri ve Asya ve Balkanlar istikametinde yeni yurtlar edinmeye zorlanmalarıyla sonuçlanmıştır.

Bu dönemlerde Yahudiler, Avrupa'da sadece Almanya, İtalya ve civar bölgeleri hâkimiyetinde bulunduran Batı Roma İmparatorluğu'na sığınabilmişlerdir. Batı Roma İmparatoru, Yahudileri tebaası olarak kabul etmiş ve güven içinde yaşama ve mülk edinebilme haklarını garanti altına aldığını ifade etmiştir. Ancak, Batı Roma İmparator'unun bu himayesinin karşılığı, Yahudilerin ve mallarının “*servi camerae*” (imparatorluk malı) olarak sayılmaları (Religion Facts, 2004b, Wellhausen, 2008: 485) ve İmparator tarafından bazı prensliklere bağlı eyaletlere maddi kaynak adı altında dağıtılmaları olmuştur (Baron, 2017). Yahudilerin Orta ve Yakın Çağ boyunca hoşgörüyü bakıldığı tek yerler İslam topraklarıdır (Peel Report, 1937, Ch. I: 8). Dönemden döneme ve yönetimden yönetime farklılıklar gösterse de Avrupa'nın çoğu kesimlerinde gettolarda yaşamak zorunda kalan Yahudiler, çoğunlukla içlerine kapalı, toplum tarafından dışlanmış bir hayat sürmüşlerdir. Gettolarda hem dinî hem de dünyevî meselelerde hahamların liderliğinde bir hayat süren Yahudiler, bu sayede kültürlerini uzun süre korumayı başarabilmişlerdir.

Yukarıda anlatıldığı gibi Yahudiler, sürgünler döneminde inanışlarına göre “kendi toprakları”ndan zorla uzak tutulmuşlar, bunun da ötesinde, bulundukları ülkelerde kötü muameleye maruz kalmışlardır. Tüm bu gelişmeler, Yahudilerin inanışlarına göre “kendi toprakları”nda hak ettikleri devleti kurmak ve içinde bulundukları kötü durumdan kurtulmak için çeşitli çıkış yolları aramalarına neden olmuştur. Yahudilerin, bugünkü yerleşim politikalarına etkisi bağlamında, kimlik ve değer algılarını şekillendirmelerinde oldukça önemli olan bu arayışlar, aşağıda “Siyon Özlemi, Siyonist Hareket ve Faaliyetleri” başlığı altında verilmektedir.

3.1.1.4 Siyon Özlemi, Siyonist Hareket ve Faaliyetleri

“Siyon”, aslen Kudüs’teki bir dağın adı olup Kudüs’ü ve tüm vaat edilmiş toprakları sembolize eden bir anlama sahiptir. Siyonizm kavramının kullanımı 1800’lü yılların sonlarına doğru başlamıştır (Özonur, 2009: 18).

Siyon’a duyulan özlem dinî bayramlardan Pesah Bayramı sonrasında edilen duaya da “Seneye Kudüs’tel!” şeklinde dahil olmuş, bir başka deyişle, bir duaya dönüşmüştür (Özonur, 2009: 96; Rapport ve Overing, 2000: 156). Siyonizmin sürgündeki Yahudiler için dua ve temenniden siyasal bir ideale dönüşmesi Yahudi Aydınlanması Haskala²⁹ dönemleri sonrasında yaşamış oldukları dinî, kültürel ve siyasal gelişmelere ve dönüşümlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

²⁹ Zorunlu olarak içe kapalı bir hayat sürmek durumunda kalmış olan Avrupalı sürgün Yahudiler, 18. ve 19. yy.’larda Avrupa’da yaşanan Aydınlanma Çağı akımından etkilenmeye başlamışlardır. Haskala (Eğitim, Aydınlanma) olarak isimlendirilen bu dönem, birçok Yahudinin ilk defa gettoların dışına çıkıp Yahudi olmayanlarla çeşitli ilişkiler kurmalarının ve Yahudilik dini dışında seküler yeni görüşleri benimsemelerinin sembolü olmuştur. Haskala, Yahudilerin maruz kaldıkları Yahudi düşmanlığına çözüm arayışlarına girmeleri ve ilk defa Yahudi dinî liderleri dinî, idarî ve adli yönlerden eleştirmeye başlamaları açısından bir dönüm noktası haline gelmiştir. Hareket, Avrupa’da artan Yahudi karşıtlığının da katkısıyla etkinliğini kaybetmiş ancak pek çok Yahudinin Amerika Birleşik Devletleri’ne göç etmesine neden olmuş ve daha sonraları çıkan Filistin topraklarına göçü dinsel nedenlere dayandıran Hibbat Siyon ve Yahudileri tek bir bünye altında tutmayı hedefleyen Siyonizm hareketlerine bir alt yapı oluşturmuştur. Yahudi Aydınlanması Haskala, hem Yahudi ulusçuluk akımlarının başlangıcı sayılabilecek gelişmeler barındırması hem de geleneksel Yahudi dinî yaşantısına çeşitli eleştiri ve yorumlar getirmesi bakımından Yahudi tarihinde bir dönüm noktası niteliğindedir. Talmud’un tamamlanmasından itibaren ülkeden ülkeye küçük farklı uygulamalar görünse de bütünüyle olduğu gibi korunmakta olan Geleneksel Yahudilik, Haskala sonrası (1) Ortodoksluk, (2) Tutuculuk ve (3) Reformculuk olmak üzere üç farklı dinî görüşe ayrılmıştır (Jewish Encyclopedia, 1906; Schoenberg, 2017; Neusner, 2009: 134-139; Borowitz and Patz, 1985: 38; Corduan, 1998: 60-66).

Bunlardan Ortodoks Yahudilik; Maimonides’in tespit etmiş olduğu 13 İman Esası’nı kabul ve tasdik etmek ve Halaka’yı oluşturan Yazılı ve Sözlü Tevrat (Tevrat ve Talmud) ile Şulhan Aruh’a uygun bir hayat sürmek biçiminde özetlenebilir (Orthodox Judaism, 2017). Ortodoks Yahudilik, kendi içinde iki akım daha barındırmaktadır. Bunlar, Haredî (mistik) Ultra-Ortodoks Yahudilik ve Modern Ortodoks Yahudiliktir. Ultra-Ortodoksluk, yukarıda ifade edildiği gibi 13 İman Esası’nın ve Halaka’da emredilenlerin dışında bir hayat sürmeyen ve Yahudilik dışındaki hiç bir öğretiyi kabul etmeyen bir anlayıştır. Bu inancı benimsemiş olan Yahudiler, kendilerini modern dünyadan ve imkânlarından mümkün olduğunca soyutlamakta, Doğu Avrupa’daki getto dönemlerine ait yaşantılarını sürdürmekte ve o dönemde giydikleri kıyafetleri giymeye devam etmektedirler. (Jewish Virtual Library, 2017b). Modern Ortodoks Yahudilik ise, 13 İman Esası ve Halaka’ya bağlı olmalarına ve Halaka ile yönetilen bir devlet yaşantısını benimsemelerine rağmen modern dünyadan da kopmaksızın, kimi zaman da seküler eğitimler alabilen, kıyafet ve yaşantılarıyla Yahudi olmayanlarla kaynaşabilen ve ayırt edilemeyen bir yaşantı şeklini kabul etmektedir. Tutucu Yahudilik ya da diğer adıyla Masorati Yahudilikte de, 13 İman Esası ve Halaka’ya bağlılık vardır. Ancak Masorati Yahudiliğin Ortodoksluktan farkı, hem bu bağlılığın Masorati Yahudilikte nispeten daha az olması hem de Masorati Yahudilerin Halaka’nın zamanla güncellenmesine gerek olduğuna dair bir görüş benimsemeleridir (The Conservative Movement, 2017; Jewish Virtual Library, 2017c; Religion Facts,

Avrupa’da yaşayan Yahudilerin gördükleri baskıcı ve dışlayıcı tutum ve davranışlar, Fransız Devrimi’nin ardından yeni bir boyuta taşınmıştır. Ancak Yahudiler, Fransız Devrimi ile birlikte kendilerine verilen vatandaşlık haklarına kavuşmalarının ve çeşitli idarî, ticarî, bilimsel ve sanatsal alanlarda görünürlük elde etmelerinin ardından bu kez de “toplumun sorunlu kesimi” olmakla suçlanmışlardır (Maor, 2009). Yukarıda Yahudilerin gördükleri bu kötü muameleden çıkış yolları aradıkları ve Avrupa’da görülen Rönesans ve Reform hareketlerinden etkilenecek gelişen Haskala’nın geliştiği ifade edilmişti. Yahudiler, bu dönemden itibaren sorunlarından kurtulmanın yolunu geleneksel yaşantılarının dışında arama yoluna gitmişlerdir. Bu açılardan Haskala’nın, Yahudi toplumunda farklı arayış çabaları sürecinde ulusçuluk bilincinin gelişmesi ve kurtuluşun Avrupa dışına göç etmekte olduğu fikrinin doğması bakımından önemi büyüktür. Tüm gelişmelerin bir özeti niteliğinde, Yahudilerin Haskala ile birlikte yeni bir Yahudi yurdu edinme fikrini geliştirdikleri ve bunu gerçekleştirmek için çeşitli çabaların içine girdikleri söylenebilir.

Ulusçuluk ve din konularında çalışmaları bulunan Baruch Kimmerling, Yahudiliğin tarihî derinliğini hatırlatarak 19. yy. Avrupa ulusçuluk anlayışı bağlamında Yahudi ulusçuluğunun gündeme gelmesini, Heinrich Graetz ve Simon Dubnow’un çalışmalarına bağlamaktadır. Kimmerling’e göre hem Yahudilik içinden ve hem de yabancı kaynaklardan yararlanan bu iki düşünür, Yahudiliği ulusu birlikte tutacak bir unsur olarak görmüş ve ilk aşamada devlet olmaksızın bir ulus teşkili arayışlarına girişmişlerdir. Kimmerling bu görüşünü, Dubnow’un Yahudilerin bir Avrupa ulusu olduklarını ve bu nedenle kendilerine Avrupa ya da ABD’de bir azınlık statüsü verilebileceğini belirtmesine dayandırmaktadır. Ancak aynı dönemde Abraham Mapu’nun anılan bu iki yazarın fikirlerini daha ileri bir aşamaya taşıdıklarını ifade eden Kimmerling’e göre Mapu, 1845 tarihli “Siyon Sevgisi” isimli kitabında dinî kitaplarda anlatıldığına benzer bir şekilde Kutsal Topraklarda, modern

2015). Reformcu Yahudilik, yine 1800’lü yıllarda Ortodoks Yahudiliğin sert uygulamalarına bir tepki biçiminde oluşmuş, Tevrat’ın vahiy kaynaklı olmadığını ve insanlar tarafından yazıldığını kabul eden ve Talmud’u tamamen reddeden bir akımdır. Ancak Reformcular, Tanah’taki Peygamberler isimli kitaplardaki ahlakla ilgili kısımları kabul etmekte ve Yahudiliği daha ziyade kültürel bir birikim olarak görmektedirler (Brown, 2007: 13-18; Mendes-Flohr ve Reinharz, 1995: 155-160; Religion Facts, 2015).

bir Yahudi Devleti'nin mümkün olduğunu ima etmesi, Yahudi şuurunun meydana gelmesinde önemli bir aşamayı temsil etmektedir (Kimmerling, 1999: 344-345). Mapu'nun ortaya attığı fikir çeşitli çevrelerde hemen yankı bulmuş ve Moses Hess'in 1862 tarihli "Roma ve Kudüs" isimli kitabına bir nevî öncülük etmiştir. Hess, Mapu'nun idealini kurduğu Yahudi Devleti fikrini desteklediği kitabında, bunun yollarına dair ipuçları vermiştir. Hess'e göre Yahudiler, ulusal bir kimlik ve bağımsız bir devlet sahibi olabilmeleri için öncelikle içinde yaşadıkları toplumda sosyal ve siyasal bağımsızlık elde etmelidirler (Hess ve Waxman, 1913: 165).

Yukarıdaki anlatılan Yahudi ulusçuluk bilinci ve Yahudi Yurdu'na dair öncü fikirlerin çoğu Yahudi tarafından olumlu tepkiler almasına rağmen, Siyona dönüş fikrinin tüm Yahudiler arasında benzer duygularla karşılandığını söylemek mümkün görünmemektedir. Bir yönüyle bu yaklaşımların Yahudiler arasında fikir ayrılıklarına neden olduğu da ifade edilebilir. Siyon özlemi konusunda bütün Yahudilerin mutabık olmalarına rağmen Siyona dönmek imkânsız görülmektedir. Bunda sadece o dönemin şartları değil, ilâhi bir plana dayanacak olan³⁰ vaat edilmiş kurtuluşun ve bağımsız bir İsrail Devleti'nin kuruluşunun hazırlık süreçleri olduğuna inanılan Mabel'in tekrar inşa edilmesinin ve Mesih'in gelmesinin henüz gerçekleşmemesi de etkili olmuştur (Lustick, 1988: 29-30). Geleneksel Ortodoks inanişâ göre bu sürece müdâhalede bulunulması hem imkansızdır hem de uygun değildir. Geleneksel Ortodoks Yahudilik mensuplarının itirazlarının başka bir gerekçesi de Siyon akımının ekseriyetle seküler görüşlü kişiler tarafından savunulmakta olmasıdır. Örneğin; Avrupa'da dönemin yaygın kolonileşme furyasından etkilenmiş, Yahudi ulusçuluğunu liberalizm ve sosyalizm görüşleriyle harmanlamış ve Yahudilerin tek kurtuluşunun göç etmek olduğuna ikna olmuş aydınlardan olan Leo Pinsker, Theodor Herzl, Max Nardau, Jacob Klatzin ve Micha Joseph Berditschewsky gibi kişiler Ortodoks kesimden oldukça uzak ve seküler görüşü benimsemiş olduğu bilinen kimselerdir (Kimmerling, 1999: 342). Başka bir

³⁰ Talmud'un Meseches Kesuvos, 111a bölümüne göre Yahudilerin 2. Sürgününde Tanrı ile aralarındaki sözleşmeye göre; (1) İsrail güç kullanılarak kurulmayacaktır veya Yahudi halkı toplu olarak veya güç kullanarak İsrail Toprakları'na gelmeyecektir, (2) Yahudiler yaşadıkları ülkelerin yönetimlerine karşı isyan halinde olmayacaklardır ve (3) Tanrı tarafından Yahudi olmayanların Yahudilere aşırı derecede baskı yapmamaları konusunda yemin ettirilmiştir.

deyişle, Yahudiliğin bir ulus olarak yeniden dizayn edilmesi tamamen dinî temellere dayanan Siyon fikriyle ancak dindar Yahudilerden ziyade seküler aydınlar tarafından projelendirilmiştir.

Siyonizm fikrinin Avrupa’da henüz filizlenme aşamasına dahi gelmeden ilk göç hareketleri başlamıştır. Dönemin şartlarında Osmanlı Devleti’nin sınırlarına dâhil olan Filistin topraklarına düzenli ilk göç (Aliyah) dalgası, Osmanlı Devleti’nin bölgeye Yahudi göçü ve toprak satın almasına dair yasağına rağmen (Ben-Gurion, 1972: 42), Avrupa’nın doğusunda 1881-1882 yıllarında Hibbat Siyon ya da Hovevei Zion (Siyon Aşıkları) adıyla kurulmuş Yahudi cemaatinin himayesinde 1881-1904 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. İlk göç dalgası, bölgeye yaklaşık 35,000 Yahudi taşımıştır. Bu miktar, Filistin Topraklarında Osmanlı Devleti idaresinde yaşamakta olan Yahudi topluluğu Yişuv’daki (Roberts, 1990: 1) 150,000 olan Yahudi nüfus ile karşılaştırıldığında önemli bir pay oluşturmaktadır (Wein, 2017). İlk göç dalgası çoğunlukla Rusya ve Polonya’dan gelen, kendi inisiyatifleriyle hareket edebilen, çeşitli üretim faaliyetlerine katılabilen ve meslekî gelişim özellikleri gösterebilen Yahudilerden oluşmuştur (Maor, 2009). “Birinci Aliyah” olarak adlandırılan bu ilk göç dalgası, Siyonizm henüz uluslararası siyasal bir boyut kazanmadan gerçekleşmiştir. Birinci Aliyah ile göç eden otuz kadar Yahudi genç, Bilu Hareketi’ni kurmuştur. Bu hareketin kurulma gayesi, Rusya’da Yahudi göçünü başlatmaktır. Hareket bu amaçla; Vaat Edilmiş İsrail Toprakları’nda; ortak katılımlı, tarıma dayalı ekonomiye sahip ve modern bir Yahudi kolonisi kurma çağrısında bulunmuş ve dönemin varlıklı Yahudilerinden maddi destek arayışına gitmiş ancak istediği desteği alamamıştır (Jewish Virtual Library, 2017e). Bilu Hareketi, bu yönüyle, Siyonizm akımının öncüsü durumunda sayılabilir.

Birinci Aliyah’ın asıl etkisi, Siyon’a dönme fikrinin uygulanabilir olduğunu ve Siyonist aydınların iddialarının doğruluğunu göstermesi bakımından olmuştur. Bu andan itibaren, Roma İmparatorluğu döneminden beri sürgün hayatına zorlanmış Yahudilerin “Ana Vatan”a (Shindler, 2002: 97) dönmelerini hedef edinen Siyonizm fikri, ulaşılabilir bir siyasal hedefe dönmüştür. Ancak; bunun için her şeyden önce Yahudilerin dinî bir topluluk olmaktan çıkmaları, modern ve seküler bir ulusa

dönüşmeleri, aynı zamanda Yahudi sorununun seküler ve siyasal biçimlerde ifade edilmesi (Kimmerling, 1999: 342) ve ardından kurulacak bağımsız bir devlet için uluslararası kamuoyu desteğinin alınması (Yiftachel, 1999: 371) gibi hazırlık safhalarının aşılması gerekmektedir. Böylece Siyasal Siyonizm, “Toprağı olmayan bir halka, halkı olmayan bir toprak” temin etme çabası biçiminde özetlenebilir (Muir, 2008: 55).

Siyonizm düşüncesinin siyasal bir boyut kazanması ve hareketin uluslararası tanınırlığının başlaması, bağımsız bir Yahudi devletinin kurulmasının mümkün olabileceğine dair fikirlerini paylaştığı “Yahudi Devleti” isimli kitabın yazarı ve Viyanalı bir gazeteci olan Theodor Herzl’in bütün büyük Yahudi kuruluşlarının liderlerinin katılımıyla Birinci Dünya Siyonist Kongresi (DSK)’ni 29 Ağustos 1897 tarihinde Basel’de toplaması ile gerçekleşmiştir. Kongre; bir liderin tek başına yürüttüğü bir çalışmanın sonucu olması, Yahudilerin sürgün sonrası tarihinde ilk kez bir araya gelmesi ve toplantıda bugünkü İsrail bayrağının kullanılması gibi nedenlerden dolayı Yahudiler açısından çığır açıcı bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır (Sevilla-Sharon, 1981: 263). Toplantıda örgütün başkanı olarak seçilen Herzl, Harekete siyasal ve maddî destek arayışları kapsamında bir dizi görüşmelerde bulunmuştur. Herzl’in bu bağlamda görüştüğü kimseler arasında önemli Yahudi liderlerinden Baron De Hirsh, Viyana Baş Hahamı ve Rothschild ailesi; Yahudilik dışından ise Osmanlı Sultanı, Alman Kralı, İtalya Kralı ve Papa bulunmaktadır (Maor, 2009).

Siyonist liderler, kongre tarihinde kurulması planlanan bağımsız İsrail Devleti’nin yeri ile ilgili henüz net bir karara varmamışlardır. Bu kapsamda yapılan görüşmelerde Siyonist liderler, Osmanlı Devleti’nden Filistin topraklarında bir bölge talebinde bulunmuşlardır ve talepleri reddedilmiştir. Bunun üzerine İngiliz Yönetimi’nden Sina Yarımadası’ndaki El Ariş’i kendilerine Yahudi yurdu olarak istemişler ve yine olumlu bir karşılık alamamışlardır. Ancak aradan geçen bir kaç yıl sonra, bizzat İngiltere tarafından, 1903 yılında yine İngiliz sömürgelerinden birisi olan Uganda, “Yahudi Yurdu” olmak üzere Siyonist lider Herzl’e teklif edilmiştir (Umerova, 2006: 115, 118). Siyonistler, Uganda teklifi ile aralarında ikiye bölünmüşlerdir. Mücadele, Yahudi Yurdu olarak asıl taleplerinin Filistin Toprakları

olmasına rağmen, bunun dönemin şartlarında henüz mümkün olmadığı ve aynı dönemde Avrupa’da artarak devam eden Yahudi hoşnutsuzluğu gerekçeleriyle Uganda teklifini geçici olarak değerlendirerek makul karşılayan Herzl ve destekleyicileri ile DSÖ’nün bir sonraki başkanı seçilecek olan Haim Weissman ve bazı Rus kökenli üyeler arasında gerçekleşmiş ve Altıncı Dünya Siyonist Kongresi (DSK)’nde teklifin reddedilmesiyle son bulmuştur (Maor, 2009). DSÖ’nün içinde yaşanan bu gelişmeler, Yahudiler arasında karşıt görüşler olmasına rağmen tüm Yahudilerin “Yahudi Yurdu” olarak “Filistin Toprakları”nı benimsediklerini açıkça göstermesi bakımından önemlidir (Kallen, 1921: 86). Siyonist liderlerin başta geçici olarak da olsa herhangi bir emniyetli bölgenin Yahudilere sığınak olarak verilmesini istiyor olmalarına rağmen geçen yaklaşık beş yılın sonunda Filistin topraklarında ısrar etmelerinin nedeni, yaptıkları görüşmeler ve o dönemin şartlarında yaşanan uluslararası gelişmeler sonucunda yurt olarak benimsedikleri Filistin topraklarına ulaşabilmelerinin mümkün olduğunu görmüş olmalarıdır.

Daha önceden de ifade edildiği üzere oldukça sert seküler görüşe sahip Siyonist liderlerin İsrail Devleti’nin Filistin topraklarında olması noktasındaki motivasyonlarının dinden ziyade tarihsel nedenler olduğu ortadadır. Hatta, Siyonist liderler, Haskala hareketiyle başlayan süreçte dinin, toplumu yönlendirme bağlamında ulusçuluk bilinci karşısında etki kaybetmiş olmasına rağmen tüm Yahudileri hareketlendirmek için yine de dinî motifleri kullanmayı tercih etmişlerdir (Ghanem, 2010: 79). Sadece Yahudi toplumuna yönelik ortaya çıkan Siyonist hareketin geleneksel Yahudi kültürüne ait unsurlara başvurmuş olması şaşırtıcı değildir ve dindar olsun ya da olmasın tüm Yahudilerin kabul edeceği türden temalara ihtiyaç duyulmuştur. Tam da dünya çapında yaygın bir kolonileşme döneminde yapılan kolonileşme benzeri bu çağrı, Yahudilerin yüzyıllar boyu görmüş oldukları baskı ve dışlanma gibi çeşitli mağduriyetlerin de çözümüne yönelik unsurlarla desteklenmiş ve Siyonist faaliyetlerin haklılığına yapılan vurgular öne çıkarılmıştır. Bu kapsamda; Tanah’ın özellikle Vaat edilmiş İsrail Toprakları’nı Kenanilerden kurtararak bölgenin Yahudi Yurdu olmasını sağlayan Hz. Yuşa kıssası ve Hz. Şaya ve Amos’un sosyal adalet ve eşitlik konularındaki çeşitli kıssaları başta olmak üzere, Tanah ve çeşitli dinî unsurlar yeniden anlamlandırılmış ve İbranice’ye

sadece bir ibadet dili olmanın yanısıra seküler ve modern anlamlar da yüklenmiştir (Kimmerling, 1999: 341-345).

Giritli'ye göre; Siyonizm'in Filistin toprakları ve İbranice üzerinden çıkış bulması ilgi çekicidir. Zira, Yahudilerin Filistin topraklarında yaşamayı ve İbraniceyi kullanmayı bırakmalarının ardından yüzyıllarca süre geçmiştir. Filistin topraklarının ve İbranice'nin tüm Yahudiler için halen benzer duygular uyandırmasında en önemli etken, her ikisinin de daynadığı dinî temellerdir (Giritli, 1972: 100-101). Böylece, Siyonizm hareketinin kesinlikle dinden beslendiğini ve din üzerinden meşruiyet sağladığını ifade etmek doğru olacaktır.

Siyonizm akımının, özetle, siyasal yönüyle iki amaç doğrultusunda hareket ettiği ve iki araç kullandığı ifade edilebilir. Bunlar; her ne kadar seküler kesimler tarafından olsa da dinî motiflerin kullanılarak ulusçuluk bilincinin oluşturulması ve böylece Yahudilerin Yahudi Yurdu olarak anlamlandırılan Filistin topraklarına doğru toplu bir şekilde harekete geçirilmesi ve çeşitli görüşme ve alt yapı çalışmalarıyla Filistin topraklarına Yahudi göçünün meşruiyet kazanmasının sağlanmasıdır. Ayrıca, yukarıda anlatıldığı üzere Haskala hareketinden itibaren Yahudilerin çeşitli farklı görüşler benimsemiş olmaları, bu farklı görüşlerin aynı Siyonizm hareketi içinde de temsil edilmelerini ve Yahudi sorununa çözüm için birbirinden farklı çözüm fikirlerine sahip olmalarını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu görüşleri; Sosyalist Siyonizm, dinci Siyonizm, ruhanî Siyonizm ve revizyoncu Siyonizm başlıkları altında listelemek mümkündür.

Bunlardan birincisi olan Sosyalist Siyonizm görüşünün Siyonist faaliyetler içinde yer alması, Birinci Siyonizm Kongresi'nde Sosyalizmle ilgili herhangi bir ifade bulunmamasına rağmen takip eden birkaç yıl içinde Siyonist harekete Sosyalist görüşlü partilerin dâhil olmasıyla başlamıştır. Yahudiler arasında Sosyalizm görüşünün benimsenmeye başlamasındaki en önemli somut adım, 1898 yılında Nahman Sirkın tarafından kurulan "Bund" adındaki en büyük Yahudi Sosyalist örgütünün kurulmasıdır. Sirkın'a göre Yahudilerin maruz kaldıkları hoşnutsuz muamele; sadece Yahudilik dininden kaynaklanmamakta; aynı zamanda ekonomik

nedenlere dayanmaktadır ve gücün toplumun tüm katmanlarına eşit paylaşılması ve toplumda Yahudilerin zayıf kimseler olduklarına dair inancın sona ermesi ile mümkündür. Sirkin, Yahudi devletinin kuruluşu aşamasında genel bir mutabakatın sağlanması ve hemen ardından ihtiyaç duyulacak Yahudi yerleşim yerlerinin teşkil edilmesi süreçlerinde Sosyalizm görüşünün katkısı olacağını ifade etmiştir zira; böylece Kapitalizmin sosyal ve ekonomik dengesizliklerinden kurtulmak ve göç edecek Yahudileri Yahudi işçi sınıfının alt yapısı olarak değerlendirmek için³¹ gerekli şartlar oluşacaktır (Maor, 2009). Sirkin'in sözünü ettiği sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin sona erdirilmesi, kitlelerin üretim faaliyetlerine yönlendirilmesi ve aynı zamanda yerleşime dair ihtiyaçların giderilmesi konusundaki arayışların, karşılıklı dayanışma ve üretim araçlarının ortak mülkiyeti esaslarına dayalı tarım kolonileri olan Kibbutz sisteminin bu dönemde ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir (Özonur, 2009: 23-24).

Sirkin ayrıca, 1906 yılında, toplumun sosyal ve ulusal bilincinin gelişmesinin birlikte olması gerektiğini savunan Ber Borochov ile birlikte, ilk işçi Siyonist partisi olan Poalei Zion (Siyon İşçileri) Partisi'ni kurmuştur. Partinin ilk üyeleri arasında İsrail Devleti'nin ilk başbakanı olacak Ben-Gurion da bulunmaktadır. Parti, 1919 yılında, dine yakın partilerin desteğiyle İsrail'in kuruluşundan 1974 yılına kadar tüm koalisyon hükümetlerini kuracak olan Mapai (İşçi) Partisi'nin öncülü Ahadut Ha Avoda (İş Birliği) Partisi adını almıştır. Yine, 1920 tarihinde Sosyalist Siyonistlerin girişimleriyle, Yahudi İşçi Genel Federasyonu (Hiştadrut)'nun temeli atılmıştır. Hiştadrut'un kurulma gerekçesi, işçilerin yeni

³¹ Ernest Gellner, Yahudi örneğinde ulusçuluk bağlamındaki insanlık dönüşümünün dünyadaki akımın tersi istikametinde işlediğini ifade etmektedir. Bunu bağımsızlık süreci öncesindeki kentli, üst düzeyde okur-yazar, incelmış ve kozmopolitleşmiş halkın en azından kısmen toprağa döndürülmesi ve daha içe dönük bir hale getirilmesi süreçlerine dayandırmaktadır. Gellner'e göre kentli geçmişe sahip bireylerin bir kabile insanı ya da etkin rolleri üretme ve askerlik olan köylülere dönüştürülmesi kolay anlaşılabilir bir iş değildir. Gellner, bireyleri bir çeşit dünyevi keşiflere çeviren bu sürecin başarısının altında, süreçte dönemin Siyonist liderleri tarafından Sosyalizm ideolojisini kendi şartlarında yorumlayarak kullanmalarının olduğunu ifade etmektedir. Bu ideolojinin köylülük öncesine dönüş, işbölümü karşıtlığı ve ortakçılık temaları Siyonistlerin amacına tam olarak uymaktadır. Gellner ayrıca, bu süreçte en önemli ayrıntı olarak Kibbutzların varlığına dikkat çekmektedir. Gellner'e göre modern insan için iyi bir hayat ortamı sunup sunmadığını halen tartışmalı olan Kibbutzların toprağın göçle gelen kentli ve burjuvalaşmış kesimlerin tekrar yerleştirilmesinde, gerekli üretim faaliyetlerinin yürütülmesinde ve gerektiği durumlarda askerî savunma mekanizmaları haline getirilmesi faaliyetlerinde kullanımı açısından bakıldığında, olağanüstü ve rakipsiz bir işlev yerine getirdiklerini belirtmektedir (Gellner, 2008: 198).

lkelerine uyum sağlamaları ile ilgili olarak gereken her türlü desteğin sağlanması biçiminde ifade edilmiştir. İfade de geçen her türlü destek, Bağımsızlık sonrası İsrail Savunma Kuvvetleri'nin temelini oluşturacak Haganah rgtnn bizzat katılım sağlamak suretiyle desteklenmesini de kapsamaktadır (Maor, 2009).

Siyonist Hareket'in içinde Sosyalizm görüşünün en güçlü akıma dönüşmesi, özellikle 1904-1930 yılları arasında gerçekleşen İkinci ve nc Aliyah g dalgalarıyla gelen Yahudilerin desteğine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Bu göçmenler, çoğunlukla ailesi, dolayısıyla aile sorumluluğu olmayan gençlerdir. Kendilerine ait bir mal varlığına da sahip olmayan bu gençler, siyasallaşabilmiş ve materyalist bakış açısını benimseyen, kendilerini sosyal seçkinler sayan, bu amaçla da farklı partilere ve kuruluşlara dâhil olarak çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve en azından bir kısmı gelecek bir dünya devriminde müdâhil aktörler olacaklarına inanan kişilerdir. İsrail Devleti'nin kuruluşunda gerçekten de etkin rol alacak olan bu gençler, çoğunlukla dindar yaşantı süren ailelerine isyan halindedir ve bu isyanları sekülerizm hatta ateizm biçimine dnşmştir. Bunlar çoğunlukla eğitimlidir ancak; gençlik olmaları, kendi seküler-ulusçu-sosyalist Yahudiliklerinin ebeveynlerinin dindar Yahudiliklerinden farkını idrak edebilmelerini sağlayacak zihinsel olgunluğa erişebilmelerini engellemiştir. Kendilerini ilk ve nc Yahudiler, faaliyetlerini de ulusal bir devrim olarak niteleyen bu göçmenlerin dinlerini tanımlama boşluğunu Aharon David Gordon tarafından dinin temelinde "kr inanış" yerine esnek, seçime bağlı ve eleştirel dinî inancı koyan ve "iş dini" adıyla sunulan seküler bir din anlayışıyla doldurmaya çalışmışlardır (Kimmerling, 1999: 346-347). Siyonist hareket içinde en etkili kesimi oluşturan Sosyalist Siyonistler, yukarıda anılan bu görüşleri ve faaliyetleriyle, devletin kurulması ve kurumların şekillendirilmesi aşamalarında da etkili olmuşlar ve 1977 yılına kadar aralıksız daha sonra da Likud Partisi ile dönüşümlü olarak sürekli iktidarda olmayı başarmışlardır.

Daha önceden de belirtildiği gibi Ordodoks Yahudilik, devlet kurmak için şartların henüz gerçekleşmediğini kabul etmekte ve bu konuda herhangi bir faaliyet yrtmemektedir. Filistin topraklarına yapılan ilk Yahudi gleri de henüz Siyonist faaliyet olarak sayılmayacak şekilde Siyon'a g adı altında sadece dinî gerekçelerle

ve Hibbat Siyon Cemaati önderliğinde yapılmıştır. Ancak Siyonizm hareketinin resmiyet kazanması ve bazı somut kazanımlar denebilecek çeşitli görüşmelerde bulunması ile Ortodoks çevrelerden kısmî de olsa destek alınmasının yolunu açmıştır. İlk destek, yine daha önceden göç faaliyetlerinde bulunmuş olan Hibbat Siyon'dan gelmiştir. Ancak bu destek, sadece Hibbat Siyon'un lideri Haham Shmuel Mohilever'in Siyonist liderlere, Ortodoks kesimlerin de hassasiyetlerini dikkate almaları doğrultusundaki taleplerde bulunmasının ötesine geçmemiştir ve ne diğer Ortodokslar ne de seküler Yahudiler tarafından bu talepleri karşılık bulmuştur (Kimmerling, 1999: 343). Seküler ve Ortodoks kesimler arasındaki fikir ayrılıklarına benzer bir durum, Ortodoks Yahudiler arasında da kendini göstermiş ve Ortodoks kesimin hassasiyetlerinin dikkate alınmasının boyutlarının ne olduğu konusunda bir mutabakat sağlanamamıştır. Bu durumun en net örneği Siyonizmin Ortodoks kesimlerden de destek alınmasına yönelik çalışmalar yürüten Haham İsaak Jacob Reines tarafından 1887 yılında sunulan Filistin topraklarında ulusal ve din eğitimi destekli geniş çaplı bir yerleşim konulu planı Haham Mohilever'in desteklemeye değer bulmamış olmasıdır. Fakat, Haham İsaak Jacob Reines'in, her şeye rağmen Siyonist hareketin faaliyetlerini desteklemeye devam ettiği ortadadır. Örneğin Reines, Birinci Siyonist Kongresine katılmamış olmasına rağmen, özellikle Herzl'in çalışmalarını samimî bulmuş ve bundan etkilenerek 1902 yılında Siyonist hareketi desteklemenin dinen bir mahsurunun olmadığını ima eden "Siyonizm'in Yeni Işığı" adında bir kitap yazmıştır (Medoff ve Waxman, 2008: 165-166). Reines'in Siyonizme katkıları bununla da sınırlı kalmamıştır. Reines, ileride Ulusal Dinci Parti'nin altyapısı sayılacak "Merkaz Ruhanî- Mizrahi" Partisi'ni kurmuş ve Ortodoks Yahudilerin ilk defa siyasal bir parti etrafında siyasete açılmalarına önderlik etmiştir. Mizrahi hareket, kurulması planlanan devletin olmazsa olmaz dinî dayanaklarının teşkil edilebilmesi amacıyla Siyonizmin dinî ve kültürel açılardan mutlaka desteklenmesi gerektiğini savunmuştur (Jewish Virtual Library, 2017d). Burada, Mizrahi hareketin Siyonizmin faaliyetlerinde başarılı olacağına dair inancının güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda; Hareket, toplumu dinî ve kültürel yönlerden eğitim yoluyla bilinçlendirerek siyasal Siyonizm'i destekleme görevini üstlenmiştir (Maor, 2009).

Mesihî (dinî) şartların henüz gerçekleşmemesine rağmen Siyonizme verilen dinî destekte en önemli pay, Avrupa'da artmakta olan Yahudi düşmanlığıdır. Ortodoks liderlerden bazıları, Yahudilik dininden önce Yahudi can güvenliğinin sağlanması gerektiğine inanmışlar ve İngiliz Yönetimi'nin 1903 yılında verdiği Uganda teklifine de bu gerekçeyle sıcak bakmışlardır (Lustick, 1988: 29-30; Medoff ve Waxman, 2008: 167). Siyonizme bu kapsamda destek veren en önemli liderlerden biri de 1921 yılında Filistin topraklarında Aşkenazi Hahambaşısı olarak görevde bulunan Haham Abraham Isaac Kook'tur. Kook'a göre Siyonizm, ilahî bir süreç olup desteklenmelidir. Seküler Siyonistler bu ilahî sürece farkında olmadan katkıda bulunmaktadır ve bu nedenle kendilerine karşı çıkılmamalı, aksine destek verilmelidir (Oren, 1973: 38; Yalçın, 2007: 30). Ortodoks Siyonistlerin seküler kesimin siyasal alanda yürüttükleri faaliyetleri kurulacak olan devletin Yahudi şeriatı Halaka'ya uygun olarak yönetilmesini sağlayacak ön hazırlıklar olarak gördükleri açıktır. Bu liderler, Siyonizmin faaliyetlerini Tanrı'nın programının bir parçası şeklinde takdim etmek suretiyle desteklemişlerdir. Mizrahi Partisi'nin içinden Tevrat ve iş söylemi ile 1922 yılında ayrılan HaPoel HaMizrahi (İşçi Mizrahi) kanadı, seküler Siyonistlere destek verilmesi kapsamında, dinî Kibbutzların kurulması faaliyetlerinde görev almıştır. Parti 1956 yılında tekrar ayrıldığı kanatla birleşmiş ve Mafdal (Ulusal Dinci) Parti adını almıştır (Frishman, 1992: 67-68; Oren, 1973: 38).

Modern Ortodoks Mizrahi kanadının Siyonizme verdiği destek Ortodoks Yahudiliğin diğer kesimleri tarafından paylaşılmamıştır. Ultra Ortodoks (Haredi Gruplar) Yahudiler, yukarıda da ifade edildiği üzere ilahî plana dair henüz bir hazırlığın görülmemesi ve Siyonizmin esas olarak seküler Yahudiler tarafından sahiplenilmesi gibi nedenlerle Siyonizme sert bir şekilde karşı durmuşlardır. Sayılan nedenden dolayı Siyonizm'in kesinlikle karşısında olmuşlardır. Karşıtlıkları, 1912 yılında Almanya'da kurulan Agudat Yisrael Partisi ile somutlaşmıştır. Halen siyasal faaliyetlerine devam eden bu parti, anılan tarihlerde Siyonist faaliyetleri ve Yahudilerin sekülerleştirilmesini kesinlikle onaylamadığını ve gerçek Yahudiliği kendilerinin temsil ettiğini savunmuştur. Agudat Yisrael, sadece Ultra Ortodoks Yahudileri değil, dinden bağlarını tam koparmamış tüm Yahudilerin temsilcisi olduğunu iddia etmiş ve Moses Mendelson gibi seküler düşünürlerin de parti içinde

yer bulabilmelerini sağlamıştır (Kimmerling, 1999: 343; Yalçın, 2007: 30). Agudat Yisrael Partisi, 1960 yılından itibaren zaman zaman koalisyonlara dışarıdan destek vermiş olsa da halen meşru saymadığı İsrail Devleti’nde görev almayı reddetmekte, buna rağmen Ortodoks Yahudilik dinine ait özerk eğitim kurumlarını işletmeye ve İsrail’in çeşitli kurum ve imkânlarından faydalanmaya devam etmektedir (Stolow, 2004, 129).

Siyonizme karşı Ultra Ortodoks grupların Agudat Yisrael’in dışında da siyasallaştığını söylemek yanlış olmaz. Bunların içinde en önemlisi Agudat Yisrael’den 1938 yılında ayrılan Naturei Karta Hareketi’dir. Naturei Karta Hareketi, “Şehrin Muhafızları” anlamına gelmektedir. Hareketin destekleyicileri, şehrin (Kudüs) gerçek muhafızlarının askerler değil din öğrencileri olduğunu ve gerçek savunmanın da askerî değil dinî yollarla yapılması gerektiği görüşünü benimsemektedir. Halen Siyonizmle irtibatı olan Yahudileri “kirlenmiş” olarak niteleyen Naturei Karta, İsrail Devleti’nin gayri-meşru olduğunu iddia etmekte ve bu gayri-meşruluğa dayanarak, kendi inisiyatifiyle Filistinli Araplarla çeşitli seviyelerde görüşmelerde bulunmaktadır (Huppert, 2010: 141, 143; Naturei Karta, 2017).

Siyonizme Anti Siyonist Agudat Yisrael ve Naturei Karta Hareketinin dışında da muhalefet eden kesimler mevcuttur. Bunlar; siyasal Siyonizmin kültürel boyutunun eksik oluşunu eleştiren ruhanî Siyonist ve askerî bakış açısının geliştirilmesini ve daha yayılmacı bir yaklaşım belirlenmesini savunan genişlemeci Büyük İsrail idealine sahip revizyoncu Siyonist kesimlerdir.

Ruhanî Siyonist Yahudiler, Herzl’in görüşünün aksine, Yahudilerin tüm sorunlarının ilk fırsatta kendi topraklarında bir devlet kurmakla çözüleceğine katılmayan Yahudilerdir. Revizyonculara göre Yahudilerin kültürel açıdan donanımlı hale getirilmesi topraklara dönüş için ön koşul olmalıdır. Revizyoncu görüş, döneminde eserlerinde İbraniceyi en fazla kullanan yazar olan Asher Ginsberg (Ahat HaAm)’in ortaya attığı fikirler etrafında şekillenmiştir. Ginsberg, 1889 tarihli “Yanlış Yol” adlı makalesinde Herzl’in siyasal Siyonizm yaklaşımını eleştirmiş, Siyonizmin asıl görevinin Yahudi varlığını ve ulusal kültürünün ruhanî yönünü

ortaya çıkarmak olduğunu savunmuştur. Zira Filistin topraklarının tüm Yahudileri ekonomik olarak desteklemesi mümkün değildir. Bu nedenle göç de sınırlı tutulmalı ve Filistin topraklarında tüm sürgün Yahudilere hizmet vermek üzere yüksek kaliteli bir yaşam örneği sunmak ve sürgündeki Yahudileri ruhanî ve kültürel yönlerden desteklemekle sorumlu bir Ruhani Ulusal Merkez kurulmalıdır. Ruhanî Siyonizm görüşüne göre, Yahudilerin değerlerini kaybetmeden ulusçuluk bilincine kavuşmaları ancak bu sayede mümkün olabilir (Maor, 2009; Avineri, 1981: 124; Yalçın, 2007: 28).

Siyonist hareket içindeki farklı görüşlerden en sonuncusu olan revizyoncu Siyonizmin savunucuları, siyasal siyonistlerin ılımlı ve yavaş hareket etmelerine karşı çıkmışlardır. Herzl'in siyasal Siyonizm fikirlerinin daha da sertleştirilmiş hali olarak ortaya atılan bu görüş, Viladimir Ze'ev Jabotinsky'ye aittir. Jabotinsky, 1917 Rus Devrimi'nin Yahudilere özgürlük getirmediği ve tam aksine Doğu Avrupa ulusçuluğunun yüksek Yahudi düşmanlığı fikirlerine sahip olduğu tespitleriyle Rus Devrimi'ni Yahudiler için en büyük tehdit olarak nitelemiştir. Gördüğü tehlikelerin bertaraf edilmesine yönelik olarak 1924-1927 tarihlerinde kurduğu Betar Gençlik Hareketi ve 1925 tarihinde kurduğu Berit HaZohar Siyonist Revizyoncular Birliği Siyasal Partisi ile Jabotinsky, Doğu Avrupa'da önemli bir tanınırlık kazanmış ve Herzl'in Siyonizm anlayışının cesaret ve askeri unsurlarla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir (Maor, 2009). Jabotinsky'nin en önemli hedefi, Herzl'den sonra Dünya Siyonist Örgütü'nün başkanı olan Haim Weizman'ın İngiliz Manda Yönetimi ile ilişkilerindeki ılımlı tavırlarını değiştirmesine yöneliktir (Shavit ve Schechtman, 2008).

Revizyoncu Siyonistler Ürdün Nehri'nin her iki yakasını kapsayan bir Yahudi Devleti'nin kurulması, Filistin topraklarında Yahudi çoğunluğunun oluşturulması ve Yahudi askerî birliklerinin teşkil edilmesi gibi hedefler belirlemişlerdir. Revizyoncu Siyonistler; bu amaçla, Dünya Siyonist Örgütü'ne İngiliz yönetimine karşı gösteriler düzenlemesi ve doğrudan taleplerde bulunması dâhil her türlü baskıyı uygulamasını önermiş ancak bu talepleri Organizasyon tarafından Siyonizm'in nihaî hedeflerine ulaşmayı engelleyeceği gerekçesiyle kabul

edilmemiştir. Bu olay, Jabotinsky'nin, 1935'te DSÖ'den ayrılması ve DSÖ'ye alternatif olarak Yeni Siyonist Organizasyon'unu kurmasıyla sonuçlanmıştır (Kaplan, 2005: 6, 48; Shohet, 2012: 515). Revizyoncu Siyonistler, "Irgun" ve "Lehi" adlarıyla çeşitli askerî unsurlar oluşturmuş ve Filistin topraklarında İngiliz ve Arap hedeflere karşı terör saldırılarında bulunmuşlardır (Kaplan, 2005: 9, 209; Öner, 2003: 68). Örgütün siyasal kanadı, çeşitli koalisyon hükümetleri oluşturacak olan Likud Partisi'nin altyapısı niteliğindeki Herut Hareketini kurmuş ve faaliyetlerde bulunmuştur (Kaplan, 2005: 209).

Yaklaşık elli yıllık bir çalışma sonucu Siyonizm hareketinin başarılı olduğu ve günümüz İsrail Devleti'nin kurulmasını sağladığı görülmektedir. Siyonist hareket içindeki en önemli ayrımların dine bakış açılarındaki farklılıklar üzerinde ortaya çıktığı ortadadır. Siyasal Siyonizm, Siyonizm akımından etkilenmiş, dinden temelde uzak bir konumda durmuş ancak dinî öğreti, sembol ve kıssaları yeniden yorumlamak suretiyle ulusçuluk bilincinin aşılmasında kullanmış ve dinin toplumsal birleştiricilik özelliğinden faydalanmaya çalışmıştır. Liebman ve Don-Yehuda, bu dönemdeki sayılan tüm bu uygulamaları yeni bir din geliştirme çabası olarak nitelemektedir (Liebman ve Don-Yehuda, 1983a: 12-24). Siyonist harekete bağımsızlık öncesi destek veren ya da karşı çıkan tüm kesimlerin bağımsızlık sonrasında da tutumlarını aynı şekilde sürdürdükleri ve koydukları destek oranında da yapı ve kurumların oluşmasında ve yönetimin şekillenmesinde pay aldıkları görülmektedir.

Yukarıda, sürgünler döneminde inanışlarına göre "kendi toprakları"ndan zorla uzak tutulmuş, bunun da ötesinde, bulundukları ülkelerde kötü muameleye maruz kalmış olan Yahudilerin inanışlarına göre "kendi toprakları"nda hak ettikleri devleti kurmak ve içinde bulundukları kötü durumdan kurtulmak için çeşitli çıkış yolları aradıkları ifade edilmiştir. Yahudilerin bahse konu bu arayışları, bugünkü yerleşim politikalarına etkisi bağlamında, kimlik ve değer algılarını şekillendirmelerinde oldukça önemli bir yer tutmuş ve Siyon'a duyulan özlem Siyonist faaliyetler biçiminde vücut bulmuştur.

Bu bölümde dikkat çekici en önemli detaylardan birisi, ikinci bölümde detaylarıyla sunulan Yahudiliğin hem Yahudilik dinini hem de Yahudi ulusal kimliğini birlikte tanımlaması konusunun Siyonistler tarafından kullanılış biçimidir. Yahudiliğin aynı anda iki anlama birden gelmesi, bu özelliğin Siyonist liderler tarafından tüm Yahudi kesimleri üzerinde kullanılacak bir araç haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Benzer durum seküler ya da Ortodoks tüm Yahudi kesimler üzerinde birleştirici özelliği bulunan İbranice için de geçerlidir. Bu araçlar, Siyonist liderler tarafından Yahudi kimlik ve değer algılarının biçimlenmesinde etkin olarak kullanılmışlardır. Böylece, Siyonistlerin öncülüğünde Filistin topraklarında kurulması planlanan İsrail Devleti için gereken Yahudi göçmenlerin hareketlendirilmesi mümkün olmuştur. Bu noktada, dinci siyasal partilerin etkinliğini de dikkate almak gerekmektedir. Siyonist liderler tarafından başlatılmak istenen göç dalgalarına bunların dine uygun olduklarına dair referans olma vazifesi Ortodoks dinci siyasal partiler tarafından üstlenilmiştir. Yine ikinci bölümde detaylarıyla sunulduğu üzere, siyasal partilerin Yahudiler üzerindeki yüksek etkisi, kendisini burada da göstermiştir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında aşağıda, Siyonist hareket ve Ortodoks dinci siyasal partilerin faaliyetlerinin Filistin topraklarında verdiği sonuçlar incelenmektedir. Bugünkü yerleşim politikalarının temelleri niteliğindeki bu faaliyetler, tez argümanları doğrultusunda yine diğer tüm toplumsal ve siyasal gelişmelerle birlikte incelenmektedir.

3.1.1.5 Bağımsızlık Hazırlıkları ve İlânı Sürecinde Yerleşimler

Yişuv, İsrail Devleti'nin kuruluşunun öncesinde Filistin topraklarında yaşayan Yahudi toplumunu ifade etmekte kullanılan “sakin” anlamına gelen bir kelimedir. Yişuv eski ve yeni olmak üzere iki dönemde incelenebilir. Eski Yişuv, 1800'lü yılların sonlarına doğru başlayan göç dalgaları, Aliyot (Aliyahlar) ile sona ermiştir. Aslında her iki dönemde de Yişuv'a zaman zaman göçler düzenlenmiştir ancak eski ve yeni ayrımı, göçlerin dinî gerekçelerle ve Avrupa'da Haskala ile

Yahudiler arasında başlayan dine karşı sorgulayıcı ve dışlayıcı tutumlardan kurtulma amacıyla yapılmıştır. Eski Yişuvda tüm erkekler sadece Tevrat okuma ve ibadet yapma ile meşgul olur ve işleri sürgün Yahudileri tarafından karşılanırdı. 1850’li yıllarda eski Yişuv nüfusu yaklaşık olarak 10.000’dir (Steward, 2002: 3; Peel Report, 1937, Ch. I: 8) ve bu Yahudiler kutsal saydıkları Kudüs, El-Halil, Taberiye ve Safed şehirlerinde yoğunlaşmışlardır. Yahudi nüfusu, yeni Yişuv dönemindeki göçlerle katlanarak artış göstermiş ve Birinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde yaklaşık 86.000’e ulaşmıştır (Shilo, 2009; Steward, 2002: 4). Yeni Yişuv dönemindeki göçlerin ayırt edici özelliği, bu göçlerin yurt edinmek ve kendine yeterli olacak şekilde idamesini sağlayabilecek bir toplum kurmak amacıyla yapılmış olmasıdır. 1880-1904 yılları arasında gerçekleşen ilk göç dalgası (Aliyah) yine Avrupa’da sürmekte olan baskılardan kurtulma amacıyla yapılmış olsa da, İkinci (1904-1914) ve Üçüncü (1914-1923) Aliyahlara göre daha dine yakın bir görünüme sahiptir.³² Yeni

³² Birinci Aliyah ile birlikte bölgeye yoğunluklu olarak Rusya ve Polonya’dan gelen Yahudiler, toprak satın alarak yeni yerleşim birimleri oluşturmuşlardır. 1880-1904 yılları arasında bölgeye gelen otuz beş bin kişilik göçmen nüfus Baron Rothschild’in girişimleriyle şehirlerin dışındaki alanlara kurulan yeni yerleşim birimlerine koloniler halinde yerleştirilmiştir. İlk dönem inşa edilen yerleşim birimleri otuz iki tane olup yedi tanesinin masrafları Baron tarafından karşılanmıştır (Peel Report, 1937, Ch. 1: 13). 1904-1914 yılları arasındaki ikinci göç dalgasında Siyonistlerin tertibiyle gelen İkinci Aliyah göç dalgasında gelen kırk bin Doğu Avrupalı Yahudi, genel olarak Sosyalist Siyonizm görüşünü benimseyen kesimdir. Bunlar yeni işçi sınıfını oluşturmuşlar, ilk siyasal partileri kurmuşlar ve İbranice basın ve edebiyat gibi faaliyetlerin ilk örneklerini oluşturmuşlardır (Gilbert, 2005: 3). Bu dönemin katkılarıyla, yerleşim birimlerinin sayısı kırk üçe ulaşmış (Peel Report, 1937, Ch. 1: 13) ve İsrail’e özgü ortak mülkiyete dayalı üretim yerleşim birimi olan ilk Kibbutz 1910 yılında Galile Gölü’nün güneyinde Kibbutz Degania Alef adıyla kurulmuştur. İkinci göç dalgasını takip eden dönemde kurulan en önemli yerleşim birimi, 1909 yılında tarihsel liman şehri Yafa’nın yakınlarında çöl üzerine inşa edilen ve sadece Yahudilerin yaşadığı ilk şehir olan ve “Bahar Tepesi” manasındaki Tel Aviv şehridir. 1914 - 1924 yılları arasında gerçekleşen ve otuz beş bin civarı göçmenin geldiği üçüncü dalgada, yine benzer şekilde Doğu Avrupalı Yahudi getirilmiştir. Genel İşçi Sendikası Hiştadrut’un kurulması bu döneme rastlamaktadır. Hiştadrut, göç ve tarıma dayalı yerleşim birimlerinin kurulması, geliştirilmesi, ve artırılması, endüstrinin büyütülmesi ve sosyal projelerin çoğaltılması konularında çalışmalarda bulunmuştur. Kibbutz benzeri tarıma dayalı üretim ve yerleşim birimi olan Moşavlar da bu dönemde kurulmaya başlanmıştır. Aynı dönemde Yahudi Ulusal Ajansı tarafından Taberiye Gölü’nün güneyindeki İzreel Vadisi bölgesinde arazi satın alınmak suretiyle 1925 yılına kadar buraya iki bin beş yüz civarı Yahudi göçmen yerleştirilmiş ve yaklaşık üç bin dönüm çorak toprak tarım arazisine dönüştürülmüştür (Gilbert, 2005: 10, 12). Avrupa’daki Yahudi mağduriyetinin ve Filistin topraklarında Arap hoşnutsuzluğunun zirve yılları olan 1924-1933 yılları arasında yaklaşık seksen bin Yahudi ülkeye göç etmiş ve bu dönemde İngiliz Manda Yönetimi izniyle Yişuv’da devlet yapılanması faaliyetlerine girişmiştir. 1939 yılında Mac Donald Raporu’nun yürürlüğe girmesi ile sona eren meşru beşinci göç dalgası ile gelen Yahudi sayısı iki yüz bin civarıdır. Bu dönemden başlayan ve bağımsızlık ilânına kadarki süre zarfında İngiliz Yönetimi tarafından göçün yasaklanmasına rağmen esas olarak Revizyoncu Siyonistlerin gayri meşru Aliyah Bet Organizasyonu çatısı altında yaklaşık 100 bin yeni Yahudinin gelmesi sağlanmıştır. Beklenenin aksine göçmen

göçmenler, geldikleri ülkelerdeki “küçük burjuva” anlayışına karşı çıkan kimseler olup Yişuv’da devrimci sosyalist ve seküler temellere dayalı bir toplum inşa etme düşüncesine sahip olmuşlardır. Eski Yişuv’da Siyonizm’in kötü temsilcileri olarak değerlendirilen bu son dönem göçmenleri, buradaki sakinleri birer parazit olarak nitelemiş ve onlarla büyük anlaşmazlıklara düşmüşlerdir (Sharot, 1995: 20).

Filistin topraklarındaki Yahudi toplumu 1920’li yıllardan itibaren artık; kurucu unsur olan Sosyalist Siyonistler, Komünistler, Revizyoncu Siyonistler, Ultra Ortodoks Anti Siyonistler ve Eski Yişuv döneminden kalma ve çoğunluğunu Asya ve Kuzey Afrika’dan gelmiş olan Yahudilerin oluşturduğu Sefaradi Yahudi topluluklarından oluşmaktadır (Kimmerling, 1999: 349). Orta Doğu ve Kuzey Afrika’dan gelen Yahudiler ne Ultra Ortodokslar kadar dine eğilimli ne de seküler kesim kadar dine karşı bir görünüme sahiptir (Sharot, 1995: 21). 1920’li yıllardan başlayıp bağımsızlığa kadar uzanan süre zarfında Ortodoks Yahudiler çoğunlukla Siyonizme karşı olan tutumlarında bir değişiklik göstermemelerine rağmen modern ve ılımlı Ortodoks kesimler ile seküler Siyonistlerin birbirlerine karşı bir yakınlaştırmaları görülmüştür. Bu yakınlaşma, gelecekte, Dinci Siyonist Partinin, Mizrahi ve Mafdal isimleri altında Sosyalist Siyonist Mapai Partisi ile aynı koalisyonlarda bulunabilmesine imkan tanıyacaktır (Sharot, 1995: 20).

Yukarıda da belirtildiği gibi, sözlük anlamı itibariyle Filistin topraklarında Bağımsızlık öncesi yaşamakta olan Yahudi toplumu anlamında olan Yişuv (sakin), pratikte, Aretz Yisrael (İsrail Toprakları)’de Yahudi halkının ulusal uyanışına katılan kesimleri ifade etmek için kullanılmıştır. Yişuv, bu açıdan bakıldığında, seçimler vasıtasıyla siyasal hayata ve İbraniceyi kullanarak kültürel hayata dahil olan Yahudilerden oluşan toplumu ifade etmektedir. Bu kapsama girmeyen Komünist ve Ultra Ortodoks Yahudiler, kendilerini bu oluşumun dışında tutmuşlar ve Yişuv’dan sayılmamışlardır (Halamish, 2009).

Siyonistlerin Filistin topraklarına göç organizasyonu kapsamında yürüttükleri faaliyetlerin bir kısmı da doğal olarak organizasyona finansal desteğin

sayılarının bu dönemde artmasının en önemli nedeni, Avrupa’da yaşanan Yahudi Soykırım olaylarının en şiddetli evrelerinin tecrübe edilmesidir.

sağlanması yönelik yapılmıştır. Bu çalışmalardan alınan en önemli netice, 1883 ve 1900 yılları arasında Baron Edmond De Rothschild'in Filistin topraklarında yedi adet yerleşim biriminin açılması ve bunların idamesini sağlamak için desteğinin alınması faaliyetidir. İlerleyen dönemlerde maddî destek sağlayanların sayısının arttığı açıktır. Örneğin 1914 yılına gelindiğinde Filistin topraklarındaki Yahudi yerleşim biriminin sayısı 43'e ulaşmıştır (Peel Report, 1937, Ch. 1: 13). Beşinci ve Altıncı Dünya Siyonist Kongresi (DSK) kararları sonucunda, Rothschild'in başlattığı finansal destekler, Siyonizm çatısı altında toplanmıştır. Bu sayede; 1901 yılında Beşinci Dünya Siyonist Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda Yahudi Ulusal Fonu ve 1929 yılında 16. DSK kararları doğrultusunda Yahudi Ajansı kurulmuştur. Yahudi Ulusal Fonu; Aretz İsrail'de toprak satın alma faaliyetlerinde kullanılmak amacıyla finans kaynağı ve Yahudi Ajansı da göçmen Yahudilerin yerleşimlerinin sağlanmasından sorumlu kuruluş olarak teşkil edilmiştir (Reinharz, 1999; Jewish National Fund, 2017; The Jewish Agency for Israel, 2017).

1920'li yılların başında Filistin topraklarındaki Yahudi nüfusun Arap nüfusa oranı onda bir iken, bağımsızlık ilan edilmeden hemen önce (1948) yaklaşık 600,000'e ulaşarak bölgedeki Arap nüfusun yarısı kadar olmuştur (Halamish, 2009). Getirilen binlerce Yahudi için yeni yerleşim ve istihdâma duyulan ihtiyaç, Yişuv yönetimi bünyesinde yeni yeni birçok yerleşim birimlerinin inşasını gerektirmiştir. Bu ihtiyaçlar sonucu İsrail'e özgü iskân ve istihdâm birimleri olan kibbutz³³, moşav³⁴

³³ Kibbutz, Sosyalist Siyonistlerin girişimiyle Yişuv'da yeni gelen göçmenler için hem yerleştirilmeleri hem de bölgenin Yahudi toprağı olarak tescillenmesini sağlamak üzere devlete ait arazi üzerine inşa edilmiş ortak mülkiyet esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bir tür endüstri kuruluşudur. İçinde bulunulan zorlu şartlara gönüllü, idealist, bekâr ve Sosyalist ideoloji sahibi gençlerin öncülüğünde kurulmaya başlanan ilk kibbutzlar, yukarıda verilen işlevlerinin yanında yeni gelen göçmenlerin uyumunun ve toplumsallaşmalarının sağlanması ve ulusçuluk bilincinin oluşturulmasına yönelik önemli katkılar sağlamıştır. Toplumsallaşmanın kibbutzlarda daha kolay ve hızlı olabilmesinin nedenlerinin arasında çalışanların tüm ihtiyaçlarının kibbutz tarafından giderilmesi ve özel mülke sahip olmamaları bulunmaktadır. Çünkü, böylece sakinler arasında sosyal ve ekonomik farklılık meydana gelmemektedir. Örneğin; kibbutzlarda bireyselleşme teşvik edilmemekte ve bireyi ilgilendiren bütün kararlar, ortak katılım sonucunda alınmaktadır. Üyelerin özel bir odalarının bulunmaması ve odalarında ayrı ayrı yemek yemenin yasak olması bireyselleşmeyi engellemek için alınan tedbirlerden biridir. Ayrıca, kuruluş amacı itibarıyla uygun olmasa da üyelerin evlenmeleri ve bir aile sahibi olabilmeleri mümkündür fakat bu süreçteki birçok aşamada yine ortak karar devreye girmektedir. Kuruluş gereği mutlaka bir siyasal ideolojinin benimsenmiş olduğu kibbutzlarda yaşayan üyeler, ilgili siyasal partilerin gençlik kollarından gelmekte ve partiler için en önemli örgütlü tabanı oluşturmaktadır. Çoğunlukla seküler ve Sosyalist görüşlü olan kibbutzların yanında, dinî kesimler tarafından teşkil edilmiş kibbutzlar da bulunmaktadır. Sayıları genel olarak 30 ile 1,500 arasında

ve kibbutz kehilatiler³⁵ ortaya çıkmıştır. 1922 yılında Kibbutz sayısı 19 iken, bu sayı 1936 yılında 47'ye, 1945 yılında 116'ya ve 1948'de 177'ye ulaşmıştır. Kibbutz nüfusları ise yukarıda verilen tarihlere göre sırasıyla 1,190, 11,840, 37,400 ve 54,208'dir (Ben-David, 1964: 45-57; Burmil ve Enis, 2011: 108).

Siyonist hareketin İsrail Devleti'nin bağımsızlığa ulaşmasındaki katkısı, sadece Filistin topraklarında toprak satın almak ve bölgeye göç tertip etmekten ibaret kalmayıp uluslararası desteğin alınmasına yönelik çalışmalarda da kendini göstermiştir. Hareketin, siyasal alandaki en önemli başarısı, 1917 tarihinde İngiliz Hükümeti'nin Siyonist harekete resmî destek verdiğini ilan ettiği Balfour

değişen kibbutz üyelerinin farklı kariyer edindikleri ve siyasal hayata fiilen katıldıkları da görülmektedir. İlk kurulan kibbutzlar çoğunlukla tarımsal faaliyetlerle meşgul olmuş olsa da ilerleyen dönemlerde farklı endüstri kollarında da faaliyet göstermişlerdir (Ben-David, 1964: 45-57).

Kibbutzların kurulması ve işletilmesine dair kurallar, 1920 tarihli Kibbutz Birliği Sözleşmesi ile belirlenmiştir. Sözleşmeye göre; yukarıda da verildiği üzere kibbutzlar; ortak mülkiyete bağlı, işgücünü üyeleri tarafından sağlayan, eğitim, tüketim ve yönetim de dâhil tüm karar ve uygulamalarda eşitliğe dayalı ve katılımın bireysel gönüllülük esaslarınca olduğu toplumsal yerleşim birimleri biçiminde tanımlanmaktadır. Kibbutzlara yer tahsisi konusunda bağımsızlık öncesinde Yahudi Ajansı yetkili iken günümüzde yer tahsisi İsrail Toprak Kurumu'nun yönetimine bırakılmıştır. Yaklaşık iki milyon hektar araziye kontrol eden İsrail Toprak Kurumu tarafından kırk dokuz yıllığına tahsis edilen araziler için bazen on yıla varan sıralar beklenmektedir (Mort ve Brenner, 2003: 16-18).

³⁴ Moşav da, Yişuv'daki iskân ve istihdâm konusunda duyulan şiddetli ihtiyacın karşılanmasına yönelik arayışlar kapsamında İsrail'e özgü bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Sosyalist Siyonistlerin girişimleri ile teşkil edilen moşavlarda, kibbutzlardan farklı olarak özel mülk edinme hakkı bulunmaktadır. Böylece Moşav sakinleri arasında sosyal ve ekonomik farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Devlete ya da özel mülkiyete ait tarım ya da başka bir endüstri alanında faaliyet gösteren bir köy olan moşavlarda yönetim, sakinler tarafından yürütülmektedir. Kibbutzlardan tek farkı özel mülkiyet hakkı olan moşavlar ilk kez 1921 yılında kurulmaya başlamış ve sayıları 1922 yılında 11, 1936 yılında 98 ve 1948'de 104'ü bulmuştur. Kibbutzlar kadar keskin çoğalmayan ve nüfus barındırmayan moşavların nüfusu yukarıda verilen tarihlere göre sırasıyla 1,410, 15,740 ve 30,142 olarak ölçülmüştür. Moşav üyeleri de kibbutztakiler gibi benimsedikleri siyasal parti ideolojileri doğrultusunda siyasal partileri desteklemekte ve tabanını oluşturdukları ilgili partiler tarafından desteklenmektedir (Ben-David, 1964: 45-57).

³⁵ Kibbutz Kehilati yerleşim birimleri de İsrail'e özgü olup kibbutz ve moşavların yanında iskân amacıyla oluşturulmuş yerleşim birimleri olup bunların ortaya çıkması bağımsızlığın ilânından sonra gerçekleşmiştir. İlk kez 1953 yılında Gaş Dan bölgesinde kırsal alanlarda kurulmaya başlanan bu birimler, bir ekonomik amaç üzerine faaliyet göstermeyen toplu konutlardır. Kibbutz kehilatiler, sakinlerin kendi aralarında oluşturdukları bir yönetim kurulu ile yönetilir ve yeni sakinlerin katılımı yönetim kararına bağlıdır. Belli bir siyasal ya da dinî görüşü benimseyenlerin katılımıyla kurulan Kibbutz Kehilatilerin yanında devlet eliyle sadece iskân amaçlı inşa edilmiş olanlar da bulunmaktadır (Hirsh, 1997: 104).

Kibbutz üyelerinin genel siyasal eğilimine bakıldığında; bunların yaklaşık yüzde doksan beşinin Sosyalist Kibbutz Hareketi kuruluşuna, birinin Ultra Ortodoks Poalei Agudat Yisrael Hareketi'ne ve diğerlerinin de dinî Kibbutz Haredi Hareketi kuruluşuna bağlı oldukları görülmektedir (Mort ve Brenner, 2003: 16). Bu da kibbutz siyasal eğiliminin çoğunlukla İşçi Partisi ve düşük oranda dinci siyasal partiler ekseninde olduğunu göstermektedir. Ancak, moşav ve kibbutz kehilatiler için benzer tahminde bulunulamaz zira bunlarda toplu bir siyasal eğilim bulunmamaktadır.

Deklerasyonu'nudur. Deklarasyon; İngiliz Hükümeti'nin Filistin'de ulusal bir Yahudi yurdunun kurulmasını istediğini ve bu konuda gereken desteği vereceğini belirtmektedir (Peel Report, 1937, Ch. 2: 22). Bu belge ile, bölgenin Birinci Dünya Savaşı'nı müteakip Osmanlı Devleti idaresinden çıkıp İngiliz Manda Yönetimi idaresine geçmesi (1920) ile bölgeye yapılan göç akımlarının ve yerleşim faaliyetlerinin zirveye ulaşması süreçlerindeki arka plan hazırlanmıştır (Umerova, 2006: 115-118).

Filistin topraklarının Osmanlı Devleti'nin idaresinden çıkarak İngiliz Manda Yönetimi idaresine geçmesini müteakip, Manda Yönetimi tarafından bölgedeki ana unsurlar olarak Arap ve Yahudi toplulukları resmen kayıt altına alınmış ve tanınmıştır (Peel Report, 1937, Ch. 5: 138). İngiliz Yönetimi, bölgenin ana unsurlarıyla ilgili olarak 1937 tarihinde Peel Raporu (Peel Report) adında bir rapor düzenlemiştir. Bu raporda Filistin topraklarının birbirinden köken, din, dil, kültür ve sosyal yaşantı açılarından tamamen farklı özellikler barındıran Arap ve Yahudi toplumların bölünmesi öngörülmüş, Arapça ve İbranice resmî dil olarak kabul edilmiş, her iki topluluk birbirinden bağımsız eğitim sistemlerini oluşturmaları teşvik edilmiştir. Manda Yönetimi, idarî kurumlarını sadece her iki toplumun birlikte yaşadığı bazı bölgelerde tesis etmiş, diğer bölgelerde Arap ve Yahudilerin kendi kurumlarını kurmaları beklenmiştir. Arap kesimin aksine Yahudi sakinler, gerekli kurumların oluşturulması konusunda başarılı olmuş, siyasal ve idarî yapılanmasını tamamlamıştır (Halamish, 2009). Kimmerling'e göre Arap topluluğunun Yahudilerle benzer bir yapılanma içine girmemesinin nedeni, Filistin topraklarının asıl sahibi olduklarını ve Manda Yönetimi'nin çekilmesinden sonra idarî kurumların varisi olacaklarını düşünmeleridir (Kimmerling, 1999: 349). Cleveland ise, Arapların da bir devlet yapılanması içine girmemelerinin nedeni olarak bunun Balfour Deklerasyonu'nu tanımak anlamına geleceğini düşündüklerini ifade etmektedir (Cleveland, 2008: 281). Ancak Arap toplumundan farklı olarak devlet yapılanması faaliyetlerine katılan Yahudi toplumu, Manda Yönetimi'nin bölgeyi terk etmesinden sonra bu anlamdaki eksikliklerini gidermiş tek kesim olarak ortaya çıkmıştır.

1922 Peel Raporu'nu müteakip başlayan devlet yapılanma hazırlıkları, Yişuv tarafından seçim sonucunda oluşturulanlar ve Siyonist Organizasyon tarafından doğrudan kurulanlar olmak üzere iki koldan yürümüştür. Yişuv faaliyetleri; Yahudi dâhili meselelerinin çözümü için faaliyetlerde bulunmak üzere seçilmiş bir meclis, şehirler için yerel konseyler ve okulların idaresi için bir teşkilatlanma, dinî konuların düzenlenmesi için seçilmiş Hahambaşılık ve Hahamlar Konseyi gibi kurumların oluşturulmasını kapsamaktadır. Yişuv'da teşkil edilmiş Yahudi kurumları parlamenter demokrasinin tüm unsurlarını barındırmış olan, Asefat Ha-Nivharim (Seçilmişlerin Meclisi) isimli parlamento, Va'ad HaLe'umi (Ulusal Konsey) adı altında hükümet (Kark ve Glass, 2000: 88-89), Beit Mishpat Ha-Shalom (Barış Mahkemesi) adıyla yargı sisteminden oluşmaktadır. (Elazar ve Cohen, 1985: 229). Yişuv'daki ilk parlamento seçimleri 1920'de yapılmış olup bu seçimlere Anti Siyonist Ultra Ortodoks gruplar katılmamıştır. Seçimlerin dört yılda bir yapılmasının kararlaştırılmasına rağmen bu karar sadece 1925, 1931 ve 1944 yıllarında uygulanabilmiştir (Halamish, 2009). Meclisin, yılda en az bir kere toplanması, yürütme yetkisinin yine Meclis tarafından seçilen Ulusal Konsey üyeleri tarafından kullanılması gibi uygulamalar yapılmıştır. Yahudi siyasal kurumları, İngiliz Yönetimi tarafından tanınmış, Konsey, İngiliz Yönetimi'nce Yahudi toplumu ile ilgili konularda yetkili temsilci sayılmış ve kendisine gerekli serbestlikler verilmiştir. Ulusal Konsey; eğitim, kültür, sağlık, sosyal refah ve dini ilgilendiren konularda yetkili alt birimleri aracılığıyla faaliyetlerini yürütmüştür. Bunun yanında Konsey, gençlerin silâh altına alınmalarına yönelik çalışmalara girişmiş ve İsrail Savunma Kuvvetleri'nin temelini teşkil edecek olan "savunma örgütü" anlamındaki Haganah'ı kurmuştur (Long ve Reich, 2002: 269). Yişuv'da dinî meseleler için Hahamlar Konseyi teşkil edilmiştir. Sefaradi ve Aşkenazi Hahambaşılardan oluşan bu kurum, Manda Yönetimi tarafından da tanınmış ve Yahudileri dinî yönden temsil eden bir organdır. Hahamlar Konseyi ayrıca, Yahudilerin evlenme, boşanma, miras, cenaze faaliyetlerinin yürütülmesi gibi medenî hukuk alanındaki hususlarda kararlar alabilmiştir (Halamish, 2009). Yişuv tarafından, Arap toplumundan bağımsız yapılanma faaliyetlerinde en sorunlu alan, birbiriyle iç içe geçmiş Yahudi ve Arap ekonomileri olmuştur. Bu alanların ayrılması ve Arap işgücüne alternatif bir Yahudi

işgücü ve ekonomik altyapısının oluşturulması gerekmiştir. 1936 yılında Yahudi mallarına karşı Yafa Limanı'nın kapatılması eylemlerinde Yahudilerin, alternatif Tel Aviv Limanı'nı devreye sokabilmeleri anılan faaliyetlerden biridir. Yişuv'da Siyonist Organizasyon'un teşkil ettiği en önemli kurum; 1929'dan itibaren faaliyetlere başlayan Yişuv ve sürgün Yahudilerinin Milletler Cemiyeti, Manda Yönetimi ve diğer uluslararası ortamlarda temsilcisi ve Yişuv'daki tüm faaliyetlerin koordinasyon merkezi konumundaki Filistin Siyonist Yetkili Kurumu (Yahudi Ajansı-Filistin)'dur (Halamish, 2009; The Jewish Agency for Israel, 2017).

Yahudi Ajansı'nın asıl görevi göçmenlere yerleşim, iş ve eğitim gibi alanlarda destek verilmesidir (Long ve Reich, 2002: 283, 284). Dünya Siyonist Örgütü yöneticileri olan Siyasal Siyonistler ise daha çok göç tertipleriyle meşgul olmuştur. Bunun nedenleri arasında, o dönem Avrupa'da artarak devam eden Yahudi hoşnutsuzluğunun varlığı ve Dünya Siyonist Örgütü yöneticilerinin İsrail Devleti'nin ancak yerleşimci hareketi ile kurulabileceğine dair görüşleridir. Göç dalgaları, Avrupa'daki Yahudi düşmanlığının artış oranlarıyla birlikte değişmiş ve 1930'ların ilk yıllarında zirveye ulaşmıştır. Göçmen sayıları; 1931 yılında 4,075 iken, 1933 yılında 37,337'ye ve 1935 yılında ise 66,472'ye yükselmiştir (The Jewish Agency for Israel, 2017). Arapların Yahudi göçüne karşı yürüttüğü karşı gösteri ve eylemler de göç sıklığı ve göçmen sayılarıyla doğru orantılı olarak değişmiştir (Umerova, 2006: 119-122). Arap gösteri ve eylemleri, 1936 yılında başlayıp 1939 yılına kadar devam eden ayaklanmalarla en sert hale gelmiştir. Arapların bu faaliyetleri İngiliz Yönetimi tarafında karşılık bulmuş ve göçün sınırlandırılması doğrultusunda bazı kazanımlar sağlamıştır.

İngiliz Yönetimi, 1937 yılından itibaren gelen göçmen miktarını, ülkenin (Filistin) ekonomik kapasitesine göre ayarlamış ve ülkedeki 1/3 oranındaki Yahudi / Arap nüfusu oranını korumaya çalışmıştır. Örneğin 1937 yılı için izin verilen göçmen sayısı en fazla 12,000 olarak belirlenmiştir (Halamish, 2009). Yahudilerin, İngiliz Yönetimi'nin göç sınırlamasını çeşitli şekillerde aşma girişimleri, Arap kesim tarafından yakından takip edilmiş ve göçün engellenmesine yönelik hali hazırda var olan gösteri ve eylemler artarak devam etmiştir. Örneğin, 1920 – 1939 yılları

arasında Araplar ve Yahudiler arasında yaşanan çatışmalarda Arapların kayıpları 2,581'e ve Yahudilerin kayıpları ise 735'e ulaşmıştır (Öner, 2003: 61). Giderek yükselen Arap rahatsızlığı ve ayaklanmaları, İngiliz Yönetimi'nin, Mac Donald Raporu (Mac Donald White Paper) adı verilen ve bölgenin durumu hakkında bilgi ve önerilerde bulunan bir rapor hazırlamasıyla sonuçlanmıştır. Bölgedeki sorunun göç miktarının kısıtlanmasıyla çözülebileceği öngörüsünde bulunan ve sert göç sınırlamalarıyla 1939 yılında³⁶ yürürlüğe giren rapor, Arap kesim tarafından sevinçle karşılanırken Yahudiler tarafından İngiliz karşıtı gösteriler düzenlenmesine neden olmuştur. Bir yandan da, İrgun, Lehi ve Hagana Yahudi askerî örgütleri, Arapların yanı sıra hedeflerine İngiliz Yönetimi unsurlarını da koymuşlardır (Kaplan, 2005: 9, 209; Öner, 2003: 68; Cleveland, 2008: 291-292). Ayrıca, Yahudiler bir yandan Yahudi Ajansı üzerinden Mac Donald Raporu'nun etkisiz hale getirilmesi doğrultusunda uluslararası diplomatik faaliyetlerde bulunmuş, bir yandan da göç faaliyetlerini gayrî meşru şekilde yürütmek üzere Alternatif Aliyah Teşkilatı adındaki kaçak göç teşkilatını kurmuştur (Umerova, 2006: 129; Steward, 2002: 12). Teşkilat, faaliyetlerini İngiliz Yönetimi sınırlamalarına rağmen bağımsızlık tarihine değin sürdürebilmiş ve yaklaşık olarak 115,000 Yahudinin bölgeye kaçak olarak getirilmesini sağlamıştır (The Jewish Agency for Israel, 2017).

Bölgede artan gerginlik ve çatışma ortamını sakinleştirmekte ve İngiliz hedeflerinin güvenliğini tesis etmekte başarısız olan İngiltere, Filistin toprakları sonununu 2 Nisan 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM)'e taşımıştır. Bunun üzerine BM bünyesinde oluşturulan Filistin Özel Komisyonu, konu üzerinde incelemelerde bulunmuş ve 1 Eylül 1947 tarihinde raporunu BM Genel Kurulu'na oylanarak karara bağlanması için sunmuştur. 29 Kasım 1947 tarihinde BM Genel Kurul oylamasında; İngiltere'nin bölgeden, en geç 1 Ağustos 1948 olacak şekilde, ayrılmasının ardından gerçekleşmek üzere, Filistin topraklarının bölgede kurulacak

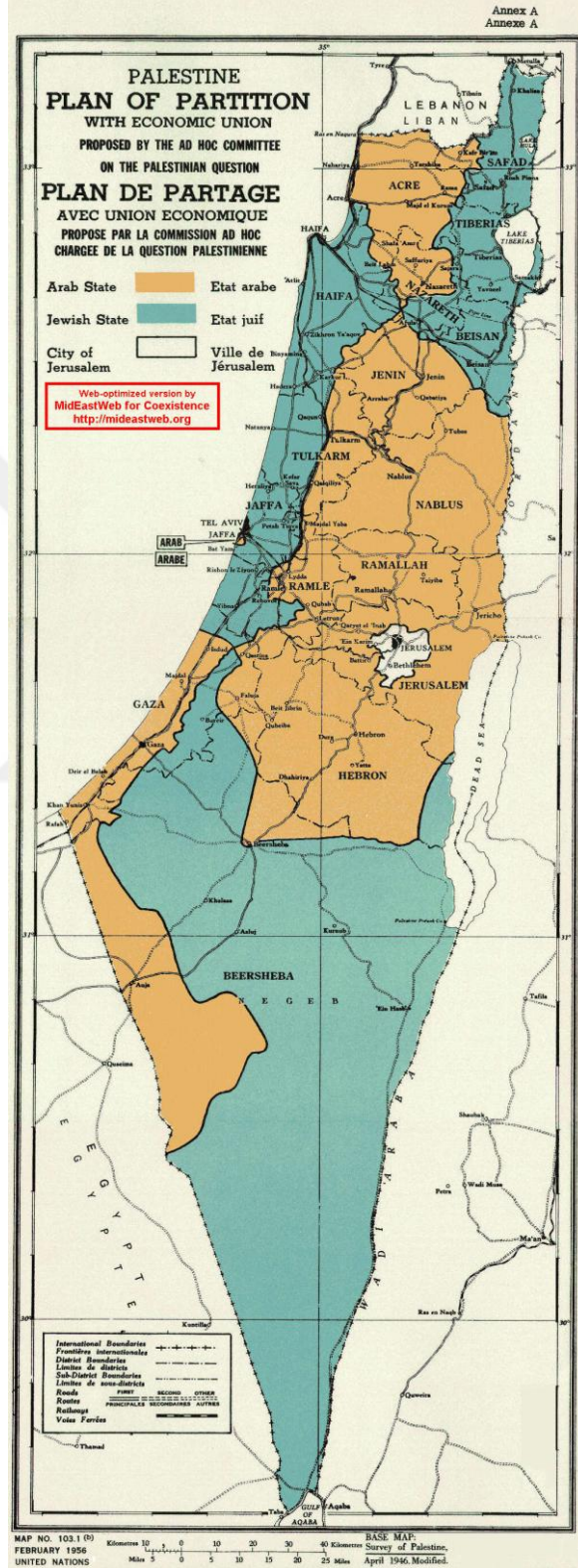
³⁶ Beyaz Kağıt Raporu, ilk olarak 1930 yılında Passfield Raporu adıyla düzenlenmiştir. Ancak, Haim Weissman, İngiliz Hükümeti çevresindeki çalışmalarıyla raporun 1931 yılında yürürlükten kaldırılmasını sağlamıştır. Passfield Beyaz Raporu'nun kaldırılmasına yönelik olan evrak, Araplar tarafından "Kara Mektup" olarak nitelenmiş ve bölgede çatışmalar hız kazanmıştır. Aynı rapor, Mac Donald Raporu adı altında tekrar yürürlüğe girmesi Araplar tarafından coşkuyla ve Yahudiler tarafından nefretle karşılanmıştır. İkinci rapor sonrası Yahudi terör eylemleri artmıştır (Cleveland, 2008: 285, 288-293).

olan Arap ve Yahudi Devletleri arasında ikiye bölünmesi ve Kudüs'ün BM vesayeti altında bırakılması kararı alınmıştır (UN General Assembly Resolution No. 181, 1947: 132-133, 146). 29 Kasım 1947 tarihli BM Genel Kurul oylama kararı doğrultusunda belirtilen Arap ve Yahudi kesimler için ayrılan alanlar Harita.3. 1'de gösterilmiştir.

Karar, hem Arap hem de Yahudiler tarafından tatmin edici olmaktan uzak bulunmuştur. Kararın ardından bölgedeki çatışmaların artması üzerine İngiltere, 15 Mayıs 1948 tarihinde bölgeden çekileceğini ilan etmiştir. Bunun üzerine, 1947 tarihinden itibaren görevde bulunan Kurucu Hükümetin başbakanı ve Yahudi Ajansı başkanı David Ben-Gurion, 14 Mayıs 1948 tarihinde Bağımsızlık Bildirgesi'ni okumak suretiyle İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmiştir (Umerova, 2006: 138-140; Kimmerling, 1999: 340).

Bağımsızlığın ilân edildiği tarih 1948 olsa da, yerleşim politikalarındaki bu dönemdeki en önemli dönüşüm BM'nin bölgenin Arap ve Yahudi devletleri arasında ikiye bölünmesini öngören kararını verdiği 29 Kasım 1947 tarihine rastlamaktadır. 1947 yılında İngiliz Manda Yönetimi altında gerçekleşen Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Aliyah göç dalgalarıyla Filistin Toprakları'na gelen ve o an için burada bulunan Yahudilerin toplam nüfusu yaklaşık olarak 645 bindir ve bunun dörtte biri, oluşturulan 44 kasaba, 148 kibbutz ve 94 moşavda ve geriye kalan dörtte üçlük kesim şehirlerde ikâmet etmektedir. Bu dönemde bölgedeki Arap nüfus yaklaşık olarak 1,2 milyondur (Ben-Zadok, 1985: 333).

Harita 3.1 29 Kasım 1947 tarihli BM Filistin Toprakları Paylaşım Alanları Kararı

Arap Payı

Yahudi Payı

Kaynak: http://mideastweb.org/un_palestine_partition_map_1947.htm

Yukarıda, Yahudilerin tarihsel süreçte edindikleri deneyim doğrultusunda geliştirdikleri kimlik ve değer algıları ile siyasal sistemlerini nasıl oluşturdukları detaylarıyla verilmiştir. Yahudilerin bu davranışlarının açık bir biçimde incelenebilmesi, kuramsal ve kavramsal bölümde ifade edilen verilen bilgiler ışığında mümkün olmaktadır. Siyonist hareket ve Ortodoks dinci siyasal partilerin faaliyetlerinin Filistin topraklarında verdiği bu ilk sonuçlar, bugünkü yerleşim politikalarının temellerini oluşturmaktadır. İsrail Devleti'nin kurulmasının hazırlık süreçleri olan, dinamik olarak birbirinden etkilenen ve siyasal sistemin oluşması ve işlev görmesine dinamik olarak etki eden tüm bu gelişmelerin hedefine ulaştığı görülmektedir. Yerleşim politikalarına etkisi bağlamında, İsrail Devleti'nin resmen kurulmasının ardından devam eden gelişmeler de aşağıda, yine tez argümanları doğrultusunda diğer tüm toplumsal ve siyasal gelişmelerle birlikte incelenmektedir.

3.1.2 1948 - 1967 Arası Dönemde Yerleşimler

14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilân etmesinden sadece bir gün sonra, Arap Birliği Birleşik Otoritesi altında hareket eden Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak tarafından İsrail'e karşı bir savaş başlatılmıştır. Ancak aynı zamanda, mevcut Arap Birliği'ne rağmen, Arap devletleri arasında anılan dönemdeki iletişim ve işbirliğinin yeterli düzeyde olmadığını ifade etmek yerinde olacaktır. Benzer şekilde, anılan eksiklik askerî alanda da hissedilmiştir. Bunun en bariz göstergesi, anılan dört Arap devletine ait orduların, bağımsızlığını sadece bir gün önce ilân etmiş olan İsrail'e karşı görünürde bir başarı elde edememiş olmalarıdır. BM tarafından 11 Haziran 1948'de ilân edilen ateşkese kadarki dönemde İsrail, Arap ordularının tüm saldırılarını geri püskürtmeyi ve üstüne de Kudüs'ün batı kesimlerini ele geçirmeyi başarmıştır. Ateşkes 9 Temmuz'da ihlâl edilerek çatışmalar tekrar başlamış ve 18 Temmuz'a kadar sürmüştür, ancak her iki tarafın da kontrol altında tuttuğu topraklar açısından yukarıda anlatılanın dışında bir değişiklik olmamıştır. Sonuç, İsrail için zafer ve Arap devletleri için birer hezimet olmuştur. Savaşın ardından Arap devletlerinin her biri ile İsrail arasında savaşı sonlandıran ancak barış anlaşması olarak ifade edilemeyecek anlaşmalar yapılmıştır. Mısır'ın ele geçirdiği Gazze Şeridi ve Ürdün'ün elinde tutabildiği Kudüs'ün doğusu ve Batı Şeria haricinde

eski Filistin topraklarının tamamı İsrail kontrolüne geçmiştir (Rowley ve Taylor, 2006: 79; Cleveland, 2008: 296-297). İsrail'in 1948 sonrası elde ettiği topraklar Harita 3.1'de gösterilmiştir.

Aslen Nisan 1948'den itibaren İsrail Savunma Kuvvetleri'nin nüvesi niteliğindeki Hagana Silahlı Örgütü'nün Arap yerleşim alanlarının ele geçirilmesine yönelik ve "D Planı" adını verdikleri bir strateji gereği yerlerinden çıkarılmaya başlanmış olanlarla birlikte, İsrail'in kontrolüne geçen bölgelerde yaşamakta olan ve savaş sırasında bölgelerini terk eden Arapların sayısı 700 bini aşmış ve bölgede sadece 160 bin Arap nüfus kalmıştır. Çevre Arap devletlerine sığınan ve savaşın ardından topraklarına dönmeyi düşünen bu mültecilerin geri dönmeleri İsrail Devleti'nin halen yüzleşmekte olduğu en önemli sorunlardan biri olmuştur (Cleveland, 2008: 297).

1948 Savaşı'nın ardından savaşı durdurmak için imzalanan anlaşmaların sınırlardaki çatışmaları durdurabildiği söylenemez. Filistinli göçmenlerin İsrail tarafına saldırıları ve İsrail birliklerinin karşı saldırıları zaman zaman hararetini arttırarak devam etmiştir. Mısır'ın 1948 Savaşı sonrası silah tedariki ve ekonomik ilişkiler noktasında Batı'dan uzaklaşarak Sovyetlere yakınlaşması, ihtiyaç duyduğu yardımları ABD ve İngiltere'den karşılayamaması ve savaş sonrası yara alan Arap devletleri arasındaki liderlik konumunu tekrar kazanmak istemesi gibi etkenler, Mısır'ı Süveyş Kanalı'nı 26 Temmuz 1956 yılında millileştirdiğini ilân etme noktasına getirmiştir. Bu kapsamda Mısır'ın cezalandırılması gerektiğini düşünen İngiltere ve Fransa ile İsrail arasında esas amacı Nasır'ı devirmek olan askerî harekât öneren gizli bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma üzerine Ekim 1956'da saldırıya geçen İngiliz, Fransız ve İsrail orduları, Mısır'a karşı kısa zamanda önemli ölçüde başarılar elde etmişlerdir. İngiltere'nin Kahire ve Kanal bölgesine ve Fransa'nın Port Said bölgesine asker çıkardığı saldırılarda İsrail ordusu Gazze Şeridi'ni ve Sina Yarımadasını ele geçirmiştir. BM tarafından ateşkes anlaşmasıyla bitirilen savaşta ABD ve Sovyetler tarafından bu saldırgan ülkeler kınanmış ve Mısır'ın bağımsızlığına vurgu yapılmıştır. Ancak, Mısır açısından tecrübe edilen askerî yenilgi siyasal alanda bir zafere dönüştürülmüş, Mısır'ın Arap dünyasındaki prestiji

artmıştır. ABD ve Sovyetlerin şiddetli itirazları sonrası Fransa ve İngiltere askerlerini Aralık 1956'da Mısır'dan çekmiş, İsrail Mart 1957'de Sina Yarımadası'ndan çekilmiş ve Gazze Şeridi, Mısır ile İsrail arasında tampon bölge olarak belirlenerek BM askerî gücü ile desteklenmiştir (Rowley ve Taylor, 2006: 80; Cleveland, 2008: 343-349).

İsrail'in 14 Mayıs 1948'de bağımsızlığını ilân etmesinden sadece bir gün sonra komşu Arap devletleri tarafından başlatılan savaş, İsrail'in yerleşim politikalarında önemli dönüşümler yaşadığı ikinci döneme başlangıç teşkil etmiştir. İsrail, savaşla birlikte devam eden göçmen nüfusa barınak ve iş imkânı sağlamak ve o dönemde dengesiz bir görünüme sahip nüfus dağılımını dengelemek yönünde acil politikalar geliştirmek durumunda kalmıştır (Ben-Zadok, 1985: 333). Bu kapsamda alınan önlemler arasında, Ekim 1951'de hükümet tarafından nüfusun dengelenmesini ve sınır bölgelerindeki nüfusun arttırılmasını amaçlayan programın uygulanmaya başlanması ve savaş sonrası bölgeden ayrılan ya da çıkarılan Filistinlilerden kalan barınak ve arazilerin yeni gelen Yahudi göçmenlere tahsis edilmesi faaliyetleri bulunmaktadır. (Cleveland, 2008: 394-395; Evans, 2011: 105). Programın uygulanmasının savunma ve ulusal güvenlik açılarından İsrail'in hayatta kalmasını etkileyecek derecede önemli bir konu olarak görülmesi, bu dönemdeki faaliyetlerin merkezî bir irade ile ve hızlı bir şekilde yürütülmesinde etkili olmuştur. Dönemin şartlarına göre arazinin yüzde 90'ının devlete ait olması, sınır bölgelerde alt yapı hizmetlerinin süratle tamamlanması ve ayrıca özel sektöre yatırımın çeşitli teşviklerle özendirilmesi yönetimin hedeflerine ulaşmasında katkısı olan etmenlerdendir. 1967 savaşına kadarki dönemde ülkeye gelen yaklaşık 735 bin Yahudinin barınağa ve istihdama kavuşturulması ve nüfusun topraklara dengeli bir şekilde dağıtılması kapsamında 400'ün üzerinde tarımsal yerleşim birimi faaliyete açılmış, çoğunlukla Negev ve Galile bölgelerinde ve beş tanesi de sınırda olmak üzere toplamda 33 yeni şehir inşa edilmiştir. Bunların yanında 1952 yılına kadarki sürede, terk edilmiş bazı tarihî şehirlerde tadilat yapılması ve bunların nüfuslarını arttırıcı anlamda genişletme faaliyetlerinde bulunulması kararı alınmıştır.. Böylece, 1967 öncesi yaklaşık olarak 2,383,000 olan toplam Yahudi nüfusun beşte birlik kısmına tekabül eden yaklaşık 450 binlik kısmın barınak ve istihdam ihtiyacı karşılanmıştır. Bu dönemde göç eden

Yahudilerin öncekilere göre ideolojik açıdan daha bilinçsiz olmaları, bağımsızlık öncesinde olduğu gibi Kibbutzlardan ziyade Moşavların tercih edilmesine neden olmuştur. Ancak nüfusun dengeli dağılımı kapsamında büyük şehirlere ve kıyı bölgelere yerleşmiş olan Yahudilerin ve yeni gelen göçmenlerin yeni inşa edilen sınır bölgelerine ve iç bölgelere nakledilmeleri, yönetimin bahse konu kesimi bu konuda ikna etmeye yönelik bazı önlemler almasını gerektirmiştir zira büyük şehirlerdeki başta iş olmak üzere diğer imkânlar diğerlerine göre daha yüksektir. Yeni gelen göçmenlerin daha ziyade Sefaradi Yahudiler olmaları ve ekonomik açıdan devletin kendilerine tanıdığı imkânlara bağımlı olmaları, bu konuda yönetimin işini kolaylaştırıcı etmenlerden biri olmuştur. Yeni gelen göçmenlerle ilgilenmekle görevli olan Yahudi Ajansı Göçmen Karşılama Birimi, bu dönemde, göçmenleri barınak, eğitim ve iş imkânlarını göz önüne alarak nakletmek üzere geçiş kamplarında toplamıştır. Birim tarafından bu göçmenlerin büyük ve daha cazip şehirleri görmelerinin ve onlara tahsis edilen yerlerden “kaçmalarının” önüne geçilmesi amacıyla aldığı önlemlerden biri de göçmenlerin limana varır varmaz doğrudan ve hiçbir gelişmiş şehir gösterilmeden toplama kamplarına getirilmesi olmuştur. Ancak zaman zaman bazı göçmenlerin daha önceden göç etmiş akrabalarından öğrendikleri üzere büyük şehirlere nakledilmeleri noktasında ısrar etmesi gibi durumlar da yaşanmıştır. Örneğin 1964 yılında Kuzey Afrika’dan deniz yoluyla getirilen göçmenler, Tel Aviv ve Hayfa şehirlerine yerleştirilmek istediklerini belirtmişler ve aksi takdirde gemiyi terk etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Ancak bu sorun, Yahudi Ajansı’nın ilgili birimi tarafından kendilerine ısrarlarına devam etmeleri halinde devletin tanıdığı tüm imkânlardan mahrum kalacaklarının aktarılması üzerine kolaylıkla ve büyük ölçüde çözülmüştür. Yeni gelen Yahudilerin ve öncesinden merkezî şehirlere yerleşmiş olan kesimlerin sınır bölgelerinde yeni kurulan alanlara aktarılmaları kapsamında yönetimin başvurduğu yollar arasında çeşitli yerleşim anlatılarına³⁷ başvurmak ve bu bölgelerin dinî anlamda değerli olduğunu aktarmak da

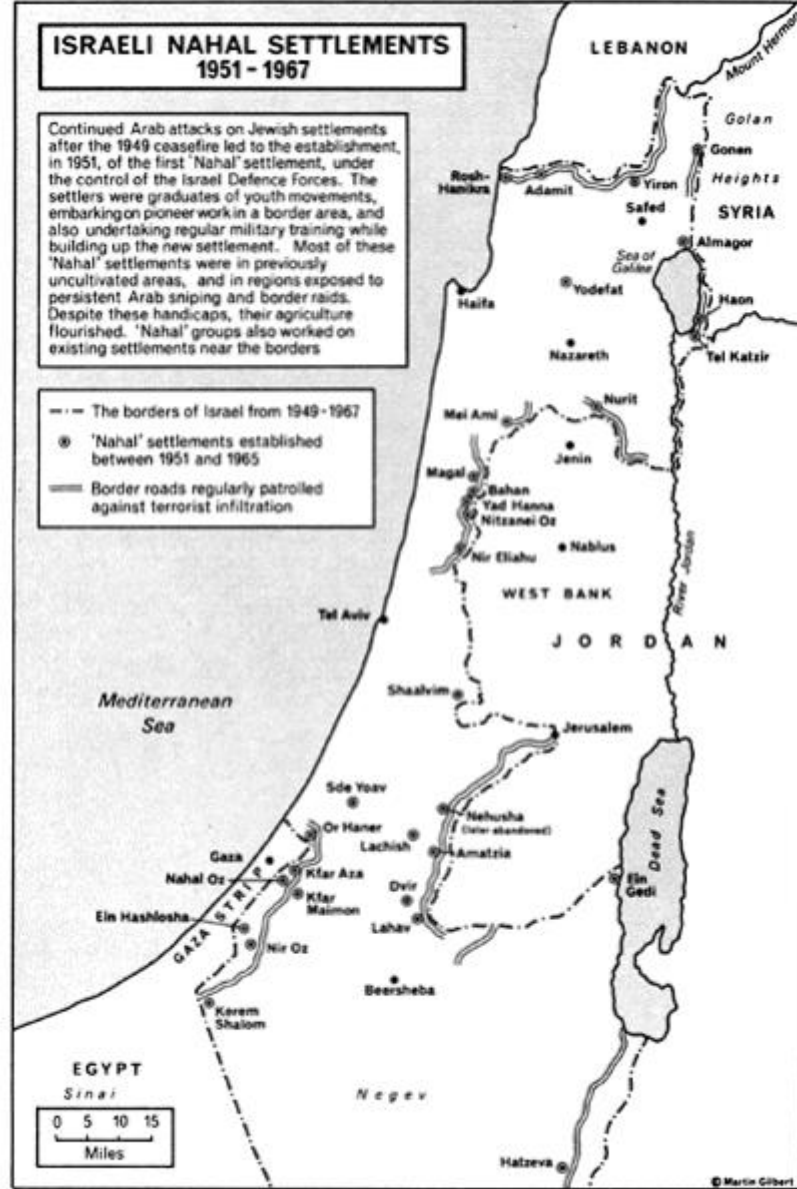
³⁷ Aharon Kellerman, inşa edilen yerleşim alanlarının özendirilmesi kapsamında kullanılagelen yerleşim anlatılarının coğrafi şartlara ve yerleşim çeşidine göre farklılaşarak güvenlik, çevre ve sosyal konularla ilgili olduğunu aktarmaktadır. Buna göre çevre ile ilgili olanlar yerleşimcilerin yeni zor ortamlarındaki mücadelelerini konu alırken sosyal olanlar tarihî Yahudi topraklarında yeniden hayat kurmaları ile ilgili anlatılardır. Güvenlik anlatıları ise yerleşimcilerin düşman Arap komşularla giriştikleri saldırı ve savunma konularını içermektedir. Yerleşim anlatıları, yeni yerleşimlerde tecrübe

bulunmaktadır. Ben Gurion'un Kasım 1955'te Yahudi dinî referanslarıyla donatılmış "Güneye" başlıklı sunumu buna örnek olarak verilebilir (Evans, 2011: 106-109; Ben-Zadok, 1985: 333; Klaff, 1977: 320).

Bu dönemde nüfusun dengeli bir şekilde dağıtılması, sınırların güçlendirilmesi ve toprakların yüzde 80'ini oluşturan kuzey ve güney kısımlarda Yahudi varlığının ve egemenliğinin gösterilmesi hedefiyle uygulanmış olan yerleşim politikaları sonucu, 1948 yılında toplam nüfusun yüzde 8,5'luk bir kısmını barındıran kuzey ve güney kesimlerin oranı 1967 yılına gelindiğinde yüzde 25'e çıkarılmış ve Tel Aviv'in aynı yıllardaki nüfusu yüzde 43'ten yüzde 34'e değişecek şekilde azaltılabiliştir (Evans, 2011: 109-110). 1967 Savaşı öncesindeki İsrail sınır yerleşim birimlerinin konumları Harita 3.2'de gösterilmiştir.

edilen bazı olayların hem yerleşim sakinleri hem de sanat ve edebiyatla ve siyasetle ilgilenen bazı kesimler tarafından zaman içinde işlenmek ve topluma sanatsal ve edebî eserler, okullar için yeni ders konuları, semboller, törenler ve anma günleri gibi ürünler olarak döndürülmek suretiyle birbirini besleyen bir döngü halinde sürekli yeniden üretilmektedir. Kellerman'a göre eski ve yeni anlatılar birbiriyle çelişebilmekte, birbirine dönüştürülebilmekte ve zaman zaman dinî öğeler barındırabilmektedir (Kellerman, 1996: 363-377).

Harita 3.2 1967 Öncesi İsrail Sınır Yerleşimleri

Kaynak: The Routledge Atlas of the Arab-Israeli Conflict

Yukarıda da görüldüğü gibi, Yahudilerin Siyonist hareket ve dinci siyasal partilerin faaliyetleri sonucunda kurdukları İsrail Devleti'nin siyasal sisteminin oluşmasında, kuramsal ve kavramsal bölümde belirtildiği üzere, Yahudilerin tarihsel süreçte edindikleri deneyim doğrultusunda geliştirdikleri kimlik ve değer algıları

önemli bir yer tutmuştur. Yine tez argümanları doğrultusunda, siyasal sistemin oluşturulmasında ve işlev görmesinde sistemi oluşturan unsurların birbirinden bağımsız hareket etmedikleri görülmektedir. Bu durum, yerleşim faaliyetleri noktasında da benzerdir. Bu nedenle, toplumsal ve siyasal alanda devam eden tüm gelişmelerin yerleşim politikalarına etkisi bağlamında birlikte incelenmesi gerekmektedir. Aşağıda ise, İsrail Devleti'nin bugünkü siyasal sisteminin oluşmasında ve işlev görmesinde etkili olduğu değerlendirilen en önemli olaylardan biri olan 1967 Savaşı incelenmektedir. Bu inceleme, İsrail yerleşim politikalarının bugünkü halinin anlamlandırılabilmesine önemli katkı sağlamaktadır.

3.1.3 1967 Savaşı Sonrası Dönemde Yerleşimler

1948 Savaşı sonrasında devam eden çatışma ortamı, Arap devletlerinin ve İsrail'in sürekli tedirginlik içinde olmasına yol açmıştır. Hezimetin izleri özellikle Mısır olmak üzere tüm Arap devletlerinde etkisini korumaya devam etmiştir. Siyasal bilincin bir parçası haline gelen bu durum, söylemlerin Filistin'i işgalci ve gayrimeşru İsrail'in elinden kurtarma vaadleri ekseninde şekillenmesine yol açmıştır. Yenilginin telâfi edilmesinin ve emperyal güçlerin bir kolu olarak İsrail'in ileride mutlaka karşılaşılmak durumunda kalınacak olan yayılmacı ve saldırgan hareketlerinin önlenbilmesinin, Arap devletlerinin birlik içinde ve askerî açıdan gelişmiş olmaları ile mümkün olacağı görüşü, bu devletleri birbirleriyle yakınlaşmaya ve Sovyetler destekli silah yığınakları yapmaya itmiştir. Bunların yanında, savaş nedeniyle çevre ülkelere yerleşen Filistinliler 1950'lerden itibaren çeşitli direniş örgütleri kurmuşlardır. Bu örgütler tarafından Ürdün sınırından İsrail'e saldırılar düzenlenmesi ve İsrail tarafından da bunlara karşılık verilmesi, ortamdaki mevcut gerginliğin sürekli bir artış eğiliminde seyretmesinde etkili olmuştur. Tüm bu gelişmeler devam ederken, Mayıs 1967'de Nasır, İsrail'in Filistinli gerillalara destek verdiği gerekçesiyle Suriye'ye yönelik büyük çaplı bir askerî hareket hazırlığı içinde olduğu istihbaratını almış ve Tiran Boğazı'ndan İsrail gemilerinin geçişine izin vermeyeceğini duyurmuştur. Nasır, bu girişimi Mısır ordusunun önemli bir kısmının Yemen'de bulunduğu bir sırada başlatmış ve böylece Arap devletleri arasındaki

itibarını koruma ve güçlendirmeye çalışmıştır. Bunun üzerine Ürdün ve Irak da Mısır'la aynı ittifakta olduklarını açıklamışlardır. Sovyetler ve ABD müdahalesiyle yatıştırılması öngörülerek siyasal bir manevra olarak başlatılmış olabilecek bu girişimler, İsrail'in bu duruma askerî harekâtla karşılık verilmesi kararını almasıyla, geri dönülmez bir yola girmiştir. Savaş, İsrail'in 5 Haziran 1967'de Mısır hava kuvvetlerinin büyük bir bölümünü uçaklar henüz havalanmaya fırsat bulamadan tahrip etmesiyle başlamıştır. Aynı gün savaşa girdiklerini ilân eden Suriye ve Ürdün de İsrail hava kuvvetlerinin kendi hava kuvvetlerini hemen hemen tamamen ortadan kaldırmasıyla yüz yüze kalmışlardır. Ayrıca, Ürdün, ordusunu bölgeden çekmiştir. Böylece, İsrail kuvvetleri, Kudüs de dâhil olmak üzere tüm Batı Şeria'yı, Ürdün'ün bölgeden çekilmesiyle, eline geçirmiştir. Savaşan taraflardan elinde hava kuvvetleri unsurları bulunduran tek taraf olmanın üstünlüğünü kullanan İsrail, Mısır ordusunu Sina'dan çıkarıp Süveyş Kanalı'nın doğu kanadını ele geçirerek 9 Haziran'da Mısır'ı ateşkes imzalamaya zorlamış ve kuvvetlerini Suriye cephesine yönlendirmiştir. Kısa sürede Suriye'yi Golan Tepeleri'nden çıkmaya zorlayan İsrail, 11 Haziran'da imzalanan ateşkesle 6 Gün Savaşı'ndan tarihî bir zaferle ayrılmıştır. Savaş sonunda devreye giren BM Güvenlik Konseyi, savaş sonrası durumu netleştirmek amacıyla 242 Sayılı Kararı onaylamıştır. Mısır, Ürdün ve İsrail'in kabul, Suriye ve Filistinli grupların reddettiklerini bildirdikleri ve maddeleri oldukça muğlak olan bu karara göre; tarafların toprak elde etmemesi, İsrail'in savaşta ele geçirdiği bölgelerden çekilmesi, her devletin güvenli sınırları dâhilinde barış içinde yaşamaya hakkının olduğu ve Filistinli mülteci sorununun adaletli bir şekilde çözülmesi gerektiği belirtilmektedir. Buna göre, 1967 Savaşı, tez konumuz olan yerleşim birimlerinin oluşması bağlamında, hem Arap devletleri ve İsrail, hem de İsrail halkı ve Filistinliler üzerinde oldukça belirgin sonuçlar doğurmuştur (Rowley ve Taylor, 2006: 80-81; Cleveland, 2008: 374-380). Ayrıca, İsrail'in 1967 sonrası işgal ettiği topraklar Harita 3.3'te gösterildiği gibidir.

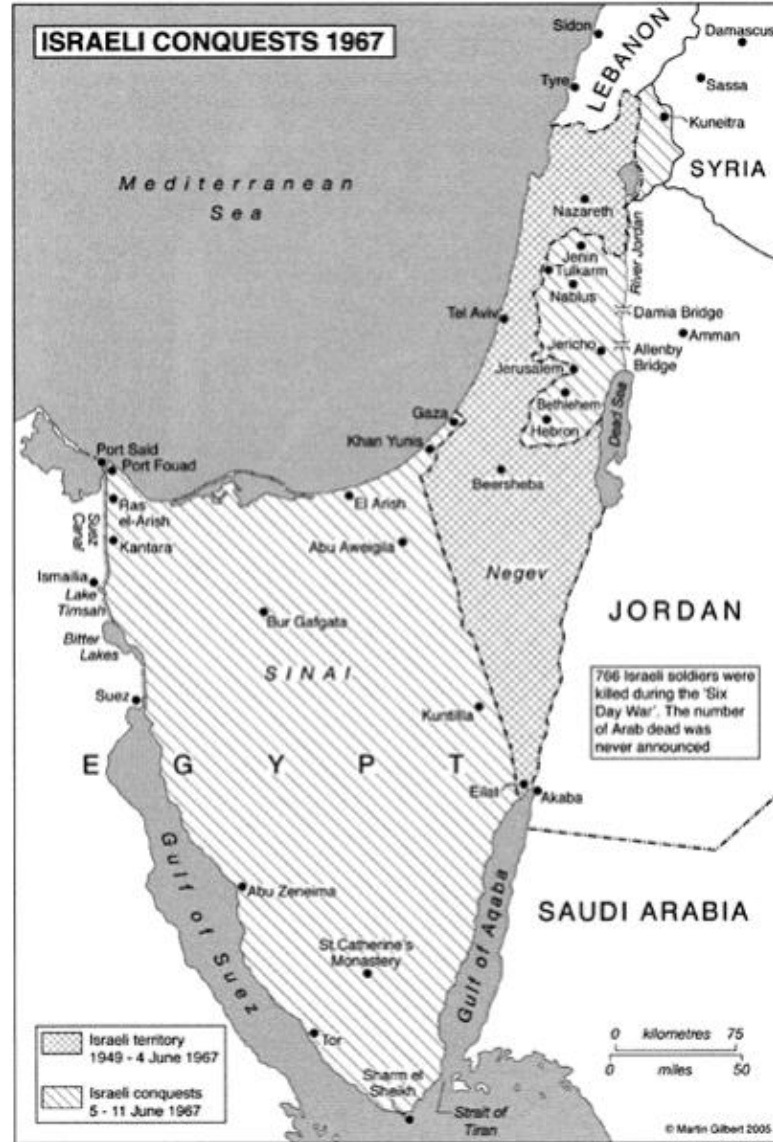
Savaşa aktif olarak katılan ve önemli bir yenilgiyle çıkan üç Arap devletinden birincisi olan Mısır, askerî varlığının yaklaşık yüzde 80'i ile birlikte Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası'nı kaybetmiş ve 1975 yılına kadar kapalı olan Süveyş Kanalı'nın gelirini de elde edememiştir. Suriye 25 bin kişilik askerî kaybının

yanında Golan Tepeleri'ni de kaybetmiş ve böylece Şam İsrail'in vuruş menziline girmiştir. Ürdün ise savaşı unsurlarının neredeyse tamamının tükenmesiyle karşı karşıya kalmış ve ekonomik değeri de oldukça yüksek olan Kudüs ve çevresi olmak üzere tüm Batı Şeria'yı kaybetmiştir. İsrail toplumundaki yükselen *yenilmezlik* inancı, Arap devletlerindeki halkların yöneticilerine karşı duyduğu güvensizlikle başa baş gitmiştir.

Irak ve Suriye'de ciddî yönetim değişikliklerine yol açan savaş, Mısır'da Nasır'ın kuvvetlerini aynı yıl önceki seviyeye getirecek seviyede tahkim etmesine yetecek bir biçimde Sovyetlere yaklaşmasına neden olmuştur. Savaş sırasında ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri de, Batı Şeria'dan yaklaşık 300 bin ve Golan Tepeleri'nden yaklaşık 80 bin yeni mülteci dalgasının harekete geçmesi, bunların Ürdün ve Lübnan'a yerleşmeleri olmuştur. İsrail açısından ise yeni ele geçirilen topraklarda yaşamakta olan yaklaşık 1,5 milyonluk yeni Arap nüfusun sorumluluğu ortaya çıkmıştır. Ürdün sınırı boyunca Filistin gerillalarının İsrail'e saldırısı ve İsrail'in buna karşılık çeşitli harekâtlar düzenlemesi devam etmiştir. Ancak Mısır sınırında savaş öncesi Filistinliler tarafından düzenlenmekte olan saldırılar, bu kez Mısır tarafından bizzat üstlenilmiş ve 1970 yılına kadar devam eden karşılıklı saldırılar, Yıpratma Savaşı'na dönüşen uzun süreli çatışma ortamının devam etmesine yol açmıştır. Yıpratma Savaşı, ancak, Temmuz 1970 tarihinde başlayan Rogers Planı adı verilen ve ABD'nin müdahalesiyle başlayan ve bir kaç kez yenilenen ateşkes görüşmeleri sonucunda durdurulabilmiştir (Rowley ve Taylor, 2006: 81; Cleveland, 2008: 376-380; Khouri, 1966: 435).

Savaşın en önemli sonuçlarından birisi de, Filistinli askerî ve siyasal örgütlerin daha somut olarak belirmesi, Filistin meselesinin Arap devletlerinin himayesinde sürdürülmesinden ziyade Filistinliler tarafından sahiplenilmesi bilincinin oturmasıdır (Cleveland, 2008: 397).

Harita 3.3 1967 Savaşı Öncesi ve Sonrası

Kaynak: The Routledge Atlas of the Arab-Israeli Conflict

Sovyetler Birliği'nin sona erdiği döneme kadar ABD ve Sovyetler Birliği arasında dengeli ve tarafsız bir konum belirlemiş olan İsrail, bu dönemden itibaren ABD ile ilişkilere ağırlık vermiştir. ABD'nin bu yaklaşıma karşılık vermesinde İsrail'in ciddi askerî başarıları ve bunlardan dolayı Ortadoğu'da ABD için önemli bir stratejik değer olarak algılanmasının da etkileri bulunmaktadır. Cleveland'a göre ABD'nin İsrail'e yaptığı ekonomik ve askerî yardımların altında iki temel neden

bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, İsrail'in askerî üstünlüğünün caydırıcı bir etkiye neden olarak Ortadoğu'da bir savaşın engellenmesi ve bölgesel istikrarın sağlanması amacına yöneliktir. İkinci neden ise, Soğuk Savaş dönemlerinde Sovyetlerin bölgede uygulamak istediği yayılcı politikaların İsrail'in güçlendirilmesiyle engellenmesi amacıdır. Ancak ABD'nin bu konudaki beklentileri tam olarak gerçekleşmemiştir. Zira, ne Mısır, Irak ve Suriye'nin Sovyet tesiri altında kalması engellenebilmiş, ne de İsrail kendi güvenlik gerekçeleriyle silahlı unsurlarını tereddüt etmeksizin kullanma eğilimiyle bölge istikrarına bir katkı sağlayabilmiştir. Ancak yine de, ABD'nin İsrail'i gerek BM'de diplomatik olarak, gerekse doğrudan destekle var olan ikili ilişkisini derinleştirdiği ifade edilebilir (Cleveland, 2008: 392-393).

1948 ve 1967 savaşlarının ardından BM kayıtlarına göre sayıları 1,3 milyon olarak belirtilmiş olan Filistinli mülteciler, Gazze Şeridi, Lübnan, Ürdün ve Suriye'de ilk başta geçici olarak kullanılmak üzere inşa edilen çadır ve barakalardan oluşturulmuş kamplarda yaşamaya devam etmişlerdir. Bahsi geçen mülteciler, genellikle yoksul ve eğitimsiz kesimlerden oluşmuş ve nispeten varlıklı ve eğitim seviyesi yüksek Filistinliler gibi Körfez ve diğer Arap ülkeleri ya da Batıya göç edebilmiş ve kendilerine yeni hayat kurabilmiş değillerdir. Daha önceden de belirtildiği üzere Vatandaşlık ve Dönüş Yasaları'nın katkısı ile İsrail'in bağımsızlığının ardından ilk dört yılda nüfusunun iki katından daha fazla bir büyüme göstermiş olması (Jewish Virtual Library, 2018), yeni gelen göçmenlere barınacak yer tahsisi konusunu gündeme getirmiştir. Yeni gelen göçmenlere devlet tarafından Filistinlilerden kalan evler, araziler, binalar, köyler ve kasabalar tahsis edilmiştir. Bu gelişme, Filistinli göçmenlerin savaş sonrasında geri dönmelerini fiilen imkânsız hale gelmesinde etkili olan nedenlerden biridir (Cleveland, 2008: 394-395). Mülteci durumundaki Filistinlilerin yaşam şartları, bulundukları ülkelerde de yeterli derecede yüksek olmamıştır. Sadece Ürdün'de kendilerine vatandaş olma hakkı tanınan Filistinliler, düzenli bir meslek edinme ve seyahat özgürlüğü konularında kısıtlamalara maruz kalmışlardır. Filistinlilerin siyasal ve askerî örgütlenmeye girmesi, ev sahibi ülke tarafından İsrail'in kendilerine misillemede bulunma ihtimalini de beraberinde getirdiğinden, bahse konu dönemlerde yasaklanmıştır.

Sonuç itibariyle yerleşim politikalarında en önemli dönemin başlangıç noktasını oluşturan 1967 Savaşı sonrası İsrail'in yüzölçümü öncesine göre 3,3 kat büyümüş ve 20,770 km²'ye ulaşmıştır. İşçi Partisi liderliğindeki hükümetler döneminde yerleşimler düşük yoğunlukta da olsa işgal edilen yeni topraklara inşa edilmeye başlanmıştır. İşgal sonrası ilk on yıllık dönem içinde Batı Şeria, Gazze Şeridi, Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri bölgelerinde 56, 1967 sınırları içinde kalan bölgelerde ise 20 yeni yerleşim birimi inşa edilmiştir. Doğal nüfus artışı ve göçmen katılımlarıyla birlikte toplamda 3,141,200'e ulaştığı dönem sonunda nüfus; 36 büyükşehir, 75 şehir, 453 moşav ve 230 kibbutzta ikâmet etmektedir. 1977 seçimlerinden itibaren iktidara gelen Likud Partisi hükümeti döneminde, ilk beş yılda işgal topraklarında 102 yeni yerleşim inşa edilmiştir. Aynı dönemde Galile ve Negev'de inşa edilen yerleşim sayısı da benzer sayıdadır (Ben-Zadok, 1985: 333-334). İşgal topraklarının tümünün Yahudi Yurdu olduğu ve bu toprakların ileride iade edilmesi kararına direnilmesini savunan Mafdal Partisi'nden ayrılan kesimlerce kurulmuş olan parlamento dışı sert yerleşimci Guş Emunim Hareketi, İşçi Partisi'nin öngörüsünün aksine, bu toprakların Yahudilere ait olduğunu göstermek üzere, özellikle Arapların yoğun bulunduğu bölgelere yerleşim yapılmasını önermiştir. Bu talep, yerleşimlerin seyrek nüfusa sahip Ürdün kıyısına İsrail'in doğu cephesi savunması için inşa edilmesini ve Samaria bölgesindeki yoğun Arap nüfusun kendi haline bırakılmasını ya da Ürdün'le Eriha koridoru üzerinden bağlanmasını öngören ve Allon Planı olarak adlandırılan planın tamamen tersi yönde bir girişimdir. Guş Emunim hareketinin söylemlerinin, İşçi Partisi hükümetinin kaybetmesinde etkisi bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak, Guş Emunim'in asıl etkili olduğu dönem, Likud ve Mafdal Partileri iktidarı dönemine rastlamaktadır. Guş Emunim'in Mesihî söylemleriyle Likud (Herut)'un Revizyonist çözümsüz politikaları örtüşmüştür. Örneğin, Başbakan Begin ilk olarak, Nablus yakınlarında Elon Moreh, Ramallah yakınlarında Ofra ve Kudüs Eriha arasında da Maale Adumim adındaki çok büyük ölçekli yerleşim birimlerinin inşası talimatını vermiştir. Peter Demant'ın ifadesiyle bu ilk yıllar Guş Emunim'le Likud'un balayı dönemleri sayılabilecek niteliktedir. Likud Tarım Bakanı General Ariel Şaron, Guş Emunim'in planından küçük bir farkla, İsrail'in sahil şeridindeki yerleşim yayılımına paralel kuzey ve

güney yönünde ikinci bir yerleşim hattının inşasını önermiştir. İlk aşamada çok fazla Arap toprağının ele geçirilmesini gerektirmeyen bu plana göre, bölgenin “Arapsızlaştırılması”nı bölgenin “Yahudileştirilmesi” takip etmemiştir. Eylül 1979’da çıkarılan Araplardan toprak satın alınabilmesinin önünü açan izin, Ürdün yasalarına göre Filistinlilerin Yahudilere toprak satmasının ölüm cezasını gerektirecek nitelikte bir suç olmasından dolayı beklendiği kadar yarar sağlamamıştır. Ayrıca, Mısır’la varılan barış anlaşması gereği 61,198 km²lik Sina Yarımadası’nın Mısır’a verilmesinden dolayı Siyonizm tarihinde görülmemiş bir şekilde, daha son zamanlara kadar üzerinde faal olarak geliştirme planları yapılan bölgedeki Yahudi yerleşimlerinin ve Refah yakınlarında yeni kurulmuş olan Yamit şehrinin gönüllü olarak boşaltılması gerekmiştir. Daha önceden de ifade edildiği gibi böylesi bir anlaşmanın yayılcı Revizyonist Siyonizm ideolojisinin temsilcisi olarak sayılan Likud iktidarı tarafından yapılmış olması, toplumda ve Guş Emunim çevrelerinde büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur. Böylece Begin hükümeti, bu dönemin ardından, enerjisini özellikle Batı Şeria’da yeni yerleşim inşalarına kaydırmıştır. Ancak aynı zamanda, 1978 yılında Camp David anlaşmaları gereğince kabul edilen Filistinlilere “özerklik” verilmesi konusu, İsrail’in bölgede sürdürmekte olduğu işgal durumunu ve bölgeyi elinde tutarak yerleşme planlarını da sarsacak bir gelişme olmuştur. Önceleri İşçi Partisi tarafından gündeme getirilen ve Likud tarafından şiddetle eleştirilen bu durum, bir anda gerçekleşme yoluna girmiştir. Ancak İsrail, hem bölgede Filistin özerkliği kabul etmek hem de aynı zamanda bölgeyi topraklarına katmak ve bölgeye yeni bir Yahudi akımı sağlamak gibi bir girişimin içine girmek suretiyle beklenmedik bir adım atmıştır. Herut (Likud) kanadından Begin’in talimatıyla atanan DSÖ Yerleşim Birimi iki başkanından biri olan Matityahu Drobles’in Filistin özerkliği “risklerini” önlemek amacıyla Judea, Samaria ve Gazze Şeridi’ne beş yıl içinde 150.000 Yahudi yerleştirilme planı bu kapsamdaki faaliyetlerden biridir. Birimin İşçi Partisi kanadı kökenli başkanı olan Raanan Weitz, İsrail’in yaşamakta olduğu ekonomik sorunlar nedeniyle anılan bu Drobles Planı’nın uygulanmasının, Galile bölgesindeki yerleşim faaliyetlerine sekte vurma ve bu bölgenin Arap çoğunluğun baskısı altında kalma tehlikesine neden olabileceğine dikkat çekerek eleştirilerde bulunmuştur. Ancak bu girişimler de planın

yürürlüğe girmesini engelleyememiştir. Aynı dönemde, Yüksek Adalet Mahkemesi'nin 1976 yılında İşçi Partisi başbakanı Rabin tarafından Guş Emunim'e "uzlaş" kapsamında verilmiş ve Nablus yakınlarındaki Rujeib bölgesine kısmen inşa edilmiş olan Elon Moreh yerleşim alanının genişletilmesi aşamasında Arapların topraklarının yasa dışı alındığına karar vererek yerleşimin kaldırılmasına hükmetmesi, yerleşim projelerine karşı olan uluslararası baskının yeniden yükselmesine yol açan yeni bir gelişme olmuştur (Demant, 1983: 3-4). 1967 sonrasında yerleşim inşa edilen ilk bölge Suriye'den ele geçirilen 1,150 km²lik Golan Tepeleri'dir. Aralık 1981'de resmî olarak İsrail'e bağlanan bölgede ilk aşamada bir şehir, iki bölgesel merkez, on kibbutz ve 16 moşav kurulmuştur (Ben-Zadok, 1985: 334).

1967 Savaşı'nın İsrail toplumu üzerindeki etkisi, siyasal hayatta ve siyasal partilerin söylemlerinde dönüşümlere neden olmuştur. İsrail'de siyasal partilerin genel olarak değerlendirildiği önceki bölümlerde, tez konusu ile ilgili olarak sadece koalisyon hükümetlerini kurmakta etkin olan İşçi Partisi ve Likud Partisi ile hemen hemen her koalisyon hükümetinde etkin bir biçimde görev almış olan Şas, Mafdal ve Agudat Yisrael gibi dinci partiler ele alınmıştır. Ancak, dinci siyasal partilerden Şas Partisi'nin kuruluşunun 1967 Savaşı sonrasında gerçekleşmesi ve Agudat Yisrael Partisi'nin tüm dönemlerdeki Siyonizm karşıtı ve Siyonizmi desteklemeyen duruşu, savaş sonrası siyasal söylemlerinde farklılık gösteren tek partinin İsrail siyasal hayatında en etkin dinci parti olan Ulusal Dinci Parti (Mafdal) olarak ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, aşağıda ilgili siyasal partilerin İsrail'in bağımsızlığından sonraki önemli gelişmeler üzerine tecrübe etmiş oldukları dönüşümler ve tutumları ele alınmaktadır.

Esas ilgi konularını iç siyaset ve dinî eğitim alanlarına yoğunlaştıran Mafdal Partisi'nin, 1967 Altı Gün Savaşları'nda İsrail tarafının gösterdiği önemli askerî başarılarla birlikte söylemlerini değiştirerek milliyetçi ifadeler kullanmaya başladığı görülmektedir. Mafdal Partisi'nin söylemlerindeki dönüşümün Sefaradi Yahudilerin gördükleri eşitsiz uygulamalardan dolayı oylarını sağcı Likud Partisi'ne kaydırmaları da etkili olmuştur (Hazan, 1999: 125-126; Yılmaz, 2001: 47-48; Frish ve Sandler, 2004: 83). Mafdal Partisi, savaş sonrası ele geçirilmiş bulunan toprakları

“Yahudilerin hakkı olan topraklar, İsrail Toprakları” biçiminde tanımlamış ve işgal topraklarının iadesine daha sıcak bakan İşçi Partisi ile bu konuda görüş farklılığı yaşamıştır. 1974 yılında Mafdal Partisi’nin içinden işgal edilen topraklarda Yahudi yerleşimlerinin inşa edilmesi gerektiğini savunan parlamento dışı Guş Emunim (İnananlar Bloğu) hareketinin çıkmış olması, Mafdal’ın milliyetçi çizgiye olan yaklaşmasının başka bir ispatı niteliğindedir. Guş Emunim hareketi, Mafdal Partisi ile resmî bir bağının olmadığını ilân etmiş olmasına rağmen irtibat gayriresmî olarak sürmüştür (Don-Yehiya, 1987: 217-218). İşçi Partisi, Guş Emunim hareketi girişimleriyle işgal edilen topraklarda inşa edilen Yahudi yerleşimlerini yasa dışı ilân etmiş olsa da 1976 yılından itibaren bu inşalara izin vermeye başlamıştır. Mafdal Partisi’nin 1977 yılından itibaren sağcı Likud Partisi hükümetinde bulunması ile yerleşimlerin Vaat Edilmiş İsrail Toprakları’na ait “Yehuda” ve “Somron-Samaria” olarak adlandırılan işgal topraklarında yayılması hız kazanmıştır. Ancak Guş Emunim hareketi girişimleriyle yeni yerleşim bölgeleri açılması ve bunların korunmasına yönelik destekleyici tavra sahip olan Mafdal Partisi, Likud Partisi’nin 1981 yılında Sina Yarımadası’ndan çekilme kararını doğal olarak desteklememiştir. 1992 yılındaki seçimlerde hükümeti kuran İşçi Partisi, ilk defa bu dönemde Mafdal Partisi’ni kurduğu koalisyon hükümetine dâhil etmeyerek bu partinin etkisini azaltmayı hedeflemiştir. Bu dönemde Mafdal’ı ikâme etmesi amacıyla koalisyona alınan Şas Partisi, beklenen uyumu göstermiş ve Mafdal Partisi’nin 1967 Savaşı öncesindeki söylemlerine benzer bir şekilde barış için topraktan taviz verilmesinin dinen bir mahsurunun olmadığını belirtmiştir (Heller, 2000: 31; Frish ve Sandler, 2004: 83, 84). Şas Partisi, bu söylemine sahip çıktığını, 1993 yılındaki Oslo-1 Anlaşması sürecine olumlu görüş bildirerek yinelemiştir (Yuchtman-Yaar ve Hermann, 2000: 36). Göstermiş olduğu ılımlı çizgiden dolayı, Şas Partisi ilk dönemlerde hem Sefaradi kimliğiyle aşırı seküler Sefaradi kesimlere hem de dinci yönüyle Ortodoks dinci Aşkenazi (Guş Emunim Hareketi) kesimlerin karşısında bir dengeleyici unsur olarak değerlendirilmiş ve sağladığı destek sayesinde de kendisinden beklenen davranışları sergilemiştir (Kamil, 2001: 61-62). Fakat aynı Şas Partisi, 1995 Oslo-2 Anlaşması sürecine karşıt görüş bildirmesi ve 1999 yılından itibaren İşçi Partili Barak hükümetlerine katılıp katılmamayı tartışmaya başlamış

olmasıyla siyasal çizgisindeki ılımlı görüntüsünü değiştirdiğini ortaya koymuştur (Yuchtman-Yaar ve Hermann, 2000: 36, 38). Genel olarak Aşkenazi hahamlarının öncülüğünde ortaya çıkmış olan Guş Emunim Hareketi, İşçi Partisi ve Likud Partisi hükümetlerinden geniş bir tabana hitap edebilen milliyetçi ve dinî söylemleri sayesinde destek görebilmiştir. Yerleşim inşası faaliyetleri, ilerleyen dönemlerde farklı görüşlere sahip kesimler tarafından desteklenmiş olmasına rağmen ağırlıklı çoğunluğu bu hareketle irtibatlı olmuştur (Haklai, 2007: 723-724; Öner, 2003: 167; Don-Yehiya, 1987: 217-218). Hareket, hem dinî hem seküler kesimleri hareketlendirebilecek milliyetçi söylemler kullanarak taraftar toplamaya çalışmıştır (Don-Yehiya, 1987: 217-232). 1993 Oslo ve 2000 Camp David Barış Zirvesi süreçlerinde din ve milliyetçi eksenli bu parti ve oluşumlar meseleyi “Büyük İsrail” projesini engelleme girişimi olarak değerlendirilmesinde ve toplumun bu yönde hareketlendirilmesinde etkin rol üstlenmişlerdir (Öner, 2003: 174-177; Haklai, 2007: 724; Baumgart-Ochse, 2009: 1133). Bu gruplar, siyasal iktidarın bu bağlamda almış olduğu kararların uygulanmasının engellenmesi için, yukarıda da belirtildiği gibi, 1994 yılındaki El Halil Camii saldırısı ve 1995 yılındaki başbakan Rabin suikasti, 2005 yılındaki Gazze Şeridi’ndeki Yahudi yerleşimlerinin boşaltması sürecinde bazı askerlerin emre itaatsizlik olayları gibi yasa dışı eylemlerde bulunmaktan çekinmemişlerdir (Öner, 2003: 175-177; Frish ve Sandler, 2004: 87; Haklai, 2007: 728-735).

İşçi Partisi, 1967 savaşı sonrasında ve 1973 savaşı öncesinde, işgal edilmiş olan toprakların hangilerinin İsrail’in güvenliği için vazgeçilmez derecede önemli olduğunu ve bu nedenle çekilemeyeceğini ifade etmekten kaçınmıştır. Aslında İşçi Partisi hükümetleri “çekilme” ifadesini hiç kullanmamışlardır. Bunun nedeni ise, İsrail için elzem olan asgarî toprakların hangileri olduğunun detaylı bir biçimde ifade edilmesinin, ileride yapılacak olan görüşmelerde İsrail’in elini zayıf bırakacağı düşüncesidir. Parti içindeki görüşlerin farklılığı da partinin bu tutumuna katkıda bulunmuştur. Hükümet kuran kesime her zaman net olarak yansımada, İşçi Partisi içinde hem şahin hem de güvercin görüşlerin tamamı bulunmuştur. Parti içindeki bu görüş farklılığı, daha şahin görüşe sahip kesimlerin İsrail’in talep ettiği sınırları detaylandırmasının diğerleri tarafından engellenebilmesine olanak sağlamıştır.

Partiyi oluşturan üç gruptan ikisi olan Rafi ve Ahadut Ha Avodah kanatları, daha şahin bir görüşe sahip olmuştur. Bunlar, parti delgelerinin yüzde 40'ına sahip olabilmelerine rağmen üçüncü grup olan Mapai'nin içindeki şahinlerin de desteği ile Parti genel eğiliminin daha şahin çizgiye kaymasını sağlamışlardır. Hükümetin pazarlık politikası, parti içi dinamiklerin etkileşimleri sonucu belirlenmiştir. Ekim 1973 Yom Kippur Savaşı'nın ardından İşçi Partisi, kendi içinde ulusal güvenlikle ilgili temel meselelere ait görüşleri tartışmaya açmıştır. Böylece, daha şahin olan Premier Meir ve Moşe Dayan gibi isimler yönetimden ayrılmış hatta, parti içi gruplar arası güç paylaşımı uzlaşmaları sona erdirilmiştir. Bu gibi değişiklikler ve ABD'nin savaş sonrası gerginliğin azaltılmasına yönelik girdileri, parti içi yeni değişikliklere gidilmesinin önünü açmıştır. İşçi Partisi'nin, ilk defa "toprak tavizi" ifadesini kullanması, 1973 Yom Kippur Savaşı'nın ardından Aralık 1973 seçimlerine rastlamaktadır. Bu ifadenin kullanılması, parti içi işlevselci ve ilhâkçı şahin görüşlerin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, savaş öncesi şahin kanat tarafından ortaya atılan ve kabul edilmiş olan "Galile Kağıdı", parti gündeminden düşürülmüştür. Ancak Meir'den sonra gelen Yitzhak Rabin, gayriresmî de olsa İsrail devletinin Yahudi çoğunluğunun muhafazasını sağlamak üzere bir düşman saldırısının ilk anda karşılanmasını kapsayan İsrail'in güvenli sınırları için uzlaşmış Allon Planı'na rağmen, İsrail'in net sınırlarını belirleyen haritadan söz etmekte kaçınmıştır. Sınırlar konusunda oldukça net olan Allon Planı, yine de, 1977 Knesset seçimleri döneminde parti programına dahil edilmiştir. Buna göre Güvenlik Alanları; Kudüs, Golan Tepeleri, Ürdün Vadisi çevreleri ile Refah ve Şarm El Şeyh bölgelerini kapsamaktadır. Güvercin duruşu yansıtan 1977 parti programı, ileri dönemlerde Ürdün, Mısır ve hatta Suriye ile çözümlere yönelik net toprak tavizleri ifadelerini içermiştir. Muhtemel çekilme planlarındaki bu netlik, partinin güvercin görüşünü temsil etmektedir. Bu aynı zamanda, Allon Planı'nın kabulü ile önceleri sadece partinin güvercin kesimi tarafından benimsenmiş olan İsrail'in gelecekteki sınırlarına yönelik plan, partinin tamamı tarafından kabul edildiği anlamına gelmektedir. Allon Planı Harita 3.4'te gösterildiği gibidir.

1978'de başlayan Camp David görüşmeleri, İsrail siyasetinde önemli bir dönüşümü temsil etmektedir. Knesset'in en büyük parlamento grubunu elinde

bulunduran İşçi partisi, ciddi muhalefete rağmen, Likud iktidarı başbakanı Menahem Begin'in Knesset'te desteklenmesini sağlamıştır. Bu anlaşmanın kabulü, tüm Sina Yarımadası'nın Mısır'a devredilmesini ve böylece, "savunma sınırları" fikrinden vazgeçilmesi anlamına gelmektedir. Savunma sınırları kavramı, yine de ileri dönemlerde, İsrail'in "bazı" güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması biçiminde kullanılmaya devam edilmiştir. Aslında bu yeni gelişme, Allon Planı'ndaki "savunma sınırları" anlayışının terk edilmesi ve daha fazla tehlikeyi göze alarak, güvenliğin toprak üzerinden değil, siyasal alan üzerinden sağlanması fikrine yönelik yeni bir yaklaşımdır. Bunun ardından, 1986'da İşçi Partisi, benimsemiş olduğu güvenlik alanlarında değişiklik yapmıştır. İşçi Partisi, bu değişikliklerle Refah yerleşimlerinin yerine güvenlik alanı oluşturma konusundaki talebinden vazgeçmiştir. Partideki sol çizgiye doğru kaymalar, zaman zaman tam tersi geri tepme hareketlerinin de görülmesine yol açmıştır. Örneğin, 1981'den itibaren parti programında, belirlenen güvenlik alanlarında İsrail'in durumunun nasıl olacağına dair tartışmalar, güvercin kesimin bu toprakların İsrail "denetimi" ya da "idaresi" altında olması gerektiği yönündeki önerilerine rağmen partinin genelinin talebiyle İsrail "egemenliği" altında tanımlanacak biçimde sonuçlanmıştır.

Ayrıca, öncesinden partinin şahin kesimleri tarafından dahi geri verilmesi kabul edilmiş olmasına rağmen, Aralık 1981 sonrasında Golan Tepeleri'nin İsrail hukuk alanlarına dahil edilmesinin ardından bu bölgelerin geri verilmesi fikri, parti gündeminden net olarak düşürülmüştür. Hatta, Golan'ın ilhâk edilmesi, İşçi partisinden bazı üyeler tarafından Knesset oylamalarında desteklenmiştir. 1980'lerde Allon Planı'nı desteklemeye devam edenler partinin şahinleri olarak nitelenmişlerdir. Bu dönemde parti güvercin kanadı, Kudüs bölgesi esas olarak küçük bazı değişikliklerle birlikte tamamen 1967 sınırlarına çekilmeyi gündeme almaya başlamıştır. Ancak bu fikrin o dönemde gerek parti içinde gerekse toplum önünde çok fazla dile getirilmediği de bir gerçektir. Parti içindeki güvercin kanadın baskınlığı, 1980'lerin sonlarına doğru daha da belirginleşmiştir. Bu değişim, bakanlık verilen üyelerden de, bu dönem seçilen ve içlerinde Şimdi Barış Hareketi ile irtibatlı kişilerin bulunmasından da anlaşılmaktadır. Örneğin 1988'de kurulan hükümette İşçi Partisi'nden sadece şahin görüşü temsil eden tek bir bakan (Rabin)

bulunmuştur. Ancak yine de partide şahin kesim yüzde 25'lik bir oranı muhafaza etmiştir. 1982 Lübnan Savaşı'nın ilk safhalarda desteklenmesi, parti içinde bu şahin kanadın varlığının işaretidir.

Harita 3.4 Allon Planı

Kaynak: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/map-of-the-allon-plan>

İşçi Partisi'nin yerleşimlerle ilgili politikalarına bakıldığında, Parti'nin geleneksel olarak, İsrail Toprakları'nda ideolojik, siyasal ve güvenlik nedenleriyle yerleşim kurma faaliyeti gösteren en önemli kesim olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak aynı zamanda, Bağımsızlık Bildirgesi'nin temel unsurlarından olan "bir Yahudi devleti ve demokratik bir toplum" söylemi, İşçi Partisi hükümetlerinin İsrail yönetimi altındaki Arap nüfusun yoğun olarak bulunduğu bölgelerde yerleşim yerleri inşa etme girişimlerinden uzak kalmasına neden olmuştur. Bundan dolayı da, 1973 yılına kadarki süre içinde yerleşimlerin inşa edildiği yerler Allon Planı'na göre belirlenmiştir. Savaş sonrasında Rabin hükümeti, yerleşimlerle ilgili olarak yine önceki hükümetlerin uygulamalarını takip etmiştir ve parti içi şahin kanadın yeni yerleşim yerleri inşasına yönelik talepleri karşılık bulmamıştır. Fakat, bu dönemde Kudüs bölgesinde inşa edilen bazı yerleşimler, hükümet onayı alınmadan yapılmıştır. 1974-1977 yılları arasında bu bölgelerin işgal altında tutulmasına yönelik iç eleştiriler ve ABD'nin İsrail yerleşim politikalarıyla ilgili hoşnutsuz tavrı, bu dönemdeki yerleşim faaliyetlerinin düşük yoğunlukta devam etmesine yol açan önemli nedenlerdendir. 1977-1984 yılları arasında Likud iktidarına, yerleşimlerle ilgili ileride yapılacak olan bölünme seçeneğini coğrafi olarak imkânsız hale getirecek çaptaki kararlarından dolayı, İşçi Partisi tarafından yoğun eleştiriler yapılmıştır. İşçi Partisi'nin Arap nüfusun yoğun olduğu bölgelerdeki yerleşimlere olan itirazı, Allon Planı doğrultusunda olmasına rağmen sürdürdüğü eleştiri sadece bu bölgelerle sınırlı değildir. 1967 sınırlarındaki bir takım sorunları aşmak için inşa edilmesi Allon Planı'na da uygun olan ve İşçi Partisi tarafından desteklenen ve Kfar Sava'ya sadece 5 dk uzaklıktaki bölgede başlayan yerleşimler, yine İşçi Partisi tarafından eleştirilmiştir. Bu muhalefetin gerekçesi, Yeşil Hat olarak belirlenen 1967 sınırlarının üç ila beş kilometre doğusunda Samaria alanının içinde kalan bu bölgelerin artık savunma açısından bir değerinin kalmamasıdır. Tüm bunlara ilaveten partinin Arap yoğun bölgelerde yerleşim inşa edilmesine karşı tutumuna rağmen 1984 seçimlerinden itibaren parti içi bir kanat, İsrail Toprakları'ndan hiçbir yerleşimin boşaltılamayacağını ilân etmiştir. İşçi Partisi, Likud yerleşim politikalarını görmezden gelememiş ve Judea ve Samaria'ya parti büroları açılmasına izin vermiştir. Parti ancak 1984'ten itibaren yerleşim politikalarında söz sahibi

olabilmiş ve Likud’la kurulan iki hükümette de –asıl neden ekonomik sorunlar olsa da- yerleşim projelerinde ciddi bir daralma yaşanmasını sağlamıştır. Bu dönemdeki Ulusal Birlik hükümetleri, oldukça ılımlı yerleşim politikaları sürdürmüş ve Allon Planı’na bağlı kalmıştır. Ulusal güvenlik konusunun bir unsuru olarak Filistin meselesi bağlamında da İşçi Partisi’nin sol ekseninde hareket ettiği gözlemlenebilir. Önceki hükümetlerde parti, Filistin meselesini sadece bir mülteci sorunu olarak ele almıştır. Ayrıca, önemli değişimlerin yaşandığı 1973 seçimlerinin ardından, parti gündeminde Filistin kimliğinin “komşu Ürdün-Filistin devleti biçiminde tanımlanabileceği” ifadeleri yer almıştır. Ancak parti, Judea, Samaria ve Gazze’de bağımsız bir Filistin devleti fikrini ayrı bir siyasal varlığın mümkün olmadığı gerekçeleriyle reddetmiş, onun yerine sadece Ürdün tarafında değil Ürdün Nehri’nin her iki yakasını da kaplayan bir Arap devletinin içinde yer alabilecek Filistinli kimliğine vurgu yapmıştır. Parti içindeki bu tartışmalar, esas itibarıyla gelecekte siyasal anlaşma için alınacak muhatapın belli olması ile ilgilidir. Parti, uzun bir süre, bu muhatap olarak Ürdün Haşimi Saltanatı seçeneğini benimsemiştir. 1977’de ilk kez yapılan görüşmelere, Ürdün tarafında Judea ve Samaria’dan da Filistinli katılımcılar iştirak etmiştir. İsrail solunun uzun süredir talep ettiği bu siyasal gelişme, Filistin sorunu ile ilgili önemli bir dönüşümü de işaret etmektedir. Parti bu tutumunu 1981 seçimleri sırasında gündemine aldığı “İsrail’i tanıyan ve terörü mazur görmeyen Filistinli kişiliklerle” görüşme yapmakta istekli olduğunu bildirmesi ile desteklemiştir. Bu tanım, 1974’te Rabin tarafından reddedilen ve aynı koşullar karşılığında FKÖ’nün tanınmasını öneren Yariv-Şem Tov Formülü olarak bilinen girişime de oldukça yakındır. Arafat’ın 1988’de BM 242 no’lu kararını tanıyıp terörden vazgeçtiğini ifade etmesinden itibaren, FKÖ, barış görüşmelerinde ABD ile de görüşmeler sağlayabilmiştir. Aralık 1987’den itibaren başlayan Birinci İntifada, Filistin sorununun farkındalığında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Ayrıca, Kral Hüseyin’in 1988’de Ürdün’ün Batı Şeria’dan idarî ve hukukî anlamda çekildiğini ilân etmesi, muhatap konusunda Ürdün seçeneğinin geçerliliği hakkında tereddütlere yol açmıştır. Bu gelişmeler, uzun süredir İşçi Partisi’nin talep ettiği şekliyle, muhatap olarak Filistinlilerin alınması seçeneğinin üzerinde durulmasını gerektirmiştir. İşçi Partisi’nin yaklaşımlarındaki ılımlılık temayülü, algılanan tehdit

seviyesinde hissedilen düşüşle de ilintilidir. Örneğin, Mısır Cumhurbaşkanı Sedat'ın İsraille kurduğu barışçı ilişkiler ve tarihî Knesset konuşması ve ardından Mısır'la 1979'da varılan barış anlaşması, İsrail-Arap çatışmasını tanımlayan şiddet ölçütünün sona ermesi olarak kabul edilmiştir. Böylece, 1973 sonrası İşçi Partisi, politikalarını Filistinli muhataplarıyla barış görüşmeleri yapmak konusunda istekli ve toprak tavizine sıcak bakan bir görünümde sürdürmüştür (Inbar ve Goldberg, 1990: 635-643).

Inbar ve Goldberg'e göre benzer bir sola kayma, Likud Partisi'nde ve Parti'nin esas unsurunu oluşturan Herut'ta da görülebilir. Herut'un başlangıçtaki aşırı şahin siyasal görüşü zamanla sola kaymalar göstermiş ve son olarak merkezin sağında konumlanmıştır. 1973'te Likud'un seçim ortağı olan Herut, Judea, Samaria ve Gazze'nin ilhâk edilmesini ve anılan bölgelerde büyük çaplı Yahudi yerleşimleri açılmasını talep etmiştir. Bu talepleri kuruluş ideolojisi olan Ürdün Nehri'nin her iki yakasını da kapsayan "Büyük İsrail" söylemi doğrultusundadır. 1980'li yıllarda bu söylem partinin temel ideolojisi olarak kalmaya devam etse de uygulanabilirliğini kaybetmiştir. Herut'a göre Filistin sorunu meselesi göz ardı edilebilir zira Filistin'deki Arapların toplu bir siyasal hakkı olmamalıdır.

1977 seçimlerinde Likud gündeminde önemli değişimler gerçekleşmiştir. Örneğin 1969 ve 1973 programlarında, daha önce zikredilen Judea ve Samaria'nın ilhâkı konusu gündemden düşürülmüştür. Yeni söylem, "Judea ve Samaria'nın yabancı bir gücün kontrolüne bırakılamayacağı ve Akdenizle Ürdün Nehri arasında sadece İsrail egemenliğinin bulunacağı" biçimindedir. Söylem, ilhâk meselesinin yumuşatılarak sunulmuş başka bir şekli olarak da düşünülebilir. Ancak bu söylem, başka bir egemenlik olmaksızın ortak yönetime karşı olmadığını da imâ etmektedir. Bu söylem, İşçi Partisi'nin şahin kanadı tarafından da benimsenen bölgenin işlevsel kullanımını öngören bir yaklaşımı temsil etmektedir. İlginç olan, bu yumuşamanın Likud'un iktidara gelmeden önce gerçekleşmiş olmasıdır. Likud'un 1977 gündeminde, 1974 ve 1975 yıllarında bu fikre karşı durmuş olmasına rağmen, Parti'de Mısır ve Suriye'ye toprak iâdesi konusunda da bir istek göze çarpmaktadır. Ancak, Likud'un Judea ve Samaria'ya olan tavrı, Sina ve Golan'a karşı takındığı

tavırdan, bu bölgelerin dinen farklı önem derecesini haiz oluşundan dolayı doğal olarak, farklıdır.

Likud, 1977 seçimlerinde tarihinde ilk kez iktidara geldiğinde, kendisini Enver Sedat'ın 1977'de Kudüs ziyareti, 1978'de Camp David görüşmeleri, 1979'da Mısır'la barış anlaşması gibi beklenmedik olayların içinde bulmuştur. Parti'nin önceden karşı çıktığı BM 242 no'lu kararını Camp David'te kabul etmesi, Mısır'a Sina Yarımadası'nın uluslararası tanınan sınırına kadar iade edilmesine razı olması, diğer ılımlı partilerin dahi şaşkınlıkla karşıladığı gelişmelerdir zira, ılımlılar dahil tüm diğer siyasal partiler, savunma için gerekli tampon bölgede ısrar edilmesinden yana bir tavır göstermişlerdir. Bir başka deyişle, tüm diğer siyasal partiler, toprak tavizine mâkul bakarken tamamen geri çekilme fikrine karşıdır. Menahem Begin liderliğindeki Likud hükümeti, Parti programı gereği Judea ve Samaria'da İsrail egemenliğini ilân etmeyi ertelemiştir. Camp David'te öngörülen özerklik planı, aslında, işlevsel yaklaşımın da görüşüne uygun olan ortak yönetim modelidir. Ancak bu politikalar, dönemin dışişleri bakanı ve geleceğin başbakanı olacak olan Moşe Dayan tarafından eleştirilmiştir. Begin, Camp David'te, Batı Şeria'da belirlenen yerlerden çekilmenin yanısıra o bölgelerin yönetimini Mısır ve Ürdün'de olduğu gibi seçilmiş temsilcilere bırakmayı nihaî anlaşmaya yönelik olarak kabul etmiştir. Bu, tam da işlevsel yaklaşım çözümüdür. Likud hükümeti, beş yıllık özerklik dönemi sonunda bölgede egemenlik ilân etme hakkını saklı tutarak Judea, Samaria ve Gazze Şeridi ile ilgili nihaî kararı uluslararası diğer aktörlere bırakmıştır. Ancak Likud Partisi, 1980'lerde, programına belirsiz gelecek bir zamanda Judea, Samaria ve Gazze'de İsrail'in egemenliğini ilân etme hakkının olduğu ifadesini koymuştur. Bu ifade, Batı Filistin'in İsrail için açık bir idare alanı olması anlamına gelmektedir. “Egemenlik”le “fiilî idare” arasındaki fark, bu ifadede çok iyi kullanılmıştır. Zira egemenlik ilânı hem dikkat çekici hem de sorumluluk getirici yönleri sahiptir. Likud, bölgedeki egemenlik ilân etme anını, gelecekte karşısına çıkacak bir fırsatta değerlendirecektir. 1988 seçimlerinde de Likud, “Büyük İsrail” ifadesini kullanmamaya özen göstermiştir. Parti üyeleri şahince ifadeler yerine oldukça ılımlı bir tutum izleme yolunu seçmişlerdir. İlerleyen zamanlarda da yoğun Arap nüfusunu barındıran Gazze'nin idaresine istekli olmadığını göstermiştir. Hatta bazı parti

liderleri tarafından bu isteksizlik kamuoyunda paylaşılmış ve toprak tavizi gündeme getirilmiştir. Bazı önemli değişimler de yine 1977 seçimleri sonrası Filistinlilere karşı takınılacak tavır konusunda izlenmiştir. Likud tarafından Filistinliler konusunda parti programında “kültürel özerklik verilmesi, din, tarih gibi ulusal birikimlerinden faydalanılması” gibi ifadeler dahi kullanılmıştır. Ancak bu tür ılımlı söylemler, İsraili seçmenin halen şahin duruşa sahip olduğunu düşündüğü bu parti içinde tepkilere neden olmamıştır.

Filistinliler bağlamında Camp David bir dönüm noktası mahiyetindedir zira, görüşmeler Filistinlilerin meşru haklarını ve ihtiyaçlarını konu almıştır ki, böylesi bir dil önceleri sadece aşırı güvercin İsraililer tarafından kullanılabilmıştır. Değişim, sadece anlamsal değil, uygulama alanında da etkilidir. Çünkü Camp David, bölgede özgürce seçilen yerellerin kendi yönetimlerini sağlamalarının ardından İsrail askerî ve sivil yönetiminin tamamen çekilmesini gerektirmektedir. Camp David’te Begin tarafından Filistinlilere bulundukları yere ait haklarını tanımamak şartıyla tam özerklik verilmesi konusunda mutabık kalınmıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan ve çetin geçen özerklik konusundaki görüşmelerde Likud’un esas vurgusu ayrı bir Filistin devletinin altyapısını oluşturmamaya odaklı olmuştur. Camp David görüşmeleri ile ilgili olarak parti içinden dahi muhalif kesimler ortaya çıkmış hatta bunlar tarafından Knesset’te olumsuz oy kullanılmıştır. Hatta Likud’a gösterilen tepkiler partiden bir kanadın ayrılarak Tehiya adıyla yeni bir parti kurmasına ve en sonunda Begin’in 1983’te istifasına yol açmıştır. İlginç olan, partide kalan Herut kanadı üyeleri gibi Begin’in yerine gelen Yitzhak Şamir tarafından da Camp David şartlarının sadakatle kabul edilmiş olmasıdır.

Önceleri Filistin sorununu görmezden gelen Likud, Filistinlilerin Judea, Samaria ve Gazze’de idareyi elde etme çalışmalarına yönelik siyasal faaliyetlerini özenle takip etmeye başlamıştır. Bağımsız bir Filistin devleti fikrine sahip olmasından dolayı Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), parti tarafından “açık bir tehlikeli düşman” olarak tanımlanmıştır. Bunun bariz göstergelerinden biri, FKÖ’nün Lübnan sınırındaki faaliyetleri üzerine Begin hükümetinin önce FKÖ ile 1981’de ateşkes imzalamış ardından da 1982’de karşı hücum başlatmış olmasıdır. Begin, Filistin

siyasal iddialarının FKÖ'nün ortadan kaldırılmasıyla çözülebileceğini varsaymıştır ancak 1982 saldırısı başlangıçta FKÖ'nün güç kaybetmiş olmasına rağmen, başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Savaş sonrasında İsrail topraklarında başlayan ayaklanmalarla FKÖ uluslararası görünürlük elde ederken İsrail açısından öncesine göre değişen bir durum yoktur. Gerek FKÖ'nün etkisiz hale getirilememesi gerekse sınırlar içinde başlayan ayaklanmaların bastırılmasında yaşanan başarısızlıklar, Filistin sorununun ciddi bir şekilde yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Parti yönetimi tarafından sivil itaatsizlik olayları nedeniyle Filistinlilerle var olan ilişkiler, İsrail'e savaş açmayı planlayan düşman Arap devletleriyle olan ilişkilerden daha şiddetli ve acil müdâhale gerektiren bir sorun haline geldiği algısı üzerine, Şamir tarafından Filistinlilere tek taraflı özerklik sağlanması ve Batı Şeria'da halkın yöneticilerini seçmeleri teklif edilmesi fikri gündeme getirilmiştir. Böylece Nisan 1989'da ortaya atılan bu fikir, bir ay sonra İsrail hükümetinin resmî gündemine girmiştir. Bu da, İşçi Partisi güvercin kesimleri tarafından önceleri önerilmekte olan bu girişimin Şamir tarafından uygulanmasına bir örnek teşkil etmektedir. Daha sert önlem alınması çağrılarına rağmen devam eden ayaklanmalar, Likud'u Filistin sorununa daha dikkatli eğilmeye itmiştir. Ariel Şaron haricindeki Likud liderleri, dönemin İşçi Partisi'nden Savunma Bakanı Yitzhak Rabin'i bu konudaki aslında oldukça sert unsurlar barındıran uygulamalarının yetersizliğinden dolayı eleştirmemeye özen göstermişlerdir. Ancak, yine de daha sert uygulamalar tavsiyesi Knesset'teki Likud üyeleri tarafından ifade edilmiştir. Bu olay da, Likud'un politikalarında askerî seçeneği kullanma eğilimine bir örnek niteliği taşımaktadır. Likud, programında FKÖ'yü "kanlı bir örgüt" biçiminde tanımlamayı bıraksa dahi, görüşme yapılabilecek bir taraf olarak kabul etmemiştir ve Kasım 1988'deki Filistin Ulusal Konseyi ve Arafat'ın açıklamalarına rağmen İşçi Partisi çoğunluğu ile birlikte FKÖ'yü bir muhatap olarak tanımakta isteksiz davrandığını ifade etmiştir. Ancak aynı Parti, Ocak 1989'daki Knesset oylamasında, İşçi Partisi'nin Filistin tarafının teröre karşı çıkmasını FKÖ ile görüşme yapılabilmesi için bir dayanak olduğu önerisini, hiçbir itirazda bulunmaksızın, kabul etmiştir.

1984'ten itibaren Likud'un Judea ve Samaria'da yerleşim yeri açma şevkinde bir kırılma yaşanmıştır. Aslında Herut'un hiçbir yerde büyük yerleşim inşa etme

projesi olmamıştır zira bu faaliyet, en başından beri, İşçi Partisi ile özdeşleşmiş ve bunlar tarafından sahiplenilmiştir. 1977-1984 Likud iktidarı döneminde finansal destek sağlanmış olsa da yerleşim inşası faaliyetleri asıl olarak Ulusal Dinci Parti Mafdal ve Likud'tan ayrılan kanat olan Tehiya idaresi altında yürütülmüştür. 1981'de Golan Tepeleri'nin ilhâk edilmesi ve 1982 Lübnan Savaşı'nın başlatılması, Likud'un sola kaydığı iddialarıyla tezat teşkil etmektedir. Doğrusu, Parti'nin aşırılıktan merkeze doğru hareket ettiğidir ve bu kararlarında İşçi Partisi'nin de kısmen desteği olmuştur. Yine de, Likud liderleri tarafından bölgenin Suriye'ye verilebileceği düşüncesiyle Golan Tepeleri'nin İsrail hukukî alanı dâhiline alınmasının ötesinde bir girişimde bulunulmamıştır. Tamamen başarısızlıkla sonuçlanan Lübnan Savaşı, Likud'un dâhili dinamikleri tarafından da ciddi şekilde eleştirilere uğramasına yol açmıştır (Inbar ve Goldberg, 1990: 643-650). Ancak, Parti içinden çıkan bir kanadın oluşturduğu Kadima Partisi'nin merkezde bir rol üstlenmesi, Likud'un her şeye rağmen sağ parti olarak anılmaya devam etmesinde etkili olan nedenlerden biri olmuştur.

1967 Savaşı, Filistin meselesinin Arap devletlerin değil bizzat Filistinlilerin çözeceği bir mesele olarak algılanmaya başlamasında da etkili olduğu bir gerçektir. Arap Birliği tarafından Filistin direnişinin bağımsız olarak yürütülmesini engellemek üzere Filistin eşrafından temsilcilerin katılımıyla 1964 yılında Kahire'de kurulmuş olan ve Filistin direnişine sahip çıkan pek çok örgütün çatı kuruluşu olarak faaliyet gösteren Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), 1969 yılında icra komitesinin başına El Fetih lideri Yaser Arafat'ın seçilmesiyle başka bir döneme girmiştir. İdeolojisini İsrail karşıtlığı bağlamında Filistin milliyetçiliği üzerinde temellendirmiş olan Ürdün merkezli El Fetih Örgütü, 1950'li yıllardan itibaren Gazze Şeridi ve Ürdün'de faaliyet gösteren ve askerî bakımdan en önemli direniş örgütü olarak öne çıkmıştır. Filistin'i geri almanın sadece silahlı mücadele³⁸ ile mümkün olduğunu öne süren El Fetih, İsrail'in var olma hakkını tanıdığı ve Filistinlileri Filistin Toprakları'nın doğal halkı yerine mülteciler olarak tanımladığı gerekçeleriyle BM 242 no'lu kararına karşı

³⁸ Nurit Kliot, Filistin silahlı eylemlerinin, İsrail'in varlığına karşı direniş hareketlerine dayandığını aktarmaktadır. İsrail yerleşimlerine ilk dönemlerden itibaren düzenlenmekte olan saldırılar, 1967 Savaşı sonrası Batı Şeria'nın işgal edilmesi ile birlikte daha da artış göstermiştir (Kliot, 2004: 447).

çıkıştır. FKÖ'nün çevresel şartlara göre bu görüşünde bazı değişikliklere gittiği de bir gerçektir. Örneğin hedefini 1974 yılında Filistin Toprakları'nın tamamının kurtarılmasından Batı Şeria ve Gazze'yi bünyesinde barındıran bir Filistin Devleti'nin kurulmasına dönüştürmüş ve 1988 yılında BM 242 no'lu kararını kabul ettiğini duyurarak İsrail'i 1967 sınırları öncesiyle tanımıştır. Bünyesinde bulunan farklı isimlerdeki örgütlerden en önemlisinin El Fetih olarak öne çıktığı FKÖ, 1970'li yıllardan itibaren adeta sürgündeki Filistin hükümeti gibi faaliyetler göstermeye başlamış ve faaliyet alanlarını eğitimden sağlığa kadar değişen alanlara yaymıştır. Uluslararası tanınırlığı bu dönemden itibaren başlamış olan FKÖ'nün ABD tarafından da tanınması 1988 yılında gerçekleşmiştir. FKÖ faaliyetlerinin en büyük sorunlarından biri, kurtarmayı hedeflediği toprakların dışında bulunması ve burada örgütlenmiş olmasıdır. Önceden de belirtildiği gibi çevre Arap devletlerinde bulunan ve İsrail'e sınır ötesi saldırılarda bulunan Filistinli örgütler, İsrail'in misillemesinden duydukları endişeden dolayı, bulundukları ülkelerde hoşnutsuzlukla karşılanmış ve birçok açıdan kısıtlanmaya çalışılmıştır. Bu tür hoşnutsuzlukların en kanlı örneği, Kara Eylül olayları olarak bilinen 15-25 Eylül 1970 tarihleri arasında Ürdün ordusu tarafından Filistinli mültecilerin sivil ve silahlı gerilla ayrımı yapmadan katledilmesi olaylarıdır. Yaklaşık 3000 Filistinlinin hayatını kaybettiği bu katliam sonrası FKÖ, merkezini Lübnan'a taşımış ve FKÖ'ye dâhil olan ve olmayan bir çok örgüt tarafından İsrail ve İsraillilere karşı bir dizi kaçırma, saldırı ve intihar eylemi düzenlenmiştir. Bu eylemleri, İsrail'in çeşitli Avrupa ülkelerinde seçkin Filistinli liderlere ve Ürdün ve Lübnan'da doğrudan mültecilere karşı düzenledikleri misilleme saldırıları takip etmiştir (Cleveland, 2008: 397-401; Rowley ve Taylor, 2006: 87-88).

1970'te Mısır'da Nasır'ın yerine geçen Enver Sedat, İsrail'in 1967 başarısı sonrası elde ettiği bölgesel gücü ve Süveyş'ten Gazze Şeridi'ne uzanan alandaki hakimiyetini ABD desteğine bağlamış, İsrail'e karşı yenik durumdan kurtulmanın ve işgal altındaki topraklarını kurtarmanın ABD desteğini almakla mümkün olacağı kanaatine varmıştır. Bu noktada Sedat, ABD'ye bir jest olması amacıyla Sovyetlerle öteden beri iyi olan ilişkilerini soğutma kararı almış ve Şubat 1972'de Sovyetlerin 20 bin kişilik askerî heyetini ülkeden çıkarmıştır. Ayrıca, sadece ABD'nin dikkatini

çekerek, konuya müdâhil olmasını sağlamak ve İsrail ordusunun aslında düşünüldüğü kadar güçlü olmadığını göstermek için İsrail'e savaş açmıştır. Bu gibi hesaplarla, Golan Tepeleri'ni geri almayı hedeflemekte olan Suriye'yi de yanına alan Sedat, 6 Ekim 1973'te Süveyş Kanalı'ndaki İsrail birliklerine saldırı başlatmıştır. Aynı anda Suriye'nin Golan Tepeleri'ne karşı taarruzu ile de karşı karşıya kalan İsrail birlikleri, beklenmedik bir şekilde önemli zayıflatlar vermiştir. Mısır ordusunun, karşısına çıkan İsrail birliklerini kısa sürede hezimete uğratmasına ve önünün tamamen açılmış olmasına rağmen, Sedat'ın stratejisi gereği, ilerlemeyi durdurup mevzilerinde uluslararası diplomasinin olaya el koymasını beklemeye başlaması, İsrail'in Suriye cephesini tahkim edip Suriye ordusunu geri püskürtmek ve daha sonra da yeni birliklerle Mısır cephesine saldırıya geçmek için imkân bulmasına yaramıştır. Savaş beklenmedik bir şekilde İsrail'in lehine yön değiştirmiş ve İsrail tankları Kahire'yi atış menziline alacak kadar ilerlemiştir. Aniden başlayan ve bu süre zarfında İsrail'in ABD'den ve Suriye ile Mısır'ın da Sovyetlerden önemli ölçüde askerî yardım almış oldukları 1973 Yom Kippur Savaşı, ABD ve Sovyetler Birliği'nin arabuluculuğu ile 22 Ekim 1973 tarihinde sona ermiştir. Tarafların savaş zayıflatları, savaşın süresiyle mukayese edilemeyecek kadar fazladır. Mısır 7,700, Suriye 3,500 ve İsrail 2,500 asker, Mısır ve Suriye birlikte 2000 tank ve 450 uçak kaybederken İsrail'in kaybı 800 tank ve 100 uçak olmuştur. Savaşın bitirilmesinde, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC)'in Suriye ve Mısır'a jest amacıyla, İsrail'in işgal ettiği toprakları iade etmesine kadar petrol satışında kısıtlamalar getirmesi ve artan petrol fiyatları nedeniyle ekonomik sıkıntıya giren çok sayıda ülkenin İsrail'e baskı uygulamaları da etkili olmuştur. Savaş sonrası İsrail, ABD tarafından ikna edilerek Sina Yarımadası'nı Eylül 1975 tarihli Sina II Anlaşması ile terk etmiş ve ABD'nin askerî ve ekonomik yardımlarının daha da arttığı yeni dönem ilişkisi başlamıştır. ABD tarafından Mısır'a da yardımlarda bulunulmuş ve kayıp ve tahribatların yeniden tesis edilmesi işlemleri yürütülmüştür (Cleveland, 2008: 417-419; Rowley ve Taylor, 2006: 81). 1973 Savaşı ve ardından gelen OPEC Petrol Krizi olayları, ABD'nin, bölgede petrolün dünya piyasalarına akışının aksamasına neden olabilecek bir savaş halinin oluşmadan önlenmesi gerektiğini kabul etmesine neden olması açısından da bölge için dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır.

ABD'nin Ortadoğu için belirlediği yeni stratejisi doğrultusundaki ilk faaliyetlerinden biri Mısır ve İsrail'i barış görüşmelerine taşıma girişimi olmuştur. ABD'nin girişimleriyle Sedat'ın İsrail ziyareti ve 20 Kasım 1977'de Knesset'te bir konuşma yapması ve iki tarafın da Camp David ve Barış İçin Bir Çerçeve isimli iki anlaşmada mutabık kalmaları, İsrail ile Mısır arasındaki barış sürecinin başlangıcı ve ABD'nin bu konudaki çalışmalarının ilk sonucu olmuştur. Camp David Anlaşması, İsrail ve Mısır'ın barış anlaşması ile ilgili detayları içerirken diğer anlaşma, etki alanı itibariyle daha geniş kapsamlı olup BM 242 numaralı maddenin tekrar onaylanması ile Gazze Şeridi ve Batı Şeria'dan oluşan Filistin'in beş yıl sonra özerklik elde etmesi meselelerini konu almıştır. Çerçeve anlaşma ABD ve Mısır'ın ısrarlı taleplerine rağmen hiçbir zaman yürürlüğe girmemiş olsa da, Camp David gereği İsrail, Sina Yarımadası'nı Mısır'a iade etmiştir. Mısır'ın bu girişimi, ABD ve İsrail tarafından büyük beğeniyle karşılanırsa da Arap dünyasında büyük tepki görmüş ve birçok Arap devletinin Mısır'la tüm ilişkilerini kesmeleri ile sonuçlanmıştır (Cleveland, 2008: 422-423).

Lübnan, 1970 Kara Eylül olaylarından sonra ülkeye gelen ve sayıları 300 bini bulan mevcut mültecilerle birleşerek İsrail'e çeşitli saldırılar düzenleyen FKÖ'nün neden olduğu sorunlar ve öncesinden gelen iç çekişmeler nedeniyle 1975-1976 yıllarında bir iç savaş dönemi yaşamıştır. İç savaş, 1976 yılında geçici bir süre durmuş olsa da 1990 yılına kadar devam etmiştir. Lübnan'daki karışıklıktan faydalanmak isteyen Likud Parti'sinin lideri Menahem Begin'in başkanlığındaki İsrail hükümeti, Batı Şeria'nın ilhakının, Lübnan ile irtibatını sağlayan FKÖ'nün ortadan kaldırılmasıyla kolaylaşacağı düşüncesiyle, 1978 yılında Litani Nehri'ne kadarki Lübnan toprağını işgal etmiştir. İsrail işgali boyunca, bölge yerlisi Lübnanlılar köylerini terk edip kaçmışlar ancak FKÖ mevzi kaybetmemiştir. İsrail, hedeflerine ulaşmadan BM ve ABD'nin baskılarıyla bölgeden çekilmek zorunda kalmıştır. İsrail'in çekildiği bölgelere daha sonra BM askerî gücü konuşlandırılmıştır. Amacına ulaşamayan Begin hükümeti, FKÖ'nün bölgeden tamamen sökülüp atılabilmesi için Lübnan'dan sağladığı desteğin kesilmesi gerektiği kanaatiyle FKÖ'ye karşı olan Hristiyan Marunî gruplarla işbirliği içine girme girişimlerinde bulunmuştur. Bunun üzerine, bu grupların başı olan Beşir Cemayel ile İsrail'in

anlaşması sağlanmış ve İsrail, Cemayel'in Lübnan cumhurbaşkanı olarak seçilmesi ile birlikte Lübnan'daki FKÖ unsurlarını tamamen ortadan kaldırmayı planlamıştır. Anlaşma ve savaş planları hazır olan İsrail, FKÖ tarafından Celile bölgesine roket ve havan atışları yapılmasını fırsat olarak değerlendirerek 6 Haziran 1982 tarihinde "Celile'ye Barış" adını verdiği bir harekâtla Lübnan topraklarına bir kez daha girmiştir. Kısa sürede Beyrut'a kadar ilerleyen İsrail ordusu, ciddî sivil kayıplara neden olmuş ve FKÖ unsurları Beyrut'ta sıkıştırılmıştır. İsrail, askerî açıdan oldukça tehlikeli olduğu için şehir içinde sokak çatışmasına girişmemiş ve şehri dışarıdan kuşatarak deniz, hava ve kara unsurlarıyla bombalamayı tercih etmiştir. Tarafların 18 Ağustos 1982 tarihinde, ABD ve Fransa'nın arabulucluğu ile çatışmanın durdurulmasına yönelik bir anlaşma imzalaması sağlanmıştır. Anlaşma ile, ABD ve Fransa'nın da içinde bulunduğu uluslararası bir koalisyon tarafından FKÖ unsurlarının bölgeden ayrılmasına (ve Tunus'a taşınmasına) nezaret edileceği belirtilmiş ve geride kalan sivil Filistinlilerin güvenliklerinin sağlanacağı teminatı verilmiştir. Anlaşma gereği 1 Eylül 1982'de FKÖ askerî unsurlarının Lübnan'dan çıkarılmasının ardından arabulucu güç de bölgeden ayrılmıştır. Böylece İsrail'in talepleri, Cemayel'in de Ağustos ayında cumhurbaşkanı olarak seçilmesiyle birlikte, tamamlanmıştır. Ancak bu durum, Cemayel'in iki hafta sonra öldürülmesiyle birlikte, beklenmedik bir hâl almıştır. Begin hükümeti, imzaladığı anlaşmayı ihlâl ederek tekrar Beyrut'u işgal etmiştir. Ayrıca, Filistinlilere muhalif Lübnanlı Falanj askerî gruplarının Filistin mülteci kamplarına girmelerine mücadele etmiş böylece Sabra ve Şatilla Katliamı olarak bilinen ve 1000'den fazla korumasız Filistinlinin katledildiği olayların önünü açmıştır. Vahşet, İsrail içinde ve uluslararası kamuoyunda çok önemli bir nefret dalgası oluşturmuştur. Sabra ve Şatilla olaylarını araştırmak üzere Kahan Komisyonu adında bir komisyon kurulmuş ve komisyon, sivil ve asker İsrailli yetkililerin bu vahşetten dolayı sorumlu oldukları yönünde rapor vermiştir. Olay, Başbakan Begin'in 1983 yılında başbakanlığı terk ederek siyasetten çekilmesine ve Savunma Bakanı Ariel Şaron'un istifa etmesine yol açmıştır. İsrail'in, aynı yıl Lübnan'dan çekilme kararı almasına rağmen işgal ettiği bölgelerin yüzde onluk bir kısmını 2000 yılına kadar elinde tutmaya devam etmesi, bu süre içinde çeşitli silahlı örgütlerin saldırısına maruz kalmasına neden olmuştur.

İsrail'in sınırlı da olsa çekilmesinin ardından öldürülen Beşir Cemayel'in yerine gelen kardeşi Emin Cemayel'in muhaliflerinin silahlı eylemleri karşısında çaresiz kalması, kendisini Suriye'den destek aramaya itmiştir. 1985 yılında Suriye'nin Cemayel'e yardım için askerleriyle olaylara müdâhil olması İsrail'in bütün planlarının boşa çıkmasına neden olmuştur zira İsrail Suriye'nin Lübnan'da bulunmasına karşıdır. Aynı zamanda, Suriye'nin girişiyle birlikte, FKÖ askerî unsurları Lübnan'da boşalttıkları bölgelere tekrar yerleşmişlerdir (Rowley ve Taylor, 2006: 87-88; Cleveland, 2008: 425-433).

İsrail askerî baskısı altındaki Gazze Şeridi ve Batı Şeria topraklarında, katlanılması güç koşullara bir tepki olarak 9 Aralık 1987'de başlayan ve beş yıl süren Birinci İntifada adı verilen geniş çaplı Filistin ayaklanması, bölge için en önemli sonuçları doğuran olaylardan biri olmuştur. Aynı zamanda liderliğin bazı uygulamalarına da çeşitli tepkileri içeren İntifada, Gazze Şeridi'nde yerel FKÖ unsurlarından oluşan Birleşik Millî Liderlik tarafından yönetilmiştir. İntifada, İsrail yerleşimlerinin durdurulması talebi de dâhil 14 maddelik bir bildiri ile geniş çaplı sivil itaatsizlik, İsrail mallarını boykot ve sokak gösterileri gibi barışçıl eylemleri içermiştir. İntifada, tam donanımlı İsrail ordusunun karşısına ellerinde taş, sopa ve molotof kokteylleri ile çıkan sivil halkın bu şartlar altında mücadelesi olarak ortaya çıkmış ve aynı zamanda halkın arasına karışan İsrail tarafına muhbirlik eden Filistinliler cezalandırılmıştır. İntifada'nın getirdiği dinamizm, Tunus'taki FKÖ liderliği tarafından 1988 yılında, İsrail'i 1967 öncesi sınırlarla tanıdığını, BM 242 numaralı kararını onayladığını ve terörizmden vazgeçtiğini ve Doğu Kudüs başkentli bir bağımsız Filistin Devleti'nin kurulduğunu ilân etmesini getirmiştir. Arafat'ın bu girişimi, ABD tarafından dikkate değer bulunmuş ve FKÖ ile ABD arasında çeşitli seviyelerdeki görüşmeler yürütülmüştür. Ancak, İsrail'in Likud Partisi'nden hükümet lideri Şamir işgal edilmiş toprakların durumunu değiştirecek bir girişimde istekli olmamıştır ve ABD'deki Yahudi lobilerinin baskıları üzerine ABD, FKÖ ile ilişkilerini 1990 yılında kestiğini duyurmuştur. FKÖ'nün bu girişimi, böylece, karşılığında hiçbir şey almadan İsrail'i tanımış olması ile sonuçlanmıştır. İntifada devam ederken Birleşik Millî Liderlik etrafında yeni direniş örgütleri ortaya çıkmıştır Bunlardan en önemlisi, FKÖ'nün laik milliyetçi söylemlerinin karşısına İslamî yönü

ağır basacak şekilde çıkan ve Müslüman Kardeşler Örgütü'nün bir alt koluna ait kimseler tarafından kurulmuş olan Hamas Örgütü'dür (Rowley ve Taylor, 2006: 88). Örgüt, çeşitli yardım dernekleri ve faaliyetleri ile halkın güvenini kazanma yönünde ciddi atılımlar yapmıştır. İsrail'in ayaklanmayı bastırma girişimleri; silahsız sokak göstericilerinin karşısına ordu çıkarması, onlara ateş etmesi, uzun sürelerle elektrik, su kesintileri yapması, sokağa çıkma yasağı koyması, ekonomik özerklik girişimlerini bastırmak için Filistinlilere ait tarla ve bahçeleri tahrip etmesi ve Filistinlilere ait okulları kapatması gibi toplu cezalandırma eylemlerini içermiştir. İsrail'in bu baskı eylemlerinin hem ayaklanmaya katılımı artırıcı hem de ayaklanmanın yoğunluğunu düşürücü etkisi olmuştur. 1992 yılına kadar süren Birinci İntifada, 56 İsrail ve 1,025 Filistinlinin hayatını kaybetmesi, 37 bini aşkın sayıda Filistinlinin yaralanması ve yaklaşık 40 bininin de tutuklanması ile sonuçlanmıştır (Cleveland, 2008: 520-524). Ayrıca, Körfez Krizi olarak bilinen süreçte, Irak'ın Kuveyt'i işgalini sona erdirmek için İsrail'in işgal topraklarından çıkarılmasını şart koşması, meselenin kazandığı geniş çaplı etkiyi ifade etmek için elverişli bir örnektir (Cleveland, 2008: 529). Bu, aynı zamanda FKÖ'nün uluslararası destek arayışlarının bir sonucu olarak takındığı tavrın bir sonucudur (Cleveland, 2008: 524).

1991 yılında gelinen noktada; ABD, İsrail ile Filistinliler arasında Rusya'nın da desteğiyle uluslararası katılımlı bir barış görüşmesi yapılmasını sağlamıştır. Katılımcıların arasında İsrail ve Filistinlilerin yanında Ürdün, Suriye ve Lübnan gibi İsrail'in varlığını henüz tanımamış devletlerin de bulunması, sürecin yeni bir gelişme olduğunun işaretlerindendir. Madrid'teki bir konferansla başlayan görüşmeler, 1991 ve 1993 yılları boyunca Moskova ve Washington'da en önemli gündemi, 1967'den bu yana olduğu gibi, İsrail'in işgal ettiği bölgelerdeki yerleşim faaliyetlerine son vermesine yönelik baskılarının olduğu bir dizi toplantı ile devam etmiştir. Ancak bu görüşmeler ve İsrail'in İntifada ve Körfez Krizi sürerken işgal topraklarında girdiği en büyük çaplı yerleşim bölgesi inşa projesine devam etmesi, ABD Başkanı Bush'un tepkisini çekmiştir. ABD tarafından, İsrail'in yerleşim inşası faaliyetlerini durdurulmaması halinde ABD'nin İsrail'e yaptığı yardımının kesileceği uyarısı, ilk kez bu tarihte gerçekleşmiştir. Ancak, tam da Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden dönemde başlayan ve çok yüksek sayıda göçmen nüfusun

İsrail'e geldiği safhada ihtiyaç olan bu yardımın kesilmesine rağmen iktidardaki Likud Partili Şamir hükümeti geri adım atmamıştır. 1992 yılına gelindiğinde, iktidara "Büyük İsrail" bağlılığı söylemleriyle politikalar yürüten Likud'un yerine, daha ılımlı sayılabilecek bir şekilde söylemler benimsemiş ancak yine de işgal altındaki toprakların geleceği hakkında net bir ifade kullanmamaya özen gösteren İşçi Partili Yitzhak Rabin hükümetini gelmiştir. Rabin hükümeti ile ABD yardımları tekrar başlamıştır. Ancak, Rabin'in yardımın gelmesi için başlattığı girişimlerin ABD'nin talep ettiği düzeyde olmadığı da bir gerçektir. Rabin'in girişimlerinin buna rağmen başarılı olması, Cleveland'a göre ABD'nin İsrail'e karşı elindeki yaptırım kozunu kaybetmiş olduğu anlamına gelmektedir (Cleveland, 2008: 549).

1993 yılına gelindiğinde iki yıldır sürmekte olan toplantıların bir sonuca varamayacağı öngörülürken Filistin ve İsrail yetkililerinin aralarında gizlice görüştiklerini duyurmaları beklenmeyen bir gelişme olmuştur. Bu girişimde; FKÖ liderliği ile İsrailli yetkililerin içinde bulunduğu şartların önemli katkıları olmuştur. FKÖ liderliğini İsrail'le barış görüşmeleri yapmaya iten nedenler arasında, FKÖ'nün Körfez Krizi'nde Irak'ı desteklemesi ve buna bağlı olarak Filistinlilere yapılan yardımların kesilmesi, İsrail'in yerleşim inşası faaliyetlerini sürdürüyor olması ve işgalin devam etmesine bağlı olarak Hamas'ın güçlenmesi ve FKÖ'nün halk desteğini kaybetmesi sayılabilir. Aynı şekilde, İntifada'nın devam etmesi de İsrailliler arasında hoşnutsuzluğun devam etmesine ve Filistin milliyetçiliğinin gelişmesine olan katkılarıyla İsrailli yetkilileri Filistinlilerle barış görüşmeleri yapmaya iten nedenlerdir. Görüşmelerin sonucunda imzalanan Oslo I Anlaşması, bir barış anlaşması kapsamında değil, beş yıl sonunda varılacak bir Filistin özerkliğine giden sürecin başlangıcını işaret eden bir mutabakat olarak anlaşılabilir. Buna göre; İsrail'in, aşamalarla Gazze Şeridi ve Batı Şeria'nın yerleşimler haricindeki askerî varlığını çekmesi ve seçilmiş bir Filistin Meclisi tarafından bu bölgelerdeki eğitim, sağlık, turizm, kültür işleri ve vergi toplama faaliyetlerini içeren idarî yönetimin devralınması öngörülmüştür. Bağımsız Filistin Devleti'nin kurulmasına ve İsrail yerleşimlerinin işgal topraklarından çekilmesine dair hiçbir ifade barındırmayan bu anlaşmanın tek önemi, FKÖ'nün İsrail tarafından tanınması ve FKÖ tarafından da

İsrail'in var olma hakkının kabul edilmiş olmasıdır (Cleveland, 2008: 549-551; Rowley ve Taylor, 2006: 88). Aşamalar Tablo 3.1'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 3.1 Oslo Anlaşmaları Aşamaları

Aşamalar	Öngörülen İşlemler
1. Aşama (1993)	Gazze Şeridi ve Eriha'da yönetimin Filistinlilere devredilmesi
2. Aşama (1994)	Batı Şeria'da eğitim, kültür, sağlık, sosyal refah, turizm ve vergi toplama konularında yetkilerin Filistinlilere devredilmesi
3. Aşama (Ara Anlaşma) (1995)	Batı Şeria'da Filistinlilerin iç yönetim işleri için Filistin Konseyi adında seçimli bir yönetim mekanizmasının oluşturulması
4. Aşama (1996)	Kudüs'ün ve diğer ortak ilgi konularının, mültecilerin, yerleşim yerlerinin, güvenlik konularının ve sınırların durumlarının ikili görüşmelerle netleştirilmesinin sağlanması

Oslo I kapsamındaki bu görüşmeler, Ürdün-İsrail görüşmelerinin başlamasına ve bölgede bir barış beklentisinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Barış görüşmelerinin detaylarını barındırmayan Oslo I Anlaşması'nın imzalanmasının ardından iki yıl sonra bu kez anılan barış ile ilgili detayların verildiği Oslo II Anlaşması imzalanmıştır. 1995 tarihli bu anlaşmaya göre, İsrail'in bölgeden çekilmesi ve yönetimi Filistinlilere devretmesi aşamalarının Batı Şeria'nın belirlenecek A, B ve C Bölgeleri'nde farklı farklı olmak üzere üç farklı biçimde

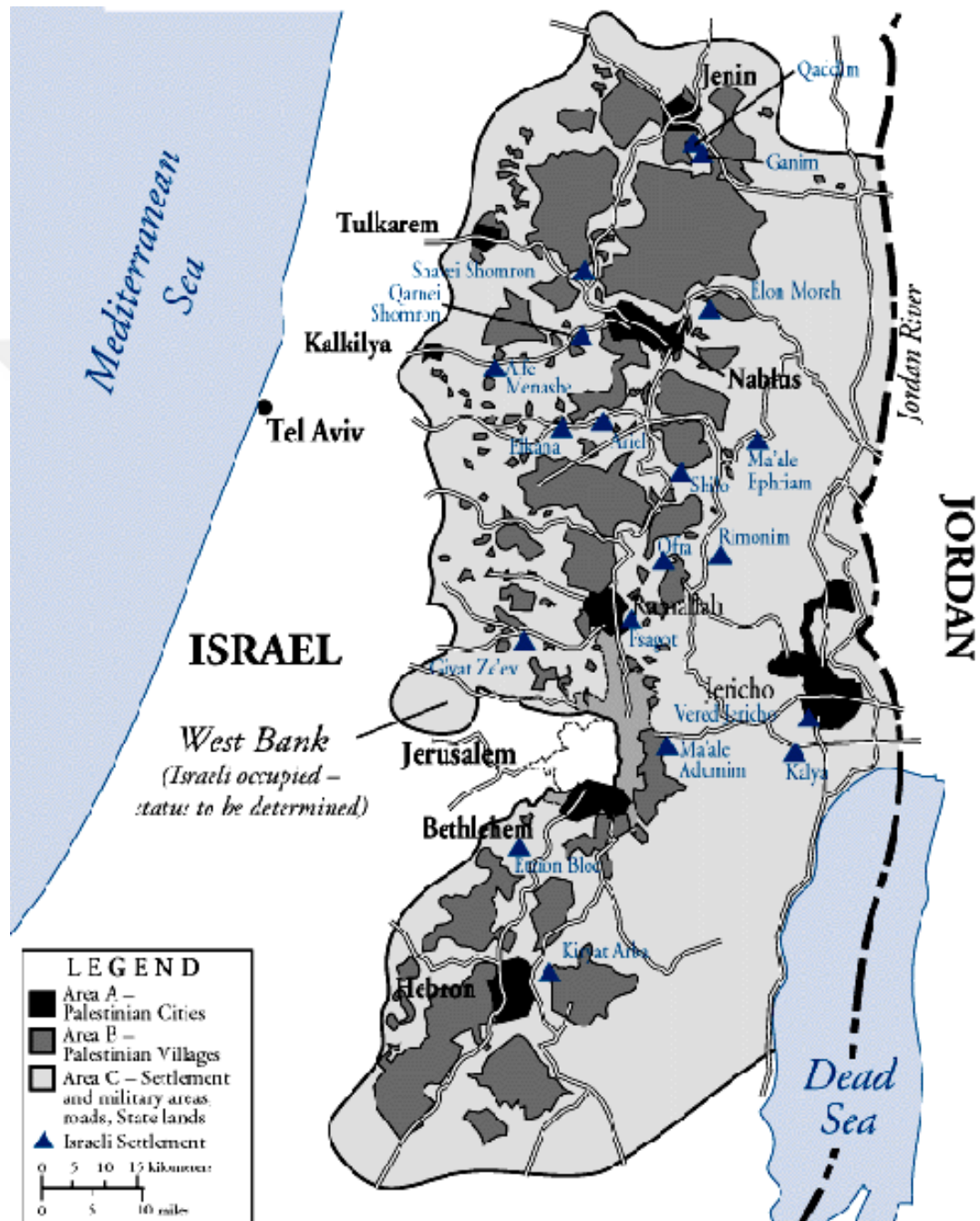
gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Oslo II Anlaşmasına ait aşamalar Tablo 3.1’de ve anlaşmada belirtilen bölgelerin konumları Harita 3.5’te verilmiştir. Buna göre; Filistinli nüfusun yoğun olduğu ve Batı Şeria’nın yüzde üçüne karşılık gelen A Bölgesi, tamamen Filistin Yönetimi’ne devredilecektir. Bölgenin yüzde 24’ünü kapsayan B Bölgesi’nde Filistin Yönetimi bazı beldelede belediyeçilik hizmetlerini yürütecek ancak genel anlamda yönetim Filistin Yönetimi ve İsrail arasında ortak yürütülecektir. Ayrıca, Batı Şeria’nın 145 yerleşimin de içinde bulunduğu yüzde 74’lük bir bölümünün tüm yönetimi ise İsrail’e bırakılacaktır. Kudüs’ün durumunun nihaî statü görüşmelerinde ele alınması öngörülen bu anlaşma, sonuç itibarıyla dikkatlice incelendiğinde, Filistinlilerin durumlarını iyileştirmeye yönelik bir işaret içermeyen yönleriyle Filistin toplumu içinde barışa muhalif kesimlerin yükselmesine neden olmuştur. Bunda, Arafat’ın anlaşmaya karşı çıkarak İsrail tarafına çeşitli saldırılar düzenleyen Hamas’ı bastırma çabaları ve bozulan ekonomik durum etkili olmuştur. Bu duruma ayrıca, Filistinlilerin anlaşma ile sözü edilen barışa karşı güven duygusunu kaybetmiş olmalarının da katkısı olmuştur. Cleveland, barış görüşmelerine İsrail toplumunun ilk başta olumlu taraftan bakarken daha sonra bağımsız bir Filistin Devleti’nin kurulabilme ihtimalinin olması ve Hamas’ın devam eden bombalama eylemlerinin bunu tersine çevirdiğini aktarmaktadır. Zira, toprak karşılığı barış söylemini savunan kesimlerin öngörülleri gerçekleşmemiş ve barış ve güvenlik gerçek anlamda tesis edilememiştir. Ayrıca, dinî kesimlerin Oslo barış sürecine karşı olmalarının nedeni, İsrail’in Judea ve Samaria isimleriyle anılan Batı Şeria’dan çekilmesinin güvenlik zaafiyetine yol açacağına inanmaları değil, anılan bölgenin Yahudilerin hakkı olmasına rağmen bu bölgelerden İsrail’in çekilmesinin, Tanrı tarafından vaat edilen toprakların terk edilmesi, Yahudi dinî mirasının reddedilmesi ve Tanrı ile yapılan ahdin ihlâl edilmesi anlamlarına geldiğini düşünmeleridir. Bahse konu kesimlerin söylemleri yukarıda ifade edilen durumu desteklemektedir. Bu kapsamda, bir grup hahamın İsrail’in Batı Şeria’daki bölgelerden çekilmesine karşı direniş gösterilmesi gerektiğine dair bir fetva çıkarmaları ve bu gelişmelerin sorumlusu olan Başbakan Rabin’in eleştirilmesini örgütlemeleri İsrail toplumunun barış sürecine karşı olan tutumunu gözden geçirmesinde ve karşı tavır almasında etkili olmuş bazı olaylardandır. İsraili

yerleşim sakini bir saldırganın 1994 yılında El Halil şehrindeki Hz. İbrahim Cami'sinde düzenlediği katliam saldırısı ve dinî bir okulda eğitim gören bir öğrencinin Başbakan Rabin'e suikast düzenlenmesi, anılan İsrail toplumundaki bazı dinci kesimlerin barış sürecine bakış açılarını yansıtmak üzere verilebilecek örneklerdendir. Başbakan Rabin'in suikastçısının Rabin'i öldürme gerekçesini Yahudi topraklarını düşmanlara veren bir Yahudinin öldürülmesinin mübah olduğuna dair aldığı dinî eğitime dayandırması, İsrail açısından barış görüşmelerine bir süre ara verilmesine hatta görüşmelerin askıya alınmasına anlam katan önemli bir gelişmedir. Barış sürecinin başarılı olmamasının altında yatan daha önemli gerekçe, Filistinlilerin "İsrail'in her şeye rağmen işgalci ve yayılmacılığını devam ettirmeye yönelik" olduğuna ve İsraililerin de "Filistinlilerin uzlaşmaz teröristler" olduğuna dair karşılıklı pekiştirmiş oldukları kanaatleridir. Tüm bu gelişmeler, İsrail'in bağımsızlığını ilân ettiği zamandan itibaren iktidarda olan İşçi Partisi'nin yerine, barış sürecini yavaşlatma sözünü vererek Revizyoncu Siyonist Jabotinsky'nin öğretileriyle "Büyük İsrail" söylemelerini benimsemiş olan Netanyahu liderliğindeki Likud hükümetinin yönetimi devralmasına neden olmuştur. Esas olarak Sefaradi kesimin oylarıyla iktidara taşınan bu hükümet Cleveland'a göre İsrail tarihinin en dinî yönelimli ve aynı zamanda en beceriksiz hükümeti olmuştur (Cleveland, 2008: 558-559). İç siyasetteki başarısızlığını Filistinliler üzerinde sert politikalarla örtme gayretleriyle öne çıkan bu hükümet, bir yandan da en büyük çaplı yerleşim inşası çalışmalarını başlatarak neredeyse Filistinlileri kışkırtmış ve başlatılmış olan barış sürecini baltalamıştır. Oslo görüşmelerinin Filistin topraklarının en az beş yıl İsrail yönetimi altında kalacağını öngören kısımlar faal olarak yürütülmüş ancak hedeflenen barış süreci tamamen sona ermiştir. Cleveland'a göre bunun nedeni, anlaşmanın iki taraf arasında başlatılıp imzalanması (anlaşmanın BM güvencesi ve yaptırım mekanizmalarının dışında olması) ve tarafların denk olmamasıdır. Cleveland, İsrail'i tüm istediklerini uygulayabilen ve yayılmacı taraf olarak tanımlarken Filistin tarafını ise elinden hiçbir şey gelmeyen taraf olarak nitelirmektedir (Cleveland, 2008: 559). Bu süreçte; ayrıca, Arafat yönetiminin elinde polis gücü haricinde İsrail'in anlaşmanın ihlâl etmesini önleyebilecek nitelikte bir

mekanizma bulunmaması, toplum içinde önceden beri var olan memnuniyetsizliğin artarak devam etmesine katkıda bulunmuştur.

Oslo barış sürecinin başarısızlığı üzerine bölgede tekrar artan huzursuzluk, ABD'nin Ekim 1998 yılında yine arabuluculuk üstlenerek tarafları görüştüğü ve Wye Mutabakatları olarak bilinen sürecin başlamasına yol açmıştır. Burada, Oslo Barış Anlaşması'ndaki verilen sözlerin tutulmasının sağlanmasına dair mutabakata varılmış olmasının yanındaki en önemli farklılık, İsrail'in Oslo Anlaşması'nın üzerine yüzde 13'lük bir alandan da çekilmeyi kabul etmiş olmasıdır. Netanyahu hükümetinin bu kabulü, İsrail içinde toprak verilmesini şiddetle reddeden söylemlerinin tam da zıttı olduğundan zaten başarısız hükümeti toplum önünde daha da zor bir duruma düşmüştür. Netanyahu, iç politikadaki başarısızlıkları ve özellikle seküler kesimden gelen eleştirilere karşı Yahudi kimliğinin savunucusu rolünü üstlenmiş ve dinî kesimlere yapılan devlet yardımlarını arttırarak bu kesimlerin desteğini almaya çalışmıştır. Ancak, hükümet yine de beklediği desteği bulamamıştır. Netanyahu hükümeti, bunun üzerine, henüz bir ay önce kabul ettiği çekilme kararını durdurduğunu açıklamak ve erken seçim kararı almak zorunda kalmıştır. 17 Mayıs 1999'da yapılan seçimlerde yerine gelen İşçi Partisi temelli Tek İsrail bloğu ve bu hükümetin başbakanı Ehud Barak, koalisyon hükümetini, içinde dinci Sefaradi kesimin temsilcisi Şas Partisi de dâhil olmak üzere, çok parçalı bir görünüme sahip olacak şekilde kurmak durumunda kalmıştır.

Harita 3.5 Oslo II Planı

Kaynak: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/map-of-the-oslo-ii-plan>

İç çekişmeler nedeniyle sadece 17 ay hükümette kalabilen Barak hükümeti, seçim vaadi olan Güney Lübnan'dan çekilme sözünü de 2006 yazında yerine getirmiş ve bunun yanında, Filistinlilerle görüşmelerin sürdürülmesinden yana bir tavır almıştır. Bir önceki hükümete oranla, toplumun daha geniş çapta desteğini alan hükümet, Temmuz 2000'de Camp David II olarak bilinen görüşmelerdeki tutumları nedeniyle Filistinlilere gereğinden fazla taviz vermiş olduğu gerekçeleriyle sağ ve dinci kesimlerden aşırı muhalefet görmüş ve bazı bakanların istifa etmesi sonucunda da yönetimden çekilmek zorunda kalmıştır. Barak'ın verdiği ve hükümetin düşmesine neden olan en önemli taviz, Kudüs'ün bir kısmında Filistin özerkliğinin verilebilmesini kabul etmiş olmasıdır. Eylül 2000'de, Barak hükümetinin yerine gelen Likud partili Ariel Şaron, Barak'ın görmüş olduğu bu tepkiden yararlanmak istemiş ve partisinin şahin yönünü öne çıkaracak bir biçimde Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin Filistinliler üzerinde oluşturduğu olumsuz düşünceler ve yerleşim inşa faaliyetlerinin olanca hızıyla sürüyor olması gibi nedenler, Filistinlilerin Hamas ve El Fetih de dâhil olmak üzere birçok grubun önderliğinde ve ilk defa sokak çatışmalarında hafif silahlar kullanılan geniş çaplı bir direniş hareketinin başlamasına yol açmıştır. İkinci İntifada olarak isimlendirilen bu ayaklanmalar, Şubat 2001'de hükümete gelen Likud Partisi ve Ariel Şaron'un sert politikalarının katkısıyla, İsrail kuvvetlerinin, daha önceden Filistin Yönetimi'ne devredilen yerler de dâhil bir çok bölgesini tekrar işgal etmesi ve savaş uçakları ve helikopterlerini de kullanmak suretiyle karşılıklılığın çok ötesinde bir tepki ortaya koymasıyla sonuçlanmıştır (Cleveland, 2008: 560-564). İsrail'in Filistinli terörist saldırıları engellemek adı altında Batı Şeria'nın çevresine Filistinlilerin yaşam alanlarının önemli bir biçimde daraltılmasına neden olan güvenlik duvarı inşa edilmesini onaylaması, yine 2002 yılına rastlamaktadır. Artan rahatsızlık, BM, AB, ABD ve Rusya'nın girişimleriyle 2002 yılında Yol Haritası adıyla üç aşamada iki devletli bir çözüm önerisinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak başlatılan bu görüşmeler, İsrail'in tutumu (Balpınar, 2012: 443-451), görüşmelerde uzlaşılması hedeflenen anlaşmanın belirsizliği ve anlaşma ile öngörülen yöntemlerin uygunsuzluğu gibi nedenlerle başarısız bir biçimde sona ermiştir (Cleveland, 2008: 564-565). İsrail Savunma Kuvvetleri içindeki dinci kesimlerin itaatsizlik eylemleri

ve toplumun bazı kesimlerinin itirazına rağmen Şaron hükümeti tarafından 2005 yılında Gazze'den çekilme planı başarıyla uygulanmış ve İsrail bölgedeki yerleşimlerini boşaltarak çekilmeyi kabul etmiştir. Aynı dönemdeki önemli gelişmelerden biri de İsrail'in Lübnan sınırlarını aşarak Hüzbullah hedeflerini etkisiz hale getirmek üzere düzenlediği 2'nci Lübnan Harekatı (Savaşı)'dır. Harekatın beklenen başarıyla sonuçlanmaması, İsrail toplumunda İsrail Savunma Kuvvetleri yönetimine karşı önemli bir muhalefetin doğmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, Hamas 2006 yılında, Filistin Yasama Konseyi seçimlerini kazanarak G halk desteğini yasal olarak almıştır. Böylece El Fetihli Mahmut Abbas (Abu Mazen)'ın devlet başkanlığı döneminde başbakanlık makamında Hamaslı İsmail Haniye bulunmuştur. Ancak, İsrail'in yoğun çalışmaları ile sonucunda, uluslararası ortamda Hamas'ın İsrail ile herhangi bir resmî temasa girmeyeceği genel kanaati oluşturulmuş, böylece Hamas'ın bu demokratik başarısının uluslararası ortamdaki meşruiyeti gölgelenmiştir. Ancak bunda, Hamas'ın İsrail'i resmen tanımamasının da etkili olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Filistin'e gelen dış yardımların büyük ölçüde azaldığı ve İsrail'in çalışmaları sonucunda zaman zaman tamamen kesilmesi bu döneme rastlamaktadır. Gazze Şeridi bölgesinde kontrolü elinde bulunduran Hamas'ın yaşadığı siyasal sorunlar, Batı Şeria'yı idare eden El Fetih yönetimi ile de yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle katlanmış ve Suudi Arabistan'ın 9 Şubat 2007 tarihinde arabuluculuk üstlendiği ve her iki Filistinli örgütün faaliyetlerini uyum içinde sürdürmelerine dair mutabakata varıldığı Mekke Görüşmeleri'nin yapılmasına altyapı oluşturmuştur. Aynı dönemlere rastgelecek şekilde, İsrail ordusu, Gazze Şeridi'nden Hamaslı teröristlerin İsrail şehirlerine ilkel Kassam/Katyuşa roketleriyle düzenlenen saldırıları gerekçe göstererek Hamas'ı hedef aldığını belirtmiş ve Gazze Şeridi bölgesini kuşatma altına almıştır. Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas'ın, yetkisini kullanarak önceki hükümeti feshetmesi ve hükümet kurma görevini Salim Fayed'e vermesinin ardından Filistin Yönetimi'ne yapılan dış yardımlar tekrar başlamıştır. 2008 yılında bunların yanında, Ehud Olmert'in başbakanlığı döneminde Clinton Ölçütleri olarak bilinen ve yine başarısızlıkla sonuçlanan bir barış görüşmesi girişimi daha olmuştur (Halevi, 2012: 172). Ancak, İsrail ordusu, çeşitli seviyelerde değişen Gazze kuşatması uygulamış ve 27 Aralık 2008 - 18 Ocak 2009 tarihleri

arasında Gazze Şeridi'ne "Dökme Kurşun" adında büyük çaplı bir saldırı hareketi düzenlemiştir. Çeşitli uluslararası baskılar sonucu hareketin askerî kısmı hafifletilmiş veya kaldırılmış olsa da Gazze Şeridi'ndeki Filistinlileri oldukça ağır hayat şartlarına mahkûm eden çeşitli ambargolar devam etmiştir. Hamas, edindiği siyasal tecrübe ve bölge halkının temsilciliği sorumluluklarıyla, zaman içinde söylemlerini yumuşatmış ve Mayıs 2017 tarihinde Doha'da yayınladığı Siyaset Belgesi ile 1967 öncesine İsrail'i tanıdığını ilân etmiştir. Hamas ayrıca, Kudüs başkentli bir Filistin Devleti'nin kurulmasını hedef olarak benimsediğini ve Filistinli mültecilerin geri dönüşünü talep ettiğini duyurmuştur. Bu bildirisinde son olarak Hamas, Siyonizm'e karşı çıkmasına rağmen Yahudilere bir düşmanlık beslemediğini duyurmak suretiyle barıştan yana tavrını ortaya koymuştur.

İsrail siyasal sisteminin, Yahudilerin tarihsel, sosyal ve siyasal deneyimleri ve çevresel faktörlerin etkisiyle bugünkü şekliyle oluşması ve işlev görmesindeki en önemli dönüşümlerin yaşandığı 1967 Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, yukarıda tüm boyutlarıyla birlikte verilmiştir. Böylece, İsrail yerleşim politikalarının bugünkü halinin anlamlandırılabilmesi mümkün olmaktadır. İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dinî öğretileri, emirleri ve yasakları doğrultusunda oluşturulduğu ve işlev gördüğü, çeşitli somut göstergeler üzerinden ikinci bölümde detaylarıyla verilmişti. Yerleşim politikalarının da bu etkiden bağımsız olmadığı bir gerçektir. Ancak, yerleşim politikalarına doğrudan bakıldığında, birbiriyle ilintili ve birbirinin devamı başka faktörlere de rastlanmaktadır. Yerleşim politikaları ile doğrudan ilgili bu faktörler aşağıda sunulduğu gibidir.

3.2 Yerleşim Politikalarına Etki Eden Faktörler

Yerleşim politikalarına etki eden faktörler ifadesi ile yukarıda bütün boyutlarıyla verilen yerleşim faaliyetlerinin sürdürülmesine altyapı olan etmenler kastedilmektedir. Bunlar esas olarak tez çalışmasının konusunu oluşturan dinî ve tarihsel hak olduğu iddiası gibi ideolojik gerekçelerden ibaret olsa da bunlar hedefe yönelik uygulama sürecinde yine birbiriyle ilgili ve birbirinin devamı ve zorunlu

çıktısı niteliğinde tanımlanabilecek bir takım farklı faktörlerin de ortaya çıkmasını zorunlu kılmıştır. Aşağıda detaylarıyla verilen bu ikincil faktörler güvenlik ve savunma, göçmenlere barınak sağlanması ve nüfusun dengelenmesi başlıkları altında sunulmuştur.

3.2.1 Güvenlik ve Savunma

Yerleşim inşa gerekçelerinden en önemlisi olarak değerlendirilebilecek güvenlik ve savunma konusu, tüm dönemler için geçerli ve ulusal güvenlik stratejisinin³⁹ de en önemli unsurlarından biri olmuştur. Bağımsızlık öncesinde

³⁹ İsrail'in Güvenlik Stratejisi: İsrail'in silahlı çatışmalar sürecinde ve ardından kurulmuş olması ve çatışma ortamından halen kurtulamamış olması, İsrail'in ulusal güvenlik konusunun kendisi için en önemli mesele olmasına neden olmuştur. Bağımsızlığın ilân edilmesinin ardından kurucu hükümet tarafından 26 Mayıs 1948 tarihinde bağımsızlık öncesi Yişuv'da faaliyet gösteren ve zaman zaman aralarında çatışmalar da yaşayan yeraltı Yahudi grupların tek bir komuta altına alınması ve İsrail Savunma Kuvvetleri'nin teşkil edilmesine yönelik bir kararname kabul edilmiştir. Kararın, İsrail Savunma Kuvvetleri unsurlarını ve bunların yetki ve sorumluluklarını tanımlayan maddelerinin yanında "bu kararın uygulanması sürecinde, bu uygulamanın başka bir yasanın bir başka bölümüyle çelişmesi durumunda dahi, yasal olarak değerlendirileceği" hükmü bulunmaktadır. Bu hükmün varlığı, ulusal güvenlik konularının diğerlerine göre öncelikli olduğu anlamında düşünülebilir. İsrail Savunma Kuvvetleri'ne ayrılan bütçe ve zorunlu askerlik hizmeti kapsam ve süreleri ve bir çok önemli siyasal karakterin emekli asker oldukları göz önüne alındığında İsrail'in güvenlik anlayışı hakkında benzer işaretler taşıdıkları görülmektedir. İsrail için güvenlik önceliğinin sayılan niceliksel işaretlerinin yanında, örneğin savunma bakanlığının iç ve dış politikanın belirlenmesindeki etkisi de bu durumun farklı nitelikteki göstergelerinden biridir. Örneğin, bağımsızlığın ilânından itibaren 22 yıllık süre zarfında başbakanın aynı zamanda savunma bakanı görevini üstlenmesi, güvenlik meselelerinin İsrail siyasal hayatının tüm katmanlarına nüfuz etmesine neden olmuştur (Hassan, 2006-2007: 888-893).

İsrail'in ulusal güvenlik anlayışının, bağımsızlığın hemen öncesi ve sonrasında kendini içinde bulduğu şartlara bağlı olarak şekillendiği düşünülebilir. Bu şartlar, İsrail'in saldırgan hareket kabiliyetine sahip savunma stratejisi hedefli caydırıcılık özelliği bulunan bir askerî güç bulundurma anlayışını benimsemesinde etkili olmuştur. Shamir Hassan, İsrail'in anılan şekliyle ulusal güvenlik anlayışının (1) başka seçenek olmaması, (2) maddî yetersizlik ve (3) askerî yollarla stratejik zaferin elde edilemeyeceği varsayımlarına göre şekillendiğini ifade etmektedir. Bunlardan birincisi olan seçeneksizlik, İsrail'in düşman bir çevrede bulunuyor olmasından kaynaklanan bir varsayımdır. 1948-1949'da İsrail'in düşmanı olan Arap devletler, askerî alandaki yetersizliklerinden dolayı bir ateşkese rıza göstermek zorunda kalmış olmalarına rağmen bu durum İsrail'in bu devletlerle güvenilir bir barış anlaşmasına varabilmiş olması için yeterli olmamıştır. Ayrıca, İsrail toplumu, Arapların İsrail'in varlığını kabul etmemelerinin altında ortadaki adaletsizliğin olduğunu da kabul etmektedir. Hassan bu kabulün varlığını, Ben Gurion'un "Neden Araplar barış yapsın ki? Ben bir Arap lideri olsaydım İsrail'in varlığını hiçbir şekilde kabul etmezdim. Bu oldukça doğal. Biz onların toprağını aldık. Doğru, Tanrı bu toprakları bize vaat etti, ancak bu onlara ne ifade eder? Anti Semitizm vardı, Naziler, Hitler, Auschwitz vardı, ancak bu onların suçu mu? Onlar bir tek şey görüyorlar: Biz geldik ve onların toprağını aldık. Bir ya da iki kuşak sonra bu belki unutulacak ancak şu an itibarıyla başka bir seçenek yok." ifadesi ile de desteklemektedir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde ve yukarıda da İsrail'in

kurucularından ve ilk başbakanı Ben Gurion'un açıkça aktardığı gibi oldubittiye getirilen durum, derin Arap düşmanlığı gerçeğinin doğmasına ve İsrail'in de durumu şart olarak kabul etmek zorunluluğunu getirmiştir. İkinci varsayım olan maddî yetersizlik ise, İsrail'in düşmanı olan potansiyeli daha yüksek olan Arap devletlere göre insanî, materyal ve coğrafi açılarından zayıf olduğu öngörüsüne dayanmaktadır. İsrail kendisini, ani ve şiddetli bir saldırı karşısında savunmaya geçilmesi için gerekli süre, coğrafi alan, kullanacak asker ve malzeme anlamında yetersiz görmektedir. Bu nedenle üç ayaklı bir strateji geliştirilmesi gerekmiştir. Buna göre, öncelikle, dışarıdan demografik ve ekonomik destek almalıdır; ikinci olarak mevcut kaynakları düşmanlarından daha verimli ve etkin kullanmalı ve sürekli hazır bulunmalıdır ve niteliksel anlamda daha yüksek teknolojiye sahip bir teşkilâta ve savaş doktrinine sahip olmalıdır. Kısaca İsrail, çatışma alanında hızlı karar alma kabiliyeti ile donanımlı ve taktik ve harekât düzeyinde atak yapabilecek seviyede bir askerî güce sahip olmalıdır. Hassan'ın verdiği varsayımlardan sonuncusu olan askerî yollarla stratejik zaferin elde edilemeyeceği varsayımı da, belirleyici olmasına rağmen İsrail'in savaş alanındaki başarıları, uluslararası ortamda taleplerine göre şekillenecek bir barış anlaşmasına ulaşamamış olmasına dayanmaktadır. Bu durumda, Hassan'a göre, İsrail'in düşmanlarını muhtemel bir savaşa cesaret edemeyecekleri derecede caydırma seçeneği öne çıkmaktadır. İsrail'in askerî politikasını yukarıda verilen varsayımlara göre şekil aldığı öne süren Hassan, bu durumun ordunun profesyonellerden ziyade bir "sivil ordu" anlayışına göre teşkilatlanmış olduğunu aktarmaktadır. İsrail askerî doktrini, düşmanın bir saldırısı anında hatta böyle bir saldırıya hazırlık aşamasında önalıcı bir şekilde saldırı düzenleyerek saldırıyı başlamadan durdurmak anlayışı üzerine kuruludur. 1967 Savaşı, bu doktrine net bir örnek olarak verilebilir. İsrail hava kuvvetleri düşman hava kuvvetlerini henüz uçaklarını kaldırmaya fırsat bulamadan imha etmiş ve böylece muazzam bir üstünlük elde etmiştir. Hassan'a göre bu doktrinin benimsenmesinde rezerve birliklerin teşkil edilmesinin zaman, etkinlik ve maliyetleri değerlendirilmiş ve oldukça maliyetli olan rezervlerin harekete geçirilmesine dahi gerek bırakılmaması amaçlanmıştır. Zira, rezerve birliklerinin hareketlendirilmesi, çatışma şartlarının devam etmesi anlamında olup düşmanların sayı ve kabiliyet açısından kuvvet toplamalarına neden olabilecektir. Böylece, başka bir deyişle, İsrail ordusu genel anlamda düşmanlarına göre zayıf bulunsa dahi, çatışma alanında düşmanından üstün olmayı ve mümkün olduğunca düşman harekâtının şekillenmesine fırsat vermeden durumun düşman toprakları içinde İsrail lehine çevrilerek daha büyük çaplı bir çatışmaya hiç mahal vermemek stratejisini benimsemiştir denebilir (Hassan, 2006-2007: 889-891).

İsrail Silahlı Kuvvetleri, Ben Gurion'la başlayan ve İsrail'in resmî düşüncesi haline gelen misilleme politikası ile özdeşleşmiştir. Ben Gurionizm olarak da bilinen bu politika, Arap rejimlerine İsrail'in askerî gücünün sık sık hatırlatılması gerektiği temeline dayanmaktadır ve esas olarak her Arap saldırısına hareketin kendisiyle uyumlu olmayan daha ağır bir oranda karşılık verilmesini öngörmektedir. Askerî gücün, bir dış politika aracı olarak kullanması olarak da nitelenecek bu politika, 1950'li yıllardan itibaren İsrail'in uygulamalarında görünür bir hal almıştır (Cleveland, 2008: 392; Hassan, 2006-2007: 889-893; Khouri, 1966: 435).

Zafer Balpınar'a göre, İsrail için güvenlik, "... çatışmayı var olmak ile yok olmak arasında bir seçim olarak kabul eden, sıfır toplam ve asimetrik karakterde bir kurgu olarak belirginlik kazanmış" ve İsrail Güvenlik Politikası'nı "var olma ve varlığını devam ettirme" motivasyonu ile şekillendirmiştir. Balpınar, İsrail'in güvenlik stratejisi unsurlarına; karşı tarafın çatışmayı devam ettiremeyeceği seviyede yıkıcı özelliklere sahip bir caydırıcılık ve güvenlik adına sadece suçluların değil kolektif cezalandırma prensibinin benimsendiği bir cezalandırma anlayışını eklemektedir. Balpınar'a göre İsrail, daimî ve bir bütün olarak Filistin tehdidi altında olduğunu öne sürerek güvenlik tedbirlerinin gerekliliğini uluslararası ortamda oldukça geçerli olan "terörizmle mücadele" faaliyetleri kapsamında sürdürmektedir (Balpınar'ın bu ifadesi, Likud Partili Başbakan Benyamin Netanyahu'nun 22 Mart 2010 tarihinde Washington'da Amerikan İsrail Toplum Meseleleri Komitesi yıllık konferansında yaptığı ve "Yahudi Yurdu ile Yahudiler'in ayrılmayacağını, Yahudilerin Kudüs'ü 3000 yıl önce inşa ettikleri gibi bugün de inşa ettiklerini, Kudüs'ün bir yerleşim değil bir başkent olduğunu, hükümetinin yerleşimlerle ilgili politikasının 1967 Savaşı sonrası hükümetlerinkiyle benzer olduğunu, bugün itibarıyla 250 bin yerleşimcinin yani şehir nüfusunun neredeyse yarısının yerleşimlerde Knessetten 5 dakikalık mesafede yaşadığını, bu gibi durumların iki devletli çözüm için bir engel olmadığını, barışın dışarıdan değil karşılıklı güven ve görüşme ile sağlanabileceğini, karşılıklı tavizler verilmesi gerektiğini, ancak taviz verilemeyecek tek şeyin güvenlik olduğunu, ancak Yahudilerin can güvenliğinin ve tek Yahudi devletinin güvenliğinin riske atılamayacağını, (bugün itibarıyla) Gazze

sınırı ile olan sorunun Mısır sınırından 1000 civarı tünelden sağlanan silah kaçakçılığı olduğunu ve bunun sadece İsrail'in bu sınırdaki bulunması ile durdurulabileceğini ve bu konudaki direktmenin nedeninin bu olduğunu ve İsrail ve ABD'nin ortak düşmana karşı birlikte olduğunu" aktardığı (PM Netanyahu, 2010: 166-168) sunumu tarafından da desteklenmektedir.). Bu durum, Filistinlilerin işgale direnen halk yerine bir bütün olarak terörist oldukları algısının doğmasına yol açmaktadır. Böylece, Filistinlilerle olan tek teması terörle mücadele adına çatışma üzerinden sağlanmakta olan İsrail'in, Filistinlilerin ulusal ve uluslararası seviyelerde ötekileştirilmesi ile birlikte de Filistinliler üzerindeki hakimiyeti sürekli kalabilmektedir. Bunların yanında, yerleşim birimlerinin inşası faaliyetleri ile bölgenin hinterlandlarından ve birbirlerinden fiziken ayrılması sağlandığından, İsrail'in böylece, hem saha hakimiyeti artmakta hem de Filistinli örgütlerin varolma ve hayatta kalma maliyetleri artarak Filistinlilerin yıldırılması ve iç direnişin yıkılması sağlanmaktadır (Balpınar, 2012: 497-511).

İsrail'in ulusal güvenlik önceliği ve ulusal güvenliğin tüm iç ve dış politikanın belirlenmesinin altında yatan neden, Hassan'a göre, Yahudilerin Sürgün boyunca bulundukları Avrupa ülkelerinde görmüş oldukları dışlanma ve soykırıma varan hoşnutsuz muamelelerdir. Efraim Inbar ve Gabriel Sheffer buna, İsrailli liderlerin İsrail'in tüm dünya Yahudileri için bir sığınak olduğuna dair kabulleri ve bundan kaynaklanan sorumluluk anlayışlarını ve Bar-Tal ve Antebi ise "kuşatma kabulü" adıyla niteledikleri bir anlayış içinde yaşadıklarını eklemektedir (Inbar, 1990: 165-183; Sheffer, 2012: 77-85; Bar-Tal ve Antebi, 1992: 633-645). Bu tecrübeler, Yahudilerin Yahudi olmayanlara olan güvensizliğini doğurmuş ve Yahudi olmayanlardan gelecek tehlikenin, gerçekte ilgisi olsun olmasın, düşünce kalıplarında köklü bir şekilde yer almasına neden olmuştur. İsrail'in güvenlik konusundaki algıları doğrultusunda öne çıkan iki dış politika anlayışı ise öncesinde bahsedilen maddi yetersizliğin telafi edilmesine yönelik olarak dünya üzerinde da güçlü bir devletin askerî, teknolojik ve uluslararası meselelerde desteğinin alınması ve yakın coğrafyada kendisine müttefik olacak müslüman ve Arap olmayan devletler bulmak biçiminde şekillenmiştir. İsrail, dış politikalarını gerçekleştirme noktasında kendini emniyete alabilmek için gereken güçlü bir devlete olan ihtiyacını ABD ile yakın ilişkiler kurmak ve yakın coğrafyada Arap ve Müslüman olmayan müttefik arayışlarını da Hindistan, Şah döneminde İran ve Sudan ve Lübnan'daki Hristiyanlar da dahil Arap devletlerindeki isyancılarla yürüttüğü ilişkilerle giderme gayretinde bulunmaktadır (Hassan, 2006-2007: 892-893).

İsrail'in seçenezsizlik varsayımına çıkan ve Araplarla daha anlayışlı ve ılımlı politikalar sürdürülmesi halinde daha sakin ve barışçıl şartların oluşabileceğini öngören kesimlerin de var olmasına rağmen, Hassan, İsrail'in Ben Gurion'un anılan önerisinin genel olarak kabul gördüğünü ve İsrail'in gelirinin ve enerjisinin önemli bir kısmını ulusal güvenlik konularındaki algıları doğrultusunda değerlendirmeyi ve sonuç itibarıyla de askerî bir devlete dönüştüğünü aktarmaktadır (Hassan, 2006-2007: 892-893). Yossi Klein Halevi de 2011'de yapılan bir ankete göre, bir barış anlaşmasının imzalanması halinde dahi Filistinlilerin İsrail'e karşı mücadeleye devam edeceklerini düşününlerin oranının yüzde 70 olduğunu aktararak Hassan'ın bu görüşünü desteklemektedir. Halevi bu durumu, İsrail toplumunun merkezci görüşe sahip kesimlerinin en büyük çıkmazı olarak değerlendirmektedir (Halevi, 2012: 168-172).

Efraim Inbar, İsrail'in güvenlik anlayışını değişen stratejik çevresine uyumlu olmamakla eleştirmektedir. Inbar'a göre İsrail, caydırıcılık, erken uyarı ve sonuç getirici zaferlere odaklanmış anlayışını düşman komşularının da ordu ve silahlarındaki gelişmelere bağlı olarak yenilemelidir. Inbar ayrıca, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin bir kara savaşı için hazırlıklarının tam olmasına rağmen halkın çatışma beklentisine ve ordu bütçesinin ve orduya katılımının tartışma konuları haline gelmesinin İsrail'in ulusal güvenliği için birer sorun olarak ortaya çıktığına dikkat çekmektedir (Inbar, 1998: 62-81).

Shibley Telhami de, İsrail'in benimsemiş olduğu güvenlik stratesinin eksikliklerine değinen Inbar'la aynı fikirdedir. Telhami'ye göre, İsrail'in 1950 ve 1960'ların şartlarına uygun olarak geliştirdiği dış politika geçerliydi ancak İsrail, Arap milliyetçiliğinin sona ermesi ve bölgede İsrail gerçeğini kabul etmeleri gibi gelişmelere ayak uyduramamıştır. Caydırıcılık anlayışının da öncesinden daha maliyetli bir hal aldığına değinen Telhami, bölgede değişen şartlarla ilgili olarak Mısır, Suriye ve Filistinlilerdeki değişimlere vurgu yapmaktadır. Örneğin, Mısır barışı olayından itibaren başlayan süreçte, Suriye kendi mücadelesini ve İntifada sonrası yalnız kalan Filistinliler de kendi mücadelelerini vermeye başlamışlardır. Ayrıca, hem İsrail'in hem de Arap liderlerinin sorun yaşadığı İslamî hareketlenmenin varlığına dikkat çeken Telhami, bunun nedeni olarak Arap liderlerinin İsrail'in bölgedeki en güçlü siyasal ve askerî unsur olduğunu kabul etmelerine ve bundan dolayı da

bulundukları bölgelerde aynı zamanda askerî savunma birlikleri işlevini gösteren yerleşimciler, 1948 Savaşı'nda da bu işlevi devam ettirmiş ve özellikle düzenli ordunun hazırlanması aşamalarında önemli görevler üstlenmiş ve bulundukları alanları korumuşlardır. Yerleşim birimlerinin, çevreledikleri alana da hakim olması özelliğinden 1967 savaşı sonrası elde tutulan işgal topraklarında da faydalanılmıştır. Kuzey sınırı kapısı olarak sayılan Golan Tepeleri'nin ilk yerleşim inşa edilen bölge olma gerekçesi anılan bu alan savunması ihtiyacına dayanmaktadır. Alan savunması amacıyla toprakların güvence altına alınması konusu, İsrail'in merkezî olarak yerleştiği sahil kesimine açılan dağlık koridor hattının Batı Şeria'da ilgili alanlara bu gerekçeyi göz önüne alarak yerleşim planlanmasını getirmiştir. (Ben-Zadok, 1985: 337-338). İsrail'in işgal topraklarında yerleşim inşa faaliyetlerindeki güvenlik gerekçesi, aynı zamanda bitişikte kurulacak bağımsız bir Filistin Devleti'nin kurulmasının engellenmesi ile birlikte değerlendirilmelidir (Halevi, 2012: 172). Zira, böyle bir durum İsrail'in güvenlik algıları doğrultusunda, ciddi bir tehdit olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Mısır'la varılan anlaşma üzerine güney sınırlarının güvence altında olması, İsrail'in güvenlik ve savunma gerekçeleriyle Batı Şeria'ya yönelmesini kolaylaştırıcı etmenlerden biri olmuştur.

İşgal topraklarında yerleşimlerin ilk yıllarında güvenlik tartışmasının oldukça yaygın olduğunu teyit eden Will, yerleşimlerin bu hedefi her zaman karşıladığı fikrine karşı çıkmaktadır. Will'e göre, 1973 Savaşı sırasında Golan Tepeleri'ndeki yerleşimlerin boşaltılması sürecinde İsrail'in oldukça ciddi zaman ve işgücü kaybetmiş olması, yerleşimlerle ilgili bu gerekçeyi geçersiz kılmaktadır. Will ayrıca, bu bölgelere sivil nüfusun yerleştirilmesi, ani bir saldırıyı karşılamakta İsrail Savunma Kuvvetleri'ni tam tersine yavaşlatığını ve sivil nüfusun daha geniş bir alana yayılmış olmasının da savunma kapasitesini olumsuz yönde etkilediğini öne sürmektedir. Will'e göre yerleşim inşasını güvenlik gerekçelerine dayandıran kesim,

Filistin konusunu gündemlerinin üst sıralarına almamaları olduğunu aktarmaktadır. Telhami'ye göre, İsrail'in potansiyel olarak anlaşabileceği Arap ülkelerle uyumsuzluğunu devam ettirmesi, bu akımlara hizmet etmektedir. Ayrıca, Arap ülkeleriyle çatışma olmaması ve ortak bir soruna sahip olunması da yine tam bir dostluk anlamına gelmemektedir. Filistin sorununun halen çözülmemiş olması, ABD'nin Araplar arasındaki prestij kaybına ve dolayısıyla da İsrail için ciddi sorunlara neden olan etmenlerden biri olmaya devam etmektedir. Ortadoğu'da halkların İsrail'i suçladığı bir ortamda, İsrail'in devlet seviyesinde bölgesel kabul edilebilirlik arayışı başarılı olamayacaktır. Bu nedenle, Telhami'ye göre, İsrailin güvenliği için benimsediği mevcut strateji, gözden geçirilmelidir (Telhami, 1990: 399-416).

yerleşimlerin boşaltılma sürecinde de tarihsel hak gereği yerleşimlerin inşa edildiği görüşünü zedelemeyecek önlemler almaya da çalışmaktadır. Bu özen, Sina'daki yerleşimlerin boşaltılması sırasında gözlemlenmiştir. Tarihsel hak gereği yerleşimlerin yapılmasını savunan görüş, "İsrail Toprağı"nın herhangi bir yerine yerleşilebileceği fikrine dayanmaktadır. Böylece, bölgenin İbranî krallıklarından kalan miras gereği Yahudi devletinin hakkı olması sadece bölgenin ulusal değil aynı zamanda dinî bir nedenle de talep edilmesi anlamındadır (Will, 1982: 39-40). Guş Emunim Hareketi'nin ideolojisi de buna dayanmaktadır. Will'e göre; Guş Emunim'in İşçi Partisi desteği ile sürdürdüğü yerleşimlerin bulunduğu konumlar incelendiğinde bunların Filistinlilerin Ürdün bölgesinden yalıtılması ve Kudüs içinde kapalı bir alana hapsedilmelerine yönelik bir çaba sonucu olduğu göze çarpmaktadır. Bu konular iddia edilen güvenlik gerekçelerini yalanlamaktadır. İşçi Partisi'nin de Kiryat Arba ve Ofra gibi belirlenmiş hedeflere engel teşkil edeceği öngörülen yerleşim projelerine göz yummuş olması, Guş Emunim hareketine gösterilen geniş katılımlı ve aslen partizan olmayan desteğin bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır (Will, 1982: 43-44).

1947 öncesi İsrail Devleti'nin sınırlarının henüz belirli olmadığı dönemde, Siyonist liderler tarafından, kurulacak olan Yahudi yerleşimlerinin konumlarının ileride devlet sınırlarının belirlenmesi evresinde büyük önem taşıyacağı öngörülmüş ve yerleşimlerin konumları bu bağlamda planlanmıştır. İngiliz Manda Yönetimi idaresi altında yüzeysel yayılma açısından oldukça dikkatle hesaplanan yerleşim konumları, aynı zamanda birbirleriyle olan ulaşım imkânlarının da değerlendirilmesiyle birlikte tespit edilmiştir. Bu dönemde topraklar, gerek doğrudan İngiliz Manda Yönetimi'nden gerek de Arap sakinlerden temin edilmiştir. Toplam yüzölçümünün Filistin Topraklarının sadece yüzde yedisini teşkil etmesine rağmen, yerleşimlerin bölgede Yahudi varlığının ispat edilmesine yönelik uzun ve dar doğrusal hatlar boyunca dağıtılması, BM'nin 29 Kasım 1947 kararını verdiğinde Yahudilere bu toprakların yüzde 55'lik bir kısmının pay edilmesinde etkili olmuştur. İşgal edilmiş topraklar için benzer politikanın sürdürüldüğü söylenebilir ancak bu toprakların önemi, daha önceden de ifade edildiği gibi, aynı değildir. Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri'nde yerleşim inşa edilerek bölgede Yahudi varlığının

gösterilmesi, güvenlik ve savunma amaçlarının yanında barış görüşmeleri sırasında İsrail için pazarlık malzemesi olarak kullanılmak üzere değerlendirilmiştir. Ancak Yahudiler için dinî öneme sahip olan Samaria ve Judea bölgelerine karşılık gelen Batı Şeria’da durum farklıdır. İsrail, 1982’de Sina Yarımadası’ndan ve Gazze Şeridi’ndeki yerleşim bölgelerinden ise 2005 yılında çekilmiş ancak Batı Şeria’daki yerleşimlerini boşaltmayı uluslararası baskılara rağmen sürdürdüğü çözümsüzlük politikalarıyla⁴⁰ reddetmeye devam etmektedir (Ben-Zadok, 1985: 336-337).

⁴⁰ Avner Yaniv ve Yael Yishai’ye göre çözümsüzlük politikası, dört şarta bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, aktörün mevcut sorundan kaçınabilecek kabiliyetlere sahip olması durumudur. Uluslararası ilişkilerde herhangi bir sorun karşısında zayıf aktörlerin olası baskı ve yaptırımları göze alarak çözümsüzlükten kaçınması beklenirken kabiliyetleri yüksek aktörlerin karşılaştıkları sorunları aşmak zorunluluğu, uluslararası bir yaptırıma maruz bırakılabileceği endişeden kaynaklanmamakta ve güçlü aktörlerin sorunları çözme noktasında çözümsüzlük politikasına başvurusu, böylece, mümkün olabilmektedir. Ayrıca, çözümsüzlük tercihinin nesnel güç ve öznel konumun dengeli olarak değerlendirilmesi şartıyla, güçlü bir müttefikin desteğine güvenen zayıf bir aktörün de çözümsüzlük seçeneği bulunabilir. Ancak, çözümsüzlük politikasının aktörün güvensizlik hissi ve aynı zamanda meydan okuma tavrının bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek de mümkündür, zira yüksek gönüllülük ancak güçlüler tarafından tercih edilebilirken sadece zayıf ve güvensiz aktörler uluslararası hükümlere meydan okuma cüretini gösterebilir. İsrail’in durumuna bakıldığında, bariz zayıflıklarına rağmen zaman zaman başvurduğu çözümsüzlük politikası, kendisine maliyetli olabilecek bir yaptırıma dönüşmemiştir. Bu politikanın uygulanabilirliği bağlamındaki ikinci şart, aktör tarafından uyumsuzluk politikasının tercih edilmesi halinde eleştiriden uluslararası yaptırımlara varan maliyetini göze alabileceği derecede iç bir mutabakata dayalı ve aksi yönde bir motivasyonun varlığıdır. Siyonizm hareketinin “güvenli ve egemen bir Yahudi Devleti fikri, bu türden bir motivasyonu temsil etmektedir. Üçüncü şart, iç politikaya ait kazanımların uluslararası yaptırımlarla kıyaslandığında daha öncelikli görülmesi durumudur. Demokrasilerdeki konsensusun oybirliği anlamında olmamasına rağmen, geniş tabana sahip olamayan bir hükümetin ne iç ne de dış politikada uzun süreli mevcudiyeti mümkün değildir. İsrail açısından bakıldığında; en yayılmacı görüşe sahip kesimler tarihî Filistin topraklarının yüzde 77’sinde söz hakları bulunduğunu savunurken ılımlı kesim aynı toprağın yüzde 88’inin Filistin idaresine iadesini savunmakta ve kabullerinin dışında çözümsüzlük politikasını tercih edebilmektedir. Çözümsüzlük politikasının tercih edilebilmesi için verilen şartlardan sonuncusu ise dış politika konularının iç siyasal çıkarlar uğruna suistimal edilmesi durumudur. Dış ilişkilerde ulusal menfaatin savunulması noktasındaki çözümsüzlük politikası, iç siyasette karar alıcı siyasal kesim açısından oldukça kazançlı olabilir. Bu durum da, dış ilişkilerin ulusal siyaseti önemli ölçüde etkileme kabiliyetinin bulunmasına rağmen karar alıcıların kısa vadeli iç siyasal kazanımlar elde etmek gayretiyle dış siyasette bu politikayı sürdürmelerine imkân tanımaktadır. İsrail için anılan durum, bir kısır döngü halini almıştır. İsrail’in uyguladığı çözümsüzlük politikası, uluslararası tenkitin artmasına yol açmakta, bu da daha net bir iç kenetlenmeye neden olmakta ve sonuçta derecesi artan bir çözümsüzlük politikası olarak kendini göstermektedir. Uluslararası ortamda anlam verilemeyen bu politika tercihi, iç siyasette toplumdaki ayrımları sakinleştirici bir özelliğe sahip olabilmektedir (Yaniv ve Yishai, 1981: 1126-1128). ABD başkanlarından Jimmy Carter’ın (dönem itibarıyla) yaptığı ve Camp David Anlaşması’nın başarılı olup olmayacağına dair görüşlerini aktardığı bir konuşmasındaki “İsrail’e tesir etme ve geniş Arap kesimlerin güvenine sahip olma özellikleriyle ABD’nin barış için anahtar olduğunu ancak İsrail’in barış görüşmeleri noktasındaki tavrı ile ilgili olarak iyimser olmadığını çünkü 1984’ün seçim yılı olması hasebiyle İsrail’e kendi öncelik ve isteklerinin dışında bir şey diretilemeyeceğini, Lübnan’dan çıkmasının sağlanamayacağını ve Gazze ve Batı Şerida durumun farklı olacağını düşünmediğini

Yerleşim politikaları ile doğrudan ilişkili ikincil faktörlerden en öne çıkanı yerleşim politikalarının İsrail güvenlik algıları ile ilgili olanıdır. Zira, yerleşim politikaları güvenliğin ve güvenlik politikaları da yerleşimlerin nedeni ve sonucudur. Ancak, genellikle doğrudan ilişkili de olsa, yerleşim alanlarının seçilme nedenleri arasında bu bölgelerin Yahudilerin dinî ve tarihsel hakkı olduğu görüşü de önemli bir rol oynamaktadır.

3.2.2 Göçmenlere Barınak Sağlama ve Nüfusun Dengelenmesi

Esas olarak 1948 öncesi dönemde göç eden Yahudilerin ideolojik altyapıları, yeni bir devlet kurmak üzere fedakarlık yapmalarına imkân sağlayacak derinlikte olmuştur. Bu dönemde, ilk yerleşimlerin kurulduğu topraklarda özellikle tarımsal endüstri kollarında faaliyet göstermiş olan bu kesimler, hem devletin siyasal olarak hazırlanması hem de gerektiğinde askerî açıdan desteklenmesine fiilen katılmışlardır. Bağımsızlığın ilânının ardından getirilen özellikle Sefaradi kesime ait Yahudilerin ideolojik ve ekonomik yeterlilikleri önceki dönemin göçmenlerine göre daha düşüktür. Bu dönem göçmenleri, devlet desteğiyle ideolojik nedenlere dayanmasa da yine kenar bölgelere yerleştirilmiştir. 1967 sonrası ise, dinci ve sağ kesimlerin genişlemeci ve Mesihî söylemleri etkili olmuş ve Guş Emunim gibi hareketlerin de etkisiyle tarihsel Yahudi topraklarına göç akını başlamıştır. 1967 sonrasında aynı bölgelere göç etme nedenlerinden biri de işgal bölgelerinde inşa edilen yerleşimlerin diğerlerine göre daha ekonomik olmasıdır. Ancak, Yahudilerin dinî ve ideolojik gerekçeler dışındaki göç hareketleri yukarıda anılan kesimlerin tepkisiyle karşılanmıştır (Ben-Zadok, 1985: 334-335).

İsrail'in yerleşim ve tarıma ayırmak üzere kısıtlı toprak üzerinde konumlanmış olması, vatandaşlarının bulundukları bölgede geçimini sağlamaya ve toprağı en verimli şekilde kullanmanın yollarını aramaya yöneltmiştir. Hem yerleşim hem de tarım başta olmak üzere bulunan yerde çeşitli endüstri faaliyetlerinde

ancak yine de tespitlerinin hatalı olmasını ümit ettiğini” (Carter, 1984: 10-13) aktardığı ifadeleri, Yaniv ve Yishai'nin görüşlerini desteklemektedir.

bulunmak üzere kibbutz ve moşav birimlerine ihtiyaç duyulması da anılan bu ihtiyacın karşılanmasına yöneliktir (Ben-Zadok, 1985: 338-339). Ancak, özellikle 1990'lı yıllarda yaklaşık bir milyonluk eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen Yahudilerin, önceki dönemlerde gelen ve ekonomik yönden daha zayıf durumda olan Sefaradi kesimlerden farklı olarak bulundukları kötü şartlardan kurtulmak yerine hayat standartlarını daha da yükseltmek amacını gütmeleri, bunların sınır bölgelere nakledilmelerini ve yerleşim çevrelerindeki mütevazî işyerlerinde istihdam edilmelerini zorlaştırmıştır. Bunda hem bu göçmenlerin şartlarının karşılanmaması halinde ülkeyi terk etmeleri tehlikesinin göze alınmaması, hem de İsrail'in siyasal, ekonomik ve kültürel şartlarının değişmesi ve siyasal kesimin seçmenlerin uygulanan politikalara seçimlerde verecekleri karşılığın da değerlendirilerek memnuniyetlerinin sağlanmaya çalışılması etkili olmuştur. Yeni göçmenlere önceki dönemlerdeki gibi sert yerleşim tahsisi politikalarının uygulanmasını engelleyen faktörlerden biri de son dönemde bireylerin eskiye oranla daha fazla bireysel ve sektörel alanlara kayması ve kendilerinden ulusal çıkarlar gereği bireysel fedakarlık yapmalarının beklenmesinin daha zor bir hale gelmiş olmasıdır. Bu gibi nedenlerle yerleşim bölge tercihleri büyük oranda kendilerine bırakılan son dönem göçmenlerin sahilde bulunan büyük ve gelişmiş şehirlere yerleşmeyi tercih etmeleri, kırsal alana göçün özendirilmesine yönelik yeni teşviklerin uygulanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda sayılabilecek teşvikler, ucuz fiyat ve vergi kolaylıklarının yanında, altyapı ve çevre güzelleştirme faaliyetlerinin arttırılmasını da kapsamıştır (Evans, 2011: 110-116). Will'e göre, yerleşimlerin ihtiyaç fazlası üretilmesinden kaynaklanan bu durum, toplumun çeşitli kesimlerinden de ciddi eleştiri almaktadır. Ayrıca, bu işlemler için yıllık bütçenin yarısına yakınının ayrılıyor olması da anılan eleştirilerin dayanaklarından biri olarak görülmektedir (Will, 1982: 46).

Yerleşim tercihi ideolojik ve dinî gerekçelere dayanmayan kesimlerin özendirilmesi kapsamında bazı yerleşim birimlerinin sadece barınak olarak kullanılabilmesine de imkân sağlanmıştır. İş yerleri büyük şehirlerde olan yerleşimcilerin en azından işgal topraklarındaki yerleşim bölgelerinde ikâmet etmesinin sağlanması, İsrail'in buna uygun coğrafi koşulları sayesinde mümkün olabilmektedir (Demant, 1983: 9-11).

İsrail yerleşim politikalarının belirlenmesinde ikincil düzeyde etkili faktörlerden diğeri olan barınak sağlanması ve nüfusun dengelenmesi konusu, yukarıda ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Ancak, bu yine de güvenlik politikalarından ayrı düşünülemez. İsrail Devleti'nin Siyonist hareket öncülüğünde göç faaliyetleri sonucu kurulmuş olması, bu yönüyle zaten bu göçmenlere barınak sağlanması için çeşitli önlemler alınmasını gerektirmiştir. Yerleşim politikalarının nüfusun dengelenmesine dönük olarak uygulanması da yine İsrail güvenlik anlayışları doğrultusunda şekillenmiştir.

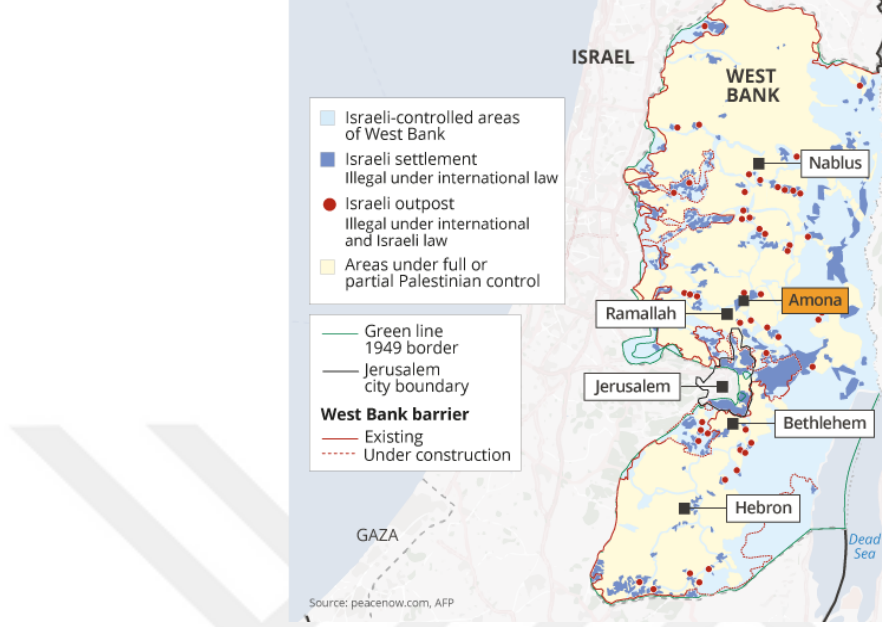
Aşağıda, tüm buraya kadar ifade edilenler doğrultusunda yerleşimler hakkında güncel rakamlarla bilgi verilmiş ve uygulanan yerleşim politikalarının toplumsal ve siyasal alanlardaki çeşitli sonuçlarına değinilmiştir.

3.3 Günümüzde Yerleşimler ve Bunların Çeşitli Sonuçları

İsrail toplumunun içinde yerleşim politikaları hakkında birbirine taban tabana zıt görüşlerin olmasına rağmen, siyasal karar vericilerin yerleşim politikalarını devam ettirebildikleri görülmektedir. Yukarıda farklı başlıklar altında verilen hedefler doğrultusunda yürütülmüş ve yürütülmekte olan yerleşim politikaları, tüm bu hedeflerin gerek Yahudi dini gerek de tarihine dayanan referanslarla desteklenmiştir ve desteklenmeye devam edilmektedir. Tüm bu gelişmelerle bugünkü (2013) şekliyle İsrail'in Batı Şeria'da inşa ettiği yerleşim birimleri Harita 3.6'da gösterilmiştir. Ayrıca bu yerleşim birimlerinin inşa edilme tarihleri ve barındırdıkları yerleşimci sayıları Ek. 2'de verilmiştir.

2010 yılı itibariyle İsrail nüfusunun yüzde 92'si antik ya da sonradan inşa edilen şehirlerde ikâmet etmektedir. Geri kalan yüzde sekiz köyler, kibbutzlar, moşavlar ve kibbutz kehilatilerde ikâmetlerini sürdürmektedir. Toplam 267 kibbutz nüfusun yüzde 1,57'lik ve toplam sayısı 441 olan moşavlar da nüfusun yüzde 3,5'lik kısmına barınak sağlamaktadır. Günümüzde ayrıca, mevcudiyetini devam ettiren 107 kibbutz kehilati bulunmaktadır (Israel Ministry of Foreign Affairs; 2013).

Harita 3.6 İsrail'in Batı Şeria'daki Yerleşimleri

Kaynak: Middle East Eye (<http://www.middleeasteye.net/>)

İsrail'in yerleşim politikaları, sadece 1967 Savaşı sonrasında işgal edilen topraklarla sınırlı bir konu değildir. Bu aslında, siyasal Siyonizmin başlangıcından itibaren esasını oluşturmuş ve halen devam eden tartışmaların merkezinde bulunan bir konudur. Yerleşimler konusu, Siyonizm içindeki farklılaşmaların ve İsrail Devleti'nin kurulmasını takip eden dönemde ortaya çıkan tartışmaların asıl nedeni olma özelliğini de barındırmaktadır. Din ve toprak gibi diğer temel tartışma konuları ile ilintili olarak yerleşimler meselesi, Filistinlilerin Siyonizmle yüzleşme ve mülklerini kaybetmelerinin de doğrudan nedenidir. Will'in ifadesiyle, yıllarca devam eden Siyonist yerleşim politikalarının maliyeti Filistinlilerin can ve malları olmuştur. Yüzeysel olarak dahi bakıldığında sonuçları oldukça sarsıcı olan yerleşim politikaları, oldukça önemli olan elden çıkan her bir dönüm arazinin ve kuruyan her bir kuyunun kaydının tutulması gibi fiziksel göstergelerle açıklanamayacak büyüklükte ve farklı boyutlara sahip bir konudur. Yerleşimler, İsrail'de çeşitli siyasal dinamikler tarafından desteklenmiş, eleştirilmiş ve müdâhale edilmiş bir konu olduğu gibi, bu politika sonucu ortaya çıkan yerleşimciler de İsrail siyasal hayatının

şekillenmesinde oldukça etkin bir role sahip olmuşlardır. “Toprağın zapt edilmesi”nin, siyasal Siyonizmle başından beri olan ilişkisi, yerleşimcilerin diğer Siyonistlerle ilişkilerinde öne çıkan bir konumsal üstünlük elde etmelerine neden olmuştur. Yayılma karşıtı Siyonistler Yahudi idaresi altında bir Yahudi Devleti talebinde bulunmuşken yayılmacı Siyonistlerin idealleri “tarihî İbranî krallıklarının topraklarına sahip bir “Büyük İsrail”in kurulması olmuştur. Bu kesimlerin kendi aralarındaki tartışmalar zaman zaman sertleşmiş olsa da, daha ziyade taktiksel seviyede devam etmiştir. Örneğin yayılmacı karşıtlarının mevcut şartlara uyumlu hareket edilmesi gerektiğine dair görüşleri, yayılmacıların “doğal hak”kın, çoğunlukla da “Tanrı tarafından verilen hak”kın gereği olarak hareket edilmesi gerektiği yönündeki görüşleri ile karşı karşıya gelmiştir, ancak bu toprakların aslında “doğal hak”, çoğunlukla da “Tanrı tarafından verilen hak” olduğu, yayılma karşıtları tarafından da kabul edilen bir fikirdir. Yayılmacı kesim, tarihsel olarak, yönetimde bulunamamış ancak yasaları aşmak ve yönetimi çeşitli şekillerde yönlendirmek suretiyle hedeflerine ulaşma yönünde hareket etme yolunu seçmiştir ve zaman zaman yayılmacı karşıtı Siyonistlerin hukukî yaptırımlarıyla karşı karşıya gelmişlerdir ancak yine de, bu kesimlerin aralarındaki bu farklılık sadece yöntemle ilgili olup her türlü şarta rağmen devam eden yerleşim faaliyetlerinin sürebilmesine imkân sağlamaktan başka bir anlam taşımamaktadır. 1967 sonrası yerleşimler, İsrail’in genel siyasal hayatı üzerindeki devasa etkisinin yanında daha uç kesimler için de bir başlangıç noktası teşkil eden yönleriyle esas itibarıyla yayılmacı görüşün sonucu olan hareketlerdir. Will bu noktada, aşırı sağcı Tehiya ve Kah Partileri ile Guş Emunim Hareketlerini işaret ettiğini belirtmektedir (Will, 1982: 37-38).

İsrail’in işgal topraklarında ve özellikle de Batı Şeria’da tarihsel haklarının bulunduğu gerekçesi ile yerleşim kurma politikası, aynı zamanda, İsrail’in iç seküler ve dinî dinamiklerinin ayrıştığı bir konu olmaktadır. İşçi Partisi’nin yerleşimleri Ürdün Vadisi ve dağlık bölgenin doğu kesimlerine yoğunlaştırdığı doğrusu da El Halil şehrine bitişik Kiryat Arba’nın inşasına da destek verdiği gözden kaçırılmamalıdır. Will, bu iddiasını Guş Emunim liderlerinin Maariv Gazetesi’ne verdikleri Kiryat Arba inşasındaki Başbakan Yardımcısı Yigal Allon’un moral ve maddî desteklerini ve Samaria’daki ilk yerleşim olan Ofra’nın inşasındaki Şimon

Peres'in Rabin hükümeti sırasında Savunma Bakanı görevini sürdürdüğü dönemdeki yardımlarını unutmadıklarını ve bu yerleşimlerin bu destekler sayesinde gerçekleştiğini aktardıkları ve İşçi Partisi'nin iktidarda olup Herut (Likud)'un muhalefette olduğu dönemleri özlemle andıklarını ifade ettikleri demeçlerine dayandırmaktadır. Will ayrıca, Guş Emunim liderlerinin iddialarının doğruluğunu da Savunma Bakanı yardımcısı Mordehay Zipori'nin İşçi Partisi iktidarında Likud iktidarına göre daha fazla Filistinlinin evinin havaya uçurulduğu ya da mühürlendiği ve daha fazla Filistinlinin sürüldüğünü aktardığı konuşması ile ve Şimon Peres'in BM Güvenlik Konseyi'nin yerleşimleri boşaltma talebine⁴¹ "İsrail'de hiçbir sorumlunun karardaki bu hükümle aynı fikirde olmayacağını" ifade ettiği demeci ile desteklemektedir (Will, 1982: 39-40).

⁴¹ BM Güvenlik Konseyi'nin raporunda özetle; (1) Konseyin ilk raporuna rağmen İsrail'in Batı Şeria başta olmak üzere işgal edilmiş topraklardaki yerleşim inşa etme faaliyetlerinde olumlu bir değişiklik gözlemlenmediği aksine, durumun bölgedeki barış arayışlarını engelleyecek düzeyde kötüye gittiği, (2) BM ve Güvenlik Konseyi kararlarına rağmen İsrail'in işgal topraklarında kolonileşme faaliyetlerine devam ettiğinin İsrail'in yeni yerleşimler açma ve öncekileri genişletme girişimlerinden anlaşıldığı, (3) Yerleşim inşası ve genişletmesi kapsamında toprakların ele geçirilmesine yönelik faaliyetlerin, yerlerinden çıkarılan bir grup tarafından İsrail Yüksek Adalet Mahkemesi'ne yapılan başvuruları üzerinden belli olduğu ve Komisyon'un önceki raporunda buna değinildiği, (4) Yerleşim politikalarının İsrail hükümeti tarafından resmî olarak uygulanmakta olduğunun kabul edildiği, (5) Elon Moreh yerleşim alanı ile ilgili olarak, İsrail hükümetinin İsrail Yüksek Adalet Mahkemesi'nin Araplara ait toprakların uygunsuz bir biçimde ele geçirilmesini engellemek üzere verdiği kararın uygulanmaya geçirilmesinden kaçınma girişimlerinin Güvenlik Komisyonu tarafından, bu olayın İsrail'in resmî yerleşim politikaları ve onu destekleyen söylemlerinden vazgeçmediğinin ispatı olduğunun değerlendirilmiş olması gerekçesiyle üzüntüyle takip edildiği, (6) Komisyon, İsrail kabinesinin Batı Şeria ve Gazze bölgelerinden, bazı sınırlamalar olmasına rağmen, İsrail vatandaşı ve örgütlerinin toprak satın alabilmelerinin önünü açan kararının askerî anlamda işgal altındaki topraklarda kuşaklar boyu mülk sahibi olan Arap aileler üzerinde aşırı bir baskıya neden olabileceği endişesini taşıdığı ve (7) Tüm bu bulgularla birlikte, Komisyon, İsrail'in tüm uyarılara rağmen yürütmeye devam ettiği yerleşim politikalarının işgal edilmiş topraklardaki durumu daha da olumsuz yönde etkileyeceğine dair görüşünü yenilediği belirtilmekte ve (1) Komisyon, BM Güvenlik Konseyi'ne mülteci Filistinlilerin devredilemez nitelikteki yurtlarına dönme hakları ile birlikte, İsrail hükümeti ve halkına yerleşim politikalarının bölge barış girişimlerini engelleyecek derecede olumsuz sonuçları olduğu uyarısı yapması tavsiyesini tekrar ettiği, (2) Komisyon, İsrail'in yerleşim politikalarının işgal edilmiş topraklardaki olumsuz duruma yol açtığı konusunda uyarılmasını ve yerleşim plan, inşa, kurma ve genişletme faaliyetlerinin acilen durdurması çağrısının gerektiği, (3) Ve bu kapsamda da BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in işgal edilmiş topraklardaki yerleşim inşasına ilişkin faaliyetlerini durdurması ve hali hazırda yapılmış olanları da boşaltmasının sağlanmasına yönelik yaptırımlarda bulunmasını tavsiye ettiği, (4) İsrail yetkililerinin işgal altındaki topraklardaki su kaynaklarını yerleşimlerin desteklemesi amacıyla uygunsuz kullanımından doğan Arap kesimlerin bu konudaki mağduriyetinin giderilmesine yönelik önlemlerin BM Güvenlik Konseyi nezaretinde yürütülebileceği ve (5) Kudüs'le ilgili olarak, birinci raporda da belirtildiği üzere, Komisyon BM Güvenlik Konseyi'ni İsrail yönetimini BM Güvenlik Konseyi'nin 1967 meselesi ile ilgili kararlarına uymaya ve bu Mübarek Şehrin çoğulcu ve dinî yönünü de dahil statüsünü değiştirebilecek herhangi bir ilave önlemden vazgeçmesi yönünde baskı yapmasının tavsiye edildiği bildirilmektedir (United Nations, 1980: 103-105).

Bunlardan yerleşimler ile özdeşleşmiş olan Gush Emunim, Mafdal'ın Bei Akiva gençlik kolu ve Hesder Yeşiva içinden çıkan kesimlerin oluşturduğu bir harekettir. Bu din öğrencileri, aynı zamanda askerlik hizmetinde de bulunmaktadır. Hareketin liderlerinden Haham Tzvi Yehuda Kook, Yahudi Topraklarının her bir karışında Yahudilerin herhangi bir kısıtlama olmaksızın hakkının olduğunu ve ülkenin kendilerine (Yahudilere) ait olduğunu belirtmektedir. Halka açık bir konuşmasında da “bütün ülke bize ait- burada hiçbir Arap toprağı yok, sadece Yahudi toprakları, atalarımızdan kalan topraklar, ve bu Vaat Edilmiş Topraklar sınırları içinde sadece Yahudi halkının egemenliğı söz konusudur” biçiminde açıklama yapmıştır. 1967 Savaşı'nı Tanrının vaaadinin bir göstergesi olarak anlamlandıran Kook, 1981 seçimlerinde aşırı sağcı Tehiya Partisi'ni desteklemiştir. Ancak Will, Guş Emunim'in yukarıda anılan ulusçuluk ve dinî öğretileri birbirine karıştırması fikrinin Ortodoks kesimlerin tümü tarafından paylaşılmadığını, siyasal Siyonizmi lanetleyen Naturei Karta hareketi ve “Guş Emunim kesiminin dindarlığının altından yapılmış buzağı heykeli etrafında dans eden İsrailitelerinki kadar olduğunu ve ettikleri ibadetin de toprak ve devlete yani dinin en ucuz şekli olduğunu” savunan kesimlerin varlığını aktararak ifade etmektedir. Will ayrıca, işgal topraklarındaki yerleşim fikrinin Siyonizmin hedefi olan “Yahudi Devleti” fikri ile olan tezatlığına da değinmektedir. Bu tür girişimler sonucu topraklarını korumak üzere direnen Filistinlilerin de hoşgörüsüz olarak tanımlanması gibi bir anlamsızlık ortaya çıkmaktadır. Guş Emunim'e göre Filistinliler, tarihsel Yahudi düşmanları olan Amelikalı ve Kenanlıların bugünkü karşılıklarıdır. Will, Amelikalıların erkek, kadın ve çocuklarının öldürülmesine ve Kenanilere de savaşmak, başka topraklara göç etmek ya da İsrail yönetimi altında yaşamak seçeneklerinin sunulmasına yönelik tarihsel dinî emirleri hatırlatmakta ve topraktan toplu olarak çıkarmanın sadece savaş hallerinde mümkün olmasından dolayı da, Filistinlilerin ekonomik sıkıntı içinde bırakılmak suretiyle başka topraklara göç etmelerinin kendi isteklerine bırakılmış gibi yapılmasının bir seçenek olarak kabul edildiğini aktarmaktadır (Will, 1982: 40-42). Üye sayısı olarak fazla yüksek olmamasına rağmen kilit noktalardan destekler almayı başaran Guş Emunim Hareketi, yerleşim inşalarını özellikle Filistinlilerin yoğun oldukları bölgelerden seçmektedir. Will, bunun bölgede yaşayan Filistinlileri

bezdirmek ve hayatlarını yaşanmaz kılmak için yapıldığını öne sürmekte ve bu iddiasını Aşkenazi Hahambaşı Şlomo Goren'in El Halil şehrinin bitişiğinde inşa edilmiş olan Kiryat Arba yerleşiminde yaptığı bir konuşmasında "Hebron (El Halil şehrinin İbranicesi)'da yaşayan Filistinlilerin Ürdün Nehri'ne doğru kaçmamış olmalarından duyduğu üzüntüyü" aktarması örneğine dayandırmaktadır (Will, 1982: 43).

Likud hükümeti ise 1977'den itibaren giriştiği politikalarla işgal topraklarında kolonileşme niyetini açıkça ifade etmiştir. Likud'un projesi, Batı Şeria'nın batı dağlık arazileri boyunca yerleşim birimlerinin inşa edilmesi ve böylece Güvenlik Konseyi'nin raporlarında da belirtildiği üzere, Filistin toplumunun batı yönündeki gelişiminin engellenmesi ve bölgenin kuzeyde kalan kısmını ikiye bölerek Filistinlilerin kapalı alanda hapsedilmesine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Yerleşim inşalarının yanında Filistinlilerin hayatını zorlaştıran etmenlerden bir diğeri de Batı Şeria'daki yerleşimlerin birbiriyle bağlantılarının sağlandığı ve İsrail kontrolünü, silahlı kuvvetlerin hareket ve müdahale kabiliyetini arttırmaya ve Filistin direnişini zorlaştırmaya hatta imkansız hale getirmeye yönelik dizayn edilmiş bağlantı yollarının inşasıdır. Likud döneminde DSO'ya bağlı Kırsal Yerleşim Birimi'nin Ekim 1978 tarihli Batı Şeria'da 1979-1983 yılları arasındaki beş yıllık dönemde 46 yeni yerleşim inşa edilmesi ve mevcutların genişletilmesi doğrultusunda aldığı ve "Droble Plan" olarak bilinen karar, İsrail'in yüzde 100'ün üzerinde bir enflasyon ile mücadele ettiği bir dönemde DSO'nun önceliğini de göstermesi bakımından önemlidir. Planda, "azınlıkların bulunduğu bölgelerin sadece çevrelerine değil aynı zamanda aralarına da yerleşim inşa edilmesi" ifadesi, Batı Şeria'daki Filistinlilerin hem azınlık olarak anılması hem de esas çoğunluğu teşkil etmelerine rağmen sayılarının Yahudilere göre daha düşük olduğunun imâ edilmesinin nedeni, Will'e göre, Plan'ın sadece Batı Şeria'dan değil, tüm İsrail Toprakları'ndan söz etmesi ve anılan bölgenin işgal edilmiş olduğunun inkar edilmesi anlamlarına gelebilmektedir zira bu tür edebî ve tarihin tekrar yazılmasına dair gayretler, kolonileşme çalışmalarında görülen durumlardır. Will, Siyonizm'in "toprağı olmayan halka halkı olmayan toprak" söyleminin Belfur Deklerasyonu'nda Filistinli çoğunluktan bahsederken "Filistin Toprakları'ndaki Yahudi olmayan topluluklar" ifadesinin

kullanılması ile Filistinlilerin, özellikle Batı medyası karşısında, bu tür edebî perdelemelerden kaynaklanan yeni bir sorunla mücadele etmek zorunda kalmış olmasını, bu duruma örnek vermektedir. Ayrıca, Drobles Plan'ın ilk maddesinin; tüm İsrail Toprakları'nı boydan boya geçen yerleşimlerin güvenlik ve doğal hak gerekçelerine dayandığı ve stratejik bölgelerden geçen yerleşimlerin iç ve dış güvenliği sağlamaktaki ve Yahudilerin İsrail Toprakları'ndaki haklarını idrak etmeleri ve sağlamlaştırmalarına yönelik etkilerinden söz etmesi, Filistinliler meselesinin bir dış sorun olarak İsrail hükümetinin iç güvenliğini ilgilendiren bir boyutu olduğuna ve böylece yerleşimlerin bir zapt etme ve ona karşı direnme unsurlarını da barındırdığını açıkça ifade etmektedir. Drobles Planı, Eylül 1980 tarihinde eklenen ve takip eden beş yıl içinde 60-75 yeni yerleşimin kurulmasını ve toplamda 120-150 bin kişilik yerleşimci sayısına ulaşılacağını öngören "Judea ve Samaria'daki Yerleşimler – Strateji, Politika ve Plan" isimli bir belge ile ifadelerini daha da netleştirmiştir. Buna göre; Judea ve Samaria'daki devlete ait ve işlenmemiş kıraç toprakların acilen ele geçirilmesi ve ileride bir Arap devletinin kurulmasının engellenmesi amacıyla bölgede yaşayan azınlığın bulunduğu merkezlerin çevrelerine ve aralarına yerleşim birimlerinin inşa edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yerleşim inşalarının güvenlik gerekçesine dayandığı iddiasını ortadan kaldıracı bir anlama sahip olan bu girişim, Yüksek Adalet Mahkemesi'nin 1980 yılında Elon Moreh yerleşim biriminin Rujeib'ten Cebel al Kebir'e taşınmasına yönelik kararının da boşa çıkmasını ve Araplara ait toprakların Guş Emunim tarafından "güvenlik gerekçesine dayandırmak zorunluluğu olmaksızın" ele geçirilebilmesinin önünü açmıştır. Toprakların İsrail Devleti tarafından ele geçirilmesi birkaç farklı biçimde gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi, geçerliliği oldukça şüpheli olan güvenlik gerekçeleriyle belli bir toprak parçasına devlet tarafından el koyulmasıdır. Diğer topraklar ise Filistinlilerin özel mülkü yerine devlete ait arazi adı altında el değiştirmiştir. Bu yöntem, 1967 sınırları öncesine ait toprak üzerinde tasarruf hakkı sisteminin suistimal edilmesine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti idaresinden kalma bu sisteme göre topraklar üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, toprağın açık bir şekilde özel olarak sahip olunması durumu olup "mülk" olarak adlandırılır. İkincisi, kamuya ait toprakların nesiller boyu belli ailelerin kullanımına verildiği ve

vergi açısından Ürdün Maliye Bakanlığı'na kayıtlı olan “mirî” ve üçüncüsü ise Osmanlı Sultanı'na ve ardından İngiliz Manda Yönetimi'ne ve Ürdün yönetimlerine ait olarak sayılan “çiflik” biçiminde nitelendirilen topraklardır. Mirî ve Çiftlik arazilerinin kayıtlarının genellikle net olmayan durumu, İsrail yönetimine bu arazilerin kayıt (tapu) belgelerinin net olarak ibraz edilememesi ve bu toprakların üzerinde tasarrufta bulunan kimselerin elinden kolayca alınabilmesine yol açmıştır. Will, bu durumun Haaretz Gazetesi'nde Yüksek Mahkeme Yargıcı Haim Kohen'in Maariv Gazetesi'ne verdiği “Judea ve Samaria'yı sadece emanetçi olarak elimizde tutuyoruz. Bir emanetçinin emanetindeki bir mülkü eline geçirmesinin de hızsızlığın en çirkin yollarından biri olduğu bilinen bir gerçektir.” demecine de dayandırılarak “alay ve gasp” biçiminde niteliğini aktarmaktadır. Toprakları ele geçirmenin bir diğer yolu da işgal anında topraklarında bulunmayan kimselerin “gaip” sayılarak bu mallara devlet tarafından el koyulmasıdır (Will, 1982: 44-46). Demant'ın aktardığı, Tarım bakanlığından işgal topraklarında Yahudi kolonileşmesi önderlerinden Şaron'un ayrılmasından sonra bu makama gelen Mihael Dekel'in bir ifadesi İsrail'in Filistinlilerin topraklarını hangi gayri meşru yöntemleri kullanarak ele geçirdiği konusunda adeta bir özet niteliğindedir: Şaron'a göre daha sade ancak daha etkili bir yönetim sergileyen Dekel, Haaretz Gazetesine Eylül 1982'de verdiği demecinde “Judea'da hükümet nasıl toprak satın alıyor?” sorusuna gülümseyerek “Bunun çeşitli yolları var, burada söyleyebileceğimden daha fazlası” biçiminde yanıtlamaktadır (Demant, 1983: 8).

İşgal altındaki toprakların yerleşim birimleriyle donatılmasının bir diğer sonucu da bölgenin askerî bir görünüm almasıdır. Yerleşimlerin bulunduğu bölgelerde bunların savunmaları için ayrıca tesis edilmiş olan askerî birimlerin yanında yerleşimlerin de birer askerî birim olarak faaliyet göstermek üzere değerlendirilmiş ve “alan savunması”nda katkıları beklenmiştir. İsrail Savunma Kuvvetleri'nin rezerve sistemine göre dizayn edilmiş olmasının da katkısıyla, her biri askerî eğitim almış ve dönem dönem bu eğitimi yenileme fırsatı bulan yerleşimciler, hali hazırdaki yüksek motivasyonlarıyla yerleşim bölgelerinde silahlarıyla dolaşabilmekte ve resmen ordu bünyesinde tanımlanmaktadır. Bulundukları bazı bölgelerde polis gücü olarak da faaliyet gösteren yerleşimcilerin alt yapısı ordu

tarafından oluşturulmakta ve bu durumun Genel Kurmay Başkanı'nın "bu kesimlerin Eski Kudüs alanında dahi silahlarıyla dolaşmaları gerektiği", "bunda yeni ve endişe duyulacak bir şey olmadığı" ve "zaten ordu, polis ve İsrail sivil sektörün de elinde bulunmakta olan yüzbinlerce silaha birkaç bin silahın daha eklenmesinin durumu fazla etkilemeyeceği" gibi ifadeleriyle de desteklenmekte olduğu ikrar edilmektedir. Ordunun desteği olmadan da Filistinli "teröristlerle" çatışma kabiliyeti edinilmesi hedeflenen yerleşimcilerin Genel Kurmay Başkanı Rafael Eitan'ın ifadesiyle "yeni bir şey olmayan" durumu, İsrail'in bağımsızlığını ilân etmesinden önce de var olan durumla benzeşmektedir. Hatta bazı yerleşimci liderlerinin bölgesel birlikler kurma, eğitimler verme ve "terör" olaylarıyla ilgili olarak istihbarat elde etme çalışmaları yapmak üzere karar almış olmaları ve yerleşimcilerin otoritelerle birlikte hareket edecekleri yönündeki resmî beyanlarına rağmen bazı yerleşimci kaynakları da "siyasal bazı sorunlardan dolayı ordunun müdahale edememesi gibi bir durumla karşılaşılması halinde faaliyete geçecekleri" ifadelerinde bulunmuşlardır. Will, yukarıdakilerin yanında, yerleşimcilerin otorite kontrolü dışında da eylemlerde bulunma yönündeki tespitlerini, yasa dışı eğilimlerini eleştiren medyaya karşı alternatif bir medya için yasal bir zemin arayışına girdiklerini aktarmaktadır (Will, 1982: 47-49). Ulusal ve uluslararası medyada gösterilen tepkilere rağmen, yerleşimcilerin yukarıda anıldığı şekliyle, otoritelerden *tamamen* bağımsız hareket ettiğini ifade etmek de bir hayli iddialı olmayı gerektirmektedir. Zira, Guş Emunim ve Kah Partisi taraftarlarından bazı aşırıcıların Filistinlilere karşı devam eden şiddet ve eş zamanlı suikastlar da dahil olmak üzere düzenledikleri terör eylemlerinin İsrail yöneticileri tarafından bilinmemesi pek mümkün görünmemektedir. Bu saldırıların bazı yöneticiler tarafından sadece sözlü olarak eleştirilmesi ve bu tarz eylemlerin İsrail toplumunda açık bir şekilde lanetlenmemesiyle ilgili olarak Will'in verdiği bir kaç örnek hayli etkileyicidir: Eş zamanlı suikastlar sonrası Kah Partisi liderlerinden Yossi Dayan'ın "bu eylemi düzenleyenlerin iyi Yahudiler olduklarını" söylediği demeci, Kiryat Arba yerleşiminin Guş Emunim lideri Yossi Weiner'in "Üzgün olduğumu söyleyemeyeceğim. Artık Arapların da korkacakları zaman geldi." biçimindeki açıklaması, Guş Emunim yöneticilerinden Haham Moşe Levinger'in "suikast eylemlerinden sonra daha emniyette hissettiğini ve eylemi düzenleyenleri

anladığını” aktardığı ifadesi ve Mafdal Partisi mensubu ve Knesset üyesi Haham Haim Drukman’ın teröre karşı nefretini aktarmakla birlikte suikaste uğrayanların da İsrail’in düşmanı olduklarını belirtmesi ve Yahudi Dinî metinlerinden alıntı yaparak “Bütün düşmanlarımız böylece mahvolsun.” ifadesini kullanması bu tür örneklerdendir. Will, bölgede faaliyet gösteren iki (Siyon’un Çocukları ve Kah Hareketi’ne bağlı bir grup) yer altı örgütü hakkında Newsweek isimli uluslararası bir yayın kuruluşunun değerlendirmesini aktarmaktadır. Buna göre; Siyon’un Çocukları üyeleri -tam net olmamakla birlikte- küçük çaplı, yüksek eğitilmiş ve yerli kesimlerden oluşurken Meir Kahane’ın Kah Hareketi’ne bağlı olan ikinci grubun mensupları genel olarak İbranice öğrenmeye dahi zahmet etmemiş ve Batı Şeria’da birkaç ay olaylar çıkarıp ardından memleketlerine dönen genç haydutlardır. Will’in Newsweek’in bu yorumuna atıf yapması, Siyon Çocukları’nın da üyesi olabileceği ve kendilerini Teröre Neged (karşı) Terör (TNT) biçiminde tanımlayan başka bir grubun uygulamalarını onaylayıp onaylamadıklarını araştıran bir anket sonucuna göre İsrail toplumunun yüzde 36,6’sının olumlu görüş bildirdiğini aktarması ile daha da bir anlam kazanmaktadır. Teröre karşı terör anlayışını destekleyenlerin İsrail toplumunda azınlıkta kalmalarına rağmen bu anlayışın devam etmesi de, az da olsa var olan destekle orantılı bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumda, “asıl sorunun Haham Meir Kahane olmadığı, onun ve çetesinin kolayca üstesinden gelinebileceği ancak esas meselenin Guş Emunim ve onun hükümet ve ordu içindeki destekçileri olduğu” yönündeki görüşlerin de bulunmasına rağmen bu grupların halen varlığı, Filistinlilerin sürülmesi için Mescid-i Aksa’yı havaya uçurma fikri gibi Filistinlileri fiziksel ve moral anlamında büyük bir çatışmaya sevk ederek meydana gelecek bir savaşın gerekli olduğunun kabullebilmesi, İsrail resmî Aşkenazi Hahambaşı Haham Goren’in “sadece Kiryat Arba’nın değil, Hebron’un da bir Yahudi şehri olması gerektiği” yönünde açıklama yapabilmesi ve seçilememiş olsa da Meir Kahane’nin resmen tanınan bir siyasal parti kurmasına mücadele edilmiş olması gibi etmenlere bağlıdır (Will, 1982: 51-55).

Will, İşçi Partisi’nin Ulusal Birlik Hükümeti’ne dahil olmasının bulunduğu dönemde yerleşimci hareketleri arasında endişeye neden olduğunu aktarmaktadır. Bu hareketlerin İşçi Partisi tarafından yerleşim bölgelerinin işgal topraklarından

çekilmesi üzerine boşaltılabileceği hakkındaki endişelerini, 40 yerleşim birimini temsilen yayınlanan 1980 tarihli bir bildiride “Yahudi topraklarının başka egemenlik altına teslim edilmesinin Yahudi halkının kaderinin ve Siyonist yatırımın inkarı olan yasadışı bir girişim” olduğunu ifade ederek bildirmişlerdir. Ancak, Likud’un iktidarı bölgede yerleşim hareketlerin hız kazanması anlamına gelmiştir. Golan Tepeleri’nin ilhakı ve 1967 Lübnan ateşkes sınırını belirleyen “yeşil Hat” sınırının resmî İsrail belgelerinde görmezden gelinmesi, Likud’un yayılmacı anlayışına ayrı ayrı örneklerdir. Will’e göre yayılmacı (Revizyonist) Siyonistler, yasalar dahilinde hedeflerine ulaşamama durumunda yasaları çiğneme konusunda sorun yaşamamaktadır. Will, bu iddiasını Herut Partisi’nin yasadışı bir uygulaması üzerine Ben Gurion tarafından verilen bir emirle müdahale edilmiş ve batırılmış Altalena Gemisi olayı örneğini vermektedir. Will, yayılmacı görüşü benimseyen kesimin yine de siyasal ve dinî dinamikleri harekete geçirerek hedeflerine ulaşmaktaki başarısını da dile getirmektedir. Will’e göre ayrıca, Siyonist ideolojinin “İsrail’in gerçek sınırları nedir? ve Topraklarda kimin daha fazla hakkı vardır?” gibi anahtar soruların cevabı sadece sert dinî referanslara dayanmak suretiyle verilmektedir. Will, Daha evrensel bir dinî görüşe sahip ya da liberal siyasetçilerin, yayılmacıların bu tezlerine karşı bir tez üretmekte yetersiz kaldıklarını öne sürmekte ve “Eğer tarih ve Yahudi dinî metinleri bizi Hayfa’ya bağlıyorsa, Hebron’a da daha fazla bağlamış olmuyor mu? ya da tersiyle, Eğer Hebron’daki haklarımızdan vazgeçip onu teslim edersek Hayfa’dan da çıkmak zorunda kalmayacak mıyız?” gibi sorulara net cevap veremediklerini aktarmaktadır. Will’e göre Siyonizm’in tüm kesimleri, İsrail Devleti’nin kurulma sürecinde, az veya çok, tarihsel ve dinî referansları kabul etmiş ve kullanmıştır. Ancak yayılmacılar tarafından savunulan ve “gerçek doğru” olarak öne sürülen fikirler, diğerleri tarafından yeterince karşı durulmamasından dolayı göreceli güvenli ve barışa yakın olunmadığı gerginlik ve düzensizlik durumlarında tekrar güç kazanarak toplumu ve siyaseti yönlendirici rol üstlenmektedir (Will, 1982: 55).

Will, işgal ve (yerleşimci nüfus için dahi olsa) demokrasinin birbirinden ayrılığına değinerek kolonileşme konusunda İsrail içindeki farklı görüşlere de yer vermektedir. Güvenlik ve buna bağlı olarak yerleşim konusu, ekonominin üstündeki

muaazam bir yük olarak, daha sert otoriter söylemlere yol açmaktadır. İsrail toplumundaki otoriterliğe kayma ile ilgili olarak Yediot Aharonot gazetesindeki “İsrail toplumunun hayatta kalmasının eğer daha otoriter bir rejimle mümkün olarsa bunun seçilmesi gerektiği, toplum olarak hayatta kalmanın bireysel özgürlüklerden daha önemli olduğu” yorumu ve Mafdal Partisi mensubu ve Knesset üyesi Haham Haim Drukman’ın Yahudi Toprağı Aretz Yisrael’in birliğinin hayırseverlerin demokrasisinden daha değerli olduğu değerlendirmelerine atıfta bulunmakta ve toplumun demokrasi dışına özendirilmesi konusundaki duyulan rahatsızlığı da Amnon Kapeliouk’un “Kriz durumlarında ilk önce demokratik prensiplerin zarar gördüğü, bazı çevrelerin dinî otoriteyi temsil ettikleri iddiasıyla kendilerini yasaların üzerinde gördüklerini, ulusalcı ideolojinin dinî fanatizmle renklendirildiğini, dinî yetkililerin neredeyse bir bütün halinde ulusalcı aşırı sağ grupların ideoloji ve yöntemlerine moral destek ve dinî kılıf verdikleri ve hiçbir hahamın işgal topraklarıyla ilgili olarak bir insanın diğerine baskı kurmasının ahlaksızlığını lanetlemediği hatta bu konuyu hiç açmadıkları” ifadeleriyle aktarmaktadır. Bu görüşleri benimsemeyen İsraillilerin de bir gün Filistinli komşularıyla benzer siyasal baskı ve zulüme maruz kalabilmeleri ihtimali bulunduğunu aktaran Will, barış yanlısı kesimlerin saldırgan kesimler karşısındaki hazırlıksız ve yetersiz durumunu Şimdi Barış hareketi ile Guş Emunim hareketlerini karşılaştırarak ifade etmeye çalışmaktadır (Will, 1982: 55-57).

Balpınar, İsrail’in yerleşim politikalarının sonuçlarından biri olarak Filistin çatışmasının devamlılığına dikkat çekmektedir. Balpınar’a göre, İsrail saha hakimiyetini sağlamak ve Yahudiler için dinî, sosyal ve fizikî yaşam alanları oluşturmak üzere sürdürdüğü yerleşim politikalarının devamlılığını sağlamak üzere meseleyi uluslararası ortamda 1948 Savaşı ve Yom Kippur Savaşı gibi bir gecede kopan savaflara ve Soykırım mağduriyetine dayandırarak güvenlik ve Yahudi kamuoyunda ise Büyük İsrail söylemlerine başvurmak suretiyle anlatmakta ve sonuç olarak tek ve bütün bir Filistin Devleti’nin ortaya çıkışını engellemekte, savaşmadan sınırlarını genişletmekte, görüşmelerde taviz verebilecek bir hareket alanına sahip olmakta ve çatışmanın sınırlar dışında bir sorun yerine kendi topraklarında yaşadığı bir asayiş zafiyeti olarak göstererek meselenin bir sınırlar sorunu yerine bir iç sorun

haline gelmesini ve böylece muhataplarının da farklılaşmasını sağlamaktadır (Balpınar, 2012: 497-511).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Yahudilerin tarihsel süreçte edindikleri deneyimler ve diğer tüm çevresel faktörler doğrultusunda ortaya çıkan yerleşim faaliyetleri, yine Yahudilerin bizzat kendileri ve İsrail siyasal sistemi de dâhil olmak üzere tüm çevreyi (alt ve üst düzey sistemleri) etkilemiştir. Aşağıda, tez konusu olan İsrail siyasal sistemi – Yahudilik dini ilişkilerinin yerleşim politikaları üzerindeki etkisine dair ulaşılan tespitler sunulmuştur.

3.4 Tespitler

İsrail'in dinî, tarihsel, kültürel, sosyal, coğrafi, ekonomik ve toplumsal dinamikleri, kendine özgü siyasal kurumları ve bu arka plana dayalı olarak ortaya çıkan işlevsel boyutu yukarıda bütün yönleriyle ele alınmak suretiyle İsrail siyasal sisteminin yapı, kurum ve siyasal çıktılarının Yahudilik dinine ait emir, yasak ve öğretiler doğrultusunda vücut ve işleyiş bulduğu sonucuna varılmıştır.

Bu kapsamda, İsrail yerleşim politikalarının diğer tüm etmenlerle birlikte tarihsel süreçte nasıl şekillendiğinin anlatılmasının ardından aşağıda tez çalışmasının cevap aradığı ikinci “Detaylarıyla verilecek diğer stratejik faktörlere ek olarak, Yahudilik dini ile İsrail siyasal sisteminin ilişkisi yerleşim politikalarını hangi biçim ve yoğunluklarda etkilemiştir?” sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Yukarıda verilenler ışığında, kuruldukları ilk günden yenilerinin kurulmaya devam ettiği günümüze değin tüm dönemler gözden geçirilip değerlendirildiğinde; İsrail'in yerleşim politikalarının, esas olarak dinî ve tarihsel İsrail Yurdu'na dönüş ve onu yeniden inşa etme projesi olduğu söylenebilir. Zira, vaat edilmiş Yahudi topraklarında, ya da bugünkü ifadelerle İsrail'in yerleşim birimlerini oluşturduğu tüm bölgelerde yerleşim birimleri inşa etmek, dinî ve tarihsel bir hak olarak Filistin Toprakları'nda bir Yahudi Devleti kurmayı hedefleyen Siyonist hareketin nihai hedefi olmuştur. Yerleşim politikalarının gerçekleştirilme gerekçeleri olarak

güvenlik ve savunma, göçmenlere barınak sağlanması ve nüfusun dengelenmesi gibi nedenler ise bu kapsamda ikincil seviyede kalmaktadır.

Yerleşim politikalarının; tarih boyunca ve güvenliği oldukça tartışmalı mevcut durumda tüm dünya Yahudilerinin yurdu ve sığınağı olarak İsrail Devleti'nin sürekli tehdit altında olduğunu ve hayatta kalmasının yalnızca caydırıcılık ve önleyici saldırıyla garantilenebileceğini kabul eden ulusal güvenlik anlayışı doğrultusunda şekillendiği görülmektedir. Tezin konusu olarak yerleşim politikalarının Yahudilik Dinî öge ve öğretileri doğrultusunda şekillendiğinin bir başka ispatı da İsrail Devleti tarafından işgal topraklarında yürütülen yerleşim faaliyetlerinin uluslararası ortamda güvenlik ihtiyacına dayandığı öne sürülürken, konunun İsrail toplumuna anlatılabilmesi için dinî ve tarihsel öğretilere başvurulmasıdır. Bunda, İsrail'de din ve siyasal sistemin içiçe geçmiş olmasının ve Yahudilik din ve ulusal kimliğinin ayrılmazlığının kolaylaştırıcı etkisi yadsınamaz. Ayrıca, bu vesile ile yerleşimlerin inşasına yönelik tüm nedenlerin bir şekliyle Yahudilik dinî ve tarihsel öğeleriyle desteklenebilmesi mümkün olmuştur. Bir başka deyişle; Yahudilik dini ve tarihi, yerleşim politikalarının hem ortaya çıkış nedeni hem de Yahudiler nazarında meşruiyet kazandırma aracı durumundadır. Bahse konu toprakların tarihsel ve Tanrı tarafından verilmiş Yahudi Yurdu olduğu konusunda fikir birliği içinde olan gerek yayılmacı, gerek de komşularla ilişkilerde daha ılımlı bir yolu tercih eden kesimler arasındaki yerleşimler konusundaki fikir ayrılığı sadece yönetsel farklara dayanmaktadır. Bu da, İsrail yerleşim politikalarının bir hükümet politikası olmadığını, bunun yerine dinin emri gereği benimsenmiş bir devlet politikası olarak kabul edildiğini işaret etmektedir. İsrail Devleti'nin sınırlarını halen resmî olarak ilân etmemiş olması da bu tezimizin en önemli dayanaklarından biri olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Bu tez, aşamalı olarak “İsrail siyasal sisteminin oluşturulması, dönüştürülmesi ve politikaların üretilmesinde Yahudilik dininin yönlendirici etkisi var mıdır?” ve “Yukarıdaki soruya verilen cevap dikkate alınarak ve detaylarıyla verilecek diğer stratejik faktörlere ek olarak, Yahudilik dini ile İsrail siyasal sisteminin ilişkisinin özellikle yerleşim politikalarına olan etkileri nelerdir?”sorularına konstrüktivist bakış açısıyla cevap aramaya çalışmıştır. Ayrıca bu tez çalışması, şu iki argümanı benimsemiştir: “Bir siyasal sistem, teşkilatlanmasında ve işlev görmesinde maddi unsurlar yanında ilgili toplumun kültürel ve düşünsel faktörlerinden de dinamik olarak etkilenir.” ve “Herhangi bir siyasal sistem tarafından benimsenen bir politika sistemin diğer birimlerinden bağımsız olamaz. Böylece; analiz hem yapısal/işlevsel anlamda hem tarihsel gelişmeler temelinde hem de siyasal sistemin alt ve üst düzeyleri açısından bütüncül bir çerçevede yapılmalıdır.”

Bu bağlamda öncelikle Yahudilik dini ve İsrail siyasal sisteminin genel hatlarıyla incelenmesi gerekmiştir. Daha sonra din-siyasal sistem ilişkilerinin saptanabilmesi için kuramsal ve kavramsal bölümde ortaya konan ölçütler, anılan argümanlar doğrultusunda İsrail siyasal sistemine bir bütün halinde uygulanmış ve birinci tez sorumuza yanıt aranmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu aşamada İsrail siyasal sisteminin kendine özgü yönleri de dikkate alınmaya çalışılmıştır.

Daha sonraki aşamada ise öncelikle birinci soruya alınan cevap akılda tutularak İsrail’de yerleşim politikalarına etki eden tüm stratejik etmenler, yine tez argümanları doğrultusunda, ele alınmaya çalışılmıştır. Bu aşamada, yerleşim politikaları bütüncül bakış açısını yakalamak amacıyla tüm dönemler dikkate alınarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece, tezin ikinci sorusuna cevap aranması mümkün olmuştur.

Çalışmanın sonunda ise, tezin aşamalı olarak cevap aradığı sorulara tez çalışması boyunca ulaşılan cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini ile olan ilişkisinin varlığının ve varsa bunun hangi boyut, yoğunluk ve niteliklerde olduğunun tespit edilmesine yönelik bulgular incelendiğinde öncelikle, Yahudilik dininin ibadete yönelik emir ve yasaklarının yanında dünyevî hayatı da ilgilendiren hükümlerinin bulunduğu göze çarpmaktadır. Bunların uygulanabilir, bir başka deyişle, dinin yaşanabilir olabilmesi için modern siyasal sistem tarafından bu emir ve yasaklara ait hukukî ve uygulamaya ait altyapının tesis edilmesi gerekmektedir.

İkinci olarak, Yahudilik dini ile Yahudi ulusal kimliğinin birbirinden ayrılamaması, bahse konu ilişkinin varlığı açısından büyük öneme sahiptir. Zira, dine ait bir emir aynı zamanda kültürel/tarihsel bir örf/adet kapsamında değerlendirilebilmektedir.

İsrail’de siyasal sisteminin kendine özgü yönlerinin ele alınmasında ilk olarak sistemin tamamının ve devlet teşkilatının teşkilât ve işlevsel tanımını içeren ve sınırlarını belirleyen yazılı bir anayasanın olmadığını ifade etmek gerekir. Bu eksiklik diğer yasalara göre üstünlüğü olan ve ihtiyaca binaen çıkarılan temel yasalarla giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak, yukarıda anıldığı gibi siyasal sistemin ve devlet teşkilatının yapısal ve işlevsel tanımını içeren ve sınırlarını belirleyen bir yazılı metnin olmaması, tez konumuz olan din ile siyasal sistem ilişkisinin hatlarının net olarak belirlenebilmesine engel olarak ortaya çıkmıştır.

Siyasal sistemle ilgili ikinci özellik, İsrail siyasal sisteminde Knesset’in, cumhurbaşkanlığı veto uygulaması ya da yargısal bir denetiminden muaf bir şekilde teşkil edildiğidir. Bu da, siyasal sistemin tanımını içeren yazılı bir anayasanın bulunmamasının sonuçlarından en önemlisi olarak, Knesset’e hâkim bir hükümetin, yasama erkini de elinde tutmak suretiyle yasama denetiminin dışında faaliyet gösterebilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece, tez konusuyla sınırlı olarak, İsrail’de bireysel dinî özgürlüklerin ölçü ve sınırlarının dayanacağı bir yasal zeminin bulunmadığı ifade edilebilir.

Diğer bir husus, İsrail’de seçim sisteminin istikrardan ziyade temsile önem verecek biçimde hazırlanmış olmasıdır. Ayrıca, İsrail toplumunun kendini ifade etme ve örgütlenme konusundaki oturmuş bilinci ve yüksek siyasallaşma düzeyinden söz etmek gerekmektedir. Bu, iki farklı duruma neden olmaktadır: Bunlardan birincisi, bugüne kadar hiçbir siyasal parti ya da parlamento grubunun, Knesset üzerinde tam bir hâkimiyet oluşturmamasıdır. İkincisi ise, siyasal alanda oldukça fazla sayıda siyasal partinin varlık bulması ve bunların hükümet kurma aşamasında koalisyon oluşturmak zorunda kalmalarıdır. Geniş bir tabana dayalı ve parlamento gücüne sahip bir hükümetin siyasal sistemde varlık bulamaması ise, dinci siyasal partilerin hemen hemen tüm koalisyon hükümetlerinde temsil ettikleri tabanın ötesinde yer bulabilmelerine ve gündemlerini faaliyete geçirme imkanı bulmalarına yol açmaktadır.

İsrail’de siyasal sistemin Yahudi Şeriatı Halaka’ya uygun olarak teşkil edildiğine dair bir anayasa mevcut değildir. Ancak siyasal sistemin Halaka’ya göre teşkil edilmeyeceği de belirtilmemiştir. İsrail Devleti’nin kurulması öncesinde imzalanan ve halen yürürlükte olan Statüko Anlaşması, İsrail’de resmî tatilin Yahudi dinî tatil günü olan cumartesi günü olacağı ve “(Ortodoks Yahudi) dindar halkın dinî ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik gereken düzenlemelerin yapılacağı” gibi konularında bazı taahhütler barındırmaktadır. Bu kapsamda, devletin resmî olarak sadece Yahudiliğin Ortodoks yorumunu tanıdığı ve oluşturulacak tüm kurum ve yapılacak tüm düzenlemeler ve verilecek hizmetlerde bu yorumun esas alınacağı taahhüdünü verdiği ifade edilebilir.

İsrail siyasal sisteminin dinî öğretiler ve dinî emir ve yasaklar doğrultusunda teşkil edilmiş ve işlev görmekte olduğuna dair bazı göstergeler düşünüldüğünde ilk olarak Yahudilik dini gereği oluşturulmuş kurumlar akla gelmektedir. Din Hizmetleri Bakanlığı, Aşkenazi ve Sefaradi Hahambaşlıkları, Hahamlık konseyleri ve dinî mahkemelerin varlığı bu kapsamda sayılabilir.

Ayrıca, koşerin uygulanmasının sağlanması, cumartesi (Şabat) günü çalışmanın yasaklanması, domuz yetiştirmenin yasaklanması ve Pesah Bayramı

süresince mayalı ekmeğin görünürlüğünün yasaklanmasına dair yasalar Yahudilik dinî emir ve yasakları doğrultusunda çıkarılmış olan yasalardandır. Bunların yanında, Kudüs'ün İsrail Devleti'nin başkenti olduğuna dair temel yasa ile İsrail'in Yahudi Halkın Ulus Devleti olduğuna dair temel yasa, Yahudilik dininin siyasal sisteme ne denli etki ettiğini ifade etmekte önemli göstergelerdendir.

Bir yasa ile siyasal partilerin meşru sayılabilmeleri için ilgili partinin İsrail'in bir Yahudi ve demokratik devlet olarak varlığını reddetmemesi şartının getirilmiş olması da, İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dini temelinde varlık bulduğunun somut göstergelerinden biridir.

Yahudi din ve ulusal kimlik bağı, dinî sembolleri ve İbranî dili Yahudileri hem din hem de ulus kimliği etrafında bir arada tutmak amacıyla kullanmış ve kullanılmaktadır. Diğer semboller arasında; tarihsel hak olarak ya da Tanrı tarafından vaat edilmiş Yahudi Yurdu kavramı, miladî takvimin yanında Yahudi Dinî Takvimi'nin de kullanılıyor olması, parlamentonun isminin ve üyes sayısının tarihsel “Büyük Knesset’ten gelmesi, Knesset genel kurul oturum dönemlerinin dinî Sukot Bayramına göre ayarlanması, İsrail Bayrağı’nın Hz. Davud’un Zırhı (Yıldızı) olarak bilinen sembolün eklenmiş olduğu dua şalı Şalit olması, İsrail Devleti’nin sembolü olarak Hz. Musa’nın Sina’da gördüğü “yanan çalıyı” sembolize eden Menorah (Yedi Kollu Şamdan)’ın kullanılması bulunmaktadır. Bunların yanında, İsrail Devleti’nin “**Yahudi Devleti**” biçiminde ifade edildiği Bağımsızlık Bildirgesi’nde “kurulan ülkenin İsrail Peygamberlerinin öğretileri yolunda ...”, ve “İsrail’in kurtuluşunun kuşaklar boyu süren bir rüya olduğu ve her şeye muktedir Tanrı’ya güvenerek elde edildiği” ifadeleri yer almaktadır.

Ancak tüm bu somut göstergelere rağmen çıkarılan yasaların, dinî bir otoritenin denetiminden geçtiği söylenemez. Bunun yerine, yasaların dine uygun olacak biçimde hazırlandığı kanaatine varmak daha gerçekçidir.

İsrail’de siyasal sisteminin resmî dini olarak Yahudiliğin Ortodoks yorumunu benimsemiş olması ve sunulan hizmetlerde sadece bu yorumu esas alması, diğer kesimleri gözardı ettiği sonucunu doğurmaktadır. Zira İsrail’de Yahudi

olmayan vatandaşlar olduğu gibi Yahudiliğin de farklı yorumlarını benimsemiş kesimler bulunmaktadır. Ayrıca, İsrail'in kurulması öncesinde Siyonist Hareket'in faaliyetlerinin meşrulaştırılması görevini üstlenen dinî siyasal partiler, devletin kurulmasının ardından da siyasal sistemin dönüt ve destek sağlama (toplumun ihtiyaç duyduğu çıktıların üretilmesi yöntemi/toplumun ilgili yönde siyasallaştırılması yöntemi) noktasında Yahudi toplumu Ortodoks Yahudilik doğrultusunda dindarlaştırma gayreti içine girmişlerdir. Bu işlem, siyasal alana temsil ettikleri seçmen tabanının ötesinde bir yetki ile nüfuz edebilmeleri ile mümkün olmaktadır.

Ancak, İsrail siyasal sistemi içinde diğer dinî dinamiklere hiçbir özerk alan verilmediği de söylenemez. Örneğin ilk hükümet tarafından Osmanlı Devleti ve İngiliz Manda Yönetimi dönemlerinde ülkede halihazırda yaşamakta olan Yahudi, Hristiyan ve Müslüman vatandaşların faydalandığı dinî meselelerdeki özerkliğin devam edeceği konusunda Hukuk ve Yönetim Düzeni Yasası adında bir yasa çıkarılmıştır ve bu yasa yürürlüktedir. Bu yasa ile Yahudi, Hristiyan ve Müslüman vatandaşların kendi dinlerini yaşayabilmeleri için yeterli alan bırakıldığı söylenebilir. Ancak, anılan tüm kesimlere sağlanan desteklerin aynı oranda olmadığı da bir gerçektir. Yine ilk hükümet tarafından çıkarılan tüm dünya Yahudilerini İsrail'e davet eden Dönüş Yasası ve Vatandaşlık Yasası, sadece Yahudi kesime hitap eden bir yapıdadır. Sonuç olarak, İsrail siyasal sistemi tarafından dinî farklılıkları bulunan vatandaşlara eşit muamele yapılmadığı ifade edilebilir.

Tüm bu bulgular sonucunda, Bağımsızlık Bildirgesi'nde kendisini "Yahudi ve demokratik bir devlet" olarak tanımlayan İsrail'de, siyasal sistemin ve işleyişinin Yahudilik dinini esas aldığı ifade edilebilir. Ancak İsrail'de siyasal sistem, İsrail vatandaşlarının tamamının Yahudi olmaması, bunun yanında, Yahudilerin tamamının da Ortodoks Yahudi olmaması gibi nedenlerle toplumun tüm kesimlerinin talebi doğrultusunda şekillenmemiş ve benimsenmeyen bir görünüme sahiptir.

Sosyal ve siyasal aktörlerin eylemlerinin şekillenmesinde normatif ya da fikirsel faaliyetler (fikir, inanç ve değerler) materyal yapılar kadar etkindir, bunlar birlikte değerlendirilmelidir. İkinci olarak, aktörler de eylemlerine temel olan kimlik ve çıkarlarını kendilerini diğerlerine göre nasıl gördüklerine göre, başka bir ifadeyle, bu sosyal ortamın içinde şekillendirir. Son olarak; aktörlerin sosyal ortam (sistem) içindeki fikir alışverişlerine dayalı olarak kimlik ve çıkarlarını tanımlamaları, aktör-yapı etkileşimine ek olarak sosyal ortamın şekillenmesinde etkilidir. Bu bağlamda, yerleşim politikaları ile ilgili analiz öncesinde öncelikle yerleşimlerin tarihsel süreçte ve günümüzdeki durumunu hakkında, yerleşimleri etkileyebilecek nitelikteki tarihsel ve siyasal gelişmeleri de kapsayan nitelikte bilgi verilmiştir. Ayrıca, İsrail’de yerleşim politikalarının siyasal sistem tarafından benimsenen güvenlik anlayışı bütününde değerlendirildiğinde bu anlayışın da tüm unsurlarına yer vermek gerekmiştir.

Bu kapsamda varılan tespit; İsrail’in güvenlik anlayışının var olma ve varlığını devam ettirme motivasyonu ile şekillendiğidir. Buna göre İsrail kendisini; kendisinden başka dostu ve koruyanı olmayan, hayatta kalmak için sürekli mücadele etmek zorunda kalan ve bu mücadelenin de tek yolunun güç kullanımı olduğunu kabul eden bir yerde konumlandırmıştır. İsrail’in bu motivasyon ve güvenlik algısı, tarihsel gelişmelerin, aktörler ve yapılar arası ve İsrail’in (Yahudilerin) uluslararası diğer aktörlerle olan karşılıklı tüm ilişkilerinin bir sonucudur.

Dinî kitaplardaki vaat edilmiş topraklar ülküsü, Siyonizm’in Mesihî Kurtuluş ve Yahudilerin Kudüs’te yeniden bir araya geleceklerine dair öğretisi, kendi topraklarından yaklaşık 3000 yıldır zorla uzak tutularak mağdur edildiklerine dair inanç, sürgün boyunca Yahudilerin yaşadıkları çeşitli aşağılanma ve çekilen eziyetler ve son dönemdeki Soykırım eksenindeki üzüntü, korku ve telaş gibi faktörlerin etkili olduğu İsrail’in kimlik, değer ve çıkar algıları, İsrail’in bağımsızlık öncesinde kurumsal yapılarının şekillenmesinde belirleyici olmuş ve bağımsızlık sonrasında da yine yukarıda sayılan karşılıklı etkileşimlerle oluşmuş ve dinamik olarak oluşmaya

devam etmektedir. İsrail'in bu kimlik, değer ve çıkar algıları siyasal sisteminin şekillenmesi ve işlev görmesinde ve tez konusu olarak yerleşim politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında etkili olmuştur.

Yahudilik dininin inanç ve davranış şartı içermemesine rağmen, Yahudiliğin tarihsel süreç içinde kendisini gerek etnik ve kültürel ve gerek de dinî anlamda bugünkü haliyle muhafaza edebilmesinde en önemli payın Yahudilerin Tanrı tarafından seçilmiş millet olduklarına inanmaları ve bu çerçevede oluşan tarihsel hafızalarıdır. Yahudilerin sürgünler döneminde bir arada bulunabilmesi ve kültürlerini muhafaza edebilmelerinde dinlerinin hayatın her alanını kapsamasının ve hahamların Yahudilere her alanda önderlik etmesinin etkili olduğu düşünülebilir.

Yahudilerin sürgün dönemlerinde sürdürdükleri geleneksel yaşam biçimlerinin yanı sıra yeni hayat tarzları ve düşünce akımlarıyla tanışmaları Avrupa'da Yahudi Aydınlanması olarak bilinen Haskala dönemi ile başlamıştır. Yahudilerin, geleneksel dinî öğretileri ve idarî yapılanmalarını sorgulamaları bu döneme ve akabinde ortaya çıkan Siyonist hareket dönemlerine rastlar. Yahudiler böylece, yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları hoşnutsuzluk ve düşmanlıktan bir çıkış yolu bulmayı ummuşlardır. Bu kapsamda, asırlardır dinî öğretilerde var olan Siyon (Kudüs ve çevresi: Vaat edilmiş İsrail Toprakları)'a dönüş hayallerini somutlaştırmak için arayışlara girişmişlerdir. Zira dinî öğretiler, Siyon'un kendilerine Tanrı tarafından vaat edilmiş olduğunu ve kendilerinin bölgenin tarihî ve dinî varisleri olduğunu ifade etmektedir. Ancak, asırlardır bilinen Siyon'a dönüş fikrinin bu dönemde gerçekleştirilmek istenmesinin nedeni olarak, tarihî ve dinî anlamının yanında aynı zamanda Avrupa'da artan Yahudi hoşnutsuzluğundan kurtulmak için bir çıkış noktası olarak değerlendirildiği görülmektedir. Seküler ya da dindar tüm Yahudi kesimlerin Siyon Özlemi ve vaat edilmiş topraklarda bir gün İsrail Devleti kurulması konusunda mutabık olmalarına rağmen Siyon'a dönüş yöntemleri konusunda aynı fikir birliğine varamadıkları görülmüştür.

Yahudiliğin sadece dinî anlamını öne çıkaran Ortodoks/Ultra Ortodoks kesim, önceleri, İsrail Devleti'nin kurulabilmesi için bazı ilahî işaretlere ihtiyaç

olduğunu ve bu işaretler olmaksızın kurulacak bir devletin Yahudi şeriatına göre meşru olmadığını ayrıca, İsrail Devleti'nin kurulmasından itibaren yönetimin mutlaka Yahudi şeriatına göre yapılması gerektiği görüşünü benimsemiştir. Bunlara ilave olarak bu kesim, böyle bir oluşumun seküler Yahudiler tarafından yürütülmesine de katiyen karşı çıkmışlardır. Yahudiliğin, dinin yanı sıra ulus kimliğini de kapsadığını, böylece kurulması planlanan Yahudi Devleti'nin uluslararası ortamda desteklenmesinin bu tanımlama ile daha kolay olacağına inanan seküler kesim ise, Filistin Toprakları'ndaki Yahudi Yurdu Siyon'u tarihsel ve ulusal öneme sahip olarak değerlendirmiştir. Dönüş hareketinin öncüleri olan seküler Siyonist Yahudiler, dindar kesimlerin de katılımını sağlamak ve tüm Yahudileri birlikte hareket ettirmek üzere Ortodoks kesimlerin desteğine ihtiyaç duymuşlardır. Böylece, bazı dinî kesimler (Ultra Ortodoks Agudat Yisrael) ikna edilerek bu faaliyete engel olmamaları sağlanmıştır. Hatta bazı kesimlerin (Ortodoks Mizrahi/Mafdal) aslında gerekli olan Mesihî şartlar gerçekleşmeden Siyon'a dönüş yapılmasını, Siyonist faaliyetlere dinî bir boyut kazandırarak meşru gibi sunmaları sağlanmıştır. Bu destek sayesinde anılan kesimlere Statüko Anlaşması adı altında bazı taahhütlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda, devletin kaynaklarının dağıtılmasında resmî olarak tanınan Ortodoks Yahudilik esas alınmakta ve kamusal hayat bu dinî yoruma göre şekillendirilmektedir. Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere, Yahudilerin tamamının aynı dinî görüşlere sahip olmaması ve İsrail vatandaşlarının farklı dinlere de mensup olmalarından dolayı, dinin baştaki kaynaştırmacılık özelliğinin yanında daha sonraları ayırıcı özelliği ile de yüz yüze gelinmiştir.

Ayrıca, Ortodoks/Ultra Ortodoks kesimlerin ideolojilerinin zaman içinde, özellikle de, 1967 Savaşı sonrasında tamamen değiştiği söylenebilir. Bu dönemden itibaren her iki kesimin de İsrail Devleti'nin tarihî ve dinî Yahudi Yurdu olduğu hakkında aynı görüşlere sahip olmasına rağmen, seküler kesim yerleşim politikalarını daha ılımlı yürütmekten yana olmuş ancak dinci kesim daha sert ve yayılmacı bir yaklaşımı benimsediğini ifade etmiştir.

Yukarıda verilenler ışığında, kuruldukları ilk günden yenilerinin kurulmaya devam ettiği günümüze değin tüm dönemler gözden geçirilip değerlendirildiğinde; İsrail'in yerleşim politikalarının, esas olarak dinî ve tarihsel İsrail Yurdu'na dönüş ve onu yeniden inşa etme projesi olduğu söylenebilir. Yerleşim politikalarının gerçekleştirilme gerekçeleri olarak güvenlik ve savunma, göçmenlere barınak sağlanması ve nüfusun dengelenmesi gibi nedenler ise bu kapsamda ikincil seviyede kalmaktadır. Zira, dinî ve tarihsel bir hak olarak Filistin Toprakları'nda bir Yahudi devleti kurmayı hedefleyen Siyonist hareketin nihâî hedefi, vaat edilmiş Yahudi topraklarında, ya da bugünkü ifadelerle İsrail'in yerleşim birimlerini oluşturduğu tüm bölgelerde yerleşim birimleri inşa etmek olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, İsrail siyasal sisteminin Yahudilik dinî öğretileri doğrultusunda yapılanıp işlev gördüğü kanaatine sadece (bugünkü) yerleşim politikaları üzerinden de ulaşılabilir.

Bunun yanında, yerleşim politikalarının; tarih boyunca ve güvenliği oldukça tartışmalı mevcut durumda tüm dünya Yahudilerinin yurdu ve sığınağı olarak İsrail Devleti'nin sürekli tehdit altında olduğunu ve hayatta kalmasının yalnızca caydırıcılık ve önleyici saldırıyla garantilenebileceğini kabul eden ulusal güvenlik anlayışı ile birlikte şekillendiği görülmektedir. Tezin konusu olarak yerleşim politikalarının Yahudilik dinî öge ve öğretileri doğrultusunda şekillendiğinin bir başka ispatı da İsrail Devleti tarafından işgal topraklarında yürütülen yerleşim faaliyetlerinin uluslararası ortamda güvenlik ihtiyacına dayandığı öne sürülürken, konunun İsrail toplumuna anlatılabilmesi için dinî ve tarihsel öğretilere başvurulmasıdır. Bunda, İsrail'de din ve siyasal sistemin içiçe geçmiş olmasının ve Yahudilik din ve ulusal kimliğinin ayrılmazlığının kolaylaştırıcı etkisi yadsınamaz. Ayrıca, bu vesile ile yerleşimlerin inşasına yönelik tüm nedenlerin bir şekliyle Yahudilik dinî ve tarihsel öğeleriyle desteklenebilmesi mümkün olmuştur. Bir başka deyişle; Yahudilik dini ve tarihi, yerleşim politikalarının hem ortaya çıkış nedeni hem de Yahudiler nazarında meşruiyet kazandırma aracı durumundadır. Bahse konu toprakların tarihsel ve Tanrı tarafından verilmiş Yahudi Yurdu olduğu konusunda fikir birliği içinde olan gerek yayılmacı, gerek de komşularla ilişkilerde daha ılımlı bir yolu tercih eden kesimler (siyasal aktörler/siyasal partiler) arasındaki yerleşimler konusundaki fikir ayrılığı sadece yöntemsel farklara dayanmaktadır.

Bu da, İsrail yerleşim politikalarının bir hükümet politikası olmadığını, bunun yerine dinin emri gereği benimsenmiş bir devlet politikası olarak kabul edildiğini işaret etmektedir. İsrail Devleti'nin sınırlarını halen resmî olarak ilân etmemiş olması da bu tezimizin en önemli dayanaklarından biri olarak değerlendirilebilir. Yerleşim politikalarının esas motive unsurunun Yahudilik dini olması ve dinen vaat edilmiş topraklarda Büyük İsrail Yurdu'nu inşa etmeyi hedeflemesi, İsrail'in sürdürdüğü yerleşim politikalarından hiçbir zaman kendi isteği ile vazgeçemeyecek olduğu sonucunu doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

Adler, Emanuel:	“Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, European Journal of International Relations , Vol. 3, No. 3, 1997, ss. 319-363.
Aharoni, Y, M. Avi-Yonah, A. F., Rainey ve Z., Safrai:	The Carta Bible Atlas , Israel, The Israeli Map and Publishing Company, Ltd., 2002.
Alkan, Haluk:	Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar - Kazakistan Özbekistan Kırgızistan Türkmenistan , Ankara, Usak Yayınları, 2011.
Altunışık, Remzi, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım:	Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı , Sakarya, Sakarya Yayıncılık, 2010.
Avineri, Shlomo:	The Making of Modern Zionism, The Intellectual Origins of the Jewish State , London, Weidenfeld and Nicolson Ltd., 1981.
Balpınar, Zafer:	İsrail, Güvenlik Politikasında Süreklilik ve Değişim (1948-2008) , İstanbul, Açılım Kitap, 2012.
Barak-Erez, Daphne:	Outlawed Pigs: Law, Religion and Culture in Israel , USA, The University of Wisconsin Press, 2007.
Bar-Tal, Daniel ve Dikla Antebi:	” Beliefs about Negative Intentions of the World: A Study of the Israeli Siege Mentality”, Political Psychology , Vol. 13, No. 4, 1992, ss. 633-645.
Baron, Salo	“A History of Judaism”, History World . http://history-world .

Wittmayer:	org/history_of_judaism.htm (17.12.2017).
Basic Law:	Knesset (1958). Basic Law: Knesset. http://www.knesset.gov.il/laws/special/eng/basic2_eng.htm , (26.12.2017).
Basic Law:	Knesset (2018). Basic Law: Israel - The Nation State of the Jewish People. https://knesset.gov.il/laws/special/eng/BasicLawNationState.pdf , (02.11.2018).
Başgil, Ali Fuat:	Türkiye’den Farklı Bakışlar: Mevzuat ve Sorunlar, Din Hürriyeti: Türk Anayasasının 75. Maddesi üzerinde Etüd , İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1955.
Baumgart- Ochse, Claudia:	“Democratization in Israel, Politicized Religion and the Failure of the Oslo Peace Process”, Democratization , Vol. 16, No. 6, 2009, ss. 1115-1142.
Ben-David, Joseph:	“The Kibbutz and the Moshav”, Agricultural Planning and Village community in Israel , Ed. By Joseph Ben- David, Belgium, The UNESCO Lea Presses de Saint-Augustin, 1964, ss. 45-57.
Ben-Gurion, David:	Israel, A Personal History , London, New English Library, 1972.
Ben-Zadok, Efraim:	“National Planning -- The Critical Neglected Link: One Hundred Years of Jewish Settlement in Israel”, International Journal of Middle East Studies , Vol. 17, No. 3, 1985, ss. 329-345.
Ben-Zadok, Efraim:	“State-religion Relations in Israel: The Subtle Issue Underlying the Rabin Assassination”, Israel Affairs , Vol. 8, No. 1-2, 2001, ss. 139-145.
Berger, L. Peter:	The Social Reality of Religion , Great Britain, Penguin University Books, 1973.
Berlin, Adele, Marc Zvi Brettler ve	The Jewish Study Bible: Tanakh Translation , USA, Oxford University Press, 2004.

Michael A. Fishbane:	
Bilgin, Abdülcelil:	“Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştirel Bir Değerlendirme”, Anemon, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt. 2, Sayı. 2, 2014, ss. 75-84.
Borowitz, Eugene B. ve Naomi Patz:	Explaining Reform Judaism , USA, Behrman House, 1985.
Bouma, Gary D.:	“Explanation in Yinger's Sociology of Religion”, Journal for the Scientific Study of Religion , September 1978, ss. 297-301.
Brown, Michael L.:	What Do Jewish People Think about Jesus?: And Other Questions Christians Ask About Jewish Beliefs, Practices, & History , USA, Chosen Books, 2007.
Burchill, Scott ve Andrew Linklater:	Uluslararası İlişkiler Teorileri , Çev. Muhammed Ağcan ve Ali Aslan, İstanbul, Küre Yayınları, 2013.
Burmil, Shmuel ve Ruth Enis:	The Changing Landscape of a Utopia: The Landscape and Gardens of the Kibbutz Past and Present , EU, Worms, Wernersche Verlagsgesellschaft mbH, 2011.
Canfield, John V.:	Middle East in Turmoil, Volume 1 , USA, Nova Publishers, 2011.
Carter, Jimmy:	“The U.S. in the Middle East: Still the Key to Peace”, Harvard International Review , Vol. 6, No. 5, 1984, ss. 10-13.
Cleveland, William L.:	Modern Ortadoğu Tarihi , Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008.
Clinton, Baruch:	“The Talmud”, Judaism Primer, https://torah.org/series/judaism-primer-torah/ , (17.01.2017).

Cohen, Saul B. ve Lewis D. Rosenthal:	“A Geographical Model for Political Systems Analysis”, Geographical Review , Vol. 61, No. 1, 1971, ss. 5-31.
Cohn-Sherbok, Lavinia:	Faith Guides for Higher Education: A Guide to Judaism , UK, Alden Group Ltd., 2009.
Corduan, Winfried:	Neighboring Faiths: A Christian Introduction to World Religions , USA, Inter Varsity Press, 1998.
Çağla, Cengiz:	Yeni Başlayanlar İçin Siyaset Bilimi , İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015.
Çelik, Hilal ve Halil Ekşi:	“Söylem Analizi”, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi , Sayı 27, Cilt 1, 2008, ss. 99-117.
Day, David D.:	“A New Conception of the Israeli <i>Grundnorm</i> : The Jewish Immigration “Trump Card” as the Solution to the Falasha Mura Exception”, Emory International Law Review , No.24, 2010, ss. 357-388.
De Lange, Nicholas:	An Introduction to Judaism , (Virtual-netLibrary Editon), Cambridge University Press, 2002.
Demant, Peter:	“Israeli Settlement Policy Today”, MERIP Reports , No. 116, Israel's Strategy of Occupation, 1983, ss. 3-13+29.
Diskin, Abraham:	“The New Political System of Israel”, Government and Opposition , Vol. 34, No. 4, 1999, ss. 498–515.
Diskin, Hanna ve Abraham Diskin:	“The Politics of Electoral Reform in Israel”, International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique , Vol. 16, No. 1, The Politics of Electoral Reform. La Politique de la Réforme Électorale , 1995, ss. 31-45.
Don-Yehiya, Eliezer:	“Jewish Messianism, Religious Zionism and Israeli Politics: The Impact and Origins of Gush Emunim”, Middle Eastern Studies , Vol. 23, No. 2, 1987, ss. 215-234.

Driessen Michael D.:	“Religion, State, and Democracy: Analyzing Two Dimensions of Church-State Arrangements”, Politics and Religion , No. 3, 2010, ss. 55-80.
Durkheim, Emile:	The Elementary Forms of Religious Life , Translated By Karen E. Fields, New York, The Free Press, 1995.
Duverger, Maurice :	Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State , Çev. Barbara and Robert North, New York, John Wiley and Sons, Inc, 1963.
Easton, David:	“The Political System Besieged by the State”, Political Theory , Vol. 9, No. 3, 1981, ss. 303-325.
Easton, David:	“An Approach to the Analysis of Political Systems”, World Politics , Vol. 9, No. 3, 1957, ss. 383-400.
Edelman, Martin:	A Portion of Animosity: The Politics of the Disestablishment of Religion in Israel. Israel Studies , Vol.5, No. 1, 2000, The Americanization of Israel, 204-227.
Edelman, Martin:	“The Judicialization of Politics in Israel”, International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique , Vol. 15, No. 2, The Judicialization of Politics. La Judicialisation de la Politique , 1994, ss. 177-186.
Einhorn, Talia:	Private International Law in Israel , The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2009.
Eker, Gülşah:	İsrail’in Siyasal Sistem Yapısı ve Siyasal Partileri , Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2005, (Yüksek Lisans Tezi).
Elazar, Daniel J. ve Stuart A. Cohen:	The Jewish Polity: Jewish Political Organization from Biblical Times to the Present , USA, 1985.

Elbirlik, Tolga ve Ferhat Karabulut:	“Söylem Kuramları: Bir Sınıflandırma Çalışması”, Dil Araştırmaları , Sayı 17, 2015, ss. 31-50.
Eliade, Mircea:	The Sacred and The Profane: The Nature of Religion , New York, Harcourt, Brace & World, Inc., New York, 1959.
Englard, Izhak:	“Law and Religion in Israel”, The American Journal of Comparative Law , Vol. 35, No. 1, 1987, ss. 185-208.
Evans, Matt:	“Population Dispersal Policy and the 1990s Immigration Wave”, Israel Studies , Vol. 16, No. 1, 2011, ss. 104-128.
Figgis, John Neville:	Churches in the Modern State , London, Longsman, Green and CO., 1913.
Fox, Jonathan ve Deborah Flores:	“Religions, Constitutions, and the State: A Cross-National Study”, The Journal of Politics , Vol. 71, No. 4, 2009, ss. 1499-1513.
Fox, Jonathan ve Sandler, Shmuel:	“The Question of Religion and World Politics”, Terrorism and Political Violence , Vol. 17, No. 3, 2005, ss. 293-303.
Fox, Jonathan ve Jonathan Rynhold:	“A Jewish and Democratic State? Comparing Government Involvement in Religion in Israel with other Democracies”, Totalitarian Movements and Political Religions , Vol. 9, No.4, 2008, ss. 507-531.
Fox, Jonathan:	“Religion as an Overlooked Element in International Relations”, International Studies Review , Vol. 3, No. 3, 2001, p. 53-73.
Fox, Jonathan:	”Quantifying Religion and State: Round Two of the Religion and State Project”, Politics and Religion , No. 2, 2009, ss. 444–452.
Frankel, William:	Israel Observed, An Anatomy of the State , USA, Thames and Hudson Print, 1981.

Frish, Hillel ve Shmuel Sandler:	“Religion, State, and the International System in the Israeli–Palestinian Conflict”, International Political Science Review , Vol. 25, No. 1, 2004, ss. 77–96.
Frishman, Aryei:	Judaism and Modernization on the Religious Kibbutz , UK, Cambridge University Press, 1992.
Gellner, Ernest:	Uluslar ve Ulusçuluk , İstanbul, Hil Yayın, 2008.
Ghanem, As’ad:	Ethnic Politics in Israel: The Margins and the Ashkenazi Center , London and New York, Routledge, 2010.
Ghica, Luciana Alexandra:	“Discourse Analysis and the Production of Meaning in International Relations Research: A Brief Methodological Outline”, Annals of the University of Bucharest / Political science series , Vol. 5, No. 2, 2013, ss. 3-9.
Gilbert, Martin:	The Routledge Atlas of the Arab-Israeli Conflict , Routledge, 2005.
Giritli, İsmet:	Superpowers in the Middle East , İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1972.
Goodland, Thomas:	“A Mathematical Presentation of Israel’s Political Parties”, The British Journal of Sociology , Vol. 8, No. 3, 1957, ss. 263–266.
Gutman, Emanuel:	“Israel”, The Journal of Politics , Vol. 25, No. 4, 1963, ss. 703-717.
Haklai, Oded:	”Religious–Nationalist Mobilization and State Penetration Lessons From Jewish Settlers’ Activism in Israel and the West Bank”, Comparative Political Studies , Vol. 40, No. 6, 2007, ss. 713-739.
Halamish, Aviva:	The Yishuv: The Jewish Community in Mandatory Palestine. Jewish Virtual Library , 2009, http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/isdf/text/halamish.html (18.12.2017).

Halevi, Yossi Klein :	“Can the Center Hold? Understanding Israel's Pragmatic Majority”, Foreign Affairs , Vol. 91, No. 1, 2012, ss. 168-172.
Harari, Maurice:	Government and Politics of the Middle East , N. J. USA, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1962.
Hardy, Cynthia, Bill Harley ve Nelson Phillips:	“Discourse Analysis and Content Analysis:Two Solitudes?”, Qualitative Methods , Vol. 2, No. 1, 2004, ss. 19-22.
Hassan, Shamir:	“The Destined Homeland Or An Eternal Fortress: The Militarization Of Israel”, Proceedings of the Indian History Congress , Vol. 67, 2006-2007, ss. 888-893.
Hazan, Reuven Y.:	“Religion and Politics in Israel: The Rise and Fall of the Consociational Model”, Israel Affairs , Vol. 6, No. 2, 1999, ss. 109-137.
Heller, Mark A.:	“Israel’s Dilemmas”, Survival , Vol. 42, No. 4, 2000-01, ss. 21-34.
Herzl, Theodor:	The Jewish State, An Attempt at a Modern Solution of the Jewish Question , London, 1936.
Herztke, Allen D. ve Kevin R. Den Dulk:	“Conclusion: Themes in Religious Advocacy”, Representing God at the Statehuse: Religion and Politics in the American States , Ed. By Edward L. Cleary and Allen D. Herztke, USA, Rowman and Littlefield Publishers Inc., 2006, ss. 225-250.
Hess, Moses ve Meyer Waxman:	Rome and Jerusalem; The Last National Question , USA, Bloch Publishing Company, 1913.
Heywood, Andrew:	Politics , UK, Palgrave McMillan, 2007.

Hirsh, Ellen:	Facts About Israel , Jerusalem, Israel Information Center, Hamakor Press, 1997.
Hodges, Brian David, Ayelet Kuper ve Scott Reeves:	“Qualitative Research: Discourse Analysis”, British Medical Journal , Vol. 337, No. 7669, 2008, ss. 570-572.
Hofnung, Menachem:	“The Unintended Consequences of Unplanned Constitutional Reform: Constitutional Politics in Israel”, The American Journal of Comparative Law , Vol. 44, No. 4, 1996, ss. 585-604.
Huppert, Michele:	“Terrified and Terrifying: An Examination of the Defensive Organisation of Fundamentalism”, ss. 127-146, Fear Itself: Reasoning the Unreasonable , Ed. By. Hessel, Stephen and Huppert, Michele, Rodopi B.V., Amsterdam, NewYork, 2010.
Inbar, Efraim ve Giora Goldberg:	“Is Israel's Political Élite Becoming More Hawkish?”, International Journal , Vol. 45, No. 3, Israel & the Arabs since the Intifadah, 1990, ss. 631-660 .
Inbar, Efraim:	“Israeli National Security, 1973-96”, The Annals of the American Academy of Political and Social Science , Vol. 555, Israel in Transition, 1998, ss. 62-81.
Inbar, Efraim:	“Jews, Jewishness And Israel's Foreign Policy”, Jewish Political Studies Review , Vol. 2, No. 3/4, Israel as a Jewish State, 1990, ss. 165-183.
Israel Ministry of Foreign Affairs:	Land., 2013, http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/Land/Pages/THE%20LAND-%20Rural %20Life.aspx /, (11.01.2018).
Jackson, Robert ve Georg Sorensen:	Introduction to International Relations Theories and Approaches , Oxford, Oxford University Press, 2006.

Javadikouchak saraei, Mehrzad, Mohammad Reevany Bustami, Azeem Fazwan Ahmad Farouk, ve Ali Akbar Ramazaniandar zi:	“Reinterpreting the Israeli-Palestinian Conflict: A Constructivism Theory of Understanding a Cross-Ethnic Phenomena”, Asian Social Science ; Vol. 11, No. 16, 2015, ss. 107-113.
Jewish Encyclopedia:	Haskalah, 1906. http://www.jewishencyclopedia.com/articles/7318-haskalah , (17.12.2017).
Jewish History (2017a):	The Mishnah. http://www.jewishhistory.org/the-mishnah , (18.12.2017).
Jewish History (2017b):	Hashalah. http://www.jewishhistory.org/haskalah/ , (18.12.2017).
Jewish National Fund:	Our History. https://www.jnf.org/menu-3/our-history , (18.12.2017).
Jewish Virtual Library (2017a):	Rabbinic Jewish Period of Talmud Development. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/rabbi.html , (17.12.2017).
Jewish Virtual Library (2017b):	Orthodox Judaism. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/Orthodox.html , (17.12.2017).
Jewish Virtual Library (2017c):	Conservative Judaism. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/conservatives.html , (18.12.2017).
Jewish Virtual Library	Religious Zionism. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Zionism/Religious_Zionism.html , (18.12.2017).

(2017d):	
Jewish Virtual Library (2017e):	Bilu. http://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu , (18.12.2017).
Jewish Virtual Library (2017f):	Reconstructivism. http://www.jewishvirtuallibrary.org/reconstructionism , (18.12.2017).
Jewish Virtual Library (2017g):	The Knesset. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsources/Politics/knesset.html , (26.12.2017).
Josephus, Flavius:	The New Complete Works of Josephus , Translated By. William Whiston, USA, Kregel Publications, 1999.
Kafkafi, Eyal:	“Segregation or Integration of the Israeli Arabs: Two Concepts in Mapai”, International Journal of Middle East Studies, Vol. 30, No. 3, 1998, ss. 347-367.
Kallen, Horace Meyer:	Zionism and World Politics, A Study in History and Social Psychology , New York and Toronto, Doubleday, Page & Company, 1921.
Kamil, Omar:	“The Synagogue, civil society, and Israel's Shas party, Critique”, Critical Middle Eastern Studies , Vol. 10, NO. 18, 2001, ss. 47-66.
Kaplan, Eran:	The Jewish Radical Right: Revisionist Zionism and Its Ideological Legacy , USA, The University of Wisconsin Press, 2005.
Kark, Ruth ve Joseph B. Glass:	“The Jews in Eretz Israel/Palestine: From Territorial Peripherality to Modern Centrality”, ss. 73-107, Israel: The First Hundred Years: Volume I, Israel's Transition from Community to State , Ed. By. Efraim Karsh, Frank Cass Publishers, GB and USA, 2000.

Kellerman, Aharon:	“Settlement Myth and Settlement Activity: Interrelationships in the Zionist Land of Israel”, Transactions of the Institute of British Geographers , Vol. 21, No. 2, 1996, ss. 363-378.
Khoury, Fred J.:	“The Policy of Retaliation in Arab-Israeli Relations”, Middle East Journal , Vol. 20, No. 4, 1966, ss. 435-455.
Kim, Myunghee:	“Spiritual Values, Religious Practices, and Democratic Attitudes”, Politics and Religion , No. 1, 2008, ss. 216-236.
Kimmerling, Baruch:	“Religion, Nationalism and Democracy”, Constellations , Vol. 6, No. 3, 1999, ss. 339-360.
Klaff, Vivian Z.:	“The Impact of Ethnic Internal Migration Patterns on Population Distribution in Israel: Observed and Projected”, The International Migration Review , Vol. 11, No. 3, 1977, ss. 300-325.
Kliot, Nurit:	“Suicide Terrorism in Israel”, Horizons in Geography / אופקים בגאוגרפיה , (Ofakim BeGeografya), No. 60/61, Contemporary Israeli Geography / גאוגרפיה ד"תשס"ד בת ישראלית, (Geografya Bat Zamenet Yisraelit), 2004, ss. 345-354.
Knesset (2017a):	Electoral System. http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_beh.htm , (26.12.2017).
Knesset (2018a):	Parliamentary Groups. https://knesset.gov.il/faction/eng/FactionHistoryAll_eng.asp , (09.01.2018).
Knesset (2018b):	Basic Laws. https://knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_yesod.htm , (02.11.2018).
Knutsen Torbjørn L.:	“Critical Dialogue Between Divinity and Democracy”, Politics and Religion , Vol. 1, No. 2, 2008, ss. 308-311.
Kopelowitz, Ezra:	“Religious Politics and Israel's Ethnic Democracy”, Israel Studies , Vol. 6, No. 3, 2001, ss. 166-190.

Kraines, Oscar:	“Israel: the Emergence of a Polity - Part I”, Political Research Quarterly , No. 6, 1953a, ss. 518-542.
Kraines, Oscar:	“Israel: the Emergence of a Polity - Part II”, Political Research Quarterly , Vol. 6, 1953b, ss. 707-727.
Kretzmer, David:	The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and the Occupied Territories , New York, State University of New York Press Albany, 2002.
Kurt, Abdurrahman:	“Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , Cilt. 17, No. 2, 2008, s. 73-93.
Lebeau, James, B.:	The Jewish Dietary Laws: Sanctify Life , Ed. By. Stephen Garfinkel, USA, National Youth Commission, United Synagogue of Conservative Judaism Publications, 1998.
Liebman, S. Charles ve Elizaer Don-Yehuda:	Civil Religion in Israel, Traditional Judaism and Political Culture in the Jewish State , USA, University of California Press, 1983a.
Long, E. David ve Bernard Reich:	The Government and Politics of the Middle East and North Africa , Fourth Eddition, 2002.
Lubbock, John, Sir:	Pre-Historic Times, as Illustrated by Ancient Remains, and the Manners and Customs of Modern Savages , New York, D. Appleton and company, 1872.
Lustick, Ian S.:	For the Land and the Lord: Jewish Fundamentalism in Israel , New York, Council on Foreign Relations Press, 1988.
Mahler, Gregory:	Politics and Government in Israel: The Maturation of a Modern State , UK, Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2011.
Maor, Moshe:	The History of Zionism, 2009. <i>Jewish Virtual Library</i> ,

	http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/isdf/text/maor.html (18.12.2017).
Medoff, Rafael ve Chaim I. Waxman:	The A to Z of Zionism , United Kingdom, Scarecrow Press Inc., 2008.
Mendes, H. Pereira:	"Zionism", The North American Review , Vol. 167, No. 501, 1898, ss. 200-210.
Mendes-Flohr, Paul R. ve Jehuda Reinharz:	The Jew in the Modern World: A Documentary History , New York, Oxford University Press, 1995.
Meydani, Assaf :	The Israeli Supreme Court and the Human Rights Revolution: Courts as Agenda Setters , USA, Cabridge University Press, 2011.
Meydani, Assaf ve Shlomo Mizrahi:	"The Relationship Between the Supreme Court and Parliament in Light of the Theory of Moves: the Case of Israel", Rationality and Society , Vol. 22, No. 1, 2010, ss. 55-83.
Montessori, Nicolina Montesano:	"The Design of a Theoretical, Metodological, Analytical Framework to Analyse Hegemony in Discourse", Critical Discourse Studies , Vol. 8, No. 3, 2011, ss. 169-181.
Mort, Jo-Ann ve Garry Brenner:	Our Hearts Invented A Place: Can Kibbutzim Survive in Today's Israel? , USA, Cornell University Press, 2003.
Muir, Diana:	"A Land without a People for a People without a Land", Middle East Quarterly , Vol. 15, No. 2, 2008, ss. 55-62.
Myrzabaev, Mametbek:	Kırgızistan'da Din-Devlet İlişkileri , Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Ankara, 2009 (Doktora Tezi).

Nationality Law, 5712-1952:	Nationality Law, 1952. http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=3ae6b4ec20&skip=0&query=nationality%20law&coi=ISR , (10.01.2018).
Naturei Karta:	What is Naturei Karta? 2017. http://www.nkusa.org/aboutus/index.cfm , (18.12.2017).
Navot, Suzie:	The Constitutional Law of Israel , The Netherlands, Kluwer Law International, 2007.
Neuberger, Benyamin:	“Religion and State in Europe and Israel”, Israel Affairs , Vol. 6, No. 2, 1999, ss. 65-84.
Neusner, Jacob:	World Religions in America (Fourth Edition). USA, Westminster John Knox Press, 2009.
O'Dea, Thomas F. ve J. Milton Yinger:	“Five Dilemmas in the Institutionalization of Religion”, Journal for the Scientific Study of Religion , Vol. 1, No. 1, 1961, ss. 30-41.
Oren, Stephen:	“Continuity and Change in Israel's Religious Parties”, Middle East Journal , Vol. 27, No. 1, 1973, ss. 36-54.
Orthodox Judaism:	A brief overview on everything about Orthodox Jews, 2017. http://www.orthodox-jews.com/orthodox-jews.html#axzz21KtdA2fF , (17.12.2017).
Öner, Ali:	1987 İntifada Sürecinden Günümüze Kadar İsrail – Filistin Anlaşmazlığında Dinci ve Milliyetçi Akımların Rolü , Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2003, (Yüksek Lisans Tezi).
Özdemir, Murat:	“Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt.1, Sayı.1, 2010, ss. 323-343.
Özonur,	İsrail İç Siyasetinde Ordu – Havra İlişkisi , Kocaeli Üniversitesi

Zeynep:	Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli, 2009, (Yüksek Lisans Tezi).
Peel Report:	Palestine Royal Commission Report - CMD 5479, London, 1937, July. http://unispal.un.org/pdfs/Cmd5479.pdf , (17.12.2017).
Perlmutter, A.:	İsrail’de Ordu ve Politika, Çev. Tacettin Güneş, İstanbul, Akademi Yayınları, 1991.
Pew Research Center:	Israel’s Religiously Divided Society, 2016. www.pewresearch.org , (16.02.2018).
Pierson, Christopher:	The Modern State , USA and Canada, Routledge, 2004.
PM Netanyahu, Benjamin:	“Address at the Annual American Israel Public Affairs Committee (Aipac) Policy Conference, Washington, (Excerpts)”, Journal of Palestine Studies , Vol. 39, No. 4, 2010, ss. 166-168.
Pottenger, John R.:	Reaping the Whirlwind: Liberal Democracy and the Religious Axis , USA, Georgetown University Press, 1950.
Rabinowitz, Louis Isaac:	“Ten Lost Tribes”, Jewish Virtual Library , 2008. http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0019_0_19733.html , (17.12.2017).
Rapport, Nigel ve Joanna Overing:	Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts , London, Routledge, 2000.
Reinharz, Shulamit:	“Timeline of Women and Women’s Issues in the Yishuv and Israel, 1999”, Hadassah Research Institute on Jewish Women (HRIJW) at Brandeis University . http://www.brandeis.edu/hbi/publications/working_papers/docs/reinharz4.pdf (18.12.2017).
stcaF noigileR	Conservative Judaism. http://www.religionfacts.com/judaism/

(2004):	history.htm, (17.12.2017).
stcaF noigileR (2015):	Conservative Judaism. http://www.religionfacts.com/judaism/denominations/conservative.htm , (18.12.2017).
Roberts, J. Samuel:	Party and Policy in Israel, The Battle Between Hawks and Doves , USA, Westview Press, 1990.
Rowley, Charles K. ve Jennis Taylor:	“The Israel and Palestine Land Settlement Problem, 1948-2005: An Analytical History”, Public Choice , Vol. 128, No. 1/2, The Political Economy of Terrorism, 2006, ss. 77-90.
Rubinstein, Amnon:	“State and Religion in Israel”, Journal of Contemporary History , Vol. 2, No. 4, Church and Politics, 1967, ss. 107-121.
Sadan, Ezra:	“The Arab Sector’s Share in the Economy: Some Parameters of Arab Society within the Israeli Economy”, The Abraham Fund Initiatives , 2006. http://www.mena2010wjp.org/wp-content/upload/2010/07/Arab-Sector-in-the-Israeli-Economy-1-06.pdf , (11.03.2013).
Safran, William:	“Israel, and the Soviet Union Language, Ideology, and State-Building: A Comparison of Policies in France”, International Political Science Review , Vol. 13, No. 4, 1992, ss. 397-414.
Sager, Samuel:	The Parlimentary System of Israel , New York: Syracuse University Press, 1985.
Saybaşıllı, Kemali:	Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar , Ankara, Doruk Yayınları, 1999.
Scharfstein, Sol:	חמשה חמשי תורה (HaMoşe Hameşi Tora): The Five Books of Moses: Translation, Rabbinic and Contemporary Commentary , Jersey City, KTAV Publishing House, Inc., 2008.
Schoenberg, Shira:	“Haskalah”, Jewish Virtual Library , http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Judaism/Haskalah.html (17.12.2017).

Seddon, David:	A Political and Economical Dictionary of the Middle East , First Eddition, London, Europa Publishers, 2004.
Sevilla-Sharon, Moshe:	İsrail Ulusu'nun Tarihi , Jerusalem, Graph Press Ltd., 1981.
Sharet, Moshe:	The Multiparty Democracy of Israel, Man, State, and Society in the Contemporary Middle East , USA, Praeger Publishers, 1972.
Sharot, Stephen:	"Sociological Analyses of Religion", ss. 19-32, The Sociology of Religion in Israel: Israeli Judaism , Ed. By. Slomo Deshen, Charles S. Liebman ve Moshe Shokeid), Transaction Publishers, Rutgers-The State University, USA, 1995.
Shavit, Ya'akov ve Joseph B. Schechtman:	"Revisionist Zionism", Jewish Virtual Library (2008), http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Zionism/Revisionist_Zionism.html , (18.12.2017).
Sheffer, Gabriel:	"Loyalty and Criticism in the Relations between World Jewry and Israel", Israel Studies , Vol. 17, No. 2, 2012, ss. 77-85.
Shilo, Margalit:	"Old Yishuv: Palestine at the End of the Ottoman Period. Jewish Women: A Comprehensive Historical Encyclopedia", Jewish Women's Archive , 2009. http://jwa.org/encyclopedia/article/old-yishuv-palestine-at-end-of-ottoman-period (18.12.2017)
Shindler, Colin:	"Likud and the Search for Eretz Israel: From the Bible to Twenty - First Century", Israel: The First Hundred Years, Israeli Politics and Society Since 1948, Problems of Collective Identity , No. 3, 2002, ss. 91-117.
Shindler, Colin:	Israel, Likud and the Zionist Dream: Power, Politics and Ideology from Begin to Netanyahu , London, I.B. Tauris & Co Ltd., 1995.
Shlaim, Avi ve	"Domestic Politics and Foreign Policy in Israel", International

Avner Yaniv:	Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944) , Vol. 56, No. 2, Spring, 1980, ss. 242-262.
Shohet, Azriel:	The Jews of Minsk, 1881 to 1941 , Ed. By. Mark Jan Mirsky and Moshe Rosman, (English Ed.), California, Stanford University Press, 2012.
Steward, Ninian:	The Royal Navy and the the Palestinian Patrol , GB and USA, Frank Cass Publishers, 2002.
Stolow, Jeremy:	“Transnationalism and the New Religio-politics: Reflections on a Jewish Orthodox Case”, Theory Culture Society , No. 21, 2004, ss. 109-137.
Strayer, Joseph R.:	“The State and Religion: An Exploratory Comparison in Different Cultures: Greece and Rome, the West, Islam”, Comparative Studies in Society and History , Vol. 1, No. 1, 1958, ss. 38-43.
Taplamacıoğlu, Mehmet:	Din Sosyolojisi , Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963.
Taşer, Ahmet Murat:	İsrail’de Din ve Siyasal Sistem İlişkisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Kayseri 2013 (Yüksek Lisans Tezi).
Telhami, Shibley:	“Israeli Foreign Policy: A Static Strategy in a Changing World”, Middle East Journal , Vol. 44, No. 3, 1990, ss. 399-416.
Tepe, Sultan:	“Moderation of Religious Parties: Electoral Constraints, Ideological Commitments, and the Democratic Capacities of Religious Parties in Israel and Turkey”, Political Research Quarterly , Vol. 65, 3, 2012, ss. 467-485.
The Conservative Movement:	A brief overview on everything about Orthodox Jews, 2017. http://www.conservativejudaism.org/articlenav.php?id=26 , (17.12.2017).
The Jewish	History, 2017. http://www1.jafi.org.il/mission/history.htm ,

Agency for Israel- ישראל היהודית לארץ הסוכנות (HaSohnot HaYehudit LeAretz Yisrael):	(18.12.2017).
Thomas, Scott:	“The Global Resurgence of Religion and the Transformation of International Relations, The Struggle for the Soul of the Twenty-First Century”, New York, Palgrave MacMillan, 2005.
Tınaz, Nuri:	“A Social Analysis of Religious Organisations: The Cases of Church, Sect, Denomination, Cult, and New Religious Movements (NRMs) and Their Typologies”, İslam Araştırmaları Dergisi , Sayı 13, 2005, ss. 63-108.
Umerova, Zenife:	Yahudi Lobisinin ABD’nin İçindeki Konumu ve Ortadoğu Politikasındaki Rolü , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2006, (Yüksek Lisans Tezi).
UN General Assembly Resolution No. 181:	Future Government of Palestine, 1947. http://www.un.org/documents/ga/res/2/ares2.htm (17.12.2017).
United Nations:	“Reports Of The Security Council Commission Established Toexamine The Situation Relating To Settlements In The Arab Territories occupied Since 1967”, International Legal Materials , Vol. 19, No. 1, 1980, ss. 46-108.
Vergin, Nur:	Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar , İstanbul, Doğan Kitap, 2014.
Wald, Keneth D.:	“The Religious Dimensions of Israeli Political Life”, ss. 99-124, Religion and Politics in Comparative Perspective: The One, the Few, and the Many , Ed. By. Ted Gerard Jelen and Clyde

	Wilcox), Cambridge University Press, UK and USA, 1998.
Weber, Max:	Sociology of Religion , Translated By. Ephraim Fischhoff, London, Methuen & Co. Ltd., 1965.
Weber, Max:	Sosyoloji Yazıları , Çev. Taha Parla, İstanbul, Deniz Yayın Çeviri, 2008.
Weiler, Gershon:	“Religion and Human Rights in Israel”, Index on Censorship , Vol. 12, No. 7, 1983.
Wein, Berel:	“The First Aliyah”, Jewish History , 2017. http://www.jewishhistory.org/the-first-aliyah (18.12.2017).
Wellhausen, Julius:	Prolegomena to the History of Ancient Israel , Forgotten Books, 2008.
Wendt, Alexander:	Social Theory of International Politics , Cambridge, Cambridge University Press, (Virtual Publishing), 2003.
Will, Donald S.:	“Zionist Settlement Ideology and Its Ramifications for the Palestinian People”, Journal of Palestine Studies , Vol. 11, No. 3, 1982, ss. 37-57.
Yalçın, Ozan:	İsrail Devletinin Dış Politik Tercihlerinin İç Politik Dinamikler Çerçevesinde İncelenmesi , Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2007, (Yüksek Lisans Tezi).
Yaniv, Avner ve Yael Yishai:	“Israeli Settlements in the West Bank: The Politics of Intransigence”, The Journal of Politics , Vol. 43, No. 4, 1981, ss. 1105-1128.
Yılmaz, Mehmet:	Radikal Sağın İsrail Dış Politikasında Etkisi: Batı Şeria – Gazze Şeridi , Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2001 (Yüksek Lisans Tezi).
Yiftachel,	“Ethnocracy: The Politics of Judaizing Israel/Palestine”,

Oren:	Constellations , Vol. 6, No. 3, 1999, ss. 364-390.
Yuchtman-Yaar, Ephraim ve Tamar Hermann:	“Shas: The Haredi-Dovish Image in a Changing Reality”, Israel Studies , Vol. 5, No. 2, 2000, ss. 32-77.
הרבנית הראשית לישראל, (HaRabanit HaRiṣonit LeYisrael - İsrail Başhahamlığı):	הרבנית הראשית לישראל, (HaRabanit HaRiṣonit LeYisrael - İsrail Başhahamlığı), 2012. http://www.rabanut.gov. il/ , (20.12.2012).
משרד לשרותי דת, (Misrad LeŞeruti Dat-Din Hizmetleri Bürosu):	משרד לשרותי דת, (Misrad LeŞeruti Dat-Din Hizmetleri Bürosu) (2018). http://www.dat.gov.il/ , (10.01.2018).

EKLER

Ek. 1 Batı Şeria'daki Yahudi Yerleşim Birimleri

Yerleşim İsmi	2013 İtibariyle Nüfusu	Kurulduğu Yıl
Adam	4,487	1983
Adora	268	1983
Alei Zahav	690	1982
Alfei Menashe	7,423	1983
Allon Sh'vut	3,051	1970
Almog	159	1977
Almon	1,033	1982
Argaman	163	1968
Ariel	17,849	1978
Asefar	410	1984
Ateret	740	1981
Avnei Hefetz	1,545	-

Barkan	1,464	1981
Bat Ayin	1,034	1989
Beit Arye	4,057	1981
Beit El	5,808	1977
Beit Ha'Arava	122	1980
Beit Hagai	512	1984
Beit Horon	1,118	1977
Beqa'ot	165	1972
Beitar Illit	39,710	1985
Bracha	--	1982
Dolev	1,282	1983
Efrat	7,685	1980
Elazar	2,081	1975
Eli	3,220	1984
Elkana	3,746	1977

Elon Moreh	1,514	1979
Emmanuel	2,952	1982
Einav	620	1981
Eshkolot	661	1982
Etz Efrayim	806	1985
Gilgal	167	1970
Gittit	302	1973
Giv'at Ze'ev	12,632	1982
Giv'on HaHadasha	1,072	1980
Hallamish		1977
Hamra	94	1971
Har Adar	3,622	1986
Har Gilo	670	1972
Hashmona'im	2,643	1985
Hemdat	174	1980

Hermesh	180	1982
Hinnanit	874	1981
Itamar	1,181	1984
Kalya	328	1968
Karmeit Zur	756	1984
Karmel	394	1981
Karnei Shomron	6,449	1978
Kedar	1,138	1984
Kedumim	3,904	1975
Kfar Adummim	3,434	1979
Kfar Etzion	872	1967
Kfar Haoranim	2,542	1998
Kfar Tapuah	1.070	1978
Kiryat Arba	7,433	1972
Kiryat Netafim	744	1982

Kochav HaShahar	1,596	1977
Kochav Ya'akov	6,340	1984
Lapid		-
Ma'ale Adumim	36,089	1975
Ma'ale Amos	264	1981
Ma'ale Efrayim	1,197	1970
Ma'ale Levona	720	1983
Ma'ale Mikhmas	1,172	1981
Ma'ale Shomron	860	1980
Ma'on	418	1981
Massu'a	148	1970
Mattityahu	484	1981
Mehola	421	1968
Mechora	116	1973
Mevo Dotan	272	1978

Mevo Horon	1,929	1970
Mezadot Yehuda	399	1980
Migdal Oz	435	1977
Migdalim	138	1984
Mizpe Shalem	164	1971
Mizpe Yericho	1,946	1978
Modi'in Ilit	52,060	1981
Na'aleh	1,094	1981
Nahli'el	464	1984
Negohot	266	1982
Netiv HaGedud	176	1976
Neve Daniel	1,978	1982
Nili	884	1981
Niran	58	1977
Nofim	433	-

Nokdim	1,461	1982
No'omi	--	1982
Ofra	3,400	1975
Oranit	6,600	1984
Otni'el	846	1983
Pedu'el	1,246	1984
Pene Hever	380	1982
Pesagot	1,693	1981
Peza'el	209	1975
Rehan	181	1977
Revava	1,395	1991
Rimmonim	566	1977
Ro'i	153	1976
Rosh Zurim	730	1969
Sal'it	524	1977

Sha'are Tikva	4,930	1982
Shadmot Mehola	508	1978
Shaked	686	1981
Shani	--	1989
Shavei Shomron	728	1977
Shilo	2,407	1979
Shim'a	315	1985
Susiya	971	1983
Talmon	3,073	1989
Tekoa	2,157	1977
Telem	262	1981
Tene	645	1983
Tomer	236	1978
Vered Jericho	195	1980
Yafit	106	1980

Yakir	1,463	1981
Yitav	167	1970
Yizhar	1,106	1983
Zufin	1,338	-
Toplam	321,179	

Kaynak: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/israeli-settlements-population-in-the-west-bank>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Ahmet Murat TAŞER
Uyruğu: Türkiye (TC)
Doğum Tarihi ve Yeri: 1972, Aydın
Medeni Durumu: Evli
Tel: +90 506 585 40 15
email: murat_taser@hotmail.com
Yazışma Adresi: 30 Ağustos Mah. 2092 Cad. No: 46/8
Etimesgut/ANKARA

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü	2013
Lisans	A.Ü. İktisat F. K. Yön.	2009
Lise	Aydın Mimar Sinan EML.	1989

YABANCI DİL

İngilizce (İyi), İbranice (Orta), Arapça (Temel)

TEZ KONUSU İLE İLGİLİ OLARAK YAYINLANMIŞ MAKALE

Taşer, Ahmet Murat: “The Inevitable Intertwinement of Political System and Religion”, **Turansam**, Vol. 10, No. 40, Dec., 2018, ss. 813-821.